געזאמלטע ווערק

א. פראנקאָ

אוקרמעלוכנאצמינדפארלאג

31.595/2 пр.

Ф IV/B-410

1936

אי. פראנקאָ

געקליבענע ווערק

[Geklibene werk]

[redacted]

Φ B-410 IV 1936

מעלוכע-פארלאג פאר די נאציִאָנאלע מינדערהײַטנ אינ אוסר״ר
קיִעוו 1936 כארקאָוו

06

ІВ. ФРАНКО

ВИБРАНІ ТВОРИ

[redacted]

Вступ П. Колесника

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШОСТЕЙ УСРР
КИЇВ 1936 ХАРКІВ

פאראנטוואָרט. רעדאקטער — ל. מ י ש ק אָ ו ס ק י
טעכנישער רעדאקטער—מ. ז א ר ע צ ק י. קאָרעק־
טער—מ. ד ו ב י נ ס ק י.

9־טע רעפובליקאנישע דרוקעריי אופקפ״ט. קיִעוו,
רויטער פלאצ 2a. באשט. 33 טיראזש 2 000 עקז.
9 דרוק־בויגנ. פאפיר 94 × 62 — 1/16 — 38 קג.
אינ 1 פאפיר־בויגנ 90 000 דרוק־צייכנס. באפול־
מעכט. פונ הויפטליט 5526. פארלאג־נומ. 32-Є.
איבערגעגעבנ אינ זאצ 9/I — 1936 י. אונטער־
געשריבנ צום דרוק 19/V—1936 י.

Львівська Філія
Бібліотеки АН-УРСР

451 ק

8(c)У„18"(092)

איוואַן פראַנקאָ.

מיזרעכ־גאַליציע, ווו עס האָט געלעבט און געאַרבעט פראַנקאָ, איז געווען איבערהויפּט אַן אַגראַר לאַנד און איז פאַרבליבן אַ לאַנגע צייַט איינע פון די אָפּגעשטאַנענסטע פּראָווינציעס פון דער עסטרײַכ־אונגאַרישער אימפּעריע, וואָס אין איר באַשטאַנד איז זי אַרײַנגעגאַנגען נאָכ דער צעטיילונג פון פוילן אין 1772 יאָר.

די רעוואָליוציע פון 1848 יאָר האָט אָראָפּגעשווענקט דאָס לײַבאייגנטום, האָט פאַרשטאַרקט דעם פּראָצעס פון דער קאַפּיטאַליסטישער אַנטוויקלונג, דערינ אויכ אין גאַליציע. אינעם קאַמף פונעם פויערטום קעגן דעם דרוק פון די פוילישע פריצים אינעם מײַרעוו־אוקראַיִנישן דאָרף פּרוּווט זיכ די דאָרף־בורזשואַזיִע, אופהייבנדיק הויכ די פאָן פון דער אַזויגערופענער „נאַציאָנאַלער אופלעבונג”, אַרויסטרעטן אין נאָמען פון די „אייגענע אונטערשיכטן”.

כאַראַקטעריזירנדיק די בורזשואַזע נאַציאָנאַלע באַוועגונגען, האָט דער כאַוו. סטאַלין אין 1913 יאָר געשריבן: „דער קאַפּיטאַליזם, וואָס האָט זיכ אַרײַנגעריסן אינעם רויִקן לעבן פון די אָפּגעשטויסענע נאַציאָנאַליטעטן, טרייסלט זיי אוף און ברענגט זיי אין באַוועגונג”. און ווײַטער: „דער קאַמף האָט זיכ אָנגעהויבן און זיכ צעבערענט, אייגנטלעכ, ניט צווישן די נאַציעס אינגאַנצן גענומען, נאָר צווישן די הערשנדיקע קלאַסן פון די קאָמאַנדירנדיקע און אָפּגעשטויסענע נאַציעס. דעם קאַמף פירן דורכ געוויינלעכ אָדער די שטאָטישע קליין־בורזשואַזיע פון דער אונטערדריקטער נאַציע קעגן דער גרויס־בורזשואַזיִע פון דער קאָמאַנדירנדיקער נאַציע (די טשעכן און די דײַטשן), אָדער די דאָרף־בורזשואַזיע פון דער אונטערדריקטער נאַציע קעגן די פריצים פון דער הערשנדיקער נאַציע (די אוקראַיִנער אין פוילן), אָדער די גאַנצע „נאַציאָנאַלע” בורזשואַזיע פון די אונטערדריקטע נאַציעס קעגן דעם הערשנדיקן אדל פון דער קאָמאַנדירנדיקער נאַציע (פוילן, ליטע, אוקראַיִנע אין רוסלאַנד)” 1).

אין קאַמף קעגן דעם דרוק פון די פוילישע פריצים און פון דער אוקראַיִנישער שליאַכטע אין מיזרעכ־גאַליציע צום סאָף 70־ער יאָרן טרעט אַרויס ניט קיין גרויסע, אָבער אַ קעמפערישע גרופּע ראַדיקאַל־דעמאָקראַטישע יוגנט. זי פירט דורכ אַן אַרבעט צווישן די אַרבעטער, האַנטווערקער און פויערים, זי ווערט פאַרכאַפּט מיט אידייען פון סאָציאַליזם, זי הייבט אוף איר שטימ פאַר אַ פרײַער, אַן אָפּגעריינִיקטער פון פּאָפּאָווּשטשינע וויסנשאַפט, פאַר אַ גרויסער, ווירקלעכ פאָלקישער מאַסעווער ליטעראַטור, קעגן דער אויבערמאַכט פונעם שוואַרצמייעדיקן קלעריקאַליזמ, קעגן דער פּאָליטישער רעאַקציע. צווישן אָט דער יוגנט זעען מיר אויכ איוואַן פראַנקאָ.

* * *

אין מעשעכ פון עטלעכע יאָרצענדליקער איז פראַנקאָ אַרויסגעטראָטן ניט נאָר ווי אַ פּאָעט, אַ פּראָזאַיִקער, אַ דראַמאַטורג, אַן איבערזעצער, נאָר אויכ ווי אַ פּובליציסט, אַ ליטעראַטור־קריטיקער, עקאָנאָמיסט, היסטאָריקער און געזעלשאַפטלעכ־פּאָליטישער טוער.

---

1) י. סטאַלין — „דער מאַרקסיזם און די נאַציאָנאַל־קאָלאָניאַלע פראַגע”. פאַרטפאַרלאַג. 1934 יאָר, זײַט 11.

Львівська Філія
Бібліотеки АН-УРСР

צומ אלעמ ערשטנ דארפ מענ פארצייכענענ, אז פראנקאָ פרוווט ארויסטרעטנ מיט דער פארטיידיקונג פונעמ פילאָסאָפישנ מאטעריאליזמ, קעגנ אידעאליזמ אונ פאָפּאָװשטשינע. ער הייבט אופ הויכ די לערע פונ טשארלז דארווינ, שטרייַכט אונטער זייַנ רעוואָליוציאָנערע באדייַטונג אינ דער אנטוויקלונג פונ די נאטור־וויסנשאפטנ. דאָכ אָבער, איבערגייענדיק פונ די נאטור־וויסנשאפטנ צו די סאָציאַלע וויסנשאפטנ, הייבט פראנקאָ אָנ פלאָנטערנ. די לערע פונ מארקס—ענגעלס וועגנ דעמ קלאסנקאמפ, אלס דעמ באוועגער פונ דעמ היסטאָרישנ פראָצעס, בייַט ער אונטער מיטנ דארוויניסטישנ געזעצ פונ קאמפ פאר עקזיסטענצ, „אונטערגעשטיצט" מיט לאנגעס מאלטוזיאנערייַ. אפ מארקס „קאפיטאל" קוקט פראנקאָ מיט די אויגנ פונ לאנגע אונ ספענסער. אינ די קוועלנ קלייַבט ער זיכ ניט פאנאנדער. ער זעצט איבער, רעפערירט, פּאָפּולאריזירט, פונ איינ זייַט, „די קווינטעסענצ פונ סאָציאַליזמ" פונעמ קאטעדער־סאָציאַליסט שעפלע, „די ארבעטער־פראגע" פונ לאנגע, לימאנאָווסקיס „מאָרעלי", רוסאָ אונ מאבלי, ווי סאָציאַליסטישע שרייַבער, אונ פונ דער צווייטער זייַט — באזונדערע אָפטיילנ פונ מארקס „קאפיטאל", אונ אויכ ענגעלסעס „די אנטוויקלונג פונעמ סאָציאַליזמ פונ אנ אוטאָפיע ביז א וויסנשאפט". ווענ מע זאָל נעמענ אזא טעאָרעטישע ארבעט פראנקאָס, ווי „געדאנקענ וועגנ עוואָליוציע אינ דער געשיכטע פונ דער מענטשהייַט", ווארפט זיכ גלייַכ אינ די אויגנ די גוואלדיקע ווירקונג, וואָס עס האָט געהאט אפ פראנקאָנ, צומ אלעמ ערשטנ, די דערמאנטע ארבעט לאנגעס. פראנקאָ, כאָטש ער האָט געלייענט מארקסנ אונ האָט זיכ אָפט אפ אימ פארופנ, האָט דאָכ אימ ניט פארשטאנענ. פונ דער אידיי „עקספראָפרייִרנ די עקספראָפריִאטערס" ליידיקט ער אויס איר גאנצנ רעוואָליוציאָנערנ אינהאלט. די שטירצונג פונ דער קאפיטאליסטישער אָרדענונג שטעלט ער זיכ פאָר ניט ווי א רעוואָליוציאָנערנ פראָצעס, נאָר ווי א פראָצעס אנ עוואָליוציאָנערנ. די רעוואָליוציאָנערע פראקטיק פארשטייט ער ווי דעמ קאמפ פאר געזעלשאפטלעכע רעפאָרמעס. לויט פראנקאָ קומט אויס, אז די פראָפאגאנדע פונ סאָציאַליזמ פירט ניט צו רעוואָליוציע, נאָר, פארקערט, זי מאכט אומעגלעכ א רעוואָליוציע.

פראנקאָ ווייסט, אז אינ דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט עקזיסטירנ קלאסנ. עס עקזיסטירנ עקספלואטאטערס אונ עקספלואטירטע, ער ווייסט, אז אינ דער געזעלשאפט איז פאראנ א שפאלטונג, אז אינ די מאסנ פונעמ האָרעפאשנעמ פאָלק זידט דער האס צי די פריצימ, קאפיטאליסטנ אונ זייערע אונטערלעקער, אָבער די גרויסע רעוואָליוציאָנערע באוועגונג, דעמ קלאסנקאמפ, לייקנט ער אָפ. ער פאָדערט ענדערונגענ אינ די מאטעריעלע באדינגונגענ פונעמ לעבנ פונ די מאסנ, ענדערונגענ אינ די עקאָנאָמישע פארהעלטענישנ. אָבער אונטער דער ענדערונג פונ די מאטעריעלע באדינגונגענ פונ לעבנ פארשטייט ער ניט די פארניכטונג פונ די בורזשואזע פראָדוציר־פארהעלטענישנ, וועלכע (די פארניכטונג) ווערט פארווירקלעכט בלויז אפ א רעוואָליוציאָנערנ וועג אונ נעמלעכ דורכנ פראָלעטאריאט, נאָר בלויז אנ אדמיניסטראטיווע פארבעסערונג, אפנ גרונט פונ אייַנהיטנ די בורזשואזע פראָדוציר־פארהעלטענישנ.

אינ א גאנצער ריי ארטיקלענ זייַנע זאָגט פראנקאָ ארויס דעמ ריכטיקנ געדאנק וועגנ דעמ, אז די באפרייַונג פונ די ארבעטער איז די זאכ פונ די ארבעטער גופא. אָבער דאָס אלצ פארבלייַבט א פראזע, ווייל אינ טאָכ אריינ האָט פראנקאָ געזאָרגט די גאנצע צייַט וועגנ שאפנ קאדרענ „פאָרגעשריטענע" (לייענ—בורזשואזע) אינטעליגענצ, וואָס דארפ זיכ שטעלנ אינ שפיצ פונעמ קאמפ פונ די מאסנ. זוכנדיק „ראדיקאלע" מיטלענ, וועלכע זאָלנ געבנ א מעגלעכקייַט אויסצוהיילנ די „מאקע" פונ דער קאפיטאליסטישער אָרדענונג, — די פראָלעטאריזאציע פונעמ פויערטומ, די עקספלואטאציע פונעמ ארבעטער, — שטעלט זיכ פראנקאָ אָפ אפ דער לאנדווירטשאפטלעכער אונ קוסטאר־געווערבישער אסאָציאציע אָדער קאָאָפעראציע. ווי מיר זעענ, זייַנענ פראנקאָס „סאָציאַליסטישע" אידייענ אינ טאָכ אריינ געווענ אוטאָפישע אונ רעאקציאָנערע.

פראנקאָס „סאָציאַליזמ" האָט זיכ צונויפגעשטעלט פונ פארשיידענע ברוכשטיקער פונעמ פראנצויזישנ קליינבירגערלעכנ סאָציאַליזמ (סיסמאָנדי) אונ פונעמ דייַטשישנ, דעמ אזויגערופענעמ „עמעסנ" סאָציאַליזמ, אויסגעמישט מיט אידייענ פונעמ רוסישנ פאָלקיזמ, פונ דראגאָמאַנאָווער „הראָמאדיווסטוואָ" אונ לאסאליאנערייַ. אינ אָט דער עקלעקטישער קאשע פונ פארשיידענע

אלס געזעלשאפטלעכ-פּאָליטישער טוער האָט פראנקאָ אָנגעהויבנ ארויסטרעטנ נאָכ אינ דער צווייטער העלפט פונ די 70־ער יאָרנ.

זוכנדיק א רעאלע קראפט, אפ וועלכער מע זאָל זיכ קאָנענ אָנשפארנ, פארינטערעסירט זיכ פראנקאָ מיט דער ארבעטער־באוועגונג. אינ די שטעט פונ מיזרעכ־גאליציע (לוואָוו, באָריסלאוו) זײַנענ פאָרגעקומענ ארבעטער־שטרײַקנ, וואָס פלעגנ זיכ אָפט פארענדיקנ מיט צוזאמענשטויסנ מיט דער פּאָליציי. שוינ אינ 1877 יאָר האָט דאָס אָנגעשראָקענע פונעמ „קאָמוניזמ" מײַרעוו־אוקראַנישע בירגערטומ געהאָלפנ דער רעגירונג צו אָרגאניזירנ א שרײַענדיקנ פּאָליטישנ פּראָצעס איבער די סאָציאַליסטנ, אינ וועלכנ ס'איז ארײַנגעפאלנ פראנקאָ, אונ ער איז אָפּגעזעסנ אינ טורמע 9 כאדאָשימ.

דער ארעסט האָט אוועקגעשטעלט דעמ יונגנ פראנקאָ אינ דער סאמע געדיכטעניש פונעמ פּאָליטישנ קאמפּ. אינ דער אוטאָביאָגראפישער דערציילונג „מײַנ באגעגעניש מיט אָלעקסענ" (1878 י.) האָט פראנקאָ געגעבנ אזא אָפּשאצונג דעמ פּראָצעס איבער די סאָציאַליסטנ: „זעט נאָר, דער אלצווייסנדיקער אונ אלמעכטיקער געריכט האָט אָבער אינדערעמעסנ מיכ אנערקענט פאר שולדיק, האָט ווירקלעכ דערשפּירט אינ מײַנ אָרגאניזמ א טראָפּנ פונ אזא בלוט, וואָס די פראנצויזישע „אָרדענונג־רעטער" האָבנ פארגעסנ צו פארגיסנ ביז רעשט אינ 1872 י., האָט דערזענ אינ מײַנע אויגנ א פונק פונ אזא פײַער, וואָס קאָנ אונטערצינדנ די הײַזער פונ די „פרידלעכע בירגער" ניט ערגער, ווי נאפט". אינ דעמ זעלבנ יאָר איז פראנקאָ ארויסגעטראָטנ מיט א ציקל פּאָליטישע לידער — „דומעס פונ א פּראָלעטאריער", צווישנ זיי מיט דעמ באוווסטנ ווערק — „די כאוויירימ פונ טפיסע", וואָס האָט געהאט נאָכ אנ אנדער נאָמענ — „באמ באגינענ פונ דער סאָציאַליסטישער פּראָפּאגאנדע".

פראנקאָ ווערט אינ די פארדומפּטע באדינגונגענ פונ מיזרעכ־גאליציע דער פּאָרגעשריטנסטער מענטש פונ זײַנ צײַט. ער אינטערעסירט זיכ מיטנ אייראָפּייִשנ אונ מיטנ רוסלענדישנ פּאָליטישנ לעבנ. ער זעצט זיכ לייענענ סאָציאַליסטישע ליטעראטור, ער ווערט פארכאפּט פונ פילאָסאָפיע, געשיכטע, נאטור־וויסנשאפט, פּאָליטעקאָנאָמיע. ער מאכט פּרוּוונ דאָס אלצ ניט בלויז פּאָפּוליאריזירנ אינ דער פּרעסע, נאָר אויכ אפ אוועלכנ ניט איז אויפנ פּראקטיש אָנווענדנ אינ דער ארבעט צווישנ די ארבעטער. אינ איינער פונ זײַנע אוטאָביאָגראפיעס האָט פראנקאָ געשריבנ: „אינ יענע יאָרנ זײַנענ מײַנע באציִונגענ מיט די לוואָווער ארבעטער געווענ גאנצ לעבהאפטיקע. נאָכ אינ 1878 י. האָב איכ אָנגעשריבנ ניט קיינ גרויסנ „קאטעכיזיס פונעמ עקאָנאָמישנ סאָציאַליזמ", וועלכנ עס האָבנ ארויסגעגעבנ די לוואָווער ארבעטער. אינ די יאָרנ 1879—1880 האָב איכ צוזאמענ מיט א באקאנטנ (א ייִדנ) אונטעריכט געזעלשאפטלעכע עקאָנאָמיע אינ די ארבעטער קרײַזלעכ פאר זעלבסטבילדונג. אינ 1879 י. האָב איכ געהאט ארויסגעגעבנ ניט קיינ גרויסנ עלעמענטארנ לערנבוכ פונ געזעלשאפטלעכער עקאָנאָמיע לויט מילנ, טשערנישעווסקינ אונ מארקסנ..."

איבער דעמ, וואָס די גאנצע פּרעסע אינ מיזרעכ־גאליציע איז געווענ אינ די הענט פונ די „נאראָדאָווצעס" אונ „מאָסקוואָפילנ", די אגענטנ פונעמ עסטרײַכישנ אונ רוסלענדישנ צאריזמ, האָט פראנקאָ מיט זײַנע כאוויירימ אָרגאניזירט אנ אייגענעמ פּאָליטישנ אָרגאנ. אָנשטאָט דעמ פארבאָטענעמ „דרוג" וואַרפט פראנקאָ צוזאמענ מיט פאוולִיקנ „א הייסנ ארויסרופ אינ פּאָנעמ דער געזעלשאפטלעכקײַט" מיטנ „הראָמאדסקי דרוג" („געזעלשאפטלעכער פרײַנט"). נאָכנ פארבאָטנ אינ 1878 י. דעמ „הראָמאדסקי דרוג" גייט ארויס דער „דזווינ", דערנאָכ די זאמלונג „מאָלאָט". שפּעטער ווערט פראנקאָ דער רעדאקטער פונ דער פּוילישער ארבעטער־צײַטונג „Praca", וווּ ער דרוקט א ריי ארטיקלענ וועגנ דער עקאָנאָמישער לאגע פונ די ארבעטער. לעצטנס, אינ די יאָרנ 1881—1882 גייט ארויס אויכ אונטער זײַנ רעדאקציע דער זשורנאל „סוויט", אינ וועלכנ עס האָט זיכ געדרוקט די באוווסטע דערציילונג „באָריסלאוו לאכט".

וועלכע־זשע זײַנענ פראנקאָס פּאָליטישע פּאָזיציעס אינ די 70־80־ער יאָרנ, וואָס זײַנענ געווענ דער פּעריִאָד פונ זײַנ העכסטנ אופשטײַג?

האָבנ די נאציִאָנאליסטנ (גרושעווסקי, יעפרעמאָוו, שטשוראט און אנד.) אויסגעוואָרצלט אלצ דאָס בעסטע, אלצ דאָס ווערטיקסטע אינ דער טעטיקייט פונעם שרייבער; בא די נייע סאָוועטישע באדינגונגענ האָבנ זיי זיכ געפרווט פאָרשטעלנ פראנקאָנ (פונקט אזוי ווי דראגאָמאנאָוונ) פאר א מארקסיסט, פאר א דורכפירער פונעם מארקסיזמ אינ אוקראיִנע. גלייכ באמ ערשטנ באריר מיט פאקטנ צעפליט זיכ אפ פיצלעכ די דאָזיקע נאציִאָנאליסטישע לעגענדע וועגנ פראנקאָ דעמ „מארקסיסט”. און אויכ פראנקאָ אליינ האָט קיינמאָל זיכ ניט געהאלטנ פאר קיינ נאָכפאָלגער פונעמ ווּיסנשאפטלעכנ סאָציִאליזמ פונ מארקס-ענגעלס.

* * *

פארשטייט זיכ, אז פראנקאָס פאָליטישע אָנשוויונגענ האָבנ געלאָזט זייער שפור אויכ אפ זיינ קינסטלערישנ שאפנ, זיי האָבנ ניט געקאָנט ניט לאָזנ אימ. אָבער פראנקאָ איז געווענ א קינסטלער א רעאליסט, און דעריבער האָט א גרויסע טייל פונ זיינ יערושע איינגעהיט איר הויכע דערקענטעניש-ווערט.

נאָכ בא די ערשטע שריט פונ זיינ שרייבערישער ארבעט האָט פראנקאָ ארויסגעוויזנ א טיפנ אינטערעס צו דער קלאסישער מייִרעוו-אייראָפּייִשער און רוסישער ליטעראטור. שעקספיר און סערוואנטעס, הייגע און געטע, באלזאק און זאָליא, שעווטשענקאָ און טשערנישעווסקי, נעקראסאָוו און טאָלסטוי, גאָגאָל און שטשעדרינ אאוו. — אָט דאָס זיינענ יענע קינסטלער פונ א וועלט-באדייטונג, מיט וועלכע עס האָט זיכ אינ די 70-80-ער יאָרנ פארכאפט פראנקאָ, איבערגעזעצט, פּאָפּוליאריזירט זיי אינ זיינע קריטישע ארטיקלענ. א באזונדער אינטערעס האָט פראנקאָ ארויסגעוויזנ צו דער רעאליסטישער ליטעראטור, וועלכע האָט געגעבנ ברייטע בילדער פונ געזעלשאפט-לעכנ לעבנ. אָט דער אינטערעס, דיקטירט דורכ די נויטנ פונ זיינ געזעלשאפטלעכ-פּאָליטישער טעטיקייט, האָט געהאט א קאָלאָסאלנ באדייט אינעמ פאָרמירנ פראנקאָנ אליינ אלס א שרייבער א רעאליסט. אינ די באדינגונגענ פונ מיזרעכ-גאליציע איז פראנקאָ געוואָרנ דער גרונטלייגער פונ א רעאליסטישער ליטעראטור פונ דער דעמאָקראטישער ריכטונג.

... ניט באיארד — דער אומבאקעמפּבארער אטלעט,
ניט דאָנ-זשואנ, דער באזיגער פונ אלע פרויענ-הערצער,
איז דער העלד פונ אונדזער צייט, נאָר דער פּראָדוצענט, דער ארבעטער.

עס איז ניט שווער זיכ פאָרצושטעלנ, וואָס פאר א גוואלד עס האָט אופגעהויבנ דאָס רע-אקציִאָנערע בירגערטומ קעגנ אזעלכע לאָזונגענ אינ דער ליטעראטור. דאָכ האָט פראנקאָ געפונענ אינ זיכ גענוג קרעפטנ אפ ארויסצוטרעטנ קעגנ די פוילע געשמאקנ פונעמ בירגערלעכנ „לייע-נענדיקנ פּובליקומ”. אויסלערנענדיק דאָס לעבנ פונ די פויערימ, האנטווערקער און ארבעטער, האָט ער אינ פילצאָליקע סקיצנ, נאָוועלנ און דערציילונגענ פאנאנדערגעוויקלט א שוידערלעכ אינ זיינ עמעסדיקייט בילד פונ דער באלעגופיש-גאלאָכישער באריייסעריי אינ די דערפער, א בילד פונ אכזאָרישער עקספּלואטאציע פונ די ארבעטער אינ די שאכטעס, וואלד-געווערבנ און נאפט-געווערבנ.

זיינע סקיצנ און דערציילונגענ וועגנ דער רויִנירונג פונעמ מיזרעכ-גאליציִאנער דאָרפ האָט פראנקאָ געבויט אפ קאָנקרעטנ מאטעריאל פונ באאָבאכטונגענ, אפ פאקטנ. בא אנ אָרעמענ שאכ-טיאָר קומט אומ מיט א שרעקלעכנ טויט א געליבטער זונ („א שאכטיאָר”); א שווייגנדיקער, שטילער מוליער האָט אופגעבונטעוועט, האָט שיר ניט דערהארגעט דעמ אונטערמייסטער, וואָס איזדעקעוועט זיכ איבער אימ, און ער פאלט אריינ אינ די הענט פונ פּאָליציי („א מוליער”); עס גייט אונטער דער הויז-געווערב פונ די דאָרפישע האנטווערקער, צעקוועטשט דורכ די שטייערנ („א גוטער פארדינסט”, „א הויז-געווערב”); עס קומט אומ מיט א שרעקלעכנ טויט אפ די וואלד-געווערבנ א קאפּצנ, וועלכער האָט זיכ אוועקגעלאָזט אפ פארדינסטנ, קעדיי אויסקויפנ זיינ הייזקע („אליינ דער שולדיקער”); עס קומט אומ מיט א הונגעריקנ טויט א פאמיליע ציגיינער, וואָס

„סאָציאַליזמעג“, אינ וועלכער עס איז ניט געווענ אפילע קיינ גראַמ פונ מאַרקסיזמ, האָט ניט געקאָנט זיינ קיינ אָרט אויכ פאַרנ פראָלעטאַרישנ אינטערנאַציאָנאַליזמ. פראַנקאָ האָט לאַנגע יאָרנ באַהויפּטעט, אַז די אינטערעסנ פונ די אוקראַינישע, ייִדישע אונ פוילישע אַרבעטער אונ פּויערימ — זיינענ געמיינזאַמע אינעמ קאַמפּ מיט דער ייִדישער אונ פוילישער בורזשואַזיע אונ פריצימ (וועגנ אוקראַינישער בורזשואַזיע דערמאַנט ער קימאַט ניט). פונ אָט דער פּאָזיציע איז פראַנקאָ גאַנצ שאַרפ אַרויסגעטראָטנ קעגנ די אוקראַינישע אונ פוילישע שאָוויניסטנ, קעגנ די אַנטיסעמיטנ. אונ דאָכ האָט ער זיכ אינעמ קאַמפּ, אַשטייגער, מיטנ פוילישנ נאַציאָנאַליזמ אָפט אָראָפּגעקייקלט אַפ די פּאָזיציעס פונ אוקראַינישנ נאַציאָנאַליזמ. באַזונדערס האָט דאָס זיכ אַנטפּלעקט אינ די 90־ער יאָרנ.

פראַנקאָס אָנטייל אינ דער נאָכ ווייניק אַנטוויקלטער באַוועגונג פונ די אַרבעטער אינ די 70־80־ער י.י. איז אַרויסגערופנ געוואָרנ דורכנ קאַמפּ פונ דער בורזשואַזיע קעגנ דעמ דרוק פונ די פוילישע פריצימ, וועלכער (דער קאַמפּ) איז דאַנ געוואָרנ לעבהאַפטיקער אינ די דערפער פונ מיזרעכ־גאַליציע. אָט פאַרוואָס, ווענ אינ די 90־ער יאָרנ האָט די אַרבעטער־באַוועגונג אָנגעהויבנ אַריינגיינ בעהאַדראָגעדיק אינעמ פעריאָד פונ איר רעוואָליוציאָנערנ אופשטייג, איז גאַנצ נאַטירלעכ געווענ פראַנקאָס איבערגאַנג אַפ רעכטע פּאָזיציעס, זיינ איבערגעבורט, אינ א טיפּישנ בורזשואַזנ ראַדיקאַל.

אינעמ 1890 י. ווערט פראַנקאָ איינער פונ די אָרגאַניזאַטערס פונ דער בורזשואַזער ראַדיקאַלער פּאַרטיי, ער גייט אינגאַנצנ אָפּ פונ דער אַרבעטער־באַוועגונג. אינ דער מיט 90־ער י.י. קומט פאָר די שפּאַלטונג פונ דער ראַדיקאַלער פּאַרטיי, אונ פראַנקאָ שטייט צו (כאָטש אפילע ניט אַפ לאַנג) צו די נאַציאָנאַל־דעמאָקראַטנ אינ דער שפּיצ מיט גרושעווסקינ. אינ דער צווייטער העלפט פונ די 90־ער אונ אינ אָנהייב פונ די 900־ער י.י. הייבט ער שוינ אָנ אַנ אָפענעמ קאַמפּ קעגנ דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבעטער־באַוועגונג, ער טרעט אַרויס מיט א „קריטיק“ פונעמ וויסנשאַפטלעכנ סאָציאַליזמ פונ מאַרקס־ענגעלס, אָנשפּאַרנדיק זיכ אַפ די פּאַסקווילאַנטישע אָנפאַלנ קעגנ דעמ מאַרקסיזמ פונעמ אַנאַרכיסט טשערקעזאָוו, דערהייבנדיק דעמ „סאָציאַליזמ“ פונ די ענגלישע פאַביאַנער אונ פראַנצויזישע פּאָסיביליסטנ, וואָס זיינענ געווענ אָפענע דורכפירער פונעמ אָפּאָרטוניזמ, פונ דער בורזשואַזער ווירקונג אַפנ אַרבעטער־קלאַס.

אָט דער פּראָצעס פונ פראַנקאָס איבערגעבורט פונ א קליינבירגערלעכנ סאָציאַליסט אינ א בורזשואַזנ ראַדיקאַל אונ ליבעראַל איז געווענ א קאָמפּליצירטער אונ א ווייטיקדיקער. ער האָט געשאַפנ אינ זיינ ליריק שטימונגענ פונ אונטערגאַנג, פּעסימיזמ. ער האָט ניט איינ מאָל אַרויסגערופנ באַמ פּאָעט דעמ ווילנ צו ענדיקנ מיט זעלבסטמאָרד. דאָס איז געווענ די טראַגעדיע פונ פראַנקאָ, אַלס א ראַדיקאַלנ בורזשואַזנ דעמאָקראַט, וועלכער האָט ניט פאַרשטאַנענ די קלאַסנ(בורזשואַזע)־נאַטור פונ דער דעמאָקראַטיע, „... היסטאָריש א באַגרענעצטער אינ איר נוצלעכקייט, אינ איר נויטווענדיקייט“ (לענינ, ווערק, ב. XXIII, ז. 292, אויסג. 3).

אָט פאַרוואָס פראַנקאָס געזעלשאַפטלעכ־פּאָליטישע טעטיקייט איז בלויז אינ יענעמ טייל געווענ פּראָגרעסיוו אונ אפילע רעוואָליוציאָנער, אינ וועלכנ זי איז געווענ געווענדעט אינ דער אָדער אַנדערער מאָס קעגנ דעמ פעאָדאַלנ דרוק פונ איינ זייט, אונ קעגנ דער קאַפּיטאַליסטישער רויבערישער עקספּלואַטאַציע פונ מיליאָנענ אַרבעטנדיקע מאַסנ, — פונ דער אַנדערער זייט. ניט צופעליק האָט דאָכ די רוסלענדישע זשאַנדאַרמעריע, דורכ איר אַגענט אינ ווינ, שטרענג געשפּירט נאָכ פראַנקאָס טעטיקייט; ניט צופעליק האָט אויכ די עסטרייכישע זשאַנדאַרמעריע אַזוי אָפט געשלעפּט אימ איבער טורמעס אונ עטאַפּנ (די אַרעסטנ פונ 1877, 1880, 1889 י.י).

מיר האָבנ זיכ אָפּגעשטעלט אויספירלעכער אַפ פראַנקאָס געזעלשאַפטלעכ־פּאָליטישע אָנשויונגענ אונ אַפ זייער עוואָליוציע איבערהויפּט דערפאַר, וואָס פאַרנ לעצטנ יאָרצענדליק האָבנ די נאַציאָנאַליסטישע פאַלסיפיקאַטערס פונעמ טיפּ זעראָוו, כריסטיוק, פילִיפּאָוויטש, מוזיטשקאַ, בערעזינסקי, יאַוואָרסקי אונ אַנד. פּאָפּוליאַריזירט אינ א קאָלאָסאַלנ שקוואַל פונ פאַרשיידענע מאָנאָגראַפיעס אונ אַרטיקלענ די נאַציאָנאַליסטישע לעגענדע וועגנ פראַנקאָס „מאַרקסיזמ“. בא פראַנקאָס לעבנ

וועלכע האָבנ גערופנ צינדנ און רויִנירנ די שאכטעס. צולעצט, האָט פראנקאָ זיך אליינ פארפלאָנטערט אינ די קעגנזאצנ, און ארויסגיינ פונ זיי דורך א קאָנסעקווענטנ צעוויקלענ סיניצעס געשטאלט האָט ער ניט געקאָנט. אלע זײַנע סימפאטיעס זײַנענ אפ סיניצעס זײַט, אָבער גלײַך נאָך דעמ ערשטנ דורכפאל באַמ צוגרייטנ דעמ שטרײַק (די אונטערנעמער גאנווענענ ארויס די קאסע) ווייסט ניט פראנקאָ, וואוהינ צו ריכטנ די טעטיקײַט פונ זײַנ פּאָזיטיוונ העלד, ער פארלירט זיך. דאָס ווערק איז אזוי טאקע פארבליבנ ניט דערשריבנ.

ניט געקוקט אפ דעמ אלעמענ, פארבלײַבט די דערציילונג „באָריסלאוו לאכט" דאָס בעסטע ווערק ניט בלויז אינ פראנקאָס שאפונג, נאָר אויך אינ דער גאנצער אוקראַיִנישער ליטעראטור פונ סאָפ 19־טנ י. ה. אינ דער דערציילונג „באָריסלאוו לאכט" טרעט דער ארבעטער־קלאס ארויס צומ ערשטנ מאָל ניט בלויז ווי א קלאס אנ אונטערדריקטער, נאָר אויך ווי א רעוואָליוציאָנערער קלאס. פראנקאָס טענדענצ איז געקומענ אינ א קאָנפליקט מיט דער ווירקלעכקײַט: זי האָט ניט געגעבנ די מעגלעכקײַט פארענדיקנ דאָס ווערק, אָבער זי האָט ניט דערהארגעט דעמ רעאליזמ.

דער רעאליזמ האָט געגעבנ א הויכע דערקענטעניש־ווערט פיל ווערק פראנקאָס פונ די 90־ער יאָרנ. נאָך דער ראָמאנטישער אוטאָפּיע „זאכאר בערקוט" (1883 י.) האָט פראנקאָ אָנגעשריבנ צוויי זייער אינטערעסאנטע דערציילונגענ „פארנ היימישנ ווינקל" און „דער פונדאמענט פונ דער געזעלשאפט". אינ דער ערשטער ווערט געגעבנ א שארפע קריטיק פונעמ פוילישנ בירגערטומ און אריסטאָקראטיע, און אינ דער צווייטער — פונעמ דרוק פונ די פוילישע פריצימ. פאָרזעצנדיק די ליניע פונ זײַנע נאָוועלנ פונ 1880 יאָר („אפנ בארגשפיצ", „פונ די שריפטנ פונ א כוילע", „אפנ דעק") גיט פראנקאָ העלע בילדער פונ אָט די „פאראזיטנ מיט א וואסערדיקנ מויעכ", וואָס רופנ זיך אליינ „דער פונדאמענט פונ דער געזעלשאפט", און דאָס פאָלק — „פוילשטאָפ", אפ וועלכנ עס וואקסט „די בלומ" פונ דער שליאכטישער ציוויליזאציע. צוזאמענ דערמיט ווײַזט דער אווטער ארויס זײַנע סימפאטיעס צו יענע פוילישע רעוואָליוציאָנערנ, אפילע פונ שליאכטישער אָפּשטאמונג, וואָס „האָבנ באטריפט די האלבקײַלעכנ פונ דער ערד מיט זייער בלוט", וואָס „זײַנענ דורכגעלאָפנ איבער דער לענג און ברייט פונ אלע לענדער פונ אייראָפּע", וואָס „האָבנ פארפילט אלע ווינקעלעכ פונ דער וועלט מיט זייערע וויענ און קלאָגעניש, און לידער", וואָס זײַנענ אומגעקומענ „אינ סיביר און אינ קאזעמאטנ", „זײַנענ רויִנירט געוואָרנ דורכ אופשטאנד און טויזנטער פרײַוויליקע אָפּפערס".

צו א קריטישער, דעמאסקירנדיקער קראפט אינעמ באווײַזנ דעמ דרוק פונ די פוילישע פריצימ אינעמ מײַרעוו־אוקראַיִנישנ דאָרפ איז פראנקאָ דערגאנגענ גראָד דערפאר, וואָס ער האָט זיך געסטארעט שרײַבנ דעמ עמעס, געסטארעט זיך זײַנ עמעסדיק אינעמ באווײַזנ דאָס לעבנ פונ די מאסנ. דאָרט אָבער, ווו פראנקאָ איז אָפּגעגאנגענ פונ די פאקטנ, ווו ער האָט זיך געסטארעט דורכפירנ זײַנע „פלענער" פונ געזעלשאפטלעכער טעטיקײַט, דאָרט האָט די ליבעראלע טענדענצ אומגעבראכט זײַנ רעאליזמ, זי האָט פארוואנדלט דאָס ווערק אינ אָנצייניקער פובליציסטיק, און די העלדנ פונ ווערק — אינ גייענדיקע סכעמעס, נודנע און אומנאטירלעכע. אזוי האָט געטראָפנ מיט די דערציילונגענ „זיכ־קרייצנדיקע סטעזשקעס", „גריצ און פאניטש" און אנד. און אינ דער דערציילונג פונ 1907 יאָר — „דער גרויסער גערויש" האָט פראנקאָ געענטפערט אפנ דורכפאל פונ דער רעוואָליוציע פונ 1905 יאָר מיט א בורזשואז־ליבעראלער פרײַדיקונג פונ קלאסנ־„שאָלעמ" צווישנ דעמ פויערטומ און די פריצימ.

מיט פראנקאָ דעמ רעאליסט סײַ אינ זײַנ דיכטונג, סײַ אינ דער פּראָזע, סײַ אינ דער דראמאטורגיע האָט געטראָפנ דאָס זעלבע, וואָס מיט אסאך רעאליסטנ פונ דער מײַרעוו־אייראָפּייִשער און רוסישער ליטעראטור פונ 19־טנ י. ה. שטייענדיק אפ די פרינציפנ פונ עמעסדיקײַט אינעמ באווײַזנ דאָס לעבנ פונ די ארבעטנדיקע מאסנ — ארבעטער און פויערימ, האָט ער דערמיט אליינ הויך אופגעהויבנ די דערקענטעניש־ווערט פונ זײַנע ווערק, פארברייטערנדיק די ראמענ פונ זייער סאָציאַלנ רעזאָנאנס, פארטיפנדיק זייער קינסטלערישנ אינהאלט. פראנקאָס רעאליסטישע שאפונג האָט, אזוי צו זאָגנ, „אריבערגעוואקסנ" זײַנע פּאָליטישע פּאָזיציעס, ארופשטויסנדיק דעמ לייענער

עס פארפאָלגט זיי א זשאנדארם („ציגײַנער“); עס שטארבט אינ טורמע א מערדער, וועלכנ מע האָט פארורטײלט „אפ אײביקע יאָרנ אונ נאָכ אפ פיר יאָר“ („אינ טור מע־שפיטאָל“); עס קומענ אומ קינדער, וועלכע די נויט האָט ארויסגעוואָרפ: אפ דער גאס („יאנדרוסנ“, „Odi profanum vulgus“) א א וו. פונ די קלײנע אונ זײער אײנפאכע סקיצנ שטײט אופ א שוידערלעכ בילד פונ קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע, פארווילדעטקײַט אונ אונטערגאנג. איבער אָט דעמ אלעמענ הערט זיכ די ייִעשדיקע שטימ פונעמ אווטער: עס קומט אומ דער מענטש.

קימאט אינ יעדנ ווערק זײַנעמ שטרײַכט דער אווטער אומבאדינגט אונטער, אז קוילערס, גאנאָווימ, פראָסטיטוטקעס ווערנ ניט געבוירנ, נאָר זיי זײַנענ א פראָדוקט פונ דער קאפיטאליס־טישער אָרדענונג, בא וועלכער איינ מענטש דעמ צווײטנ איז א וואָלפ, בא וועלכער אלצ איז געריכטעט דערצו, אז עס זאָל זיגנ דער גוויר, אונ דער קאפצנ זאָל אומקומענ. די קאפיטאליסטישע געזעלשאפט דערמאנט דעמ אווטער אנ אומענדלעכע יאמ־טיפעניש. בלויז „פונויבנ“ זעט דאָס לעבנ, אונטנ אָבער, אפנ געזעלשאפטלעכנ „דעק“, איז „טויטע וואסער“, א בײסוילעמ, ווו עס קומענ אומ צעקוועטשטע, ארויסגעוואָרפענע פונ דער געזעלשאפט מענטשנ. פראנקאָ ווײסט, אז ווענ עס זאָל זיכ ענדערנ די געזעלשאפטלעכע אָרדענונג, וואָלטנ פונ אָט די קלוימערשט אפ שטענדיק פארפאלענע „אָפפאלנ פונ דער געזעלשאפט“ ווידערגעבוירנ געוואָרנ נוצלעכע מענטשנ פאר דער געזעלשאפט. דער פארווילדעטער, דערדריקטער דורכ דער טפיסע באטראק באָוודור, וועלכער האָט שוינ אינגאנצנ געקראָגנ א צורע פונ א כײַע, היט אופ אינ זײַנ נעשאָמע א פונק מענטשלעכקײַט, וועלכער ווער אָבער דאָכ צעטראָטנ ווערנ דורכ די שטיוול פונ די כײַיִש־ווילדע טורמעניקעס „אפנ דעק“. אינ הארצנ באמ זעכצניאָריקנ ייִנגל יאָסל שטערנ, וועלכנ עס עקספלואטירט אונ ברענגט אומ דער ארענדאר, טליִעט א פונק פונ גרויסנ הומאניזמ, וועלכער שלעפט אימ פונ דער „טויטער וואסער“ פונעמ געזעלשאפטלעכנ „דעק“ — „צומ ליכט“, אָבער אָט דער פונק ווערט פארלאָשנ הינטער די הויכע ווענט פונ טפיסע („צומ ליכט“).

א באזונדערע באדײַטונג האָט דער אזויגערופענער „באָריסלאווער ציקל“ פונ פראנקאָס ווערק, אינ וועלכנ עס איז געגעבנ א ברײטער באווײַז פונ דער קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע פונ די ארבעטער אונ פונ די ערשטע שריט פונ זײער רעוואָליוציאָנערנ קאמפ. אינ אָט דעמ ציקל גײט ארײַנ די סעריע באָריסלאווער דערצײלונגענ („א נאפט־ארבעטער“, „א זינדיקער א באל־כאראָטע“, „אפ דער ארבעט“, „יאצ זאלעפוגא“, „דער שאפער“, אונ אנד.) אונ די דערצײלונ־גענ „Boa Constrictor“ אונ „באָריסלאוו לאכט“.

אינ די פריִקע דערצײלונגענ פונ באָריסלאווער ציקל שלאָגט זיכ דורכ דורכ דעמ עמעסדיקנ באווײַז פונ דער נויט אונ לײדנ פונ די ארבעטער א טענדענצ, וועלכע מע קאָנ פאָרמולירנ אזוי: צוריק פונעמ קאפיטאליזמ. אָט די רעאקציאָנער־פאָלקיסטישע טענדענצ ווערט ארויסגעשטויסנ דורכ דערווירקלעכקײַט גופע אינ די ווײַטערדיקע ווערק, אונ באזונדערס — אינ די דערצײלונגענ „Boa Constrictor“ אונ „באָריסלאוו לאכט“. אינ „Boa Constrictor“ גיט פראנקאָ די גע־שיכטע פונעמ אופקומ אונ פאָרמירונג פונ א טיפ פונ א קאפיטאליסטישנ עקספלואטאטער אינ דער פערזאָנ פונ גערמאנ גאָלדקרעמער. אינ דער דערצײלונג „באָריסלאוו לאכט“ איז געגעבנ א ברײט אונ העל בילד פונעמ קאמפ פונ די ארבעטער קעגנ דער קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע. פראנקאָ באווײַזט שריט בא שריט, וויִאזוי דער דרוק פונעמ אונטערנעמער שמידט צונויפ די אר־בעטער, וועקט אופ אינ זיי דעמ גײַסט פונ קלאסנ־סאָלידאריטעט, וויִאזוי עס ווערט געבוירנ די אידיי פונ א שטרײַק. אינ שפיצ פונ די ארבעטער שטעלט זיכ דער שטאָטישער ארבעטער בענע־דיאָ סיניצע אונ אָפשטאמלער פונ דאָרפישע גווירימ — די ברידער בעסאראבנ. סיניצע איז — דער באגײַסטערער פונעמ שטרײַק, א פרינציפיעלער אָנהענגער פונ אָרגאניזירטנ ארבעטער־קאמפ; די ברידער בעסאראבנ באשטײענ אפ א טאקטיק פונ „אנטשײדענע טאטנ“ אינ גײַסט פונ די בלאנ־קיסטיש־נאראָדאָוואָלישע פרינציפנ. אָביעקטיוו איז טאקע סיניצעס ליניע געווענ רעוואָליוציאָנער. פראנקאָ האָט דאָס ניט באזיניקט, אונ, זײַענדיק אלײנ א פרינציפיעלער קעגנער פונ רעוואָליוציאָ־נערע קאמפ־מעטאָדנ, האָט ער געמאכט א פרווו צו „אנטקרוינענ“ זיי דורכ באווײַזנ די בעסאראבנ,

שטײנברעכער.

איכ האָב געזעג א שײנעמ כאָלעמ. א פוסטער פלאכ
זיכ שפרייט פאר מיר. ס'איז אומגעהייער ווילד זײַנ אויסזעג.
א הויכער פעלדז דאָרט שטײַגט פונ וויסטנ דרויסנ.
איכ שטיי געשמידט אינ קייטנ פאר דעמ פעלדז דעמ גרויסנ —
ווי איכ, דאָרט שטייענ מענטשנ טויזנטער אסאכ.

מיט טרויער־קנייטשנ שטערנס טיפ פארצויגנ,
א גלי פונ ליבע ברענט בא יעדערנ אינ בליק.
די הענט האָבנ קייטנ ענג, ווי שלענג, ארומגעצויגנ,
בא יעדערנ די אקסלענ נידעריק געבויגנ,
ווײַל אלעמענ א גרויסע שווערע מאסע דריקט.

אינ יעדער האנט אנ אײַזערנער, א שווערער האמער,
אונ ווי א דונער פונ דער הייכ, א קאָל זיכ טראָגט:
„איר שטורמט דעמ פעלדז, צעברעכט די ווילדע צאמענ,
ניט שרעקט זיכ פאר קיינ מי, פאר אלע שלעק צוזאמענ —
ס'איז אײַכ באשערט דעמ פעסטנ פעלדז צעשטערנ: שלאָגט!"

•

ווי איינער, אלע האָבנ מיר די הענט געהויבנ,
אונ טויזנט האמערס שווערע פאלנ אפ דעמ שטיינ.
פונ טויזנט זײַטנ מוז דער פעלדז זיכ דרויבנ,
אינ שטיקער אָנ א צאָל, אינ ברעקלעכ אונ אינ שטויבנ
געשווינד צעפאלט זיכ זײַנ פאראקשנטער געביינ.

ווי הילכ פונ שלאכט אונ ווי פונ וואסערפאל דאָס שלאָגנ,
האָבנ האמערס אונדזערע געדונערט איינס נאָכ איינס,
אונ טראָט נאָכ טראָט מיר האָבנ אָרט געקראָגנ,
כאָטש פיל פונ אונדז האָבנ שטיינער שווער צעשלאָגנ
אונ ווײַטער אלצ געגאנ אונ ניט געבליבנ שטיינ...

אפ רעוואָליוציאָנערע אויספירנ, — צי האָט דאָס געוואָלט דער אווטער, צי ניט. פראנקאָ דער קינסטלער־רעאליסט האָט געקוקט ווײַטער, האָט געזענ טיפער, ווי פראנקאָ דער פאָליטיקער.

איצט זײַנענ די ארבעטער אונ פויערימ פונ מײַרעוו־אוקראַינע אונטערנ דרוק פונעמ פוילישנ פאשיזמ פארטריבנ אינ א נאָכ מער שוידערלעכנ יאָכ אונ דאלעס, בארײַסערײַ, פאָליטישע רעכט־לאָזיקײַט, איידער דאָס איז געווענ אינ פראנקאָס צײַטנ. אָבער זיי ווייסנ גוט, אז אפ מיזרעכ־אייראָפע עקזיסטירט א מעכטיק לאנד — דער ברידערלעכער פארבאנד פונ פרײַע פעלקער — ד ע ר פ ס ר ר, דאָס פאָטערלאנד פונ די ארבעטנדיקע פונ דער גאָרער וועלט, אז אינ יענעמ לאנד פונ לענינ־סטאלינ, דעמ לאנד פונ סאָציאַליזמ, ווערט געבויט א פרײַ, ליכטיק, פריידיק לעבנ.

אלצ ברייטערע מאסנ ארבעטער אונ פויערימ פונ מײַרעוו־אוקראַינע באזיניקנ, אז דער אייג־ציקער וועג פאר זיי דאָס איז דער רעוואָליוציאָנערער קאמפ, צוזאמענ מיט די ארבעטער אונ פויערימ פונ פוילנ, קעגנ דעמ דרוק פונ דער כײַיש־ווילדער נאציאָנאליסטישער באנדע פונעמ פוילישנ אונ אוקראַינישנ פאשיזמ.

פעמראָ קאָלעסניק.

אײביקער רעוואָליוציאָנער

שטרענגער רעוואָליוציאָנער —
גײַסט, וואָס רײַסט דאָס לײַב צום קריג,
רײַסט פאר זיג פון גליק און פרײַהײַט, —
ניין, ער לעבט, ניט טויט איז ער.
ניט קיין פּײַן און ניט קיין צאָרעס,
ניט גאלאָכים, ניט קייסאָרים,
ניט כאיאָלעס צארישע ווילדע,
ניט הארמאטן אָנגעצילטע,
ניט שפּיאָניש פאלשעס וואָרט,
ניט גערירט האָט אים פון אָרט.

ניט טויט איז ער, ער לעבט נאָך!
טויזנטער יאָר איז ער אלט.
און ערשט נעכטן ווידער זיך צעבליט,
קרעפטן נײַע ער באהאלט
און שטײַגט, און שטארקט זיך שטענדיק,
אהין, ווו ס'טאָגט, ער ווארפט זיך,
מיטן פעסטן וואָרט, ווי מיט טרומייטן,
מיליאָנען אים באגלייטן,
און די וועלט נאָך אים אין פרייד שוין שפּרײַזט,
עס רעדט דער גײַסט.

אומעטום די שטים פון גײַסט:
אין פויערישע שטיבער
און אין ווארשטאטן, אין גריבער,
אין ערטער פון דער נויט.
ווו זײַן שטים טוט זיך הערן,
פארשווינדן ווערן די טרערן,
און עס ווערט א קראפט געבוירן.

ניט וויינען — ברעכן מויערן.
זאָל זײַן פֿאַר די קינדער,
אויב ניט פֿאַר זיך אַליין,
אויסקעמפֿן גליק מיט אייגן געביין.

אין טאָל א דערפל ליגט

אין טאָל א דערפל ליגט,
א נעפל שוועבט און שטיקט,
אפן בארג אין עק פון דאָרף
א קוזניע שטייט, א שמיד ווינט דאָרט.

דאָס הארץ באַם שמיד איז צעגליט,
ער שמידט און זינגט א ליד:
„קומט, לײַט, פון הײַזער, פון פעלד,
עס שמידט זיך דאָ א נײַע וועלט.
קומט, לײַט, קומט אינדערפרי,
קומט פון ווײַט, קומט פון הי".

און די נעפלען זיך שפרייטן
איבער פעלדער ברייטע,
און פארדעקן פאר מענטשן די וועגן,
און פארהילן פאר מענטשן די שטעגן,
וואָס פירן צום בארג פון דעם טאָל,
צום שמיד, וואָס שמידט פון שטאָל
ניט קיין קייטן, נאָר געווער
פאר דער נײַער פרײַער ערד.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 31596

און יעדער האָט געוווּסט, אַז ס'וואַרט אַף אים קיין רום ניט
און ניט קיין אָנדענק צווישן מענטשן פאַר זײַן שווערער מי,
אַז דענסטמאָל אַף דעם וועג וועלן מענטשן קומען,
וועט מיר וועלן שאַפן אים און אויסגלײַכן אַרומעט,
און ביינער אונדזערע וועלן פוילן אונטער אים.

קיין רום קיין מענטשלעכן מיר האָבן ניט געוואָלט גאָר,
ווײַל ניט קיין העלדן זײַנען מיר און גאָר ניט גרויס.
אָ, ניין, זיך פרײַוויליק פאַר קנעכט געמאָלדן,
אַף זיך גענומען קייטן, פון פרײַהײַט קנעכט געוואָרן,
אַפן וועג פון פאָרשריט שטייגברעכער מיר זײַנען בלויז.

און אַלע, אַלע גלייבן מיר, ווי איינער:
מיר וועלן אים צעשמעטערן, דעם שרעקנדיקן פעלדז.
מיט בלוט מיט אייגענעם, מיט לעכצנדיקע ביינער,
אַ נײַעם פּאַלאַץ בויען מיר פון נײַע שטיינער —
דאָס נײַע לעבן גייט — סע קומט אַ נײַע וועלט!

מיר האָבן דאָס געוווּסט, אַז ערגעץ אַף דער וועלט דאָרט,
וואָס מיר האָבן פאַרוואָרפן צוליב מי און לייד,
דאָרט מוטערס, קינדער, פרויען ווייגען הייס און וועלקן,
אַז פײַנט און פרײַנט דאָרט בייז זיך צאָרענען און שעלטן
אַי אונדז, אַי אונדזער פרווו, אַי אונדזער גרויסן שטרײַט.

מיר האָבן דאָס געוווּסט — די זעל האָט טיף געוויי־סיקט,
דאָס האַרץ האָט זיך געריסן, און טרויער האָט געקלעמט,
נאָר ניט טרערן, ניט דער טרויער, ניט דער ווייטעק,
ניט קלאָלעס האָבן פון דער זאַך אונדז ניט באַזײַטיקט,
ס'האָט קיינער ניט אַרויסגעלאָזט דעם האַמער פון די הענט.

און אָט אַזוי מיר גייען — איין געשמידטע מענגע,
האַמערס אין די הענט, מיט איין געדאַנק אין בליק.
מע האָט פאַרשאָלטן אונדז, מע וויל אונדז ניט געדענקען,
מיר ברעכן דאָך דעם פעלדז, אַ וועג דעם עמעס שענקען,
אַף ביינער אונדזערע וועט קומען ערשט דאָס גליק.

און אינגאנצן קאָן ניט דאוונען, —
נאָר כ'האָב באלד און גלײַך פארשטאנען,
צוליב וואָס סע רופט מיך יודקע.
כ'האָב געטראכט: „איך מוז אנטלויפן
און דער קרעטשמערקע דערציילן".
נאָר זיך באלד באטראכט: „פארוואָס דען?
ס'לעבן מײַנס פארגייט דאָך סײַ־ווי,
ווי דאָס וואסער אף דער בלאָטע,
אָן א פרייד, אָן גלוסט, אָן נאכעס.
שטארבן וועל איך און ניט וויסן
אָט דאָס גליק, וואָס אנדערע וויסן.
און אין הימל אין פארשטאָפטן
נישטאָ קיינער, וואָס זאָל העלפן.
לאָמיך אויכעט, לאָמיך אויכעט
מײַנס אן אייגן קינד מיר האָבן.
ווי וועל איך עס ליבן, הארצן,
הענטלעך, פיסעלעך די קליינע
קושן, קושן זיי, דערווארמען.
שענקען דעם דעם לעצטן ביסן,
אז די זעט זאָל דעם ניט פעלן.
שלאָגט מען מיך, נו, זאָל מען שלאָגן,
נאָר אבי מײַן טויב זאָל וואקסן,
גלײַך ווי אלע מענטשנס קינדער!"
האָב איך אָפט אזוי געטראכט זיך,
וואסער שלעפנדיק פון טײַכל,
שמאטעס ייִדישע באם לאטען,
נ'קיך באם וואשן די געפעסן.
און געפילט האָב אונטערן הארצן
שטארקער אלץ און שטארקער רירט זיך,
הייבט זיך אלץ און דרייט זיך איבער.
אָפט פארכאפט מיר אזש דעם אָטעם,
גלײַך בײַ שיקער און פארקישעפט,
פון די הענט די ארבעט פאלט מיר,
זיץ מיט צוגעמאכטע אויגן,
כ'לעב שוין, אזוי־ווי אין כאָלעם, —
א ראָזעווע, א קליינינקס,
א ווייכינקס אזא און א פוכקע,
זויגט עס די ברוסט בא דער מאמען,

ס אָ ר ק ע.

כ׳בין א ייִדיש קינד אַן אָרעמס,
ניט קיין שיינס, ניט קיין גראָטנס.
נידעריק, דערצו געבויגן,
און דאָס פּאָנעם גאָר א צאָרע.
נו, ווי דען געקאָנט האָט וואקסן
פּראָסטע אויסגעדארטע סאָרקע —
אָן א טאטע, אָן א מאמע,
קליינערהייט שוין צווישן פרעמדע
פּאָלגן געננג און גיין שליכעס.
צוואנציק יאָר אזוי געלעבט זיך,
ניט געלעבט, נאָר אומגעשלעפּט זיך,
פון א קרעטשמע צו א קרעטשמע,
טאָג און נאכט אין שווערער ארבעט.
די רענדארשע — פוילע קליפּע,
דער רענדאר—א פרומער גאנעוו,
און די געסט — ווי שמאטעס, קלעפּיק —
אלץ נאָר איינס אין זיי אין זינען:
ארבעט אלץ דער דינסט פארגעבן,
אלץ זי שטורכענען, זי קנייַפּן,
און די דינסט זאָל גאָר קיין פּיפּס טון,
זאָל נאָר שמייכלען גאָר באדארפן,
כאָטש אין הארץ ברענט האס און בושע.
צוואנציק יאָר אזוי געלעבט זיך,
ביסקל איינמאָל רוימט דער קרעטשמער:
„קום בּאנאכט צו מיר, דו, סאָרקע,
ווען עס פאָרט דאָס ווייַב אוועק נאָר!"
כאָטש בין מיִעס און געבויגן,
כאָטש געוואקסן גראָב און נאריש,
ניט קיין ליינען, ניט קיין שרייַבן,

אלט איז די בובע און אָרעם,
האָט אויך אליין גאָר קיין ברויט ניט,
אָרעם און אָן שום כאיונע.
ווי ז'מיר, וואָס הייבט מען אָן טוען?
זאָגט צו מיר איינמאָל די בובע:
„זעסטו דאָך, טײַערע סאָרקע,
דאָ איז קיין פּלאַן ניט צו בלײַבן,
מוז מען א נעסט זיך געפינען.
כ'שליס אפ ווינטער מײַן שטיבל,
כ'דינג זיך, באם וואָיט*) מיר אן אלקער.
נעם־זשע דיר, סאָרקע, דײַן קינד מיט,
גיי, בידנע, גיי צו דײַן יודקען.
וועט דיך דאָס ווײַב זײַנס ניט וועלן, —
גיי ערגעצ, גיי צווישן מענטשן!"
דעמלט א פראָסט געווען — שרעקלעך!
שניי איבער פעלד האָט געדרייט זיך,
איך — קימאט נאקעט און באָרוועס.
אלץ וואָס געהאט עפּעס ווארעמס,
ס'קינד מײַנס אין אלץ האָב פארוויקלט.
און איך — פאר זיך דארף ניט גאָרניט!
כ'גיי צו דער קרעטשמע, צו יודקען.
קום איך אהין, די רענדארשע
קוקט אפ מיר גלײַך א בייזוווּנדער!
(האלט שוין א דינסט שוין אן אנדערע)
„וואָס דארפסטו?" — פרעגט די רענדארשע.
„כ'האָב פינף יאָר געארבעט דאָ", זאָג איך,
„איצט נאָך מײַן לוין בין געקומען".
אך, אז א קוויטש געטאָן האָט זי:
„זאָג באלד, דו, וואָרעם פאסקודנער!
זאָג נאָר, דײַן קינד איז פון וועמען?!"
„מײַנס", זאָג איך, „און ניט קיינעמס!"
„זאָג ווער דער טאטע דעם קינדס איז!
זאָג, אניט קריגסטו קיין גראָשן!"
„דאָס וועל איך קיינמאָל ניט זאָגן!"
„מארש פון דער שטוב מיר! דו טראנטיע!
כ'זאָל דײַן געביין דאָ ניט זען!
דיך און דײַן מאמזער פאסקודנעם!"

*) וואָיט — דער דאָרף־סטאראָסטע.

שמיצט מיט די פּיסלעך, שמייכלט, —
כ׳וואָלט אַזוי יאָרן געזעסן.
כאַפּט זיך באַלד אויף די רענדאַרשע,
טוט מיר אַ רוק אין דער פּלייצע,
רוקט און שטורכעט און צעשרייַט זיך.
קום איך צו זיך פֿון מײַן כאַלעם,
קוק מיר אויף איר און פֿאַריבל!
אַז גאָר קיין קאַפּעלע פּײַנטשאַפט,
גאָרניט געווען אין מײַן האַרצן.
שטאָלץ אַזוי, שטאָלץ און געהויבן,
וואָלט איך געזאָגט אָט דער קליפּע:
„כאָטש ביסט די קרעטשמערקע רײַכע,
איך, נאָר די אָרעמע דינסטמויד,
פֿאָרט בין איך איצטער דײַן גלײַכן!
אַ מאַמע, אַ מאַמע! קליפּע!"
ווען בין געווען אויף דער צײַט שוין,
האָט די רענדאַרשע דערוווּסט זיך.
אוי וויי! — די קלאָלעס, די גוואַלדן
האָט מיך פֿון קרעטשמע פֿאַרטריבן
סאַמע אין שניי און אין קירע.
יודקע פֿאַר איר האָט געציטערט,
יודקע קיין פּיפּס ניט געגעבן.
פֿאָרט האָט ראַכמאָנעס געקריגן,
שקאַפּע געשפּאַנט אין עם שליטן,
אָפּגעפֿירט מיך צו׳ן אַ בובע.
שטיל מיר געשענקט אַ פּאָר גריוונעס.
„אָרעמע סאָרקע", געזאָגט מיר,
ווױנ באַ דער בובע וואָס לענגער,
כ׳וועל דיך שוין זען באַזאָרגן.
פֿאָרכט נאָר פֿאַר גאָט און דערצייל ניט,
זאָג ניט דער קרעטשמערקע מײַנער,
זאָג ניט, אַז איך בין דער טאַטע!
זי וועט מײַן לעבן פֿאַרסאַמען!"
גליקלעך געבוירן אַ ייִנגל,
געזונט און אַ שיינער — אַ מאַלעך!
כ׳ווױנ באַ דער באָבע אַ כוידעש,
בין שוין אײַנגעאַנצן אַ געזונטע.
יודקע נאָר ווײַזט זיך ניט, קומט ניט.

קוקן מיר גלײַך אינעם פּנעם.
קוקן אזוי מיט א קלוגשאפט,
גלײַך אָט־אָט וועט עס א זאָג טון:
„מאמעלע, שרעק דיך ניט, מאמע!"
גוט אזוי, גוט מיר געוואָרן,
גוט אזוי, ליב אזוי, ליכטיק,
גלײַך ווי דער שניי וואָלט צעגאנגען,
ווארעמער ווינט וואָלט זיך צעבלאָזן,
צווײַגן און בלומען צעבליט זיך...
קוק איך און האלט אין איין קוקן
פּ׳טײַבעלע קלײנינקן מײַנעם,
וועלט און די צאָרעס פארגעסן...
פּלוצעם — א הונט האָט צעבילט זיך,
ווינט זיך צעפּײַפט אינעם אויער,
שניי מיר א שמיץ אין די אויגן.
כ׳האָב זיך א הייב געטאָן טייקעף.
פיל איך — אוי, הענט און די פיס מיר
שוין גאָר פארגליווערט, ווי קריַעס,
ס׳קינד איז פארפרוירן און יאָמערט,
מיך נייגט דער שלאָף צו דער ערד גאָר, —
אומגליק, מיר ווערן פארפרוירן!
איז מיר אדורך א מאכשאָווע
גיך, ווי א בליץ, אינעם קאָפּ מיר:
„וואָס־זשע פארפרוירן, נאָך בעסער!
ווערט עס א סאָף צו דעם פּלאָגן".
קינד אָבער יאָמערט, שטילינקס,
שנײַדט עס מײַן הארץ, ווי א מעסער,
יאָגט אָפּ די מיִעסע געדאנקען.
„ניין, ניין, אליין זאָל איך שטארבן,
וואָס זאָל דאָס קינד, נעבעך, לײַדן?"
טו איך א נעם זיך מיט קויכעס,
באָברע ארויס פונעם שניי זיך,
וואָס שוין ביז האלב האָט פארשיט אונדז.
נעם איך און טוליע דאָס מײַנס.
כ׳וואָלט אין עק וועלט איצט געלאָפן,
האָב איך קיין קויעך ניט, וויל איך
קינד מײַנס מײַן אָרעמס דערווארמען, —
האָב איך קיין ווארעמקײַט מער ניט.

„יודקעכע טײַערע", בעט איך,
„זעט, ס'איז אין דרויסן א קרירע.
איך — קימאט באָרוועס און נאקעט.
ס'קינד איז בא מיר נאָך א קלײנינקס,
וווהין אין דער נאכט זאָל איך גײען?"
וואָן דיר! פארשמוצ מיר מײַן שטוב ניט!
נ'דר'ערד ארײַן גײ, וווהין דו ווילסט זיך!"
האָט זי א שפרונג געטאָן, כצופע,
מיך פון דער קרעטשמע געשלמַדערט,
גלײַך אין דער ביטערער קרירע.
בין איך אוועק, ווי א דולע.
שווער אזוי, שווער אפן הארצן.
וווהין איז עס יודקע פארפאלן?
וואָס כאָטש קײן אויג ניט געוויזן?
כאָטש מיט קײן וואָרט ניט געהאָלפן?
ס'מויל ניט פארשטאָפּט אָט דער קליפּע?
ווו זאָל איך איצט זיך אהינטון,
ווען א נאכטלעגער בעטן?
פינף יאָר געלעבט אין דער קרעטשמע.
כ'קען ניט און ווײס ניט דאָס דאָרף דאָ,
כ'קען ניט. די מענטשן, וואָס לעבן
דאָרט, אין די גרוי־גראָווע שטיבלעך,
זײַנען געווען פאר מיר שרעקלעך.
דאכט, זײַנען אלע דאָרט שיקער,
גרייט, דאכט זיך, שטענדיק צו שלאָגן,
זידלען א ייִדישע טאָכטער.
אוי, אזא שרעק מיך באפאלן —
גלײַך אין פינצטערן וואלד בין,
גלײַך ווי מיט וועלף. ס'הייבט אָן טונקלען.
באלד האָט דאָס קינד זיך צעכליפּעט.
פיל איך: כ'האָב מילך נאָך אין ברוסטן.
כ'זעץ זיך אין שניי בא א פלויטל
זויגן דעם אויפעלע געבן.
האָט זיך א כאפּ געטאָן קלײנינקס,
קרעפּטיק א כאפּ געטאָן זויגן —
ביטערן פראָסט ניט דערפילט נאָך,
בעקעלעך נאָר זײַנען רויט שוין.
זויגט, און די אײגעלעך שווארצע

„עפשער שוין שלאָפן דאָרט אלע,
יאָמערט דאָס קינד, נאָר מע הערט ניט.
אוי מיר, סע קאָן נאָך פארפרוירן!
טאָמער דערשמעקן גאָר הינט עס,
פרעסן עס לעבעדיקערהייט אוף!"
כאַפ איך זיך אוף א פארווייטע,
טו זיך א דריי, און מיט קויעך:
„ראטעוועט!" רײַס איך זיך, שרײַ איך:
„ס'קינד מײַנס! מײַן קינד! ס'קינד מײַנס! מײַן קינד!"
פוסט אָבער טויט איז ארומעט,
ווינט נאָר די האָר מיר צעטרייסלט...
גלײַך ווי א פערד פון די דישלעס,
האָב זיך א וואָרף געטאָן לויפן,
ווידער צום דאָרף צו. אָן קויכעס
פאל איך, שטיי אוף און פאל ווידער,
שרײַ איך און וויין, נאָר אומזיסט אלץ!
לויף איך און לויף, הוילע צאָרעס,
דאכט, אז א שאָ און א צווייטע,
דאכט שוין, אז יאָרן א גוזמע,
נאָר ס'איז קיין שטוב ניט צו זעען,
אלץ עפעס סקירדעס און ווערבעס,
הינט ערגעץ בילן אין ווײַטן.
עפעס ווי גראָבנס גוואלדראָוונע,
פלויטן, נאָר שטיבלעך — קיין איינס ניט!
האָט מיך פארכאפט אזא ייִעש,
שרעק די נעשאָמע געלעכערט.
לויף איך, אזויווי א דולע,
יאָמער און וויע, און קוויטשע.
פלוצעם, מע כאפט מיך פונהינטן...
„וואָס טוסטו דאָ עפעס?" — פרעגט מען.
קוק איך זיך אום — א זשאנדארם,
בלאנקט אים ביקס אפן אקסל,
ס'לויכט אפן פאס א לאמטערן.
כאָטש ווען אין קרעטשמע געווען נאָך,
האָב פאר זשאנדארמען געציטערט
(נאָכמער פלעגן יודקע זיך שרעקן!),
איצט האָב איך גאָר אפ קיין האָר ניט
פארן זשאנדארם זיך געשראָקן.

װעג איז פֿאַרשיט, איז פֿאַרװײעט,
פֿיס אין פֿאַרװײעניש זינקען,
װינט אין די אויגן פֿליאָסקעט...
זע איך און פּלוצעם דערזע איך:
שטײט זיך אַ שטיבל; אַ שװאַכינק
פֿײַערל פֿינקלט פֿון פֿענצטער.
האָב איך אַ טראַכט געטאָן טײקעף:
דאָרטן איז פּלויט אונטער פֿענצטער,
װעל איך מײַן קינדעלע לאָזן.
שלאָפֿן דאָרט, שלאָפֿט נאָך ניט קײנער,
קינדערש געװײן װעט מען הערן,
װעט מען עס נעמען דערװאַרעמען.
איך אין דער װעלט װעל זיך לאָזן,
ביז ס'װעט דער שנײ מיך פֿאַרשיטן".
לאַנג ניט געטראַכט און געטאָן.
ס'פֿענעמל שיר ניט פֿאַרפֿרױרנס,
שטאַרק עס געקושט, זיך געזעגנט.
אָפּגעקלאַפּט אַלץ, װוּ נאָר מעגלעך,
שנײ, װאָס פֿאַרשנײט עס אינגאַנצן.
און אינעם פּלױט, װוּ קײן װינט איז,
אונטערן פֿענצטער געלײגט עס.
איך, אַ צעדולטע און שלעפֿעריק,
לאָז זיך אין שנײ איבער פֿעלדער.
ביטער געװען איז דער װעג מיר!
יעדער מײַן שפּאַן, האָט געדאַכט זיך,
שװער איז, אַ פּודיקע מאַסע,
ציט מיט אַ קױעך צו דר'ערד מיך.
װינט אין די אויגן מיר פֿליאָסקעט,
פֿײַפֿס, דאַכט זיך, קלאָרע דיבורים.
װערטער, דאַכט, הער איך: „דו אױסװורף!
מיִעסע דו סאָרקע, װאָס טוסטו!"
שטעל איך זיך אָפּ... און אין האַרצן
שטעכט עפּעס, שטעכט, װי מיט נאָדלען.
הער איך זיך אײַן צו די שאָרכן,
דאַכט זיך מיר אױס, אַז איך הער דאָרט:
ס'פּיפּסעט אַ קינד און סע קלאָגט זיך.
האָבן די בײזע מאַכשאָװעס
קריכן אין קאָפּ מיר גענומען:

האָב איך דערוואַכט אין שפּיטאָל שוין.
אין טורמע, דרײַ, זאָגט מען, וואָכן
בין איך געלעגן אין פיבער.
מיך, זאָגט מען, מישפּעטן וועט מען.
זאָל מען מיך מישפּעטן, מיילע!
ס'אַרט מיך ניט זייער געריכט מער,
זייער באַשטראָפן מיך רירט ניט.
די שווערסטע שטראָף בין אַדורך שוין,
דורך שוין דעם מישפּעט דעם ערגסטן —
יענע אָט שרעקלעכע נאַכט דאָרט.
וואָס סע וועט ווײַטער זײַן, אַרט ניט.
כ'האָב ניט קיין מוירע פאַר אַרבעט,
כ'שרעק מיך אײַנערגעץ פאַר גאָרניט.
אויב נאָר דאָס קינד מײַנס מיט מיר איז,
גרייט פאַר דעם אַלצדינג צו אויסשטיין!
לײַדן... מע זאָגט, מ'האָט געוואָלט עס
צונעמען, ס'קינד, פון מיר דעמאָלט.
נו, האָט א גליק מיך געטראָפן:
כ'האָב ניט דערלאָזט דערצו דעמלט!
כ'האָב, זאָגט מען, שרעקלעך געדרייט זיך,
דול זיך געקלאַפּט און געשריגן
אַלץ נאָר דאָס קינד מײַנס געזוכט עס,
ביז ס'האָט דער דאָקטער געהייסן:
„גיט איר דאָס קינד צו זיך, וואָרעם
כ'בין פאַר איר לעבן ניט אָרעוו!"
איצט איז דאָס קינד שוין א גרויסינקס,
לאַכן אַפילע שוין קאָן עס.
זעט, ווי סע שפּילט, ווי סע דריגעט,
כאַפּט זיך מיט הענטלעך פאַר ברוסטן!
דו, דו, מײַן גוטס, דו, מײַן וווּנדער!
ליבינקס מײַנס, כ'עס דו מײַנער!

כ׳בין צו די פיס אים געפאַלן,
ווי צו מײַן פרײַנט, מײַן דערלייזער.
„פּאָרעצ, אוי״, זאָג איך, „כ׳בין סאָרקע,
וואָס האָט געדינט אין דער קרעטשמע.
כ׳גיי צו דעם קינד מײַנס א קוק טון!״
און אלצדינג־אלצדינג דערציילט אים.
נעמט דער זשאנדארם פאר דער האנט מיך,
פירט מיך אזוי צו דעם דערפל,
ביז ס׳האָט גענומען שאריען.
„אידעס די דאָזיקע כאטקע?״
„כ׳ווייס נישט, פאַן, איך׳ל א קוק טון.״
ב׳ין שוין געטראָפן... א קלאָג מיר!
ס׳איז טאקע די שטוב, די זעלבע,
נאָר ס׳איז דאָרט דאָס קינד ניטאָ מער!
איך בין א טויטע געבליבן.
ס׳קינד איז ניטאָ שוין — א בראָך מיר!
סע לײַכט זיך אין שטוב דאָרט, סע ראַשט זיך...
אָנגעקלאפּט באלד... און ארײַנגעגאנ...
און אף טיר שוין דערהער איך,
א קינד שרײַט. „טאטעניו מײַנער!״ —
האָב נאָר געקאָנט א געשריי טון
און אין כאלאָשעס געפאלן.
נאָכדעם איז ווייס איך ניט גאָרניט.
ווי דורך א שלאָף נאָר, געדענקט זיך,
כ׳ליג אינעם פויערשן שטיבל,
ווארעם און זויבער און ליכטיק.
א באבעשע זיצט לעם מיר דאָרט,
שאָקלט דעם קאָפּ אירן גרויען.
שטילינקערהייט אלץ זי טײַנעט:
״נארעלע איינע, דו סאָרקע!
נאָר באדארפסט דעמלט א קלאפּ טון.
מיר זײַנען דאָך ניט, ווי דער יודקע
און ווי זײַן ווײַב. מיר, מיר זײַנען מענטשן!
גוט נאָך, וואָס בין ניט געשלאָפן,
וואך נאָך געדרייט זיך... דערהער איך:
עפּעס אין דרויסן באם פענצטער,
גלײַך ווי א קעצעלע מיאווקעט...״
כ׳ווייס ניט מער גאָרניט... ערשט נאָכדעם

זײַנע אויגן, דער קאָן עס זיך אזוי לײַכט ניט פאָרשטעלן. גיט נאָר א קוק אף אונדזערע פעלדער, פאניע! די ערד איז, גאָט צו דאנקען, א געבענטשטע, אפילע דער אָרעמסטער קאָן לעבן, ווען ער האָט נאָר א פּאָר געזונטע הענט און פלײַס צו דער ארבעט. דעם עמיגראציע־פיבער ווייסן מיר דאָ נאָך ניט. מיר עסן אָדער ווייצענעם, אָדער קאָרענעם ברויט, די פערד האָדעווען מיר מיט האָבער, הונגער לײַדן מיר ניט. מיר האָבן אונדזער שלעפּ־פי, געקאָוועטע וואָגנס, מיר האָבן אין דאָרף א שול, א לייענשטוב, א געזעלשאפטלעכן לאגער. דערפאר האָבן מיר ניט קיין איין פּראָצענטניק. מיט איין וואָרט — מיר שטייען אף אייגענע פיס, אף וויפל א כלאָפּ קאָן שוין אין גאליטשינע שטיין אף אייגענע פיס.

און פרעגט מיך ניט, וויאזוי דאָ האָט אויסגעזען פארן 1848 יאָר! גענוג אײַך זאָגן, אז אין גאנצן דאָרף איז ניט געווען קיין איין וואָגן. נאָר בא דעם פאן זײַנען געווען וואָגנס, און בא די כלאָפּן נאָר שליטנס. מיט שליטנס האָט מען זומער געפירט טוועע אין די שײַערס און היי אין די סטויגן, מיט שליטנס האָט מען ארויסגעפירט מיסט אין פעלד, מיט שליטנס, סײַ זומער, סײַ ווינטער, האָט מען צום בייסוילעם געפירט אויך די געשטאָרבענע.

נו, נאָר דעם געשטאָרבענעם איז אלצײַנס. און וויאזוי האָבן די לעבעדיקע געלעבט! כ'וועל בלויז וועגן זיך זאָגן. מײַן טאטע האָט געשטאמט פון מעדיקע, געהאט צוויי ברידער, אלע דרײַ זײַנען געווען יאטן גוטע, פייִקע. האָט גענומען דער פאן איינעם צום הויף פאר א מעשאָרעס, אוועקגעפאָרן מיט אים קיין בראָד און דאָרט אים פארשפילט אין קאָרטן צו אן אנדער פאן. נאָך ביז איצט איז דאָרט אין בראָדער געגנט דאָ א פאמיליע קריצקי — דאָס זײַנען אונדזערע קרויווים. איז געקומען דער פאן אהיים, גענומען דעם צווייטן ברודער אין הויף, אוועקגעפאָרן מיט אים קיין ווארשע און ווידער אים ערגעץ פארלאָרן. זעט מײַן טאטע, אז ס'וואַרט אף אים דאָס זעלבע, האָט ער גענומען און אנטלאָפן אהער קיין טאָרקי. ס'איז קלוימערשט אונטער איין פאן געווען, נאָר פאָרט איז דאָס ווײַטער פון אים, און אזוי איז דאָס אים גלאט אָפּגעגאנגען. געבידעוועט האָט דער טאטע זייער, כאסענע געהאט פאר אן אָרעמער, ניט געווען פון וואָס צו לעבן, און דאָ טרײַבט מען אף פאנשטשינע. איך בין נאָך ניט אלט געווען קיין צוועלף יאָר, האָב איך אויך געמוזט גיין אף פאנשטשינע. אוי, האָב איך זיך אָנגעליטן באליידיקונגען פאר די דרײַ יאָר! באהיט גאָט זיך דערמאנען!.. נאָר ניט וועגן זיך וועל איך אײַך דערציילן.

געווען איז בא אונדז איג דאָרף אן אָרעמער און אומגליקלעכער מענטש, אָנאָפּרי האָט ער געהייסן. ער איז טאקע בעעמעס געווען אן אָרעמער און אן אומגליקלעכער. איצט, דאכט זיך, זײַנען נאָך אָרעמערע פאראן און מע לעבט אף דער וועלט. כאלופניקעס, אָן א שפאן־פעלד, אפילע קאמירניקעס, שכײניםבא יענעם, זעען אויס, ווי מענטשן. דעמלט איז ניט אזוי געווען. אָנאָפּרי האָט געהאט זײַן כאטע, א גאָרטנדל, א שמאָל פאסיקל ערד. א פערטל דעסיאטינע פעלד. איצט וואָלט

ברויט אפ פאנשטשינע

געוועז איז עס ווינטער אָנהייב 1890 יאָר. נאָכן יאריד אין פערעמישל האָבן מיך אײַנגעלאדן די אָרטיקע לייענער, באזונדערס דער אָרטיקער מיטגליד פון סיים נאָוואקאָווסקי, כ׳זאָל פאָרן מיט זיי קיין טאָרקי. כ׳האָב שוין לאנג געוואָלט זײַן אין טאָרקי און כ׳האָב מיט פרייד אָנגענומען דעם פאָרשלאג. א צווייטמײַליקע רײַזע אין א שליטן איבערן שניי בא שײַן פון דער לעוואָנע איז פאר מיר געווען מער אנגענעמען, ווי שרעקלעך. מיר איז אויסגעקומען זיצן אין דעם שליטן פון דעם אלטן פויער אנדריי קריצקי, מיט וועלכן כ׳האָב זיך אפן יאריד באקענט ווי מיט א מענטשן, וואָס מע קאָן זיך מיט אים גוט דורכשמועסן. אונטערוועגס האָב איך אים נאָך בעסער דערקענט ווי א דערציילער. צײַט אפ ריידן האָבן מיר געהאט, און קריצקי איז ניט מיד געוואָרן דערציילן. אין דאָרף האָט ער געקענט אלעמען, ער האָט געוווסט די געשיכטע פון יעדער כאטע, פון יעדן ווינקל, און כאָטש זײַן זיקאָרן האָט דערגרייכט ניט זייער ווײַט, נאָר פאָרט אפ א פאָר יאָר פאר 1848. וועגן די לעצטע יאָרן פון פאנשטשינע זײַנען זײַנע דערציילונגען געווען די אינטערעסאנטסטע און זײַנען טיף ארײַנגעדרונגען אין מײַן זיקאָרן. עפשער וועט זיך מיר אמאָל אײַנגעבן זיי אלע באשרײַבן (קריצקי לעבט נאָך, און גיב אים גאָט לעבן אסאך יאָרן!). און אצינד גיב איך איבער פון זיקאָרן איין טייל פון זײַן דערציילונג, ניט בוכשטעבלעך, נאָר אזוי, ווי זי האָט זיך אויסגעפאָרמירט אין מײַן זיקאָרן.

— כ׳בין נאָך געווען יונג, ווען מ׳האָט אָפּגעשאפט די פאנשטשינע, — האָט דערציילט קריצקי, — בלויז דרײַ יאָר האָב איך געארבעט אפ איר. נאָר די דרײַ יאָר וועל איך געדענקען, וויפל כ׳וועל לעבן. ביטערע צײַטן זײַנען געווען, פאני! די איצטיקע יוגנט, דאנקען גאָט, האָט אפילע ניט קיין פאָרשטעלונג וועגן דעם, וואָס ס׳האָט זיך דעמלט געטאָן. און לאָז זי ניט האָבן. זי דארף זי ניט האָבן, נאָר עפעס וואָלט זי באדארפט וויסן. דאָס וואָס איר האָט איבערגעגעבן אין אײַערע „פריצישע שפאסן", איז עמעס, נאָר ס׳איז נאָך ניט דער גאנצער עמעס. איר, פאניע, האָט דאָס ניט געקאָנט גוט וויסן, ווײַל איר זײַנט דעמלט נאָך אפ דער וועלט ניט געווען. און ווער ס׳האָט עס ניט געזען מיט

זאָגן, אז אָנאָפּרי האָט זיך גערעכנט פאר קלוימערשט א באַלעבאָס, ניט קיין נײַמיס, און דאָך איז ער טאָג נאָך טאָג געווען אפ דער פאנשטשינע. דאכט זיך, אז די פּרוי האָט אים געטריבן אפ דער ארבעט מער, ווי ער האָט גע־דארפט, אפ געצאָלטע טעג. נאָר וואָס פאר אן ארבעט האָט ער שוין געקאָנט טון? דער אומגליקלעכער האָט קיין קויעך ניט געהאט, און ווען אנדערע פלעגן אים ניט אונטערהעלפן אין זאהאָן אָדער אין שײַער, האָט דער אטאמאן ניט געזשאלעוועט די נאהײַקע, מע האָט אים געשלאָגן, געטראָטן מיט די פיס, אז די ביינער האָבן געטרישטשעט בא דעם אלטן. און ער האָט געליטן און קיין וואָרט ניט געזאָגט. און אָט א כידעש, ניט איין מאָל האָט זיך געדאכט, אז ער וועט ניט אופשטיין נאָך די שרעקלעכע אומענטשלעכע קלעפּ, אז אלע ביינער זײַנען בא אים איבערגעבראָכן. נאָר ניין! ער פלעג אָפּליגן א ביסל, שטיל אָפּקרעכצן און ווײַטער אופשטיין, און ווידער אָנהייבן ביסלעכווײַז זיך פּאָרען, ווי ער טוט עפּעס, ניט גיכער און ניט בעסער, ווי פאר די קלעפּ.

איינמאָל — ווי אצינד געדענק איך עס, און ביזן טויט וועל איך עס ניט פארגעסן, — ס׳איז געווען האלב טאָג.

די צײַט, ווען מע האָט געשניטן ווייץ. מע האָט ארויסגעטריבן א מענגע מענטשן אפן פּאנס פעלד, און אָט האָט מען שוין איין פּאס אָפּגעשניטן. מ׳האָט באדארפט איבערגיין צום צווייטן, וואָס איז געווען אין צווייטן עק פעלד פון יענער זײַט שליאך. איר, פּאני, מיינט ניט, אז ס׳איז אזא פּאָשעטע זאך צו איבערגיין פון איין פעלד צום צווייטן. דאָס איז איצטער גייט מען עס איבער פון איין פעלד צום צווייטן מיט בלישטשענדיקע סערפּן, מע אָטעמט מיט דער פולער גרוסט, מע גלײַכט אויס די ביינער, מע רופט זיך איבער, מע באגריסט זיך, מע שפּאסט אָדער מע פרעגט איינס ס׳צווייטע וועגן געזונט. דעמלט איז געווען ניט דאָס. די פּאנעס האָבן אלץ ארײַנגעטײַנעט אין זייערע דינער: איר קאָנט ניט האלטן קיין אָרדענונג, איר פּאטערט אסאך צײַט ביז, איר קריכט איבער פון איין פּאס צום צווייטן. און די דינער, וואָס ארט עס זיי? אפ די פערד און מיט די נאהײַקעס אין די הענט...

ווי נאָר איין פּאס איז אָפּגעשניטן, באלד שרײַט מען:

— אנו, באלד אפן צווייטן! ווײַטער!

און געלאָזט די פערד אין האלאָפּ, און אלע שניטערס אין א היץ, אין א ספּעקע, אין שטויב, צי אין רעגן, — מע טרײַבט זיי פּאָרויס. מיד פון שווערער ארבעט, ניט באוויזן אָפּרוען, לויפן די מענטשן. און די, וואָס קאָנען ארויס־שפּרינגען, די יונגע און די שטארקע, די לויפן פּאָרויס, שרײַען, פילדערן, לאכן, אזוי אז פונווײַטן וואָלט זיך געקאָנט דאכטן, אז סע יאָגט איבערן פעלד עפּעס א צעטומלטע איבערגעשראָקענע כאסענע. אָבער די שוואנגערע פרויען, די אלטע לײַט און די קינדער קאָנען ניט אָניאָגן. זיי בלײַבן פונהינטן. אוי, ביטער איז זייער גוירל! דער אטאמאן אפן פערד נאָך זיי, ער שלאָגט מיט דער נאהײַקע, ער פרעגט ניט, ער שלאָגט איבער די אקסלען, איבער קעפּ. זיי,

ער געהייסן א שטיקל באלעבאָס, און דעמלט איז עס געווען א קאפצעדרײַלע. ווי איצטער זע איך אים! אײַנגעהויקערט, מיט אײַנגעפאלענע אויגן, און דאָס פּנים זײַנס האָט געהאט א קאָליר פון הוילער ערד. זומער און ווינטער באָר־וועס, אָן א קאפעליוש און אָן א היטל. כ'האָב קיינמאָל ניט געזען, אז זײַן קאָפּ זאָל זײַן מיט עפּעס צוגעדעקט; די העמד א גראָבע, פון זאק־לײַוונט, שווארצ, ווי די סטעליע אין א פארויכערטער שטוב; איבער דער העמד אן אלטע פון אונטן אָפּגעפוילטע צעשליסענע רעדנע, אונטערגעבונדן מיט ליקע אָדער מיט א שטריענעם גארטל. אָט דאָס איז געווען זײַן גאנצ אָנטון, סײַ ווינטער, סײַ זומער. ער איז שטענדיק געגאנגען אײַנגעבויגן, פּאמעלעך, קאם געקראָכן, אלצ עפּעס געקײַעט אין מויל און שטענדיק הונגעריק געווען. מיר, יאטן, וואָס האָבן געפּאסעט דעם פּאנס שעפּסן אָדער געטאָן עפּעס אן אנדער ארבעט, האָבן ניט איין מאָל געלאכט פון אים, אים גערייצט. ער האָט זיך קיינמאָל ניט געבייזערט, ניט געשריגן און אלצ עפּעס אזוי נאָכגעביק, מיט אזא מין דערנידערטער און צוגעטויבטער שטים אָפּגעענטפערט:

— אזוי, קינדערלעך, אזוי! שפּאסט אײַך, געזונטערהייט. און א שטיקעלע ברויט גיט, אויב איר האָט, ווײַל גאָט ווייסט, אז כ'האָב נאָך קיין הייליק שטי־קעלע ברויט אין מויל ניט געהאט...

— און וואָס קײַעט איר שטענדיק, אָנאָפרי? — פלעגן מיר פרעגן.

— עס, — פלעג ער ניטווילנדיק ענטפערן, אָנגעבויגן דעם קאָפּ און שווער א קרעכצ געטאָן.

— אָנאָפרי מאלעגיירעט, מאלעגיירעט! — פלעג אויסשרײַען עמעצער פון די פּאסטעכער. אגדערע כאפּן אונטער. א געלעכטער קלינגט איבער דער לאָנקע, און אָנאָפרי ארט עס ניט, ער קערעוועט זיך אָפּ און שלעפּט זיך אוועק צו זײַן ארבעט. נאָר איינמאָל האָב איך געזען, ווי ער האָט שטילערהייט, קיינער זאָל ניט זען, אָפּגעווישט זײַנע אויגן מיטן קויטיקן ארבל פון זײַן רעדנע.

די פרוי איז בא אים געווען א בייזע, אזוי האָט מען גערעדט אין דאָרף. אפן אויסזען אירן האָט מען עס ניט געקאָנט דערקענען, ווײַל דאָס ווײַבל איז געווען א שיינע, א געזונטע, א רויטע און א פריילעכע. ערשט שפּעטער האָב איך פארשטאנען, וואָס פאר א שלעכטער גורל האָט זיי ביידע צונויפגע־פירט. אָנאָפרי איז לאנג געזעסן א באָכער — געדינט באם הויף, קיין אייגנס האָט ער גאָרנישט ניט פארמאָגט. און איינמאָל הייסט אים דער פּאן: כאסנע האָבן פאר מארטען. דאָס איז געווען זײַן אומגליק, ווײַל מארטע האָט אים גענומען אין די הענט, אים דערנידעריקט, דערשלאָגן, געפּײַניקט מיט הונגער. מע האָט אפילע געזאָגט, אז זי פלעג אים שלאָגן אין די אָוונטן און אליין איז זי געלאָפן צו די הויף־דינער. מיט אזא מין פרוי איז אָנאָפרי גיך געעלטערט געוואָרן, זיך אײַנגעהויקערט, איז געל געוואָרן, פארוועלקט און איז געוואָרן אן עמעסער שלעפּער, ווי מ'האָט געזאָגט אין דאָרף.

כ'ווייס שוין ניט לויט וואָס פאר אן אינווענטאר, אָבער ס'איז גענוג צו

ריוו, האָט אופגעהויבנ אונ דערלאנגט דעם אטאמאנ דאָס, וואָס איז ארויסגעפאלנ בא אים פונ דער פאזוכע. דער אטאמאנ האָט זיכ לאנג צוגעקוקט צו יענער זאכ, אונ אָנאָפרי איז געשטאנענ פאר אים אָנ דער היטל, די הענט צונויפגעלייגט אפ דער ברוסט, ווי פארנ געבעט. איכ האָב ניט צוגענומענ די אויגנ פונ זײַנע פיס. זײַנע קניִעס האָבנ אלע מאָל געציטערט, ווי בא א מענטשנ, וואָס איז שטארק פארפרוירנ, אונ פונ די רויטע פאסנ אפ די דארע אונ שווארצע ליטקעס איז אָפגעשווומענ דאָס בלוט אינ האָט זיכ באלד אײַנגעזאפט אינעם גרויענ שטויב פונ וועג.

— וואָס איז עס? — האָט ענדלעכ א פרעג געטאָנ דער אטאמאנ בא אָנאָפריענ.

— דאָ... דאָ... דאָס איז ברויט. — וואָס? ברויט?

— נו, יאָ, מײַנ ברויט. איכ עס אזא ברויט. בא אנדערע מענטשנ איז עס מאקוכע, אונ בא מיר, פאנאָטשקע, איז עס ברויט.

דער אטאמאנ האָט נאָכ א רעגע געהאלטנ אינ די הענט אָנאָפריעס ברויט, האָט עס באטראכט, געשמעקט, אונ דערנאָכ האָט זײַנ האנט עפעס מאָדנע אָנגעהויבנ ציטערנ, ער האָט דאָס ברויט א שלײַדער געטאָנ ווײַט אינ פעלד, אפגיכ ארויסגעכאפט פונ קעשענע א טיכעלע אונ גענומענ אָפווישנ די אויגנ. אפילע ער האָט אָנגעהויבנ וויינענ.

איר ווייסט, פאני, מע דערציילט, אז ערגעצווו האָט דער הער גאָט געמאכט אזא נעס, ער האָט שטיינער געצווונגענ וויינענ. ווײַזט אויס, אז יענער נעס איז געווענ פונ גאָט. נאָר־נאָכ א גרעסערער נעס איז געווענ, מיינ איכ, זינדיקער, ווענ אונדזער אטאמאנ האָט זיכ צעוויינט, דערזעענדיק אָנאָפריעס ברויט. כ'בינ א קליינער געווענ דעמלט. פערצנ יאָר אלט געווענ, נאָר ווענ כ'האָב דערזעענ זײַנע טרערנ, די טרערנ פונ יענעם מענטשנ, וואָס איז געווענ צו אונדז, ווי פײַער, ווי א ווילדע כײַע אָנ א הארצ, האָט מיר ווי עפעס מיט א מעסער א שטאָכ געטאָנ אינ הארצנ. ביז יענער רעגע האָב איכ גאָרנישט ניט פארשטאנענ, כ'האָב זיכ נישט פארקלערט: מע האָט געזאָגט ארבעטנ, האָב איכ געארבעט, מ'האָט געשלאָגנ, האָב איכ געליטנ, ווײַל כ'האָב געזענ, אז אלע אנדערע טוענ דאָס זעלבע. כ'האָב אפילע ניט געטראכט, אז ס'קאָנ זײַנ אנדערש. כ'האָב אפילע ניט פארשטאנענ, צי איז עס גוט, צי שלעכט. פארקערט, מ'האָט מיר ניט איינ מאָל געזאָגט, אז אזוי דארפ זײַנ, אז אזוי האָט דער הער גאָט עס באשאפנ: דער כלאָפ איז א פוילער, אונ מע מוז אים טרײַבנ צו דער ארבעט... נאָר אָט יענע טרערנ פונ דעם אטאמאנ האָבנ אלצ איבערגעקערט אינ מײַנ נעשאָמע. כ'האָב זיכ דערוווסט, אז ס'איז, ווײַזט אויס, א שרעקלעכע קריוודע אפ דער וועלט, אז אפילע אזא ווילדע כײַע דארפ איבער דער קריוודע זיכ צעוויינענ.

דער אטאמאנ האָט א ווײַלע געשוויגנ, נאָכאמאָל אָפגעווישט מיטנ טיכעלע די אויגנ אונ נאָכדעם ארויסגענומענ פונ טײַסטער עפעס א מאטבייע אונ א וואָרפ געטאָנ זי אָנאָפריענ אונ געזאָגט:

נעבעך, לויפן, פאלן אין ריוו און אין די בייטן, און ניט איין מאָל אונטער דעם פערדס קאָפּיטעס. אוי, פאני, שוין וויפל מאָל האָב איך געזען, ווי שוואַנגערע פרויען פאַלען אזוי פאלן, און ווען זיי פלעגן אופשטיין, פלעג זייער העמד זײַן פארשריבן מיט רויטע פאסן! דאָס האָט די נאהײַקע דורכן לײַוונט דורכגעהריזעט דאָס לײַב.

האָט מען עס איינמאָל געטריבן אזוי די הראָמאַרע פון איין ערדכייקע אפן צוויטן. די מענטשעלעך זײַנען געלאָפן מיט דער פעלד־סטעזשקע, פארסאפּעט, רויט, באשאָטן מיט שטויב, די אויגן זײַנען אָנגעגאָסן מיט בלוט, ווײַל א ספּעקע איז געווען א גרויסע. איך בין געשטאנען באַם וועג, איך האָב געפאסעט דעם פאנס פערד באַם ראנד וועג. פריִער זײַנען פאר מיר דורכגעלאָפן די יינגלעך. דערנאָך די מיידלעך, נאָך זיי די מענער און דערנאָך די אלטווארג, טופּענדיק מיט די פיס. און אָנאָפּרי איז געווען צווישן זיי, ער איז אָבער אין סאמע עק געבליבן. ס'איז צו זען געווען, ווי זײַנע קניִעס ציטערן און דאָס צעפּנטע מויל באמיט זיך פארכאפּן וואָס מער לופט. אָבער ווו, ער קאָן, נעבעך, ניט נאָכלויפן, און דער אטאמאן אפן פערד יאָגט זיך נאָך אים. נאָך א רעגע, און עס גיט א הילך א געשריי:

— גיכער, דו כאם, גיכער!

און איינצײַטיק האָט א סווישטשע געטאָן די נאהײַקע, זי האָט א בלישטשע געטאָן, ווי א שווארצער שלאנג, און האָט זיך ארומגעדרייט ארום אָנאָפּריעס פּיס, וואָס זײַנען געווען אנטבלויזט ביז די קני. א גרינגער קנאל, ווידעראמאָל האָט א בלישטשע געטאָן אינדערלופטן די נאהײַקע און ווידער האָט זי זיך ארומגעדרייט ארום די נאקעטע פּיס פון דעם אלטן. ער האָט נאָר אן אויקע געטאָן און איז אנידערגעפאלן אפ דער ערד. און אפ די פיס זײַנען באלד ארויסגעטראָטן צווײ ברייטע רויטע פאסן, און פון זיי האָט אָנגעהויבן ביסלעכוויַיז ארויסטרעטן דאָס בלוט.

דער אטאמאן האָט אָפּגעשטעלט דאָס פערד.

— שטיי אוף, דו גאנעפעץ! — האָט ער געשריגן צו אָנאָפּריען. יענער האָט זיך פאמעלעך, שווער אָנגעהויבן אופהייבן. אין דער זעלבער רעגע האָט די נאהײַקע נאָכאמאָל ארומגעכאפּט זײַנע אקסלען. ער האָט זיך א וואקל געטאָן, ווי אן איַינגעבויגענע לאָזע, און אין יענער רעגע איז עפּעס א שווארצס און א הארטס ארויסגעפאלן באַ אים פון דער פאזוכע און האָט זיך אוועקגעקײקלט צום ריוו. אָנאָפּרי האָט געפּרוווט מיט דער האנט א כאפּ טון דאָס ארויסגעפאלענע, אָבער ער האָט ניט באוויזן עס כאפּן אינדערלופטן.

— וואָס איז עס? — האָט א געשריי געטאָן דער אטאמאן, באמערקנדיק זײַן באוועגונג.

— א... א... אזוי! — האָט געשטאמלט אָנאָפּרי.

— הייב עס אוף און דערלאנג עס אהער! — האָט געשריגן דער אטאמאן. א צונויפגעהויקערטער און א ציטערנדיקער איז אָנאָפּרי צוגעקראָכן צום

סנאָפּעס קאָרן, האָט אוועקגעלייגט איינעם אפן קאָפּ, דעם צווייטן אפן אקסל, דעם דריטן אפן צווייטן אקסל, זיך איַינגעבויגן, איינצווייען און קריכט אזוי אהיים. די סנאָפּעס זיַינען גרויסע, וויַיל דאָס קאָרן איז געראָטן, אזוי אז די זאנגען שלעפּן זיך אזש איבער דער ערד. גייען מיר נאָך אים, רעדן און שפּאסן, און אָט איינער, אָט דער צווייטער, ווי ניט אומיסטן, טרעטן אָן אפ א זאנג. און בא אים איז וויניק קיעך אפילע אפּ אָפּריַיסן דעם זאנג פון שטענגל; נאָר יעדער מאָל שטעלט ער זיך אָפּ, און ניט אויסקערעווענדיק זיך, זאָגט ער מיט א טרויעריק-רויִקער שטים:

— היי, יאטלעך, לאָזט מיך צורו! ס'איז דאָך דער הייליקער ברויט.

מיר האָבן ראכמאָנעס געהאט אפ אים און האָבן אופגעהערט אים שטערן און איך האָב געזאָגט:

— גיט, טאטוס, וועל איך איַיך אָפּטראָגן די סנאָפּעס צו דער כאטע.

— ניין, זון, כ'וועל שוין אליין.

מיר האָבן אים באגלייט אזש ביז דער כאטע. זיַין וויַיב איז נישט געווען אינגדערהיים. די טיר איז געווען פארשפארט פון אינעווייניק. ביז מיר האָבן געפונען דעם הילצערנעם שליסל אונטער דער סטריכע, ביז מיר האָבן אופגעשלאָסן די טיר, איז אָנאָפּרי געשטאנען און אלץ געהאלטן אפּ זיך די סנאָפּעס, און ווען די טיר האָט זיך געעפנט, האָט ער זיך עפּעס פלוצעם א וואָרף געטאָן אין שטוב, נאָר זיך אויסגעגליטשט אפן שוועל און איז איניינעם מיט די סנאָפּעס שטיל געפאלן אפּ דער ערד, גליַיך ווי ער וואָלט זיך צוגעזעצט. און שטיל. די סנאָפּעס האָבן אים פארדעקט.

— וואָס איז איַיך, טאטוס? — פרעגן מיר פון דרויסן.

ער האָט ניט געענטפערט. מיר זיַינען אריַינגעלאָפן אין הויז, האָבן אראָפּגעוואָרפן פון אים די סנאָפּעס, און ער ליגט אפּ דער ערד מיטן פּאָנעם אראָפּ שוין א טויטער.

— ניט דערוואַרט זיך פארזוכן דעם פריַיען ברויט!..

1896 יאָר.

— אַט האָסטו! גיי אין קרעטשמע און קויף דיר ברויט. און קום גיך ארויס צו דער ארבעט.

און ניט ווארטנדיק מער, האָט ער א קנאַק געטאָן דאָס פערד און זיך געלאָזט נאָך די שניטערס. און אָנאָפּרי, אָנגעבויגן דעם קאָפּ און ניט קוקנדיק אַף זײַנע פארבלוטיקטע פיס, האָט אָנגעהויבן טופּען אַפּן וועג צום דאָרף. און ווען ער איז ווײַט אָפּגעגאנגען, האָב איך אופגעהויבן זײַן ברויט און באהאלטן אים אונטער דער פאזוכע. פריִער האָב איך אַף געלעכטער געוואָלט באווײַזן אים די אנדערע פאסטעכער, זיי זאָלן א קוק טון, וואָס פאר א קײַעכטס עס מאַלעגיירעס יעדן טאָג דער אלטער אָנאָפּריע, נאָר ווען כ'האָב געגומען די מאַקוכע אין דער האנט, האָט מיך אזא טרויער דורכגענומען, אז כ'האָב דאָרט אינמיטן פעלד בא דעם פאנס פערד זיך צעווײנט, ווי א קליין קינד. און ווען כ'בין פראנאכט געקומען אהיים, האָב איך באהאלטן יענע מאקוכע אין א ווינקל אונטער דער סטריכע, און איך האלט זי ביז איצט און כ'וועל מײַנע אייניקלעך עס לאָזן אַף אָנדענק.

דאָס זײַנען געווען די לעצטע טעג פון שניט אַף דער פּאַנשטשינע. צו פייסעך צו האָט מען אָפּגעשאַפן די פּאַנשטשינע, און פויערים האָבן דעם פרײַלינג דורכגעפירט אַף דעם אייגענעם פעלד. דער אַלטער אָנאָפּרי האָט זיך נישט געפרייט, ער איז געווען דער זעלבער.

— וואָס איז שוין איצט פאר מיר די פרײַהײַט? — האָט ער געקרעכצט. — זײַט זיך פרײַ, און מײַנס איז שוין פארפאלן.

איינס האָט ער נאָר געוואָלט: פארזוכן זײַן אייגענעם קאָרנעם ברויט...

— אַט ווען איך עס אופּ א קאָרן ברייטל פון מײַן אייגן פעלד! — האָט ער ניט איין מאָל געזאָגט. — עפּשער וועל איך דעמלט דערפילן די פרײַהײַט.

די צײַט פון שניט האָט זיך דערנעענטערט. דאָס קאָרן איז געראָטן אַף כּידושים, העכער פון מענטשן־וואוקס, און דער זאנג, ווי א לעקעך.

דער אַלטער אָנאָפּרי פלעג יעדן טאָג גאנצפרי ארויסלויפן אַף זײַן פעלד, האָט זיך אײַנגעקוקט אין זײַן קאָרן, מיט שרעק געשפירט נאָך יעדער כמארע; ער פלעג אָפּרײַסן א זאנג, אויסלישטשען די זוימען, צי מע קאָן שוין שנײַדן. ער האָט זיך דערוואַרט, ס'זײַנען ענדלעך הארט געוואָרן די זוימען, דאָס שטענגל איז געל געוואָרן און האָט זיך אָנגעבויגן אראָפּ. קיינער האָט זיך נאָך ניט געקליבן שנײַדן, און דער אַלטער אָנאָפּרי האָט אין איינעם א טאָג גענומען דעם סערפּ און איז אוועק אין זײַן פעלד.

— כ'וועל צוויי־דרײַ סנאָפּעס אָפּשנײַדן, די זוימען אויסדרעשן, אַף די מילשטיינער עס איבערמאָלן, אבי א פּרוּוו טון דעם הייליקן ברויט.

ס'איז געווען פארנאכט. איך מיט איינעם א יינגל האָב זיך אומגעקערט פון פעלד, פון דעם היי. גייען מיר מיט דער סטעזשקע צווישן קאָרן, רעדן צווישן זיך. פּלוצעם פון פאָרנט קריכט עפּעס און שלעפּשטשעט. מיר לויפן אונטער נעענטער — דאָס איז דער אַלטער אָנאָפּרי. ער האָט אָנגעשניטן דרײַ

א גרענעצלאָזער בייסאלמן. און ווען אין יענע אומגליקלעכע, אפּ אייביקן טויט פארמישפּעטע אטאָמען ווערט זיך ווען ס'איז, איינמאָל אין טויזנטער יאָרן, א רודער טון א גרינגער אָפּגלאַנץ פון דענקען—מיינט איר אוודע, אז ס'איז ניט מעגלעך? נו, און אונדזער דענקענדיקער מויעך, וואָס איז ער דען, אויב ניט קיין פארבינדונג פון די זעלבע אטאָמען זויערשטאָף, קוילנשטאָף און אנדערע עלעמענטן, — איז שווער און ביטער מוז אָט דער געדאנק זיין! מוטער נאטור! פונוואנען־זשע איז געקומען אפּ אונדז אזא ניטגערעכטיקייט? צי זיינען מיר דען ערגער פון יענע, וואָס פארברענגען אין דער הייך איבער אונדז, הוידען זיך און שפּילן זיך אין דער פראַכטפולער ליכטיקייט? און פארוואָס זאָלסטו ניט איינשטעלן קיין ריי, פארוואָס זאָלסטו אונדז כאָטש אפּ א שטיקל צייט ניט לאָזן אהין, אינדערהייך?

די מוטער־נאטור ווייסט אָבער ניט פון קיין סאנטימענטאליטעטן, זי הערט זיך ניט צו צו קיין פאנטאזיעס.

— אָט באלד וועל איך זיך מיט אייך, נאראָנים, צערעמאָניען!—ברומט זי. — אויב איר פילט אין זיך א קראפט, טאָ פּרוּווט אליין זיך ארויסרייסן אין דער הייך! איך זאָל ניט האָבן קיין ארבעט אייך אונטערצושטופּן!

טאקע, פּרוווט זיך אליין ארויסרייסן!

ס'איז אייך ניט אויסגעקומען צו זען אזעלכע געשעענישן אינעם מענטש־לעכן לעבן? אוי, מיינע טייערע, האָט זיך אזעלעכס געטראָפן, ווען אשפּייגער איז ניט אויסגעקומען אזעלעכס צו זען! און פון יעדן אזא פאל האָט אייך פארקלעמט באם הארצן, און ביז אצינד פארקלעמט דאָס נאָך, ווען איר פּרוּווט זיך נאָר איבערטראָגן מיטן געדאנק אין דער לאגע פון יענע אָרעמע לעבעדיקע אטאָמען פון דער מענטשלעכער געזעלשאפטלעכקייט, וואָס זיינען פארורטיילט געוואָרן דורכן גורלן מאזל אפּ אייביקער פינצטערניש, אפּ טעמ־פּער ניטירעוודיקייט, אפּ פארגעסלעכער טויט. צי זיינען מיר ניט אלע—צי זיינען מיר ניט דער זעלביקער אונטערשטער שיכט צווישן די פעלקער? צי פילן מיר דען ניט אפּ אונדזער פאָלק־אָרגאניזם יעדע שטארקע, געזונטע באַוועגונג פון יענע פרייע און גליקלעכע פעלקער, ווי א ווייטעק, ווי א שטורכ, ווי א דרוק?

און יעדערער פון אייך, ווען ס'איז נאָר אויסגעקומען דורך גרויסער אָנשטרענגונג און אפּן כעושבן פון ניט איינעם פון אייערע נאָענטע מענטשן זיך ארויסצורייסן פון יענעם פינצטערן אָפּגרונט כאָטש אפּ אן עטוואָס העכערן שטאפּל, צי האָט ער ניט געפילט אומגערן קיין שרעק און קיין ווייטעק, ווען ער האָט דערמאנט זיך וועגן יענעם אָפּגרונט און וועגן דעם, אז ווען ס'זאָלן ניט געווען זיין די אָדער יענע גליקלעכע אומשטענדן, וואָלט ער, קאָן זיין, ביז איצט זיך גע־פלאָנט אין דעם נידער, א פינצטערער, אן אומבאהאָלפענער, קיינעם ניט באוווּסט, ניט קיין מענטש, נאָר א טייל פון דער מ ע נ ט ש ן ־ מ א ס ע? און צי טוט אונדז דען ניט ווי דאָס הארץ, ווען מיר דערמאנען זיך וועגן אסאך אזעלכע

צו שײַנ

1

געלערנטע נאטורוויסנשאפטלער זאָגן, אז די שיכטן וואסער, וואָס ליגן אפן סאמע גרונט פון די טיפסטע יאם־טיפענישן, זײַנען עמעסע „טויטע וואסערן". דער אומגעהײַער גרויסער זײַל אייבערשטע שיכטן, וואָס דריקט אפ יעדן טייל פון יענעם נידער, שאפט דאָרט אָפ אוועלכע עס איז באוועגונג, לעבן. די זונען־שײַן דערגייט אהער צו ניט, קיינע לעבעדיקע באשעפענישן געפינען זיך דאָרט ניט, קיינע וואסער־שטרעמונגען, קיינע שטורעם־ווינטן, קיינע ערד־ציטערנישן האָבן דאָ קיין מינדסטן אָפקלאנג ניט. די איינציקע באוועגונג, וואָס מ׳קאָן דאָ יאָ באמערקן, איז דאָס אייביקע און אומופהערלעכע פאלן פון מיליאָנען טויטע קערפערס און געביינען פון לעבעדיקע באשעפענישן, וואָס האָבן פריער, אפטמאָל טאקע גאָר אמאָל געלעבט און פארבראכט דאָרט, אין דער הייך, געפרייט זיך קעגן דער זון, זיך געבאָדן אין ווארעמקײַט, זיך געהוידעט אפ די מעכטיקע יאם־כוואליעס. זײַנען זיי אומגעקומען, פאלן זיי לאנגזאם, לאנגזאם אראָפ, באזונדערס יענע פיצינקעלעכ פאָראמיניפערן, דיאטאָמייען *) און אנדער קליינוואַרג, וואָס שאפן די הויפטמאסע פונעם יאם־לעבן. לאנגזאם לאָזן זיך אראָפ זייערע טויטע קערפערלעכ אין וואָס ווײַטער אלץ געדיכטערע און אלץ גרעבערע שיכטן, רײַכע מיט זויערשטאָף און קוילנזויער, זיי ווערן פאנאנדערגעפאלן, פונקט ווי זיי ווערן איבערגעברענט, און נאָר אין א צײַט ארום דערגרייכן זיי דעם יאם־דעק און לייגן זיך דאָרט אויס אין אן אומגעהייערער צאָל, ווי מיקראָסקאָפישע קײַלעכלעכ און פיצינקעלעכ, קעדיי אמאָל, אין טויזנטער יאָרן ארום, שאפן א קרײַד־פעלדז.

שווער און אומעטיק, ווײַזט אויס, איז יענע נידעריקע וואסער־שיכטן אייביק צו גליווערן און שטיינערן אפן טויטן דעק, אין דער מוירעדיקער פינצטערניש, אונטער דעם ניטגעהערטן דרוק, נאָר צווישן טויטע קערפערס. ס׳איז זיי שווער און אומעטיק, באזונדערס ווען ס׳ועט זיך אין זיי אין פארבאָרגעניש אָפרופן יענע אייביקע ניטפארפאלענע קראפט, אָן וועלכער ס׳איז ניט פאראן קיין איין אטאָם אין דער נאטור. אינמיטן א לעבעדיקע ניטפארפאלענע קראפט, און ארום־און־ארום א פינצטערניש, א מוירעדיקער דרוק און

---

*) פאָראמיניפערן, דיאטאָמייען — דאָס זײַנען פיצינקעלעכ וואסער־באשעפענישן און געוויקסן, וואָס מיטן געוויינלעכן אויג קאָן מען זיי ניט זען.

די טורמע־פענצטער און גיבן אכטונג, אז די ארעסטאַנטן זאָלן ניט ארויסקוקן דורך די פענצטער און זאָלן ניט ריידן איינער מיטן צווייטן. וויפל מאָל האָט דער וועכטער אים געדראָט, אז ער וועט שיסן, אויב ער וועט ניט אראָפגיין פון פענצטער, נאָר ער איז זיך געזעסן רויִק, גאָרניט ניט געזאָגט און ערשט דעמלט, ווען דער וועכטער האָט אָנגעהויבן צו קלינגען מיט דעם שלאָס פון דער ביקס, איז ער אראָפגעשפרונגען פונעם פענצטער און האָט געשריִען:

— נו, נו, כ׳ווייס דאָך, אז דו וועסט ניט וואגן צו שיסן.

— און פונוואנען ווייסט איר דאָס? — האָב איך אים איינמאָל געפרעגט.

— וואָס הייסט, פונוואנען איך ווייס דאָס? כ׳בין אליין געווען אן איידעס, כ׳האָב אליין געזען.

— וואָס האָט איר געזען?

— ע, דאָס איז א גאנצע געשיכטע, איבער וועלכער מ׳האָט פארבאָטן די וועכטער צו שיסן. אָט וועל איך אייַך בעסער דערציילן, זאָל זיך דאָרט דער אָרעמער רעקרוט ניט ערגערן. ער, נעבעך, מוז דאָך אויך טון דאָס, וואָס מע הייסט אים.

2

— צוויי יאָר איז שוין אוועק פון יענער צייַט, — האָט ער אָנגעהויבן, — פונקט צוויי יאָר. כ׳בין געזעסן דעמלט אין אָטאָ דער גרוב אונטער דעם פארהער. אינצווייען זייַנען מיר אין דער קאמער געווען — איך און עפּעס א פּאָרעצל, זשורקאָווסקי האָט ער געהייסן. וואָס פאר א מענטש דאָס איז געווען, און פארוואָס איז ער אהער אָנגעקומען, דאָס געדענק איך שוין ניט.

איז אָט, איינמאָל אפדערנאכט, שוין נאָך דעם אפדערנאכט־וויזיט, מיר האָבן זיך שוין אויסגעטאָן און געלייגט שלאָפן, מיטאמאָל הערן מיר די טריט פונעם וועכטער און דאָס קלינגען פון די שליסל. אָט שליסט ער אָפּ און לאָזט אריַין א סנאָפּ געלע שייַן פון זייַן לאמטערן. אין דער שייַן זעען מיר עפּעס א צונויפגעקאָרטשעטע, האלב־נאקעטע, דארע פיגור. ער האָט זי א שטופּ געטאָן פאָרויס און זי אריַינגערוקט אין דער קאמערע, וויַיל זי, ווייַזט אויס, האָט עס אליין ניט געקאָנט טון געשווינד.

— אָט האָסטו דיר א רעדנע און א לייַלעך, — האָט ער א געשריי געטאָן און האָט ארופגעוואָרפן די זאכן דער פיגור אפן קאָפּ, קימאט ביז דער ערד זי צוגעבויגן. — לייג זיך און שלאָף! א שיסל וועסטו מאָרגן באקומען.

און מיט די ווערטער האָט דער וועכטער פארשלאָסן די טיר און איז אוועק. אין קאמערע איז געוואָרן פינצטער, ווי אין א קעלער, אין שטיל, ווי אין א טרונע. נאָר צייַטנווייַז הערן מיר א קלאנג, ווי מ׳וואָלט מיט א האקמעסער אייַנהאקן פלייש — דאָס קלינגט אונדזער כאווער מיט די ציין. פארשטייט איר, ס׳איז שוין געווען שפּעטער הארבסט, צוויי וואָכן נאָך אלע הייליקע, א קעלט אזא, אז ניט אויסצוריידן.

טויזנטער, וואָס האָבן, פונקט ווי מיר, זיך געפּרוּווט אַרויסרײַסן פון יענער פינצטערניש, זיך געצויגן צו דער שײַן, זיך געריסן צו דער פרײַהײַט און וואַרעמקײַט — און אַלץ אומזיסט? און צי כאַפּט אונדז דען ניט אָן קיין שוי־דער, ווען מיר דערמאָנען זיך וועגן לעבן און וועגן סאָף פון אַזעלכע קיינעם ניטבאַוווּסטע דערשלאָגענע, ניט איין מאָל צעטראָטענע און פאַרשפּיגענע איינסן, ווען ס׳וואָרט אונדז קלאָר, אַז ניט איין מאָל האָט בלויז אַ נאַרישער אומשטאַנד, אַ בלינדער צופאַל, אַ מיספאַרשטייעניש, אַ שפּאַס, אַ שלעכט וואָרט, אַ שטוי־בעלע זיי אַראָפּגעשטויסן פינעם וועג און אַף אייביק צוריק אַרײַנגעוואָרפן אין יענער פינצטערניש, פון וועלכער זיי האָבן זיך קוים אַרויסגעקליבן אַף דער ליכטיקער פרײַהײַט?..

אָט אַזעלכע געדאַנקען האָבן געפּײַניקט מײַן מויעכ און פאַרטריבן דעם שלאָף פון מײַנע אויגן אין די לאַנגע־לאַנגע נעכט און טעג, וואָס כ׳האָב פאַרבראַכט אין טורמע. מײַנע אומגליקלעכע כאַווײרים, בא וועלכע ס׳האָט אויך געפּיקט אינעווייניק, האָבן פאַר מיר ניט געפונען קיין טרייסט־וואָרט, — פאַרקערט, כ׳האָב געזען, אַז זיי אַליין האָבן נאָך מער פון מיר געפאָדערט אַזאַ וואָרט, וואָס זאָל זיי היילן. קעדיי ניט מעשוגע ווערן פון אָט דעם אומגליק, האָבן מיר געשמועסט צווישן זיך, דערציילט איינער דעם צווייטן — ניט וועגן זיך, נאָר וועגן אַנדערע, ווײַטע, און פאַרט וועגן אומגליקן. איינע פון די דערציילונגען, וואָס האָט מיך געערגערט מער פון אַלע איבעריקע, דערלאַנג איך דאָ די לייענער. דער, וואָס האָט זי מיר דערציילט, איז געווען, — כ׳רעד דאָ ניט וועגן זײַן „פּאַכ״ *), — אַ יונגער באָכער, פול מיט קראַפט און געוואַגט־קײַט, פאַרמאָגט אַ גוטן מילד־מענטשלעכן געפיל, דערצויגן אַפן קלײנבירגערלעכן שטייגער, ער האָט געענדיקט אַ פאָלק־שול, זיך געלערנט אַ מעלאָכע, — מיט איין וואָרט, ניט ווייניק קרעפטן און געלט האָט ער געפּאַטערט, קעדיי ער זאָל זיך אַרופדראַפּן אין דער הייך, ווערן אַ מענטש, — נו, און אַרויסגעקומען... נאָר ניט וועגן דעם גייט עס איצט!

שוין דאָס זעקסטע מאָל איז ער געזעסן אונטערן שלאָס און האָט שוין געוווּסט די גאַנצע אַרעסטאַנטן־פּראַקטיק, קימאַט די גאַנצע געשיכטע פון יעדער קאַמער: ווער ס׳איז אין איר געזעסן, פאַר וואָס, אַף וויפל איז ער געווען פאַרמישפּעט, וויאַזוי מ׳איז זיך פריִער באַגאַנגען מיט אַרעסטאַנטן און וויאַזוי מ׳באַגייט זיך איצט א. אַז. וו. דאָס איז געווען אַן עמעסער כראָניק־שרײַבער פונעם אַרעסטאַנטישן לעבן. די אופזעער האָבן אים געהאַלטן פאַר אַ מענטשן, וואָס זיצט ניט אײַן אַף קיין אָרט, און האָבן אים דאָס געגעבן צו פילן מיט אָפטע דיסציפּלינאַרע שטראָפן. ער איז אָבער ניט אַנשוויגן געוואָרן און האָט אויסגעשאָסן, פונקט ווי פולווער, אַבי ער האָט נאָר געזען, אַז עפּעס טוט זיך ניט ווי ס׳דאַרף צו זײַן, — אַז מ׳קריוודעט די אַרעסטאַנטן. באַזונדערס אָפט האָט ער געהאַט צוזאַמענשטויסן מיט די וועכטער, וואָס גייען אום אונטער

*) ספּעציִאַליטעט.

— וואָס דען, פאַני, איך בין אויסגעוואַקסן אין דאָרף, צווישן פּויערים, כ'ביג א פּאַסטעכ געווען.

— און וויפל ביסטו אלט?

— זעכצן יאָר.

— און פאַרוואָס האָט מען דיך אהער אין טורמע געבראַכט?

— אוי, פאַני, איך ווייס ניט! דער זשאַנדאַר האָט געזאָגט, אז מיין באַלעבאָס האָט זיך אָפּ מיר געקלאָגט פאַר א גאַנייווע מיט אַן אופּבראָכ. אָבער איך האָב, גאָט איז אַן איידעס, גאָרניט געראַבעוועט, אכוץ מיינע פּאַפּירן, אָפּ מיין וואָרט, מיינע פּאַפּירן!

און ער האָט אָנגעהויבן כליפּען און שרייען, ווי א קינד.

— נו, נו, באַרויִק זיך, נאַר איינער, — זאָג איך צו אים, — דאָס אלץ וועסטו מאָרגן זאָגן דעם ריכטער, און צו מיר האָט עס קיין שייַכעס ניט. איצט שלאָף.

— אוי, פּאַני, דער זשאַנדאַר האָט געזאָגט, אז מע וועט מיך פאַר דעם אופּהענגען. — האָט יאַסקע אלץ געכליפּעט.

— ביסט מעשוגע! —האָב איך א געשריי געטאָן. —לאַך זיך אויס! ווו האָסטו געהערט, אז פאַר אזעלכע קליינִיקייטן זאָל מען הענגען?

— און מיין באַלעבאָס האָט געזאָגט, אז מע וועט מיך פאַרשיקן אָפּ צען יאָר אין טורמע.

— נו, נו, זאָרג ניט, — זאָג איך, — וועסט ווי ס'ניט איז איבערקומען, גאָט איז א טאַטע. שלאָף איין, און מאָרגן וועלן מיר מיט דיר שמועסן.

מיר זיינען אנשוויגן געוואָרן, און באַלד טאַקע בין איך אנשלאָפן געוואָרן, — דאָס איינציקע גליק אין טורמע איז, וואָס כ'שלאָף זיך אויס, ווי א האָז אין קרויט.

3

ערשט אפן צווייטן טאָג האָבן מיר געקאָנט גוט באַטראַכטן דעם נייעם פאַרשוין. ס'איז מיר אזש קאָמיש געוואָרן, וואָס כ'האָב נעכטן אין אים ניט דערקענט קיין ייִדן. א רויטער, מיט פּייעס, די נאָז אויסגעבויגן, ווי בא אַן אלטן שפּאַרבער, די פיגור איינגעקאָרטשעט, כאָטש לויט זיין עלטער איז ער ניט געווען מאָגער, און געהאַט א שיינעם וווּקס. און נעכטן, ווען מיר האָבן אים אינדערפיינצטער איינגעריבן און געהערט זיין שטים, האָבן מיר זיך אין דעם אפילע ניט אָנגעשטויסן.

ער האָט מיט פּאַכעד אָנגעהויבן באַטראַכטן די קאַמערע, ווי אַן איבערגעשראָקענע מאַנאַשקע. ער האָט זיך או'פגעכאַפּט, ווען איך און דער פאָרעצ זיינען נאָך געלעגן, האָט זיך אַרומגעוואַשן, פאַרבעט דעם געלעגער, האָט זיך געזעצט אפן עק בעט. ער זיצט און שווייגט, ווי א פאַרשאָלטענער.

— ביסט הונגעריק? —פרעג איך אים.

שווייגט ער און קאָרטשעט זיך נאָך מער איין.

— נעכטן האָסטו עפּעס געגעסן? — פרעגט דער פאָרעצ.

— ווער ביסטו?—פרעג איך בא דעם פארגליווערטן כאַוועך, ניט אופ־שטייענדיק פון געלעגער. איך האָב זיך שוין אויסגעוואַרעמט, און ס׳האָט זיך מיר ניט געוואָלט אופצושטיין. און אין קאַמער איז געווען גאַנץ קאַלט, ווייל דער פענצטער איז איבער דער שטיקעניש באַטאָג און באַנאַכט אָפן געווען.

אונדזער כאַוועך שווייגט, ער קלינגט נאָר מיט די ציין, און דורך דעם קלאַפן זיינעם הערט זיך אַן אומופהערלעך כליפּען. איך האָב ראַכמאָנעס גע־האַט אפ דעם יאַט, ווייל איך האָב בא זיך שוין באַשטימט, אַז דאָס איז נאָך גאָר אַ גרינער „פרייער“ *), בין איך אופגעשטאַנען און האָב טאַפּנדיק אין דער פינצטער אים אויסגעבעטן דעם געלעגער.

— נו, נו,—זאָג איך,—גענוג, שטיל, וויין ניט, טו זיך אויס און לייג זיך שלאָפן

— כ׳קאָ...קאָן... ניט...—האָט ער קאַם אַרויסגערערט.

— פאַרוואָס?

— ווייל... ווייל... איך... בין שטאַרק פאַרפרוירן.

כ׳גיי צו צו אים, ער איז אינגאַנצן, ווי אַ ביין, דורכגעפרוירן, מיט קיין האַנט, מיט קיין פוס קאָן ער קיין ריר ניט טון. וויאַזוי ער איז צו דער קאַמער געקומען, קאָן איך ניט פאַרשטיין. דאָס פאַרעצל איז אויך אופגעשטאַנען. מיר האָבן אַראָפּגענומען פון אים די שמאַטעס, אים אויסגעטאָן ביז נאַקעט, גוט איינגעריבן, פאַרוויקלט אים אין אַ ליילעך און אין אַ קאָלדרע און אים אוועקגעלייגט אפן בעט. אין אַ פערטל שאָ אַרום הער איך—ער זיפּצט, ער באַוועגט זיך.

— נו, ס׳איז דיר גרינגער?—פרעג איך.

— גרינגער.

— די הענט און פיס זיינען דיר אָפּגעגאַנגען?

— ניט אינגאַנצן, נאָר ס׳איז שוין גרינגער.

— און פונוואַנען ביסטו?

— פון סמערעקאָוו.

— דיך האָט, געוויס, אַ זשאַנדאַרם געבראַכט?

— ווער דען? ער האָט מיך געיאָגט פון אינדערפרי אָן קימאַט אַ נאַקעטן דורכן פראָסט. צען מאָל בין איך געפאַלן אין וועג, ווייל כ׳האָב ניט געקאָנט גיין. ער האָט מיך געשלאָגן מיט אַ רימען, האָב איך געמוזט גיין. ערשט אין דער זבויסקער קריטשמע האָבן מיר אַ ביסל אָפּגערוט. דער ייד האָט מיר גע־געבן אַ ביסל בראָנפן.

— און ווי רופט מען דיך?

— יאָסקע שטערן.

— אַ! ביסטו אַ ייד?

— פאַרשטייט זיך, אַ ייד.

— זאָל דיך דער רועך כאַפּן! הארגע מיך אוועק, וואָלט איך פון גע־שפּרעך ניט דערקענט, אַז דו ביסט אַ ייד, אַזוי ריין רעדסטו אפ אונדזער שפּראַך.

*) פ ר יי ע ר — אפ דעם גנייווישן לאָשן אַ לאָווקאַטש, אַ מאַלאָרעז.

קרעפּטיקער און א געשיקטער, האָבן די דאָרפישע באַלעבאָסטעס אַליין אָנגע־הויבן מיר געבן פּאַסען, פריִער גענדז, דערנאָך אויך קעלבלעך, ווען זייערע קינדער האָבן געדאַרפט גיין אין שול. פאַר דער אַרבעט פלעג איך באַ זיי קריגן ברויט, א וואַרמעס אַמאָל איבערכאַפּן, און ניט איין מאָל, אין א יאָנטעוו, אויך א פּאָר קרייצערס. די מאָשקעכע איז געווען זייער א קאַרגע, איז זי געווען צופרידן, וואָס איך האָב אינדערהיים ניט געבעטן קיין עסן. אָבער ווען מאָש־קעס קינדער האָבן זיך דערוווּסט, אַז איך עס פרעמדע מאכאָלים, האָבן זיי מיך אָנגערופן טרייפניאַק און האָבן זיך געריצט מיט מיר, און שפּעטער האָבן זיי מיך אָנגעהויבן אויסמיידן. אין אָנהייב האָט עס מיך ניט געאַרט, אָבער גיך האָב איך די פיינטשאַפט דערפילט גאַנץ שאַרף.

מאָשקע האָט געדונגען א באַהעלפער פאַר זיינע ייִנגלעך, ער זאָל זיי לער־נען לייענען און שרייבן. דאָס איז געווען אום ווינטער. איך האָב אויך גע־האַט פרייע צייט, אָבער ווען איך בין צוגעגאַנגען צו די ייִנגלעך, קעדיי זיך אויך לערנען, האָבן זיי אָנגעהויבן שרייען, שטופּן און ציפּן מיך, און דערנאָך מיט געוויין געזאָגט דער מוטער, אַז איינעם מיט א טרייפניאַק וועלן זיי זיך ניט לערנען. כ'זע, אַז מאָשקעכע אַליין האָט זיי אָנגערעדט, ווייל זי האָט מיך שטאַרק פיינט געהאַט, די מעכאַשייפע, כאָטש איך ווייס ניט פאַרוואָס. ווי נאָר די קינדער האָבן אויפגעהויבן א געשריי, איז זי געקומען צו לויפן און האָט מיך שטאַרק צערודערט, זאָגנדיק, אַז דאָס לערנען איז ניט פאַר מיר, אַז זיי זיינען אָרעם און האָבן ניט פאַר וואָס צו האַלטן קיין לערערס־באַהעלפערס פאַר שלעפּערס. האָב איך זיך צעוויינט. אָבער וואָס וועסטו טון? כ'גיי מיר אין דאָרף, שפּיל זיך מיט די דאָרפישע קינדער, כ'קוק זיך צו, ווי עלטערע פויערים מייסטרעווען עפּעס באַ א וואָגן, באַ א שליטן אָדער באַ אַן אַנדער געצייג. ניט איין מאָל פלעגן מיר, א גאַנצע כאָפּטע יאַטן, לויפן צום קאָוואַל. די קוזניע זיינע איז געשטאַנען אפן ראַנד פון דאָרף, און דאָרטן פלעגן מיר שאָנגלאַנג זיך צוקוקן צו דער אַרבעט. און ווייל איך בין געווען דער קרעפּטיקס־טער פון אַלע יאַטן, פלעג דער קאָוואַל ניט איין מאָל מיר הייסן אַרבעטן מיטן בלאָזאַק, אָדער א קלאַפּ טון מיטן האַמער, אָדער דרייען דעם שאַרפשטיין. אוי, בין איך דעמאָלט גליקלעך געווען! ווי הייס האָב איך געגאַרט, אויב שוין דאָס לערנען איז ניט פאַר מיר, זאָל איך כאָטש האָבן א מעלאָכע אין די הענט.

פרילינג־צייט פלעג איך זיך ווידער אומקערן אפ דער טאָלעקע צו די גענדז און צו די קעלבלעך, וועלכע מאָשקע פלעג צונויפקויפן אין די אַרומיקע דערפער, און אויסהאַלטנדיק זיי א צייט, דערנאָך זיי אָפּפירן קיין לעמבערג פאַר־קויפן. סמערעקאָווער טאָלעקע איז א גרויסע, ערטערווייז פאַרוואַקסן מיט קאָרטשעס, האָב איך ניט געדאַרפט אַסאַך אַרומלויפן. זיץ איך מיר אַזוי אפ א בערגל, שאַרף אָן דאָס מעסערל און נעם זיך שניידן, דויבען, מייסטרעווען פאַרשיידענע זאַכן פון האָלץ. פריִער קליינע לייטערלעך, אַקערלעך, באָראָנעס, שפּעטער — שטייגן, ווינטמילן, וואַסערמילן. אין א יאָר אַרום בין איך שוין

— יאָ... נעכטנ... ווענ דער זשאנדאר האָט מיכ שוינ געוואָלט פירנ, האָט דעמ סטאַרעסטעס ווײַב מיר געגעבנ א ביסל באָרשטש אונ א שטיקל ברויט.

— אהא, איצט ווייסנ מיר שוינ, — האָט א שמייכל געטאָנ דער פּאָרעצ אונ האָט אימ נעגעבנ איבערבײַסנ א היפּש שטיקל ברויט אונ א נעכטיקנ קאָטלעט.

דאָס ייִנגל האָט נעבעכ אָנגעהויבנ ציטערנ. ער האָט געוואָלט באַדאנקענ, ער האָט אָבער ניט געקאָנט, טרערנ האָבנ זיכ אימ געשטעלט אינ די אויגנ.

אונ נאָכ איינ אומדערוואַרטעטע אייגנשאַפט האָט פאַרמאָגט דאָס ייִנגל. א שטילער, א געהאָרכזאַמער, אָנ א ברעקל באַרימערײַ, ניט קיינ באַלנ אסאכ צו ריידנ, אָבער ווענ מע האָט אימ געזאָגט, ער זאָל עפּעס טונ, פלעג ער זיכ א שלײַכ טונ, ווי א פונק. ס'איז געווענ עפּעס נאַטירלעכס, ייִנגלשס אינ זײַנ אופירנ זיכ. אונ ווענ ס'איז ניט געווענ וואָס צו טונ — וואָס פאַר אנ ארבעט קאָנ שוינ זײַנ בא אונדז אינ קאַמערע! — פלעג ער ליב האָבנ זיצנ שווײַגנדיק אינ א ווינקל, צונויפגעקאָרטשעט, מיט די הענט ארומגעכאַפּט די קני אונ מיטנ קינ זיכ אָנגעשפּאַרט אינ זיי, נאָר די אויגנ בלישטשענ פונעמ פינצטערנ ווינקל, ווי בא א נײַגעריק מײַזל.

— נו, דערצייל זשע אונדז, וואָס פאַר א שרעקלעכנ פאַרברעכנ ביסטו באַגאַנגענ, וואָס דער זשאַנדאַרמ האָט דיכ געשראָקנ מיט דער טליִע? — האָט אימ איינמאָל דער פּאָרעצ געפרעגט, ווענ ס'איז שוינ קלאָר געווענ, אז דאָס ייִנגל איז צו זיכ געקומענ אונ איז געוואָרנ היימישער.

— אוי, פּאַני, — האָט יאַסקע געזאָגט אונ אופגעציטערט מיטנ גאַנצנ קערפּער, — ס'איז אסאכ צו דערציילנ אונ ווייניק וואָס צו הערנ. ס'איז זייער א נאַרישע מײַסע.

— נו, נו דערצייל, מירנ אויסהערנ. קיינ בעסערס האָבנ מיר דאָכ דאָ סײַווי ניט וואָס צו טונ, איז מעג מענ א נאַרישע מײַסע אויכ אויסהערנ.

— כ'בינ געוואַקסנ בא מאַשקענ, דעמ סמערעקאָווער ארענדאר, — האָט יאַסקע אָנגעהויבנ, — כ'האָב זיכ געשפּילט מיט זײַנע קינדער, מאַשקענ האָב איכ גערופנ „טאַטע", אונ די מאַשקעכע — „מאַמע". איכ האָב געמיינט, אז זיי זײַנענ מײַנע עלטערנ. גיכ האָב איכ אָבער באַמערקט, אז מאַשקע קויפט זײַנע קינדער שיינע פּעלצלעכ, אונ מאַשקעכע גיט זיי יעדער פרײַטיק ווײַסע העמדלעכ, אינ דער צײַט ווענ איכ פלעג ארומגיינ א שמוציקער אונ אנ אָפּגעריסענער. אז איכ בינ אלט געווענ זיבנ יאָר, האָט מענ מיר געהייסנ היטנ די גענדז, זיי זאָלנ ניט גיינ אינ שאָדנ. די מאַשקעכע האָט ניט געפרעגט, צי ס'איז קאַלט, צי ס'גייט א רעגנ, צי ס'איז א היצ — געיאָגט מיכ פונדערהיימ אפ דער טאָלעקע אונ יעדער מאָל אלצ ווייניקער עסנ געגעבנ. האָב איכ געליטנ פונ הונגער, ניט איינ מאָל געוויינט אפ דער טאָלעקע, אָבער ס'האָט ניט געהאָלפנ. די דאָרפישע ייִנגלעכ זײַנענ געווענ בעסער צו מיר — זיי האָבנ מיר געגעבנ ברויט קעז, צוגעלאָזט מיכ צו זייערע שפּילנ. איכ בינ צוגעוווינט געוואָרנ צו זיי אונ שפּעטער זיי געהאָלפנ היטנ די גענדז. איכ בינ פאַר מײַנע יאָרנ געווענ א

געפירט קיין לוואָוו אָדער קיין זשאָווקווע. צום אָנהייב האָב איך שויקלעך מוירע געהאט פאר די געזונטע, גרויזאמע כלאָפעס אין טונקלע אָנטון, מיט קאראבינען אפ די פלייצעס און אין קאפעליושן מיט א קוטעס פון בלישטשענדיקע פעדערן פון א האָן.

מיט אומרו און ציטער, צונויפגעקאָרטשעט אפן ראנד פון אויוון, האָב איך ניט איין מאָל זיך צוגעהערט, ווי זיי רעדן מיט מאָשקען אָדער מיט די דאָרפישע באלעבאטים. זיי האָבן גערעדט געוויינלעך וועגן שרעקלעכע זאכן, וועגן סרייפעס, גאנאָווים, שלעפערס, און אין די געשפרעכן האָב איך זייער אָפט געהערט דאָס וואָרט: פאפירן. „אויב ער האָט קיין פאפירן ניט, דארף מען אים באלד פארהאלטן". „עהע, איך זע, זײַנע פאפירן זײַנען ניט אין אָרדענונג". „כאָטש איין גוט פאפירל זאָל ער האָבן, וואָלט איך אים אָפגעלאָזט". „וואָס איז דאָס פאר א פאפירן, האָב איך ניט איין מאָל געטראכט וואָס האָבן אזא מאכט, אז איין פאפיר קאָן ראטעווען א דורכגייער פון א זשאנדארם מיט א קאראבין און מיט פעדערן? אָבער אפ דער פראגע האָב איך קיין ענטפער ניט געקאָנט קריגן, און דערפאר טאקע האָט מיך אלץ מער געשראָקן דער געדאנק וועגן אָט די פאפירן. וויאזוי וועל איך אוועקגיין אין דער וועלט, ניט האָבנדיק קיין פאפירן? דער זשאנדארם וועט דאָך מיך אפן צווייטן שפאן פארהאלטן און אָפפירן. אפ גאָט אליין ווייסט וואָס פאר א ליידן! טראכטנדיק אזוי, האָב איך געציטערט מיטן גאנצן לײַב.

וואָס אָפטער איך האָב געטראכט, ווי צו באפרײַען זיך פון מאָשקען, אלץ אָפטער האָבן זיך אָט די פאפירן מיר געשטעלט פאר די אויגן. די פאפירן האָבן זיך מיר אפילע געכאָלעמט — אלטע, געלע, מיט גרויסע שטעמפלען; מיט א פארקנייטשטן פאָנעם האָבן זיי אפ מיר געקוקט אָדער געלאכט פון מיר מיט אן עסלעכן אָנצייניקן מויל. זייער אומגליקלעך בין איך דעמלט געווען. מענטשן, וועלכע איך האָב געפרעגט, האָבן באשטעטיקט, אז אָן פאפירן קאָן מען זיך ניט לאָזן אין וועג, און אָן זיי וועט מיך קיין שום באלמעלאָכע גיט נעמען צו זיך לערנען. און פונוואנען זאָל איך זיי נעמען אָט די פאפירן? דער קאָוואל האָט מיר געייצעט פרעגן וועגן זיי בא מאָשקען: ער האָט דאָך געוויס באקומען עפעס פאפירן נאָך מײַן פאָטערס טויט.

יאָ, פרעגן בא מאָשקען! ווען ס'זאָל מיר זײַן גרינג בא אים צו פרעגן. פריער, ווען איך בין געווען א קליין קינד, איז ער געטרײַער געווען צו מיר; אָבער אז איך בין אונטערגעוואקסן, האָט ער מיך איבערגעגעבן אין די הענט פון זײַן פרוי דער מעכאשייפע, ער האָט מיט מיר קימאט קיינמאָל ניט גערעדט. כ'האָב באמערקט אפילע, אז ער מײַדט מיך אויס. פון דער צײַט, ווען מענטשן האָבן מיר געזאָגט, אז ער האָט פארייגנט מײַן טאטנס גוטס, האָב איך אָנגעהויבן אופמערקזאם נאָך אים שפירן. האָב איך פארשטאנען, אז מײַן אכטונג געבן לאָזט אים ניט צורו. ער האָט זיך עפעס אומרויִק ארומגעדרייט, ווען מיר פלעגן בלײַבן אליין אין צימער, ווי ס'וואָלט אים עפעס גענאָגט.

געווען אזא מײַסטער, אז כ'האָב איבערגעשטײַגט אלע דאָרפישע יאטן. כ'האָב אָנגעהויבן פראָדוצירן סקריפּענדיקע שרעקערלעך אפ אָפּצוטרײַבן שפּערלעך פון דער ווייץ, פון פראָסע, פון קאָנאָפּליע, און האָב פארקויפט א פּאָר אזעלכע שרעקערלעך צו צען קרייצערס. אין א קורצער צײַט ארום האָב איך פארדינט אזויפיל, אז איך האָב געקאָנט קויפן סטאָליער־געצײַג — דאָלעטעס, בויערס א. ד. גל. איך פלעג זיך נעמען פאר אלץ גרעסערע און גרעסערע זאכן, ווײַל איך האָב גרויס כיישעק געהאט צו דערצו. וואָס איך זאָל ניט זען, וויל איך אלץ מאכן. אום ווינטער פלעג איך פארברענגען די גאנצע צײַט באם סטאָליער אָדער באם קאָוואל, זיי געהאָלפן און אליין דערווײַל זיך צוגעוויגט צו דער ארבעט. איך בין שוין זעכצן יאָר אלט געווען, און מאָשקע טראכט אפילע ניט פון מיר עפּעס מאכן; געמאכט פון מיר א פּאסטעך, און וואָס ווײַטער זײַן — ארט אים גאָר ניט. איך האָב אפילע ניט געוווּסט, ווער איז מײַן פאָטער געווען און פונוואנען איך שטאם. אין דאָרף האָט מען נאָר געוווּסט, אז מאָשקע האָט מיך א קליינעם פון ערגעץ געבראכט, אז איך בין א זון פון מאָשקעס א קאָרעוו, וועלכער האָט נאָך זײַן טויט איבערגעלאָזט מיר אליין א גרויסן מאיאָנטעק, און מאָשקע האָט אים פארייגנט.

— ס'איז א שאָד, יאָסקע—האָבן ניט איין מאָל געזאָגט צו מיר די פּויערים,— דו ביסט אזא לעבעדיקער באָכער, און צו א מעלאָכע ביסטו פייִק, אָבער וואָס וועט פון דיר זײַן?

— וואָס דארף דען זײַן? — האָב איך געענטפערט. — ס'וועט זײַן א פּאסטעך פאר דער געמיינדע.

— אוי, ניין, מאָשקע האָט קיין געוויסן ניט, וואָס ער באציט זיך אזוי שלעכט צו דיר!

— ער זאָגט, אז ער איז אָרעם און האָט ניט פאר וואָס, — האָב איך געזאָגט.

— גלייב ניט אָט דעם אלטן ציגײַנער! ער האָט געלט, און ניט ווייניק, נאָר ער באהאלט זיי פאר זײַנע קינדערלעך.

פון אזעלכע ווערטער האָט מיך אזש אופגעטראָגן, כ'האָב אליין אָנגעהויבן טראכטן וועגן זיך.

— אינדערעמעסן,—טראכט איך מיר,— אפ וואָס וועל איך זיך דאָ דערווארטן? אומזיסט ארבעטן אפ מאָשקען וועל איך דאָך שטענדיק קאָנען. ווען איך זאָל כאָטש א גוטע מעלאָכע זיך אויסלערנען, וואָלט איך אן אייגן שטיקל ברויט געהאט אין די הענט. אָבער וויאזוי זאָל איך דערגיין דערצו, וויאזוי זאָל איך זיך באפרײַען פון מאָשקען? וווהין טוט מען זיך אהין אפ דער וועלט? באזונדערס דאן, ווען איך ווייס ניט פונוואנען איך שטאם, ווער איז געווען מײַן פאָטער, און צי זײַנען ערגעץ דאָ מײַנע אייגענע?

אונדזער קרעטשמע איז געשטאנען באם וועג, אָפט פלעגן אהין ארײַנקומען זשאנדארמען, מיינסטנס מיט צונויפגעשמידטע ארעסטאנטן, וואָס זיי האָבן זיי

דעמאָלט געווען אײנער אַלײן אפ דער גאַנצער וועלט, ווי א בלעטל, וואָס איז פון בוים אראָפּגעפאַלן... און ניט איך אַלײן וואָלט ניט געוווסט מײַן אָפּ־שטאַמונג, קײנער וואָלט עס ניט געוווסט. איך וואָלט ניט געקאָנט אוועקגײן פון דעם אָרט, איך וואָלט אפ אײביק געווען צוגעשמידט צו מאָשקעס באַנק, ביז נסאַמע טויט וואָלט איך געווען א קנעכט. א ציטער האָט מיך דורכגענומען בא דעם דאָזיקן געדאַנק, ס'איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן. מיט א גרויסער אָנשטרענגונג האָב איך זיך אַלײן בײַגעקומען און בין רויִק געגאַנגען נאָך מאָשקען אין קעמערל.

דאָס קעמערל איז געווען א הילצערנס, צוגעבויט צו דער קוזשניע, און דער ארײַנגאַנג איז געווען פון פאָרהײַזל. בלויז אײן פענצטער האָט עס געהאַט, א קלײנס, איבערגעשלאָגן מיט אײַזערנע פּרענטעס. דאָרט פלעג מאָשקע צונויפלײגן פאַרשײדענע זאַכן. דאָרט זײַנען געווען אַסאַך פעלצן, שמויסענע היטלען, שטיוול. אין קאַסטן זײַנען געלעגן קאַרעלן, מ'האָט געזאָגט אפילע, אז דאָרט אפן דנאָ פון קאַסטן ליגן אַלטע דוקאַטן און טאַלערן. א פּאָר מאָל האָבן גאַנאָווים געפּרוווט זיך ארײַן אין קעמערל, אָבער ס'האָט זיך זײ ניט אײַנגעגעבן, ווײַל ס'איז געווען פעסט געבויט, דאָס דאָזיקע קעמערל, כוץ דעם האָט מאָשקע געהאַלטן גוטע הינט. די טיר אין דעם קעמערל איז געווען א נידעריקע און א שמאָלע, מאָשקע האָט זיך געמוזט אײַנבײגן, בײַס ער איז ארײַנגעגאַנגען. נאָך אים בין איך אויך ארײַן.

— און דו וואָס טוסטו דאָ? — האָט ער זיך אַרופגעוואָרפן אפ מיר.

— וואָס הײסט וואָס, האָסט דאָך מיר געהײסן גײן נאָך דיר!

— אָבער ניט דאָ! וואַרט צו אין פאָרהײַזל!

— ס'איז אַלצײנס, — זאָג איך, — כ'וועל דאָ צוואַרטן. כ'וועל דאָך בא דיר גאָרניט אופעסן.

מאָשקע האָט אויסגעטאַרטשעט די אויגן און האָט זיך אײַנגעקוקט אין מיר, ווי ער וואָלט מיך זען דאָס ערשטע מאָל אין לעבן. איך ווײס ניט, וואָס איז אים אין מיר ניט געפעלן געוואָרן. ער האָט א שפּײַ געטאָן און זיך אָפּגעקערעוועט. דערנאָך אַרופגעקראָכן אפן קאַסטן און דערלאַנגט פון א פּאָליצע, צוגעשלאָגן בא דער סאַמע סטעליע, א פּאַק צונויפגעדרײטע געלע פּאַפּירן.

— אָט זײַנען דײַנע שמאַטעס! — האָט ער א בורקע געטאָן און באַוויזן די פּאַפּירן פונדערווײַטנס.

— גיב, איך וויל זײ באַטראַכטן, — זאָג איך און שטעק אויס די האַנט.

— נו, וואָס ווילסטו דאָרט זען, נאַר אײנער, — האָט מאָשקע געענטפערט, — און צוליב וואָס דאַרפסטו עס? זיץ בא מיר, אויב ס'איז דיר גוט, און זוך ניט קײן צאָרעס!

און ער האָט אוועקגעלײגט די פּאַפּירן צוריק אפ דער פּאָליצע.

— קום פונדאַנען, — זאָגט ער — איצט קאָנסטו זײַן רויִק. און דאָס, וואָס מע[illegible]

„און וואָס, טראַכט איך מיר, ווען עס טרעפֿט, דאָס ווײַב זאָל ניט זײַן אינ־דערהיים, קאָן מען אַפֿ אים אומדערוואַרטעט אָנגרײַפֿן, עפּשער וועל איך זיך עפּעס דערוויסן." האָב איך טאַקע באַשלאָסן בא א געלעגנהייט אזוי צו טון.

אַזאַ געלעגנהייט האָט זיך טאַקע איינגיכן געמאַכט. מאָשקעכע איז אוועק־געפאָרן קיין זשאָווקווע. אין קרעטשמע איז אַכוץ מאָשקען קיינער ניט גע־ווען, בין איך טאַקע צוגעגאַנגען צו אים און זאָג:

— רעב מוישע, מענטשן זאָגן, אַז נאָך מײַן פֿאָטערס טויט זײַנען בא דיר איבערגעבליבן עפּעס פּאַפּירן.

מאָשקע האָט זיך א וואָרף געטאָן, ווי א בין וואָלט אים א ביס געגעבן.

— און פֿונוואַנען ווייסטו עס?

— מענטשן זאָגן.

— וואָס פֿאַר א מענטשן?

— אַלע, דאָס גאַנצע דאָרף.

— ניין, און צוליב וואָס דאַרפֿסטו די דאָזיקע פּאַפּירן? דו קאָנסט דאָך אַפֿילע ניט לייענען!

— יאָ. און פֿאָרט וואָלט איך געוואָלט וויסן. הייסט עס, דו האָסט זיי?

— איך האָב, איך האָב די דאָזיקע בעטלערישע פּאַפּירן! — האָט מאָשקע א געשריי געטאָן אין קאַס, ווי איך וואָלט אים, ווער ווייס, וואָס פֿאַר אַן אומ־אָנגענעמלעכקייט געזאָגט. — א שלימאַזל איז ער געווען, דער פֿאָטער דײַנער, גע־פּאַטערט דעם מאַיאָנטעק, און צו די צאָרעס דיך איבערגעלאָזט אַפֿ מײַנע הענט. וואָס קאָן איך פֿון דיר האָבן!

— ווייסטו וואָס, רעב מוישע, — זאָג איך, — גיב מיר אָפּ די פּאַפּירן, וועל איך זיך אוועקגיין, אויב דו דאַרפֿסט מיך ניט.

— וואָס? — האָט מאָשקע אַזש א פּיטשטשע געטאָן. — דו ווילסט אוועקגיין? און וווהין וועסטו גיין, דו נאַר איינער?

— איך וואָלט זיך ערגעץ פֿאַרדינגען א מעלאָכע זיך אויסלערנען.

מאָשקע האָט זיך צעלאַכט אַפֿן גאַנצן קאָל.

— גיי, גיי, דו נאַרישער קאָפּ איינער! מיינסט, עמעצער וועט דיך צו־נעמען? פֿאַרן לערנען דאַרף מען צאָלן, און כוץ דעם דאַרף מען קענען לייע־נען און שרײַבן, אי דאָס ניט אַפֿ יידיש, נאָר אַפֿ גוייִש.

בין איך געבליבן שטיין, ווי א סטויפּ, אין א מינוט אַרום בין איך ערשט אימשטאַנד געווען אַרויסזאָגן:

— איז באַווײַז מיר כאָטש די פּאַפּירן, איך וויל זיי אָנקוקן.

— טפֿו! — האָט מאָשקע אויסגעשריגן, — זיך צוגעטשעפּעט צו מיר, ווי א שטעכלקע צו א פּעלץ! נו, קום, כ'וועל דיר באַווײַזן דײַנע גוטס! דײַן גליק, וואָס איך האָב זיי ביז איצט נאָך ניט פֿאַרברענט.

דאָס לעצטע וואָרט האָט, ווי א מעסער, פֿאַרווונדעט מײַן האַרץ. און ווען מאָשקע זאָל טאַקע אָפּדערעמעסן געווען פֿאַרברענען מײַנע פּאַפּירן? וואָלט איך

— נו, וואָס דען, עס קאָן דען אַזוי ניט זײַן?

— געוויס קאָן עס אַזוי זײַן, אָבער דער פּאַנעם זײַנער איז זײַן גוטער איידעס. מיר וועלן דאָך סײַוויסײַ האָבן צײַט זיך איבערצײַגן.

אפֿן פּראָטאָקאָל איז יאָסקע לאַנג ניט געזעסן, ניט מער פֿון א האַלבער שעה. ער האָט זיך אומגעקערט פֿיל פֿריילעכער און רויִקער, ווי ער איז אַוועק.

— נו, וואָס, — פֿרעג איך בא אים, — ער האָט דיך ניט אופֿגעגעסן דער ריכטער?

— ע, וואָס זאָגט איר, דער ריכטער איז א גוטער מענטש, — האָט געזאָגט יאָסקע. — דעם עמעס זאָגן, האָב איך פֿאַר אים פֿריִער מוירע געהאַט. אין דאָרף האָט מען מיר געזאָגט, אַז דאָ שלאָגט מען ביז מע איז זיך מוידע, אַז מע בריט די פּעדעשוועס מיט צעגליטע אײַזן.

— כאַ־כאַ־כאַ! — האָב איך זיך צעלאַכט. — איצט ווייס איך שוין, פֿאַרוואָס דו דרייסט זיך און שרײַסט פֿון שלאָף יעדע נאַכט! דיר כאָלעמט זיך געוויס, ווי מע בראָט דיך מיט צעגליטע אײַזן!

— אוי, איך בעט אײַך, לאַכט ניט. מיך כאַפּט אָן א שרעק, ווען איך דערמאַן זיך נאָר אין יענע כאַלוימעס, אַזוי האָב איך זיך פֿון זיי אָנגעליטן. און אַלץ אומזיסט. דער ריכטער איז אַזא גוטהאַרציקער, ער האָט גערעדט מיט מיר, ווי סע באַדאַרף צו זײַן, ניט געשריגן, ניט געזידלט און האָט מיך ניט געשלאָגן, אַזויווי דער זשאַנדאַר.

— דער זשאַנדאַרם האָט דיך דען געשלאָגן? — האָט דער פּאַן זשורקאָווסקי געפֿרעגט.

— אוי, פּאַני, כ'האָב געמיינט, ער וועט די נעשאָמע פֿון מיר אַרויסיאָגן. גיט נאָר א קוק אף מײַנע אַקסלען.

און יאָסקע האָט אַראָפּגענומען דאָס העמדל. מיר זײַנען פֿאַרציטערט געוואָרן. דעם ייִנגלס אַקסלען זײַנען געווען אינגאַנצן באַדעקט מיט סיניקעס און מיט שטיקער פֿאַרטריקנט בלוט.

— נו, און וועגן וואָס האָט דיך דער ריכטער געפֿרעגט? — האָט זשורקאָווסקי דער ערשטער געזאָגט.

— וועגן דער דאָזיקער אומגליקלעכער רויבערײַ. ווי איז עס פֿאָרגעקומען.

— נו, וואָס?

— וואָס זאָל זײַן? איך האָב אים דערציילט, ווי עס איז געווען, און א סאָף. האָט ער פֿאַרפֿולט דעם פּראָטאָקאָל און געהייסן מיך אָפּפֿירן.

— נו, דערצייל איצט אויך אונדז, ווי עס איז פֿאָרגעקומען.

— ווי עס איז פֿאָרגעקומען? איר ווייסט דאָך שוין, וואָס פֿאַר א לעבן איך האָב געהאַט בא מאָשקען. האָב איך ניט געוואָלט מער בא אים בלײַבן, און כוצדעם האָב איך מוירע געהאַט, אַז אויב איך וועל אים דערמאַנען וועגן די פֿאַפּירן, וועט ער זיי אינגאַנצן פֿאַרברענען, האָב איך באַשלאָסן אַליין זיי צוגאַנווענען. מיר איז דאָך גרינגער זיך פֿאַרקלײַבן אין קאָמערל, איידער א

האָבן דיר וועגן מיר געזאָגט, — איך ווייס דאָך, אַז מענטשן האָבן לאַנגע צונגער, — איז גלייב דעם ניט. דאָס אַלץ איז אַ ליגן!

— וואָס איז אַ ליגן? — פרעג איך.

— עט, מיט דיר ריידן, דאַרף מען זיך פריִער אָנעסן! — האָט מאַשקע אַ בורקע געטאָן און קימאַט אַרויסגעשטופּט מיך פון דער קאַמער, דערנאָך פאַרשלאָסן זי אַפּן ריגל און אַפּ אַ שליסל און אַוועק אין קאָרטשמע.

4

יאָסקע איז אַפּ אַ מינוט אַנשוויגן געוואָרן. פאַן זשורקאָווסקי, וואָס האָט אופמערקזאַם געהערט זײַן דערציילונג, האָט אַ שמייכל געטאָן און זאָגט:

— נו, האָסט געזאָגט, אַז ס'וועט זײַן אַ נאַרישע מעַיסע, און אָט, דו דערציילסט, ווי פון אַ ביכל.

— ע, פאַני, ביזדאַנע איז ניט געווען קיין נאַרישע מעַיסע, אָבער איצט וועט שוין זײַן אַ נאַרישקייט. און וווּנדערט זיך ניט, וואָס איך דערצייל אַזוי גוט. אין דאָרף האָב איך זיך אויסגעלערנט מעַיסעס דערציילן. אַ זיקאָרן האָב איך אַ גוטן, און ס'איז מיר געװען אײן מאָל הערן אַ מעַיסע, ווי איך קאָן זי שוין איבערדערציילן פיל בעסער און אינטערעסאַנטער, איידער דער פון וועמען איך האָב זי געהערט. פאַראַיאָריקן ווינטער האָט מען מיך פאַר די מעַיסעס אַזוי ליב- געקריגן אין דאָרף, אַז אָן מיר איז ניט פאָרגעקומען קיין איין דאָרפישע צונויפקומעניש.

— הע, ווי איך זע, ביסטו אַ מעַיסטער אַפּ אַלץ, — האָט דער פאָרעץ געזאָגט.

— אוי, פאַני, — האָט יאָסקע געענטפערט מיט אַ זיפץ, — איך ווייס ניט, וואָס דאָס הייסט, נאָר איך מיין, אַז דאָס איז טאַקע מײַן אומגליק. אויב איך זע, אַז איך דאַרף עפּעס טון, אַז איך קאָן זיך עפּעס אויסלערנען, איז ברייט עס מיך אַזוי אינעווייניק, עס מוליעט מיך, עס מוטשעט מיך אַזוי, אַז איך רו ניט קיין מינוט, ביז איך וועל עס ניט טון, זיך ניט דערוויסן, זיך ניט אויסלערנען. טאַקע נאָר דאָס האָט מיך געבראַכט אין טורמע אַרײַן.

— נו, נו, דערצייל!

דאָס מאָל האָט יאָסקע אָבער ניט געקאָנט פאַרענדיקן זײַן דערציילונג, ווײַל פּונקט אין יענער מינוט האָט זיך געעפנט די טיר פון אונדזער קאַמערע. יאָסקען האָט מען גערופן צום פּראָטאָקאָל.

— דאָס איז אַן אויסערגעוויינלעכער יאַט, — האָט דער פאָרעץ אַ מורמל געטאָן און האָט אָנגעהויבן פאַרטראַכט אַרומגיין איבער דער קאַמערע.

— און איך מיין, אַז ער טראַכט אַסאַך אויס, — זאָג איך, — ער האָט זיך אויסגעלערנט די פּויערים מעַיסעס דערציילן, דערציי͏לט ער אונדז אויך אַ מעַיסע.

— דו מיינסט, אַז ס'איז גאָר אַזוי?

— ווי רופט מען דיך? — פרעגט מיך דער זשאנדאר.
— יאָסקע שטערן.
— פונוואנען ביסטו?
— כ'ווייס ניט.
— אהא, הייסט עס, א שלעפער.
כ'בין צום אָרט צוגעוואקסן. ניט איין מאָל האָב איך געהערט דאָס דאָזיקע שרעקלעכע וואָרט, געהערט אסאך שרעקלעכע מייסעס וועגן דעם, וואָס די זשאנדארמען טוען מיט די שלעפערס, און פאר דעם האָב איך מער פון אלץ מוירע געהאט. און דאָ, נא דיר, פון דער ערשטער מינוט גלייך אין אזא מייסע אריינגעפאקט זיך.
— אָבער איך בין דאָך א היגער. — האָב איך א קרעכץ געטאָן. — דער פאן סטאראָסטע קען מיך.
— איך? דיך? — זאָגט דער סטאראָסטע. — זאָגסט א ליגן, ליבינקער! איך קען דיך אפן אויסזען, איך ווייס, אז דו הייסט יאָסקע און אז דו דינסט בא מאָשקען דעם ארענדאר. אָבער ווער דו ביסט און פונוואנען דו האָסט זיך גענומען, דאָס ווייס איך ניט.
— אהא, הייסט עס, ער זאָגט א ליגן גלייך אין די אויגן! — האָט דער זשאנדאר א געשריי געטאָן און עפעס פארשריבן בא זיך אין ביכעלע. — קום נאָר אהער, — האָט ער צו מיר געזאָגט. — נעענטער! קוק מיר אין די אויגן!
און אין דער מינוט, ווען איך האָב אפ אים אופגעהויבן די אויגן, האָט ער מיט זיין שווערן קולעק מיר דערלאנגט א זעץ אין פּאָנעם. אזוי, אז איך בין גלייך אומגעפאלן און זיך מיט בלוט באגאָסן.
— שטיי באלד אוף! — האָט דער זשאנדאר צו מיר א געשריי געטאָן. — און זאָלסט זיך ניט דערוועגן שרייען, וואָרעם וועסט נאָך מער באקומען! און איצט זאָג דעם עמעס און ענטפער אף אלץ, וואָס איך וועל דיך פרעגן! דו דינסט בא מאָשקען?
— יאָ.
— דו האָסט אים באגאנוועט?
— ניין.
— וואָס הייסט ניין?
האָב איך נאָכאמאָל א קוק געטאָן אפן זשאנדאר, אָפּווישנדיק דאָס בלוט פון פּאָנעם, און ווידער האָט א שטארקער זעץ מיך אומגעוואָרפן אף דער ערד.
— פּאני זשאנדאר, — האָט זיך דערופן אָפּגערופן דער סטאראָסטע, אין דער צייט ווען איך האָב זיך באמיט אופהייבן, — איך אלס נאטשאלניק פון דער געמיינדע קאָן ניט קוקן אף אזא באהאנדלונג מיט ארעסטירטע. איך מוז זיין נאָר, בייס מע פארפילט דעם פּראָטאָקאָל, און דאָס וואָס קומט פאָר פארן פּראָ-טאָקאָל, האָט צו מיר קיין שייכעס ניט... אויב איר ווילט אים לערנען, וואָס ער דארף זאָגן, איז קלייבט זיך אויס אן אנדער אָרט. בא מיר דאָ טאָר מען עס ניט טון.

פרעמדנ גאנעוו. אי די הינט קענענ מיכ, אונ אליינ ווייס איכ אלע גענג אונ אלע פירונגענ אינ שטוב. אינ אָנהייב האָב איכ געוואָלט ארויסגאנוועננ בא מאָשקענ די שליסל, אָבער ער האָט, ווײַזט אויס, דערשמעקט עפעס אונ האָט געטראָגנ די שליסל מיט זיכ, אָדער ער פלעג זיי אזוי באהאלטנ, אז איכ זאָל זיי ניט געפינענ. נאָר האָב איכ נאָר בא זיכ באשטימט, אז איכ מוז ארויסגאנוועננ די פאפירנ, האָט מיכ שוינ געגעסנ דער פיבער, האָב איכ וועגנ גאָרניט ניט געקאָנט טראכטנ אכוצ דעמ, ווי צו קריגנ די פאפירנ. אונ וואָס האָב איכ געהאט צו טראכטנ? איינמאָל באנאכט האָב איכ אָפגעשניטנ דעמ צאפנ בא איינ סטויפ—דאָס קעמערל איז געווענ געבויט אפ סטויפעס,—מיט דער דאָלעטע אונטערגעהויבנ דעמ באלקנ אונ ארײַנגעקראָכנ אינ קאמער, גענומענ מײַנע פאפירנ, אונ דערנאָכ ארײַנגעשטופט דעמ באלקנ אפ זײַנ אָרט. דאָס איז אלצ.

— א קלייניקײַט! — האָט דער פאָרעצ א בורקע געטאָן.

— אונ וויבאלד איכ האָב באקומענ די פאפירנ אינ די הענט, האָב איכ זיי אפילע ניט איבערגעקוקט, ניט צעבונדנ דאָס שנירל, מיט וועלכנ זיי זײַנענ געווענ איבערגעבונדנ; נאָר גלײַכ זיי אײַנגעוויקלט אינ א שמאטע אונ באהאלטנ אינ בוזעמ. נאָכדעמ האָב איכ גלײַכ פארלאָזט מאָשקעס קרעטשמע. „וווהינ גייט מענ איצט?" האָב איכ א טראכט געטאָן. דער שרעק האָט מיכ נאָכ ניט אינגאנצנ פארלאָזט. אונ אויב מאָשקע האָט מיכ אָפגענארט אונ מיר באוויזנ עפעס נארישע פאפירנ אָנשטאָט מײַנע! אונ עפשער האָב איכ אינדערפינצטער גענומענ ניט יענע פעקל? כ'וואָלט געדארפט מיט עמעצנ זיכ אויסייצענ, וואָס צו טונ אינ דעמ פאל. האָב איכ איבערגענעכטיקט אינ דעמ ערשטנ סטויג הײַ אונ זיכ גלײַכ געלאָזט צומ קאָוועל נאָכ אנ אייצע. איכ האָב אימ אלצ דערציילט. האָט ער מיכ באלד אָפגעגאָסנ מיט קאלטער וואסער.

— שלעכט האָסטו, ייִנגל, געטאָנ, — זאָגט ער, — גיי באלד צומ סטאראָסטע, דערצייל אימ אלצ אונ גיב אימ אָפ די פאפירנ.

ס'האָט מיר פארכאלעשט דאָס הארצ פונ אָט די ווערטער. אָבער וואָס קאָנ מענ טונ? כ'זע, אז ס'איז א קלוגע אייצע, בינ איכ אוועק. כ'קומ צומ סטאראָסטע, אונ נאָכ פונ דעמ הויפ זע איכ דורכנ פענצטער, אז לעבנ דעמ טיש זיצט אפ א באנק א זשאנדאר. האָט מיר באלד עפעס ווי א שעפטשע געטאָנ, אז דאָס איז מײַנ טויט. בינ איכ פארהילצערט געוואָרנ, ניט געקאָנט ווײַטער קיינ טראָט טונ. עס האָט מיר א בלישטשע געטאָנ א געדאנק אינ קאָפ: אנטלויפנ! ס'איז אָבער שוינ געווענ שפעט. דער סטאראָסטע האָט מיכ דערזענ אונ צופרידנ א געשריי געטאָנ:

— אָט איז ער אליינ! מע האָט אימ נאָר דערמאנט, אונ ער גייט אינ דער האנט. אהער קומ, נעענטער!

כ'זע, אז אלצ איז שוינ ארויסגעשוומענ, מע פרעגט זיכ אפ מיר. האָב איכ זיכ אײַנגעשטעלט אונ בינ ארײַנ אינ כאטע.

פראָטאָקאָל. אונ ווענ דאָס ייִנגל וועט זיכ מוידע זײַנ, אז ער האָט דאָס פעקל בא אײַכ צוגעגאנוועט, וועט שוינ דער געריכט וויסנ, וואָס מיט דעמ ווײַטער צו טונ. מיר וועלנ עס פארשטעמפלענ אלצ, ווי סע איז, מיט דעמ געמיינדע־שטעמפל, אונ דער פאנ זשאנדארמ וועט עס צושטעלנ אינאיינעמ מיטנ ארעסטאנט קיינ לוואָוו. אונ איר וועט שוינ אינ געריכט זוכנ דעמ עמעס.

מײַנ מאָשקע האָט זיכ אפ די רייד אזוי פארקרימט, ווי ער וואָלט אויסגעטרונקענ א קאָרט אייגענעמ בראָנפנ. אָבער קיינער האָט אפ דעמ קיינ אכט ניט געלייגט. דער זשאנדאר האָט זיכ געזעצט שרײַבנ דעמ פראָטאָקאָל. אונ ווענ אלצ איז שוינ געווענ פארשריבנ, האָט די סטאראָסטיכע מיר געגעבנ עפעס איבערבײַסנ, דער זשאנדאר האָט מיכ ווידער פארשמידט, אונ מיר האָבנ זיכ געלאָזט אינ וועג קיינ לוואָוו. איכ האָב געמיינט, אז כ'וועל אומקומענ פונ ווייטעק אונ קעלט אינ אָט דעמ וועג. ביז איצט ווייס איכ ניט, וויִאזוי איכ האָב אויסגעהאלטנ. אוי, פאני, ווי מיינט איר, וואָס וועט איצט מיט מיר זײַנ?

— עס וועט גאָרניט זײַנ, — האָט פאנ זשורקאָווסקי געענטפערט, — וועסט אָפזיצנ א ביסל אונ וועסט ארויסגיינ אפ דער פרײַהײַט. אונ ווער ווייסט, עפשער וועט אָט די גאנצע געשיכטע דיר אָפדינגענ א גוטע דינסט.

— וויִאזוי איז?

— מירנ זענ. דער מענטש ווייסט קיינמאָל ניט פאָרויס, וואָס אפ אימ ווארט.

5

אינ א צוויי אָדער דרײַ טעג ארומ רופט מענ יאָסקענ ארויס, אָבער ניט צומ געריכט, נאָר צומ דאָקטער. וואָס זאָל עס באטײַטנ? — טראכט איכ מיר. — ער האָט זיכ דאָכ ניט געקלאָגט.

— ער האָט זיכ אליינ ניט געקלאָגט, — דערציילט מיר פאנ זשורקאָווסקי, — אונ ווענ ער זאָל זיכ אפילע יאָ קלאָגנ, וואָלט עס אימ אויכ ניט געהאָלפנ. דאָס האָב איכ וועגנ אימ געזאָגט. זונטיק בינ איכ געווענ באמ פרעזידענט פונ טורמע אונ האָב געבעטנ, ער זאָל הייסנ באטראכטנ יאָסקענ. דאָס איז דאָכ א שרעקלעכע זאכ, וואָס עס טוט זיכ דאָ! ווײַטער טאָר עס אזוי ניט זײַנ.

אזוי איז עס טאקע געווענ — דער דאָקטער האָט געהייסנ יאָסקענ זיכ אויסטונ אונ האָט צונויפגעשטעלט א פראָטאָקאָל. צי איז פונ דעמ עפעס געוואָרנ — ווייס איכ ניט. אינ אונדזערע געריכטנ גייענ אזעלכע איניאָנימ זייער פאמעלעכ, אונ ניט יעדערער האָט דאָס גליק, ער זאָל זיכ דערווארטנ אפנ רעזולטאט.

איינמאָל זאָגט אזוי פאנ זשורקאָווסקי צו יאָסקענ:

— הערסט, ייִנגל, דו ווילסט, איכ זאָל דיכ אויסלערנענ לייענענ?

יאָסקע האָט אויסגעשטארטשעט די אויגנ אפנ פאנ.

דער זשאנדאר האָט פארביסנ די ליפנ, און ניט זאָגנדיק קיינ וואָרט, אופגעשטאנענ פונ באנק, ארויסגענומענ פונ זײַנ טאָרבע א קייט, פארשמידט מיכ און אוועקגעפירט צו מאָשקענ אינ קרעטשמע. וואָס מע האָט דאָרט מיט מיר געטאָנ, וויִאזוי מע האָט מיכ געלערנט ריידנ, דאָס וועל איכ ניט דערציילנ. בייס אָט דעמ לערנענ בינ איכ א פאָר מאָל כאלאָשעס געבליבנ. און ניט אומזיסט זײַנענ זיי אינ קאס געווענ — איכ האָב זיי א גרויסנ שאָדנ אָנגעטאָנ. מאָשקע האָט אינ דער ערשטער מינוט געזאָגט דעמ זשאנדאר, אז איכ האָב צוגעגאנווענ אסאכ געלט, וואָס איז געווענ אײַנגעוויקלט אינ די פאפירנ. ער האָט געמיינט, אז וויבאלד דער זשאנדאר וועט מיכ כאפנ און ברענגענ אינ קרעטשמע, וועט ער די פאפירנ צונעמענ און וועט זיי פארברענענ, און איכ וועל אפ אייביק פארבלײַבנ זײַנ קנעכט. דעריבער טאקע, ווי נאָר כ'בינ ארײַנ אינ קרעטשמע, איז די ערשטע פראגע געווענ:

— וווּ איז דאָס געלט?

— איכ ווייס ניט. קיינ שומ געלט האָב איכ ניט גענומענ.

— און וווּ זײַנענ די פאפירנ?

— איכ האָב זיי באהאלטנ.

— וווּ האָסטו זיי באהאלטנ?

— איכ וועל ניט זאָגנ.

ער האָט מיכ אָנגעהויבנ אײַנברעכנ פריִער מיט געשלעג, דערנאָכ מיט גוטנ, און איכ האלט זיכ בא איינס: — די פאפירנ האָב איכ גענומענ, ווײַל זיי זײַנענ מײַנע, כ'האָב אפילע ניט ארײַנגעקוקט, צי איז עפעס אינ זיי פאראנ. איכ האָב זיי באהאלטנ און איכ וועל זיי קיינעמ ניט באווײַזנ, נאָר דעמ סטאראָסטע.

מאָשקע איז שיר פונ זינענ ניט אראָפ. פונ קאס געהייסנ אראָפרײַסנ פונ מיר די שיכ און דאָס אָנטוג, וואָס איכ האָב אפ זיכ געהאט, און מיר געגעבנ אָט די שמאטעס. צומ סאָפ האָט מענ מיכ א געשלאָגענעמ און קימאט א נאקעטנ אוועקגעפירט צומ סטאראָסטע. דאָרט האָט מענ מיכ נאָכאמאָל געפרעגט וועגנ די פאפירנ. אָדער איכ בינ ניט קיינ נאר. ערשט דעמלט, ווענ איכ האָב דערזענ, אז אינ כאטע זײַנענ אסאכ איידעס, בינ איכ אוועק אינ פאָרהײַזל און ארויסגעשלעפט די פאפירנ פונ א שפאלט אינ וואנט. באמ סטאראָסטע איז דאָס פאָרהײַזל געווענ א פינצטערס, א גרויס. ארײַנגייענדיק אינ כאטע, וווּ איכ האָב געזענ דעמ זשאנדאר, האָב איכ מײַנ פעקל ארײַנגעשטופט אינ א שפאלט, מע זאָל עס בא מיר ניט צונעמענ. ווענ מאָשקע האָט דערזענ דאָס פעקל באמ זשאנדארמ אינ די הענט, האָט ער זיכ א וואָרפ געטאָנ צו אימ ווי א וואָראָנע, שרײַענדיק, אז דאָס איז זײַנ געלט, מע זאָל עס אימ אָפגעבנ.

— האָ, האָ, פאני מאָשקע, — האָט געזאָגט דער סטאראָסטע, — אזוי גייט דאָס ניט. מיר מוזנ דאָס אלצ צושטעלנ דעמ געריכט. דאָ וועלנ מיר מאכנ א

— אָט וואָס! איך וועל לייענען באַם פענצטער. דאָרט טאָגט פריִער, און זען קאָן מען דאָרט שפעטער ווי אין קאַמערע.

— ס'וועט דיר זײַן ניט באַקוועם צו לייענען, שטייענדיק אַפ דער רישטע־וואַניע, — זאָג איך אים, — און כוץ דעם איז עס צו הויך פאַר דיר.

— איך וועל זיצן אַזוי הויך, ווי איך וויל! — זאָגט ער.

— וויִאַזוי וועסטו עס מאַכן?

— איך וועל צובינדן דעם לײַלעך מיט ביידע עקן צו די גראַטעס, אינעם לײַלעך אַרײַנלייגן די צונויפגעדרייטע רעדנע, און זיך זעצן אַפ איר, ווי אין אַ זאָטל.

דער אופּטו איז אַפּדערעמעסן געווען זייער פּראַקטיש, און פון יענער צײַט טוען אַלע אַזוי אין דער טורמע. עטלעכע טעג האָט יאָסקע פּאָשעט אָנגעקוועלט פונעם פענצטער. ער פלעג אופשטיין זעקס אַזייגער, מיט באַגינען, געמאַכט זײַן רעשטאָוואַניע, אַרופגעקלעטערט אַפ איר, און מיט אָנשטרענגונג געלייענט אין דער פינצטער, צוגעשפּאַרט דעם קאָפּ צו די גראַטעס, קעדיי מער ליכט פאַרכאַפּן. איך מיטן פאַן האָבן נאָכאַנאַנד געהיט לעבן דער טיר, ווען דער וועכטער פלעג גיין צו דער קאַמערע, און באַצײַטנס געוואָרנט יאָסקען, ער זאָל אַראָפּקריכן און אַראָפּנעמען די רעשטאָוואַניע. ווײַל זיצן באַם פענצטער איז די אַרעסטאַנטן שטרענג פאַרווערט. האָט זיך אונדז שטענדיק אײַנגעגעבן אויסמײַדן די שטראָף. און ס'קאָן זײַן, אַז דער וועכטער האָט דעם פאַן זשורקאָווסקי אויך אַ ביסל געאַכטעט און ניט אַזוי שטרענג נאָכגעקוקט נאָך אונדזער קאַמערע.

צום אומגליק איז די שטראָף אויסגעפאַלן פון אַן אַנדער זײַט.

אַכוץ די היטער אין קאָרידאָר האָבן מיר נאָך איין וואַך: אונטער די פענצטער פון טורמע גייט אַרום אַ וועכטער אַ סאָלדאַט מיט אַ קאַראַבין. ער האָט אַ שטרענגן באַפעל אַכטונג געבן, אַז די אַרעסטאַנטן זאָלן ניט אַרויסקוקן פון די פענצטער, און באַזונדערס זיי זאָלן דורך די פענצטער צווישן זיך ניט ריידן. די מיליטער־געזעצן הייסן אים אין פאַל פון ווידערשטאַנד אַפילע אָנווענדן געווער. עמעס, ביז איצט האָט זיך אַזאַ צופאַל ניט געטראָפן. עס האָט געדאַרפט געשען עפּעס גאָר אַן אויסערגעוויינלעכס, קעדיי דער וועכטער זאָל אַראָפּגיין פון זײַן אָרט און גיין זאָגן דעם וואַכקאָמענדאַנט, אַז פון דעם אָדער דעם פענצטער האָט מען אַרויסגעקוקט אָדער זיך איבערגערעדט. די עלטערע סאָלדאַטן זײַנען שוין געווינט געוואָרן פאַרשטיין, אַז איין זאַך איז אַ באַפעל און גאָר אַן אַנדער זאַך איז אויספילן אים, און האָבן געוויינלעך ניט זייער שטרענג אָפּגעהיט דעם באַפעל. ניט איינער האָט דערלויבט זיך איבערריידן, געווען מאַסקים אַפ אַלץ. אַן אַנדערער האָט ניט ביז דערמאַנט, אָדער געבעטן די אַרעסטירטע, זיי זאָלן אים לאָזן צורו. ערגער איז אָבער געווען, ווען אַפ דער וואַך איז געשטאַנען אַ סאָלדאַט, וועלכער האָט מוירע געהאַט פאַרן קאַפּראַל מער ווי פאַר פײַער. דער דאָזיקער האָט אויסגעפילט יעדער וואָרט פונעם באַפעל, אויב מע האָט אים אָנגעזאָגט „שטרענג שפּירן“,

— וואָס קוקסטו אזוי? אויב דו ווילסט נאָר, וועסטו אין צוויי טעג ארום שוין קאָנען לייענען. און אויב איך וועל זען, אז דו נארסט מיך ניט און האָסט טאקע א גוטן זיקאָרן, וועל איך שוין פאר דיר אזוי מאכן, אז מ'וועט דיך צונעמען אין האנטווערקשול, וועסטו זיך אויסלערנען א מעלאָכע, אוועלכע דו ווילסט.

— אוי, פאני! — האָט יאָסקע א געשריי געטאָן, זיך א וואָרף געטאָן צום פאנס פוס און זיך פארגאָסן מיט טרערן. מער האָט ער גאָרניט געקאָנט זאָגן, ער האָט נאָר געקושט די הענט באם פאָרעץ.

אפן צווייטן טאָג האָט מען דעם פאָרעץ געבראכט אן אלעפבייס, און ער האָט גענומען לערנען יאָסקען לייענען. אין צוויי טעג ארום האָט דאָס יינגל שוין געקאָנט דערקענען און צונויפלייגן די אויסיעס, און אין א וואָך ארום האָט ער קורצע זאצן געלייענט קימאט פליסיק. כ'זע, אז ער וואָלט געלייענט באטאָג און באנאכט, אָבער באנאכט האָבן מיר קיין שיין ניט געהאט. צום עסן האָט ער זיך קאם אפ א מינוט אָפגעריסן פון ביכל. און אז עס פלעג טונקל ווערן, פלעג יאָסקע זיך זעצן אין עק פון זיין מאטראץ, די פיס אונטער זיך, מיט די הענט זיי ארומגענומען, און זיצנדיק אזוי איינגעבויגן, פלעג ער אָנהייבן דערציילן מייסעס, זיי געפלאָכטן אָן א סאָף. און כאָטש מ'האָט געזען, אז ער כאזערט איבער די זעלבע ווונדער און געשעענישן, דאָך פלעג ער זיי יעדער מאָל אנדערש אויסלייגן, אנדערש דערציילן. און אָפט האָט מען גלייך געזען, אז ער שפינט פאר אונדז אין דער מייסע זיינע אייגענע טרוימען. ער פלעג דערציילן וועגן אן אָרעם יינגל, וואָס אינעם שווערסטן אומגליק באגעגנט ער א ווילטעטער א קישעפמאכער, נעמט בא אים איבער די צויבערווערטער און די שפרוכן און לאָזט זיך אין דער וועלט זוכן גליק און אנדערע מיטהעלפן. מיט פאָשעטע, אָבער דורכדרינגלעכע ווערטער האָט ער געמאָלט זיינע איבערלעבונגען און פאסירונגען, זיינע באגעגענישן מיט די זשאנדארמען, זיין קנעכטשאפט באם ארענדאר. ניט איין מאָל פלעג ער אינטערעסאנט צונויפמישן דאָס, וואָס די מייסעס זאָגן, מיט דעם, וואָס ער אליין האָט איבערגעלעבט.

כ'האָב קיינמאָל ניט געזען, אז א יינגל זאָל זיך אזוי צוכאפן צו ביכער, אזויווי אָט דער יאָסקע. ס'איז קלאָר געווען, אז אין אָט די פאָר וואָכן וויל ער אָניאָגן אלץ, וואָס ער האָט אָנגעווירן אין מעשעך פון היפשע יאָרן. מער פון אלץ האָט ער זיך געערגערט דערפון, וואָס די הארבסטיקע טעג זיינען אזוי קורץ און אין קאמערע ווערט פרי פינצטער. דאָס איינציקע פענצטערל אונדזערס, געווענדעט צו מיירעוו צו און וואָס האָט זיך געפונען קימאט אונטער דער סטעליע, האָט אפילע באטאָג קארג דורכגעלאָזט די שיין, און פון פיר אזייגער אָן האָט מען שוין ניט געקאָנט לייענען. און יאָסקע וואָלט גערן פארלענגערט דעם טאָג אין צוויי מאָל. ענדלעך האָט ער א דערפרייטער אויסגעשריגן:

— וואָס ווילסטו פון מיר ? — האָט יאָסקע געענטפערט, — איך שטער דיר ניט. דו זעסט דאָך, אַז איך לייען. אין קאַמערע איז פינצטער, בין איך אַרופֿגעקראָכן צו שײַן.

— גיי אַוועק, ווײַל איך שיס ! — האָט דער וועכטער אַ רעווע געטאָן, און איידער יאָסקע האָט באַוויזן אַראָפּקריכן פון זײַן רעשטאָוואַניע, האָט אַ הילך געטאָן אַ שאָס פון קאַראַבין. — אוי ! — האָט אַ געשריי געטאָן יאָסקע, און ווי אַ סנאָפּ, אַראָפּגעפאַלן פון דער רעשטאָוואַניע אויפן גאַלעגער, וואָס איז געשטאַנען אונטערן פענצטער. די פיס האָבן אים געצאַפּלט, און די הענט, וואָס האָבן געהאַלטן דאָס ביכל, האָט ער צוגעדריקט צו דער ברוסט. פון אונטער די בלעטער פון בוך האָט געשלאָגן דאָס בלוט. די קויל האָט געטראָפן גלײַך אין ברוסט.

— וואָס איז דיר ? וווהין האָט ער דיר געטראָפן ? — האָבן מיר ביידע אַ געשריי געטאָן און זיך אַ וואָרף געטאָן צו יאָסקען. ער האָט אָבער גאָרניט געענטפערט, נאָר די שוואַרצע אויגן זײַנע האָבן געבלישטשעט, ווי צוויי צעגליטע קוילן, אועלכע שרעקלעכע אויף דעם פּנים, וואָס איז בלייך, ווי בײַ אַ טויטן.

אין הויף אונטער אונדזער פענצטער און אין קאָרידאָר הינטער אונדזער טיר האָט זיך איינצײַטיק אויפגעהויבן אַ געפילדער. דאָרט איז די מיליטערוואַך אַרויסגעלאָפן אויפן שאָס, און דאָ האָט דער קליוטשניק מיט די עלטסטע געזוכט די קאַמערע, אין וועלכער מע האָט געשאָסן. זיי האָבן געטראָפן צו אונדז.

— אַהאַ, ס׳איז דאָ ! — האָבן זיי אויסגעשריגן, דערזעענדיק דעם ליגנדיקן יאָסקען. — נו, גאַזלענט איינער, האָסט געקריגן דײַנס ?

יאָסקע האָט זיך נאָך געוואָרפן און שטיל געקרעכצט און מיט ביידע הענט אַלץ צוגעדריקט דאָס ביכל צו דער ברוסט, ווי ער וואָלט וועלן פאַרשטעקן דערמיט די טויט־וווּנד.

— וואָס האָט ער געטאָן ? — האָט בײַ מיר געפרעגט דער עלטסטער.

— איך... איך... נאָר... צו שײַן...

ער האָט נאָך עפּעס געוואָלט זאָגן, ס׳האָט אים אָבער ניט געסטײַעט קיין אָטעם. מיט דער לעצטער באַוועגונג האָט ער אָפּגעריסן די הענט פון דער ברוסט און באַוויזן זײַן פאַרבלוטיקטן אַלעפבייס.

— ער האָט געלייענט בײַם פענצטער ! — האָב איך דערקלערט.

אין דער זעלבער מינוט איז פון געריכט געקומען אַ שאַליעך מיט אַ פאַראָרדענונג. ער האָט געזוכט דעם קליוטשניק.

— פּאַן קליוטשניק, — זאָגט ער פון קאָרידאָר, — ווו זיצט דאָ יאָסקע שטערן ? דאָ איז פאַראַן אַ פּאַפּיר פון געריכט, מע זאָל אים באַפרײַען.

יאָסקע איז אָבער שוין פריִער מיט אַ מינוט געווען פרײַ.

האָט ער דאָס פארשטאנענ אזוי, אז יעדער ארעסטאנט, וואָס וועט באווײַזנ זײַנ קאָפּ אינ פענצטער, דארפ מענ אימ זידלענ מיט די לעצטע ווערטער, דערציילנ וועגנ דעמ דעמ קאפראל אָדער זיכ נעמענ אפילע פארנ קאראבינ. אינ אזעלכע סאָלדאטנ האָבנ זיכ די ארעסטירטע נויקעמ געווענ דערמיט, וואָס ביימ זײַנ וואכ, באזונדערס אפדערנאכט, פלעגנ זיי אופהייבנ די גרעסטע געשרייענ לעבנ די פענצטער, אזוי אז דער נעבעכדיקער רעקרוט פלעג שיר פונ זינענ ניט אראָפּ. אפ יעדנ געשריי פונ פענצטער רעכנט ער פאר זײַנ הייליקנ פליכט ענטפערנ אמווייניקסטנ מיט פונקט אזא הויכנ פארדריסלעכנ אויסגעשריי. אָבער אזויוי ארעסטאנטנ איז פאראנ עטלעכע צענדליקער אונ ער איז איינער, פלעג ער נאָכ עטלעכע מינוט גענעמ־ארויסשרײַענ, מוזנ אנשוויגנ ווערנ, אונ ניט קאָנענדיק זיכ געבנ קיינ אייצע, פלעג ער זיכ כאפנ פארנ קאראבינ. פארשטייט זיכ, אז גלײַכ אינ דער מינוט פלעגנ די פענצטער אנטקעגנ אימ פוסט ווערנ, אונ די געשרייענ פלעגנ זיכ אָנהייבנ אינ אנ אנדער עק פונ לאנגנ ארעסטאנטנ־מויער. אונ דער וועכטער, ווי א געיאָגטע כײַע, פלעג לויפנ אונ ווידער דראָענ מיטנ קאראבינ, פארשטייט זיכ, מיט דעמ זעלבנ רעזולטאט.

אזעלכע געשרייענ פלעגנ געוויינלעכ פאָרקומענ אינ די אפדערנאכטנ, אָבער ניט איינמאָל פלעג עס פאָרקומענ אויכ באטאָג. אזוי האָט דער אומגליק געוואָלט, אז איינמאָל, פונ דרײַ ביז פינפ אזייגער באטאָג זאָל אפ דער וואכ שטיינ אזא שלימאזלדיקער סאָלדאט. אינ אָנהייב האָט ער געזאָגט עפּעס א גראָב וואָרט אנ ארעסטירטנ, וואָס האָט געקוקט אינ פענצטער. האָט מענ געגעבנ א צייכנ, מע זאָל מאכנ דעמ סאָלדאט א קאצנ־יאָמער. פונ אלע עקנ פונ ארעסטאנטנ־הויז, פונ פארשיידענע שטאָקנ, פונ העכער א צענדלינג פענצטער האָבנ זיכ באלד א שאָט געטאָנ געשרייענ, אויסרופנ, פײַפערײַ אונ גרילצנדיקע מיאוקענ. דער רעקרוט האָט אויכ געשריגנ, איז ארומגעלאָפנ אונטער די פענצטער, אָבער קיינעמ ניט געקאָנט דערזענ. דערפירט ביז ווילדנ קאס, איז ער אנשוויגנ געוואָרנ אונ האָט זיכ אָפּגעשטעלט אפ איינ אָרט, זיכ אָפּרוענ. אינ א פאָר מינוט ארומ האָט זיכ דער קאצנ־יאָמער אויכ געענדיקט. ס׳האָט זיכ געדוכט, אז ס׳האָט זיכ אײַנגעשטעלט א פולע רויִקײַט. אינ קאמערע איז שוינ טונקל געוואָרנ, האָט יאָסקע געמאכט זײַנ רעשטאָוואניע, אונ מיטנ בוכ אינ די הענט איז ער צוגעפאלנ צומ פענצטער. ער האָט קאמ דורכגעלייענט א פאָר ווערטער זיכ אונטער דער נאָז, ווי דער וועכטער האָט אימ באמערקט, איז צוגעשפרונגענ אונ זיכ געשטעלט אנטקעגנ דעמ פענצטער.

— מארש, גאנעפ איינער, פונ פענצטער!—האָט ער אויסגעשריגנ צו יאָסקענ.

יאָסקע האָט דאָס ערשטע מאָל ניט געהערט אפילע דעמ געשריי, אזוי איז ער פארכאפּט געווענ מיט דער מײַסע וועגנ א בושעל אונ א פיש, וואָס ער האָט געלייענט.

— מארש פונ דעמ פענצטער! — האָט דער וועכטער העכער א געשריי געטאָנ.

טיפ אינ פארפרוירענעם פינקלענדיקנ שניי, נאָר אינגאנצנ פונויבנ. זײַנ געלע פּאַליטור האָט געגלאַנצט אפ דער זונ, די זילבערנע אויסיעס „Mittel“ האָט מענ געקאָנט זענ נאָכ פונדערווײַטנס. ווײַזט אויס, עפּעס א שילער האָט זיכ געײַלט אינ שול אונ האָט אימ פארלוירנ. ער איז טאקע אזוי געלעגנ אויסגעצויגנ, זײַנ פארשפּיצט נעזל צו די ווענט פונ שול, ווי ער וואָלט זיכ באמיט זאָגנ יעדנ פארבײַגייער, אז דאָרט איז זײַנ אָרט. ער האָט ווי געבעטנ מיט זײַנ זילבערנעם בליק, מע זאָל אימ ארויסנעמענ פונ דעמ שיינעמ אָבער שטארק קאלטנ געלעגער אונ ארײַנטראָגנ אהינ אינ שול, פונוואנענ ס'האָט זיכ איבערנ דאָרפ פאנאנדערגעשפּרייט דער טומל פונ די יאטנ, וואָס האָבנ געוואַרט אפנ פּראָפעסער *).

זאָגט־זשע אפ אײַער געמאָנעס, וואָס וואָלט איר געטאָנ, ווענ אײַכ קומט אויס צו זענ אזא מינ „Mittel“ אונ נאָכ אינ אזא צושטאנד, וואָס האָט אימ אינגאנצנ ניט געפּאסט? איכ רעכנ, אז 90% פונ אײַכ וואָלט אינ קאָפּ ניט אײַנגעפאלנ, אז דער דאָזיקער בלײַער קאָנ זײַנ א העלד פונ א דערציילונג צי אפילע זאָל זײַנ פונ א צײַטונג־נײַעס אָדער פונ א ג'ישטיקנ אנאָנס. זיי וואָלטנ אימ אופגעהויבנ אונ ארײַנגעלייגט אינ קעשענע. אונ די אנדערע 10% וואָלטנ זיכ זיכער ניט אָנגעבויגנ צו אימ.

איכ אָבער, כ'בינ זיכ מוידע, האָב געהערט צו די 90%. איכ האָב ניט געזענ קיינ שומ בייז אינ דעמ בלײַער, כ'האָב זיכ אָנגעבויגנ צו אימ, אונ אזויווי כ'האָב ניט געהאט קיינ שומ קעשענע, האָב איכ אימ ארײַנגעלייגט אינ דעמ לעדערנעם שילערזעקל, ווו ס'האָבנ זיכ געפונענ מײַנע ביכער. אָבער וואָס ס'איז שוינ דאָ געווענ ניט אינגאנצנ געוויינלעכ, איז דאָס, וואָס איכ האָב זיכ זייער געפרייט איבער דעמ געפונענעמ. איכ בינ געווענ אנ אָרעמ דאָרפיש ייִנגל אונ האָב נאָכ אפ מײַנ לעבנ ניט געהאט קיינ בלײַער. כ'האָב אלצ געמוזט שרײַבנ מיט אָט דער פארפלוכטער געגנדזענער פעדער, וואָס האָט אלצ געקאפּעט אונ געפּאָרסקעט אונטער דעמ דרוק פונ מײַנ השגט. אונ דאָ האָב איכ פּלוצעמ געפונענ א בלײַער! אונ נאָכ אזא שיינעמ בלײַער! עמעס, כ'האָב אימ געזענ נאָר א ווײַלע, ווענ ער איז נאָכ געלעגנ אפנ שניי, ווײַל דערנאָכ ווענ כ'האָב אימ א כאפּ געטאָנ אינ דער האנט, האָב איכ אימ שנעל ארײַנגעשטופּט אינ זעקל, ווי איכ וואָלט מוירע געהאט, אז די זונ, וואָס האָט אזוי העל געלויכטנ, זאָל אימ ניט ארויסגאנווענענ פונ מײַנ האנט. אונ נאָכ אינטערעסאנט איז געווענ דאָס, אז מיר איז אינ קאָפּ ניט אײַנגעפאלנ, אז עפּעס א שילער האָט אימ געקאָנט פארלירנ. איר הערט, ס'איז מיר אינ קאָפּ ניט געקומענ. ווו אונ וויאזוי? וואָס פאר א שילער בא אונדז פארלירט גאָר בלײַערס! דאָס האָט עפּעס אנ אומבאקאנטער הער געמוזט קומענ צומ פּראָפעסער, האָט ער, ווײַזט אויס, אפ עפּעס א וווּנדערבארנ אופנ פארלוירנ דעמ בלײַער. אונ עפּשער איז עס געווענ יענער קרעמער, וועלכנ דער פּראָפעסער האָט פאראיאָרנ פארקויפט א קו. ס'קאָנ זײַנ, אז דער בלײַער ליגט נאָכ דאָ פונ פאראיאָרנ אונ

*) לערער.

דער בלייַער

איך בעט אייַך, איר זאָלט בעשומויפן ניט מיינען, אז איך דערצייל עפּעס אן אויסטראכטעניש אָדער דאָס קעפּל פון דער דערציילונג איז עפּעס א מעטאפֿאָרע. ניין, די זאך גייט טאקע וועגן א בלייַער און ניט וועגן א גאנצן בלייַער, נאָר וועגן א שטיקל, אָט אזוי, לאָמיר זאָגן, בא דרייַ ווערשאָק די לענג, און מיט די, וואָס וועלן זאָגן, אז דרייַ מיט א האלבן ווערשאָק, וועל איך אויך ניט גיין צום סטאראָסטא זיך לאָדן. אָבער דאָס ווייס איך גוט, אז קיין פיר ווערשאָק האָט ער נישט געהאט. דאָס וואָלט איך געקאָנט, ווי ס׳זאָגן עס די ריכטער, „באשטעטיקן מיט א שוווע” אָדער ווי ס׳זאָגן עס אונדזערע יאסעניטשאנער, „זיך אָפּשווערן אפּ וואָס די וועלט שטייט”. דרייַ מיט א האלבן ווערשאָק ניט מער, אָט דאָס איז געווען די לענג פון דעם העלד פון דער דאָזיקער דערציילונג. כאָטש ס׳איז שוין אסאך יאָרן דערין, זינט מיר האָבן זיך דאָס לעצטע מאָל געזען מיט אים, דאָס הייסט איך האָב א׳ם געזען, ווייַל צי דען קאָן ער מיט זייַן פארשפּיצטן נעזל מיך זען? ער איז אָבער גאנצע אָנדערהאלבן טעג געלעגן אין מייַן שול־זעקל אונטער די ביכער, טאַקע אין דער טיפער פינצטערניש! כ׳זאָל קיין ליגן ניט זאָגן, איז דערין דאָ ניט ווייניקער ווי זעכצן יאָר — א היפּש שטיקל צייַט, מע קאָן אפילע א בעסטן פרייַנט פארגעסן. איך האָב אין אים פונדעסטוועגן ניט פארגעסן, ניט פארגעסן וועגן דעם שטיקל בלייַער, וואָס האָט געהאלטן דרייַ מיט א האלבן ווערשאָק אין דער לענג, אייַנגעפּראוועט אין טונקל־ברוינעם האָלץ, זעקס־קאנטיק, אָפּגעפּאָליטורט אין א געלן קאָליר און מיט א זילבערנעם געשטעמפּלטן אופשריפט „Mittel“ אפּן טעמפּן עק; פון דער צווייטער זייַט איז ער געווען פארשניצט ניט צו שארף און ניט צו טעמפּ — פונקט אזויווי ס׳איז נייטיק פאר א דאָרפּ־שילער.

אין אזא צושטאנד איז ער געלעגן אפּן שניי אין איינעם א ווינטער־פרימאָרגן אין הויף פון דער יאסענער שול, פונקט לעבן דער סטעזשקע, וואָס די שילער האָבן שוין פון אינדערפרי אויסגעטאָפּטשעט. ס׳איז געווען א שיינער, וואונדערבארער פרימאָרגן. דער פראָסט האָט מעשוגענערווייַז געדריקט. אינדערלופטן זייַנען ארומגעפלויגן קליינע שנייעלעך; זיי זייַנען געווען אינגאנצן דורכזיכטיק. מע האָט זיי געקאָנט זען נאָר אדאנק דעם גלאנץ, ווען ס׳האָבן זיך דורכגעבראָכן אין זיי די זונען־שטראלן. דער בלייַער איז נישט געלעגן

גוט, אז ער שפאסט; כוץ דעם האָב איך היינט ניט קיין מוירע פאַר'ן פּראָפעסער, ווייל כ'האָב זיך שוין אויסגעלערנט כעזשבענען (שרייבן ציפערן ביז 100). אָ, נאָך וויאַזוי האָב איך זיך אויסגעלערנט! ווער האָט עס נעכטן א גאַנצן טאָג געשריבן ציפערן אף די שויבן פון פענצטער, באַדעקטע מיט א געדיכטער ראָסע?

— נו־נו, דו זאָרג זיך נישט שטאַרק וועגן מיין כעזשבנ, — האָב איך געענטפערט סטעפאַנען. — דו זע נאָר, זאָלסט אליין נישט אריינפאַלן!

א וווּנדערלעכע זאַך, אַז מיין וואָרט, א ווונדער! איך האָב געוואָלט ענטפערן סטעפאַנען אויך מיט א שפאַס, מיט א שמייכל און צאַרט, און איך האָב געענטפערט עפעס בייז, פאַרביטערט און מיט אזא אומעטיקער שטים, אז ס'איז מיר אליין פאַסקודנע געוואָרן. יאָ, כ'האָב אפילע געפילט, אז מיין פּאָנעם האָט זיך אינגאַנצן אָנגעגאָסן מיט בלוט. א ווײַלע איז סטעפאַן געשטאַנען לעבן מיר, ער האָט גאָרניט נישט געזאָגט און אַלץ געקוקט אף מיר מיט א פאַרווונדערטן בליק. דערנאָך איז ער אוועקגעגאַנגען. אים איז געוואָרן אומעטיק דערפון וואָס ער האָט מיך באַליידיקט מיט זיין שפאַס. ער האָט מיך אזוי ליב געהאַט, אָט דער רויִקער שטילער פריינטלעכער יאַט. פאַרוואָס האָב איך אים אזוי בייז אָפּגעענטפערט? פאַרוואָס האָב איך אים געמאַכט אומעטיק? ער האָט דאָך גערעדט צו מיר מיט שפאַס, און איך האָב קיין סיבע ניט געהאַט צו בייזערן זיך אף אים!

אזעלכע געדאַנקען האָבן זיך געדרייט בא מיר אין קאָפּ, ווען סטעפאַן איז אָפּגעגאַנגען און א שווייגנדיקער זיך אוועקגעזעצט אף זיין אָרט. דאָס איז געווען א קליינער בלאָנדער אכטיעריקער יאַט. זיין פאָטער, אַן אָרעמער פּויער, האָט געוווינט בישכיינעס מיט מיין פעטער, ווו איך האָב זיך געפונען. דערפאַר טאַקע האָבן מיר, יאַטן, זיך געכאַווערט. מע דערציילט, אז אמאָל איז סטעפאַנס פאָטער געווען א רייכער מענטש, אָבער א גרויסע סרייפע און פאַרשיידענע אַנדערע אומגליקן האָבן צערויִנירט זיין גאַנצע ווירטשאַפט. ער איז געווען א הויכער מאַן מיט אַן אומעטיק געזיכט, וואָס איז שטענדיק געווען אראָפּגעלאָזט צו דער ערד. ער האָט גערעדט מיט א גראָבער, שאַרפער שטים. אומווילנדיק האָב איך עפעס מוירע געהאַט פאַר אים און אים גערעכנט פאַר א האַרטן מענטשן. דערפאַר איז דער קליינער סטעפאַן אינגאַנצן געראָטן געווען אין דער מוטער. זי איז געווען א שטילע, נאָכגעביקע פרוי, מיט א שיין גוט פּאָנעם און קלאָרע גרוילעכע אויגן. איז דערפאַר טאַקע פלעג איך ניט איין מאָל שטיין באַם פלויט, וואָס צו דער לאָנקע, און ארויסקוקן, ביז דער אלטער לעסקיוו גייט ארויס פון הויז, קעדיי כאָטש אף א ווײַלע אריינלויפן צו סטעפאַנען און מיט אים א שטיפּ טון. עמעס, ניט איין מאָל האָבן מיר זיך געקריגט, ווי עס טוען געוויינלעכע קינדער, אָבער קיינמאָל האָט עס לאַנג ניט געדויערט. איך בין געווען א היציקער אף קריגן זיך און שלאָגן זיך און בין אויך געווען דער ערשטער צום איבערבעטן זיך. סטעפאַן פלעג שטענדיק ליב שמייכלען, ווי ער וואָלט געוואָלט זאָגן:

קיינער האָט אים נעבעך ניט געזען. און עפּשער איז ער באַנאַכט אַראָפּגעפאַלן פון הימל צוזאַמען מיטן שניי. די באָבע האָט דאָך דערציילט, אַז ניט איין מאָל פאַלן זשאַבעס פונעם הימל; פאַרוואָס־זשע קאָנען בלייַערס ניט פאַלן? אַזוי האָב איך געטראַכט, גייענדיק איבערן הויף פון שול. וואָס איז, אַ זעקס־יאָריקער יאָט טאָר דען ניט אַזוי טראַכטן? און עפּשער ניין! מיר איז שטאַרק געפעלן דער בלייַער. איך האָב געהאַלטן די האַנט אין זעקל, און ער איז געווען אין מייַן האַנט. כ'האָב אים געדרייט מיט די קאַנטן הין און צוריק, כ'האָב געוואָלט טרעפן ווי גראָב ער איז, געוואָלט באַניַיען אין מייַנע אויגן זייַן אויסזען, מיט איין וואָרט, מייַן פאַנטאַזיע האָט, ווי אַ זומער־פייגעלע לעבן אַ בוים זיך געדרייט און געטאַנצט אַרום בלייַער. זי האָט, מיט גרויס שווע־ריקייַט אָפּגעטריבן יעטווידן געדאַנק, אַז דער בלייַער קאָן געהערן עפּעס אַ שילער און אַז מיר וועט, הייסט עס, אויסקומען אים אָפּגעבן דעם אייגנטימער.

דער קלאַס איז שוין געווען פול מיט שילער. אייניקע זייַנען געזעסן אַף די בענק און האָבן געכאַוערט דאָס פאַרגעבענע, פון צייַט צו צייַט האָבן זיי מיט שרעק געוואָרפן בליקן אַף דער טיר, צי עס גייט ניט דער פּראָפעסער. אַנ־דערע, מער דרייסטערע, זייַנען אַרומגעגאַנגען איבערן קלאַס, זיך געשלאָגן — זיך געשטופּט צווישן די בענק, מיטן קרייַד געמאָלט אַפן טאָוול פאַרשיידענע זאַ־כענישן, דערנאָך אַפּגיך עס אָפּגעווישט מיט דער נאַסער שמאַטע, וואָס האָט געדינט אָנשטאָט אַ שוואָם. וועגן בלייַער האָט קיינער נישט געפרעגט, און איך האָב אַפּגיך, ווי ביגנייווע, זיך אַוועקגעזעצט אַף דער צווייטער באַנק אַף מייַן באַשטענדיק אָרט. ווען כ'האָב אַרויסגענומען דאָס ביכל, וואָס כ'האָב באַ־דאַרפט צו דער צווייטער לעקציע, האָב איך דערהערט, ווי דער בלייַער האָט אין זעקל אַ קלאַפּ געטאָן אין דעם לעדער, און איך האָב אופגעציטערט. כ'ווייס נישט צי פון פרייד, צי פון עפּעס אַן אומקלאָרער שרעק.

אָט איז שוין דער פּראָפעסער געקומען. ס'האָט זיך אָנגעהויבן דער לימעד גאָרנישט! אָט איז שוין אַוועק אַ שאָ, דער פּראָפעסער איז אַרויסגעגאַנגען, ס'האָט זיך ווי שטענדיק אופגעהויבן אַ ראַש און אַ טומל. וועגן בלייַער עמעצער זאָל עס אַ וואָרט דערמאַנען. איך זיץ, איך באַטראַכט די אַרומיקע און איך ציטער ווי אַ גאַנעוו איבער דעם צוגעגאַנוועטן. איך האָב מוירע, אַז אָט־אָט וועט עמעצער אָנקומען און וועט באַ מיר אַ פּאָדער טון דעם בלייַער.

אָבער קיינער פּאָדערט ניט דעם בלייַער, די שילער גייען אום איבערן קלאַס און לערנען, שפּילן און טומלען, ווי שטענדיק.

סטעפּאַן לעסקיוו, מייַן גומער באַקאַנטער, דערנענטערט זיך צו מיר.

— אַ, ווייַזט אויס, דו קענסט הייַנט נישט קיין כּעזשבן! אָט וועט מען דיך נעמען אין דער אַרבעט! און אַז דער פּראָפעסער וועט מיר הייסן דיך שלאָגן, איז האַלט זיך, דו אומגליקלעכער!

וואָס פאַר אַ צולאָכעסניק ער איז, אָט דער סטעפּאַן! ער ווייסט, אַז כּעזשבן איז מייַן שוואַך אָרט, און האָט ליב זיך מיט מיר אַ רייַץ טון. אָבער איך ווייס

גענומענ אינ דער רעכטער האנט די שמאטע, און אינ דער לינקער דאָס קרײַד.

— 35! — האָט אויסגעשריגנ דער פּראָפעסער און האָט זיכ אומגעקוקט אפ מיר. — אכ דו, צעדרייטער, וויאַזוי האלטסטו דאָס קרײַד? ווּעסט שרײַבנ מיט דער לינקער האנט, הא?

איכ האָב איבערגעביטנ די דאָזיקע אומגליקלעכע סייכל־מאכשירימ, דערנאָכ האָב איכ אופגעהויבנ די רעכטע האנט. אזוי הויכ, ווי כ'האָב נאָר געקאָנט, און האָב קאמ דערגרייכט צו דער העלפט פונ טאָוול. די אופגאבע אָנשרײַבנ אפנ טאָוול 35 איז געוועזנ זייער א שווערע, ווײַל ס'איז אויסגעקומענ צו שרײַבנ „די שווערסטע" ציפערנ. נעכטנ, ווענ כ'האָב זיכ געלערנט שרײַבנ ציפערנ אפ די שויבנ פונ פענצטער, האָב איכ לאנג געטראכט וויאַזוי שרײַבט מענ עס אָנ א פארפלוכטע דרײַ, קעדיי זי זאָל זיכ באקומענ אזא קײַלעכיקע און מיט אזא צײנדל אינמיטנ? פרעגנ איז ניט געווענ בא וועמענ, האָב איכ זיכ דער־טראכט זי אָנהייבנ שרײַבנ פונ דער מיט פונ דעמ צײנדל, פונדאנענ זי ארויסציִענ פריִער ארופצו און דערנאָכ מאכנ דאָס אונטערשטע רייפל. אזוי האָב איכ זיכ אויסגעלערנט שרײַבנ אינדערהיימ, פונקט אזא דרײַ האָב איכ איצטער, מיט א ציטערדיקער האנט גענומענ שמירנ אפנ טאָוול. און ווי אפצולאָכעס ציטערט די האנט, דער קנאפער קויעכ, וואָס אינ איר, איז ווי פארגליווערט געוואָרנ איכ מאטער זיכ, קוועטש דעמ קרײַד צומ טאָוול, און דאָכ באקומענ זיכ די פארפלוכטע שטריכנ אזעלכע דארע און דינע, אז מע זעט זיי קאמ. מיט גרויס מאטערניש האָב איכ אָנגעמאָלט א דרײַ.

— נו וואָס, שוינ? — שרײַט דער פּראָפעסער, און קערעוועט זיכ אויס צו מיר.

— נאָכ... נאָכ נישט, — ענטפער איכ, און א קאלטער שווייס האָט באגאָסנ מײַנ לײַב. איכ נעמ זיכ שרײַבנ די פינפ, פארשטייט זיכ, ווידער לויט מײַנ אייגענעמ מעטאָד, אָנהייבנדיק פונ אונטנ.

— וואָס, וואָס אזוינס, וואָס? — האָט א געשריי געטאָנ דער פּראָפעסער און איז צוגעלאָפנ נעענטער צו מיר. — וויאַזוי שרײַבסטו, וויאַזוי?

איכ האָב געשוויגנ. די ציטערדיקע האנט האָט געצויגנ דעמ שטריכ אפנ טאָוול, די פינפ איז מער ענלעכ געווענ אפ א „ו", איידער אפ א קײַלעכיק־בײַכיקער „5".

— אכ, דו כאזער איינער! (דאָס איז געווענ דער טיטול, מיט וועלכנ דער פּראָפעסער האָט גערופנ די שילער.) ווייסט גאָרנישט. וויאַזוי מע שרײַבט א „5"?

און ניט דערווארט זיכ קיינ ענטפער אפ זײַנ פראגע, האָט דער פּראָפעסער מיט איינ האנט א כאפ געטאָנ פונ טיש די ברייטע ווירע און מיט דער צווייטער אָנגעכאפט מײַנ האנט, פונ וועלכער ס'איז ארויסגעפאלנ דאָס קרײַד, און א הויכער קלאפ האָט זיכ דערהערט אינ קלאס. מײַנ דאָלאָניע האָט זיכ אָנגעגאָסנ מיט בלוט און איז ווי גראָבער געוואָרנ, און אונטער דער הויט האָבנ

— זעסטו, און איך האָב נאָך פריִער געוווסט, אז דו וועסט נישט אויס־האלטן אָן מיר!

אָבער איצט, פארוואָס האָב איך זיך איצטער צעבייזערט אפּ סטעפאנען? אָבער ניין, כ'האָב גוט געפילט, אז כ'האָב זיך גאָר ניט צעבייזערט אפּ אים! פארקערט, זײַן נעבעכדיקער, אומעטיקער בליק האָט מיר ווי עפּעס ווײ געטאָן, געקלעמט מײַן קינדערש הארצ. כ'האָב זיך עפּעס געשעמט און אליין ניט גע־ווּסט פארוואָס, און האָב פארגעסן וועגן בלײַער. אָבער ווען דער דאָזיקער אײַנדרוק איז אָפּגעקילט געוואָרן און פארשווּנדן געוואָרן, האָב איך פאר זיך דערזען דאָס זעקל, אין וועלכן מײַנע נערוון האָבן ווי פונדערווײַטנס דערפילט דעם ריר פון בלײַער, און מײַן פאנטאזיע האָט זיך ווידער אומגעקערט אהין, צו אָט דער זאך, און וועגן סטעפאנען און זײַן אומעטיקן בליק האָב איך אינגאנצן פארגעסן.

ווידער איז ארײַנגעקומען דער פּראָפעסער, ס'האָט זיך אָנגעהויבן די לערנ־שאָ, און האָט זיך לאנגזאם געצויגן. וועגן בלײַער האָט קיינער נישט דערמאנט.

די דריטע שאָ האָט באדארפט זײַן כעזשבן. אָטאָ די היכע און שרעקלע־כע לערע פלעג דורכגעפירט ווערן אפּ אזא מין אופן: דער פּראָפעסער פלעג ארויסרופן עמעצן פון אונדז צום טאָוול, פלעג אים הייסן, ער זאָל מיטן קרײַד שרײַבן ציפערן, און די איבעריקע יאטן האָבן געמוזט די זעלבע ציפערן שרײַבן אין זייערע העפטן; דער פּראָפעסער פלעג, פון מאָל צו מאָל, גיין צווישן די בענק, ארײַנקוקן אין די העפטן, צי אלע שרײַבן, און צי זיי שרײַבן אזוי ווי מע דארף.

פאר דער שאָ פון כעזשבן האָב איך דערהערט אפּ דער לעצטער באנק, ווו עס איז געזעסן סטעפאן, עפּעס א טומל, עפּעס אומרויִקע, קורצע פראגן און ענטפערן. נאָר איבער דעם אלגעמיינעם טומל האָב איך ניט געקאָנט פארשטיין, וואָס עס קומט דאָרט פאָר. אָבער עפּעס האָט אין מיר א טיאָכקע געטאָן, עפּעס אן אומרו האָט זיך אין מיר א ריר געטאָן. איך האָב א טראכט געטאָן: איך וועל איצטער נישט ארויסנעמען דעם בלײַער, איך וועל שרײַבן, ווי שטענדיק מיט דער פען, כאָטש זי איז מיר שוין נימעס געוואָרן.

אָט איז ארײַנגעקומען דער פּראָפעסער. א ווײַלע האָט ער אָפּגעטאָפּטעט לעבן טיש, דערנאָך האָט ער זיך אופגעהויבן און ארויסגערופן מיך צום טאָוול. איך בין ארויסגעגאנגען א דערשראָקענער, כ'האָב געציטערט, ווײַל אין אלגעמיין איז דאָס שרײַבן ציפערן אָדער בוכשטאבן פאר מיר געווען ווי קײַען הארטע ארבעס. אלע צייכנס פלעגן פון אונטער מײַן האנט זיך באקומען קרום, מיט האטשיקעס, צעפּלאָסן, אזוי אז זיי האָבן געווײַנלעך אויסגעזען, ווי אן אלטער פלויט, אין וועלכן יעדער סלופּ סטאָרטשעט אין אן אנדער זײַט און די קווע־ריקע שטענגלעך סטאָרטשען זיך גלאט אזוי, זיי קאָנען זיך ניט אײַנפּאסן אין די סלופּעס. אָבער ,וואָס האָט מען געקאָנט טון — דער פּראָפעסער האָט ארויסגערופן, דארף מען גיין. איך האָב זיך אוועקגעשטעלט נעבן טאָוול און

האָט, ווײַזט אויס, נאָר געזוכט א סיבע, ער זאָל קאָנען זיך נויקעם זײַן אין יאַס. כוץ דעם האָבן מיר געזען, אז דער פּראָפּעסער איז הײַנט א ביסל שיקער און אז אָן א געשלעג וועט זיך עס נישט ענדיקן.

— גיי ארויס אין מיט קלאַס! — האָט ער א געשריי געטאָן צו סטעפאנען.

דער אומגליקלעכער יאַט, האָט, ווײַזט אויס געוווּסט, וואָס, עס וואַרט אף אים, און האָט זיך נישט געײַלט. דער פּראָפּעסער האָט אים א כאַפּ געטאָן פאַר די לאַנגע בלאָנדע האָר און אים ארויסגעשלעפּט אף דער מיט.

— שטיי דאָ! און דו, — האָט ער זיך אויסגעקערעוועט צו מיר, — האָסט שוין אָנגעשריבן?

— אָנגעשריבן!

— זעץ זיך! און דו גיי צום טאָוול.

בא די דאָזיקע ווערטער האָט דער פּראָפּעסער א שטופּ געטאָן סטעפאנען. איך האָב עפּעס לײַכטער אָפּגעאָטעמט: ערשטנס, דערפאַר, וואָס איך אליין בין שוין געזעסן אף א זיכער אָרט, און צווייטנס, האָב איך געטראַכט, עפּשער וועט מען סטעפאנען ניט טשעפּען פאַרן בלײַער.

דער פּראָפּעסער האָט אים געשיקט צום טאָוול, און איך האָב גוט געוווּסט, אז סטעפאַן קאָן גוט שרײַבן. אָבער איך האָב געהערט, מיט וואָס פאַר א צאָרנדיק קאָל דער פּראָפּעסער האָט דיקטירט סטעפאַנען די ציפערן, געזען, ווי ער האָט זיך געבייזערט, זעענדיק, אז סטעפאַן האָט גוט געשריבן, און איך האָב עפּעס מוירע געהאַט. ס׳איז מיר געווען אזוי שווער, ווי ס׳האָט מיר עמעצער אינעווייניק געשעפּטשעט, אז אויב ס׳וועט עפּעס שלעכטס טרעפן סטעפאנען איבערן בלײַער, וועל איך זײַן דערין שולדיק. וויאַרום אזעלכע מאָדנע געדאַנקען האָבן זיך געדרייט בא מיר אין קאָפּ, ווייס איך נישט, אָבער זיכער איז געווען דאָס, אז איך האָב געציטערט, ווי א בלעטל אין האַרבסט.

סטעפאַן שרײַבט און שרײַבט ציפערן, ער האָט שוין פאַרשריבן דעם גאַנצן טאָוול. דער פּראָפּעסער קוקט פון מאָל צו מאָל אף אים, קעדיי אים אין עפּעס כאַפּן, אָבער אומזיסט.

— גענוג! — שרײַט ער. — און איצט לייג זיך!

— אָבער פאַרוואָס, זײַט אזוי גוט, הער פּראָפּעסער? — רופט זיך אָפּ סטעפאַן.

— וואָס? פאַרוואָס? דו פרעגסט נאָך? גלײַך לייג זיך א זעק.

עפּעס האָט מײַן האַלדז צוזאַמענגעפּרעסט, ווען כ׳האָב דערהערט די דאָזיקע ווערטער. דער פּראָפּעסער זוכט אף דער לעצטער באַנק א רוט, און דער אומגליקלעכער סטעפאַן איז בלאַס און ציטערט. ער שטייט לעבן דעם טאָוול און קנייטשט די שמאַטע אין די הענט.

— אָבער פאַרוואָס וויל מיך דער הער פּראָפּעסער שלאָגן? — האָט מיט שרעק אין די אויגן ווידעראַמאָל געפרעגט סטעפאַן. ער האָט געקוקט אפן פּראָפּעסער, וואָס האָט זיך מיט דער רוט אין דער האַנט צו אים דערנעענטערט.

ווי מורעשקעס אָנגעהויבנ אומלויפנ. פונ קלייגנוויַז געוווינט צו ליַידנ ווייטעק, האָב איכ זיכ נישט צעוויינט, כ׳האָב זיכ נאָר פארקרימט.

— איז ווייסטו גאָר נישט, וויִאזוי צו שריַיבנ א פינפ? דו האָסט נישט געזענ, ווי איכ האָב געשריבנ? איז זע, ווי מע שריַיבט א פינפ, אָט אזוי! — אונ דער פראָפעסער האָט א כאפ געטאָנ דעמ קריַיד אונ האָט אינ איינ אָטעמ אָנגעשריבנ אפנ טאָוול א שטארק גרויסע פינפ, אונ דערנאָכ פונקט אזעלכע מיט דער ווירע אפ מיַינ פאָנעמ (עפשער ניט אזא בוילעטע).

— שריַיב וויַיטער, — האָט ער א געשריי געטאָנ צו מיר, — 48!

כ׳האָב גענומענ דעמ קריַיד אונ אָנגעהויבנ שריַיבנ. א וויַילע האָט דער פראָפעסער געקוקט. די פיר האָט אימ באפרידיקט, אונ ער איז אוועק צווישנ די בענק.

— פארוואָס שריַיבט איר ניט? — האָט ער שטרענג א געשריי געטאָנ אפ די יאטנ, וואָס האָבנ מיט א שמייכל אונ מיט שרעק געקוקט אפ דעמ, וואָס עס טוט זיכ באמ טאָוול. אפנ געשריי פונ פראָפעסער האָבנ זיכ אלע קעפ אָנגעבויגנ, ווי דאָס קאָרנ בייגט אָנ זיַינע שווערע זאנגענ בא יעדנ ריר פונ ווינט.

— אונ דו, סטארעסטע, וויִאזוי האָסטו אָנגעשריבנ די דריַי? — פרעגט דער פראָפעסער בא איינעמ.

אָנשטאָט אנ ענטפער, אָנשטאָט א דערקלערונג א קלאפ מיט דער ווירע איבער דער דאָלאָניע.

— אונ וואָס איז עס אויבנ איבער דער פינפ? — פרעגט ער בא א צווייטנ.

— ס׳האָט א קאפע געטאָנ פונ דער פענ.

ווידער א קלאפ מיט דער ווירע איבער דער האנט.

— אונ דו, סוואט, פארוואָס שריַיבסטו נישט? — פרעגט ער בא א דריטנ.

— איכ... בע... בעט... הער פראָפעסער, — האָט מיט טרערנ אינ קאָל געזאָגט סטעפאנ לעסקיוו.

— וואָס אזוינס? — שריַיט צאָרנדיק דער פראָפעסער.

— איכ האָב ערגעצ פארלוירנ דעמ בליַיער.

אינ דער זעלבער מינוט איז פונ מיַינע הענט, איכ ווייס ניט פארוואָס, ארויסגעפאלנ דער קריַיד. איכ זאָג נאָכאמאָל: איכ ווייס נישט פארוואָס, וויַיל איכ בינ געווענ זיכער, אז דער בליַיער, וואָס איז איצט רויִק געלעגנ בא מיר אינ זעקל, איז געווענ נישט סטעפאנס. בעשומויפנ ניט! דאָכ האָב איכ זיכ בא די דאָזיקע ווערטער זיַינע זיכ אזוי דערשראָקנ, אז דער קריַיד האָט, ווי א גליטשיקער פיש, זיכ ארויסגעגלימשט פונ מיַינע הענט.

— אזוי, — האָט א געשריי געטאָנ דער פראָפעסער, — פארלוירנ? ווארט נאָר אויס, כ׳וועל דיכ אויסלערנענ!

וואָס אייגנטלעכ דער פראָפעסער האָט געוואָלט אויסלערנענ סטעפאנענ ווייסט קיינער נישט. מיר, שילער, האָבנ נאָר געוווּסט, אז צוריק מיט צוויי טעג האָט דער פראָפעסער זיכ שטארק געקריגנ מיט סטעפאנס פאָטער אונ,

יאָרן, וואָלט פון מיר ארויסגעקומען פונקט אזא מין פאַרזעעניש, וועלכע מיר געפינען הונדערטער אין יעדער אָנפאנג־שול פון אונדזער געגנט, ווי אָט יענע אומגליקלעכע קינדער, וואָס זײַנען דערשלאָגן פיזיש און גײַסטיק, קינדער, וואָס זייערע נערוון זײַנען פון קינדווײַז צוגעשלאָגן געוואָרן דורך שרעקלעכע מיִסע סצענעס און וועמעס קאָפּ איז פון זעקס יאָר פאַרדולט געוואָרן דורך דעם פּראָפעסערס דיסציפּלין.

ענדלעך האָט די רוט אופגעהערט פײַפן. דער פּראָפעסער האָט אָפּגעלאָזט סטעפאנען, און יענער אָן קויכעס, א פארמאטערטער, האָט זיך א קויקל געטאָן אפן דיל. דער פּראָפעסער, רויט, ווי א בורעק, האָט א וואָרפ געטאָן די רוט און זיך אוועקגעזעצט אפ דעם פּאָטעל, פון וועלכן ס'האָט סטעפאנ זיך נאָרוואָס אראָפּגעקויקלט. א ווײַלע האָט ער אָפּגעאָטעמט און גאָרניט נישט געזאָגט. אין קלאַס איז געווען שטיל, טויט, אומעטיק. מע האָט נאָר געהערט, ווי ס'האָט געכאָרכלט דער אומגליקלעכער יאַט, ער האָט פיבערדיק געכליפּעט.

— דו וועסט אופשטיין? — האָט א שעפּטשע געטאָן דער פּראָפעסער און אים א שטורכע געטאָן מיט דעם פוס אין דער זײַט.

אין א ווײַלע ארום האָט זיך סטעפאן קאַם־קאַם אופגעהויבן, געבליבן שטיין און זיך צוגעהאלטן מיט דער האנט אָן דער באנק.

— מארש אפן אָרט! און ווייס, וויאזוי צו פארלירן בלײַערס!

סטעפאן איז אוועק צו זײַן אָרט. אין קלאַס איז ווידער געוואָרן שטיל. דער פּראָפעסער האָט זיך, ווײַזט אויס, א ביסל דורכגעניכטערט און האָט דערפילט, אז ער האָט אָפּגעטאָן א מיִסע זאך, אָנהארגענענדיק דעם יאַט. ער האָט געוווּסט, אז אָנהייבן זיך מיט לעסקיוון איז ניט גוט. דער געדאנק וועגן דעם האָט אים נאָך מער געררייצט. ער האָט זיך אופגעהויבן און שווײַגנדיק אָנגעהויבן לויפן איבערן קלאַס. ער האָט שווער געסאָפּעט.

— אָ, שלעפּערס, מערדערס! — האָט ער, ארומשפּאנענדיק, א געשריי געטאָן ניט באוווּסט צו וועמען: צו אונדז, קינדער, אָדער צו די יאַסענער בירגער

א לאנגע ווײַלע איז דער פּראָפעסער ווידער אומגעלאָפן איבערן קלאַס ווידער געסאָפּעט און געוואָרטשעט זיך אונטער דער נאָז, דערנאָך זיך אומגעקערט צו אונדז און א געשריי געטאָן:

— אהיים!

און אָט דאָס וווּנדערבארע וואָרט, וואָס האָט אונדז מוידיִע געווען, אז מיר וועלן כאָטש אפ א טאָג באפרײַט פון דער שול־וויסנשאפט, איז איצט געווען ווי צו טויטע געוועדעט. דער שרעק און די אומזיכערקײַט האָט צוגעלישעט אלע שילער און בא זיי ווי אָפּגענומען אלע געפילן. מע האָט באדארפט נאָך א העכערן אויסגעשריי פון פּראָפעסער, אז אלע זאָלן אופשטיין צו דער טפילע.

ווען נאָך דער טפילע האָבן זיך די שילער א ריר געטאָן פון די בענק, האָט זיך דאָס אלץ געטאָן אָן דעם געוויינלעכן טומל און שטופערײַ: אלע

— לייג זיך! — האָט יענער א געשריי געטאָן, און ניט ווארטנדיק מער, האָט ער א כאַפּ געטאָן סטעפּאַנען פאר די האָר, אים איבערגעקערט אַף דער באַנק און מיטן גאנצן קויעך אים געגומען שמײַסן מיט דער רוט. סטעפּאַן האָט א געשריי געטאָן פון ווייטעק, אָבער זײַן געשריי האָט נאָך מער גערייצט דעם שיקערן פּראָפעסער:

— דו זאָלסט וויסן דעם צווייטן מאָל, וויאַזוי פאַרלירן בלײַערס! — האָט ער געשריגן א פארסאַפּעטער מיט אַן איבערײַסנדיקער שטים, און די רוט האָט זיך נאָך שטארקער צעפּײַפּט און האָט געשמיסן דעם קערפּער פון דעם אומגליקלעכן סטעפּאַן.

וואָס איך האָב איבערגעלעבט אין דער דאָזיקער לאַנגער און שווערער מינוט? דער ערשטער געדאַנק, וואָס איז מיר דורך, איז געווען — אופשטיין און זאָגן, אַז איך בין אין אַלעמען שולדיק, אַז סטעפּאַנס בלײַער איז בא מיר און אַז איך האָב אים געפונען און אים ניט אָפּגעגעבן סטעפּאַנען. אָבער דער שרעק פאר דעם פּײַפן פון דער רוט האָט מיך מיט קראַפט צוגעהאַלטן אַפן אָרט, צוגענומען בא מיר דאָס לאָשן, צונויפגעדריקט דעם האַלדז, ווי מיט אײַזערנע קלעמען. סטעפּאַנס געשרייען האָבן מיר דורכגענומען דאָס האַרץ. א קאַלטער שווייס האָט מיך באַגאָסן פון אויבן ביז אַראָפּ: איך האָב בוילעט געפילט א ווייטעק, א שטארקן ווייטעק פון דער ריט, כ׳האָב אים געפילט איבערן גאנצן לײַב און אַזוי שטארק, אַז אַלע מוסקולן האָבן זיך ניטווילנדיק געקאָרטשעט און געציטערט, און אין האַלדז האָט עפּעס הויך געכליפּעט איבערן גאַנצן קלאַס. אָבער דער שרעק האָט אַלעמען אַזוי פאַרשטיינערט, אַז ניט געקוקט אַף דער טויטער שטילקײַט, האָט קיינער אין קלאַס ניט געהערט מײַן כליפּען.

און דער פּראָפעסער האָט ניט אופגעהערט שלאָגן! דער אומגליקלעכער סטעפּאַן איז שוין הייזעריק געוואָרן, זײַן פּאָנעם איז בלאָוו געוואָרן פון אָנשטרענגונג, זײַנע פינגער האָבן זיך פּיבערדיק אײַנגעשטאָכן אין די קני פון פּראָפעסער, די פיס האָבן זיך געהוידעט אינדערלופטן, אָבער די ריט האָט ניט אופגעהערט צו פּײַפן אינדערלופטן, און יעדער איר פּײַף, יעדער שמיץ אין סטעפּאַנס גראָב לײַוונטן העמד האָט געמאַכט ציטערן און צוגעדריקט דרײַסיק קינדערשע הערצער אין קלאַס, און האָט ארויסגערופן בא סטעפּאַנען א נײַעם געשריי פון ווייטעק און פארצווייפלונג. איך געדענק שוין נישט — אָך, איך וויל זיך אפילע נישט דערמאַנען! — וואָס איז געווען מיט מיר אין אָט די שרעקלעכע מינוטן, וואָס פאר א געפילן עס זײַנען דורך איבער מײַן לײַב, וואָס פאר א ווייטעק האָט דורכגענומען מײַן געביין, וואָס פאר א געדאַנקען עס זײַנען ארומגעפלויגן אין קאָפּ. אָבער ניין — קיין געדאַנקען איז גאָר ניט געווען. איך בין געזעסן א קאַלטער, א פארגליווערטער, ווי א שטיין! און איצט נאָך, נאָך דעם ווי ס׳איז אריבער זעכצן יאָר, ווען איך דערמאַן זיך אין יענער מינוט, זע איך, ווי זי האָט מיך אַף לאַנג פּריטשמעליעט, ווי א קלאַפּ מיט א שטיין איבערן שארבן, און וואָלטן געווען אסאך אזעלכע מינוטן אין מײַנע קינדער־

— דו ווייִנ נישט, נאָר איינער, האָב נישט קיין מוירע, — האָבן אים גע־טרייסט די יאַטן, כאָטש קיינער וואָלט זיכער ניט געוואָלט זײַן אַפ זײַן אָרט.

— אהא, וו־ווייִנ נישט! — האָט אומעטיק געענטפערט סטעפּאַנ. — ער וועט מיך דער־דערהא־הארגענע פּארנ בלײַער! זעקס גריי־ייצערס, זאָגט ער, האָט ער באַצאָלט אינ שטאָט פאר אים... אונ אז איך וועל אים פאַרלירנ, זאָגט ער, איז געזעגנ זיך מיטנ לעבנ, דו הערסט... אוי־אוי־אוי!..

איך האָב ניט געקאָנט הערנ דעם דאָזיקנ שמועס. יעדער וואָרט סטעפּאַנס האָט מיך געשטאָכנ, ווי באָדיקעס. איך בינ גיך אהיים געלאָפנ, כ׳האָב אינ־גאנצנ געציטערט, כ׳בינ געווענ בלאַס אונ פאַרסאַפּעט.

— אָ, דו האָסט זיך שוינ זיכער ערגעצ געשלאָגנ מיט די יאַטנ! — האָט בא מײַנ ארײַנקומענ א געשריי געטאָנ די מומע. — וואָס ביסטו אזוי פאַרסאַפּעט, ווי א הונט! אַך, דו שלעפּער איינער, דו נישט, דו טעמפּע זאַך, דו אומגליק פינצטערער!

די מומע איז געווענ נאָך א מיידל פונ עטלעכע אונ צוואַנציק יאָר. זי איז געווענ „זייער א גוטע“, אלעווײַ וואָלט מענ עס געקאָנט זאָגנ וועגנ איר צונג, וואָס האָט קיינמאָל ניט ליב געהאַט „אומזיסט עסנ ברויט“ אונ וועלכנ ס׳האָט קיינמאָל קיינ ווערטער ניט געפעלט.

איך האָב אופגעהאנגענ דאָס זעקל מיט די ביכער פארנ הענגערל אונ זיך אוועק־געזעצט עסנ. כ׳האָב קיינ וואָרט ניט ארויסגערעדט. אָפּגעגעסנ, האָב איך זיך אוועקגעזעצט לעבנ טיש אונ גענומענ א ביכל, גיט קעדיי לערנענ דאָס פאַר־געבענע אַפ מאָרגנ. ס׳איז מיר אינ קאָפּ ניט געגאַנ דאָס לערנענ! איך בינ געזעסנ איבערנ ביכל, ווי א שטיק האָלצ, אונ שוינ דאָס הונדערטסטע מאָל איבערגעלייענט די זעלבע ווערטער, נישט פאַרשטײ־ענדיק, וואָס איך לייענ, אונ צו וואָס האָט דאָס א שײַכעס.

איך האָב זיך באַמיט ניט טראַכטנ וועגנ סטעפּאַנען, וועגנ פּראָפעסער, וועגנ אלטנ לעסקיה, אָבער זייערע פּנעמער האָבנ זיך פונ מאָל צו מאָל גערוקט מיר אינ קאָפּ ארײַנ — דורכגענומענ מיך מיט קעלט, געריזעט אונ געמאַטערט, ווי א זינדיקנ, ווענ ער דערמאַנט זיך וועגנ זײַנע אלטע זינד. איך האָב אזוי געוואָלט, אז ס׳זאָל קומענ דער אָוונט. אָבער דער אָוונט איז, ווי א פאַרשאָל־טענער, אלצ נישט געקומענ. איך האָב מוירע געהאַט א קוק צו טונ אַפנ זעקל ווי ס׳וואָלט געווענ נישט קיינ זעקל, נאָר א שרעקלעכע נאָרע אונ נישט קיינ בלײַער, נאָר א שלאַנג.

ווי־אזוי איך האָב זיך געמאַטערט, ביז ס׳איז געקומענ דער אָוונט, וועל איך שוינ נישט דערציילנ. וואָס פאַר א שרעקלעכע כאַלוימעס ס׳האָבנ זיך מיר געכאָלעמט באנאַכט, ווי כ׳האָב געשריגנ, כ׳בינ קלוימערשט אנטלאָפנ, זיך בא־האלטנ, שלאַנגענ זײַנענ געלאָפנ אונ געפלויגנ נאָך מיר, שלאַנגענ מיט שפּי־צעכיקע פּנעמער אונ מיט א גרויסנ אופשריפט „Mittel“ אַפנ רוקנ, ווי ס׳האָבנ מיך געשטאָכנ די נאָדלענ מיט דער געלער בלישטשענדיקער קאָרע אונ מיט די זעקסקאַנטיקע עקנ, וואָס זײַנענ געווענ פאַרשפּיצט, — דאָס אלצ זאָל דער־

זײַנענ געגאנגענ לײַכט, מיט שרעק געוואָרפנ בליקנ אפנ פּראָפעסער, וואָס איז געשטאנענ לעבנ טישל. אלע יאטנ זײַנענ ארויס פונ קלאס. יעדער האָט זיכ געפּילט ווי פּריטשמעליעט. סטעפּאנ איז געגאנ אונ האָט געכליפּעט. שוינ לעבנ דער טיר האָט א ער קוק געטאָנ אפנ פּראָפעסער, האָט יענער אים א דראָ געטאָנ מיט דעם פויסט. איכ בינ געגאנ קימאט דער לעצטער אונ האָב קאם געשלעפּט די פיס. איכ האָב מוירע געהאט אונ האָב זיכ עפּעס שרעקלעכ גע־שעמט, איכ וואָלט גערנ געווענ אינ דער מינוט ארײַנ אינ דר׳ערד ארײַנ... איכ וויים נישט, ווײַזט אויס, נאָר א מערדער, נאָכדעם ווי ער טוט אָפּ זײַנ מערדע־רײַ, פילט אזא שווערקײַט אפנ הארצנ, ווי איכ האָב דעמלט געפילט. דערי־קער, איכ וואָלט דאנ אפ סטעפּאנענ ניט א קוק געטאָנ, פאר קיינ שום געלט ניט א קוק געטאָנ. איכ האָב אזוי בוילעט זיכ פאָרגעשטעלט זײַנ וויטעק — ניינ, איכ האָב געליטנ ניט ווייניקער פונ אים, — אונ דערצו נאָכ די פארפלוכ־טע אינעווייניקסטע שטימ האָט מיר אלצ געשעפּטשעט, אז ער האָט איבער מיר געליטנ, אז דער בלײַער איז זײַנער! יאָ, איצט האָט שוינ קלאָר מיר עפּעס געזאָגט, אז דאָס האָב איכ זײַנ בלײַער געפונענ! אונ וואָס, דאכט זיכ, וואָלט געווענ איצט נאטירלעכער ווי צוגיינ צו אים אונ אים אָפּגעבנ דאָס פארלוי־רענע? צי ניט אזוי? אָבער ניינ! נאטירלעכ איז עס טאקע אזוי, אָבער איכ בינ דעמלט געווענ אזוי דערשלאָגנ פונ שרעק, ראכמאָנעס אונ בושע, אז איכ האָב עס ניט געקאָנט טונ. אונ ניט דערפאר וואָס, איכ וואָלט געוואָלט באַ־האלטנ דעם בלײַער פאר זיכ. ס׳הייבט זיכ ניט אָנ! ער איז איצט געווענ שווער, ווי א שטיינ, געלעגנ אינ מײַנ זעקל אונ געבריט מײַנ האנט פונווײַטנס — איכ וואָלט זיכ איצטער בעשומויפנ ניט צוגערירט צו אים, כ׳וואָלט אפּ אים א קוק ניט געטאָנ! ווענ עמעצער וואָלט מיט קויעכ בא מיר אויסגעריסנ דאָס זעקל אונ וואָלט פונ אים ארויסגעטרייסלט אלצ אזוי, אז דער בלײַער זאָל ארויספאלנ אונ סטעפּאנ זאָל אים דערנאָכ נעמענ! אכ, ווי איכ וואָלט צופרידנ געווענ, ווענ עס טרעפט זיכ אזוי! אָבער אזוינס איז נישט פאָרגעקומענ, אונ די שילער זײַנענ אויכ ווײַט געווענ דערפונ.

ווי נאָר מע איז ארויס פונ קלאס אונ פונ פּראָפעסערס הויפ, האָבנ אלע ארומגערינגלט דעם כליפּענדיקנ סטעפּאנ אונ האָבנ גענומענ אויספרעגנ, ווו אונ וויאזוי האָט ער פארלוירנ דעם בלײַער, וואָס פאר א בלײַער איז עס געווענ. אייניקע האָבנ הויכ געזידלט דעם פּראָפעסער, אנדערע האָבנ ראכמאָ־נעס געהאט אפּ סטעפּאנענ אונ אים געזאָגט, אז ער זאָל זיכ אומבאדינגט קלאָגנ דעם טאטנ.

— איכ וויי־וויים דענ, ווו כ׳האָב פאר־לוי־רנ, — האָט געכליפּעט סטעפּאנ. — אָבער וואָס וועט מיר איצט דער טא־א־טע זאָגנ? ערשט איי־ע־ערנעכטנ מיר געקויפט אינ שטאָט א בלײַער, אונ אי־יכ האָב אים פארלוירנ. אוי־אוי־אוי! — האָט זיכ צעווײנט דער אָרעמער יאט, וואָס האָט פארנ פאָטער מוירע געהאט ניט ווייניקער ווי פארנ פּראָפעסער.

— נו, איז פאַרוואָס האָסטו נישט אָפּגעגעבן סטעפאַנען?

— איך האָב נישט געוווּסט, אַז דאָס איז זײַנער, און ער האָט נישט געפרעגט.

— און דערנאָך נאָך דער שול?

— איך... איך האָב מוירע געהאַט.

— מוירע געהאַט? פאַר וואָס פאַר אַ טײַוול? — האָט געפרעגט די מומע, אָבער איך האָב גאָרנישט נישט געענטפערט אױף אָט דער פראַגע.

— נו, און וווּ איז דער בלײַער?

— אין זעקל.

דער פעטער האָט אַרײַנגעקוקט אין זעקל און האָט אַרויסגענומען דעם אומגליקלעכן בלײַער. איך האָב ניט געוואַגט אַ קוק טון אויף אים.

— נו, גיט־זשע אַ קוק, גוטע מענטשן, פאַר וואָס מע האָט אָנגעהאַרגעט דאָס ייִנגל! אַן אומקומעניש אויף אײַך ביידע!

דער פעטער האָט אַ שפּײַ געטאָן און איז אַרויס פון שטוב. דעם בלײַער האָט ער מיטגענומען מיט זיך. מיך האָט די מומע אַרויסגעשטופּט אין שול אַרײַן... איך האָב נאָך געכליפּעט אויפן וועג, און די טרערן האָבן קענען מײַן ווילן געראַנען איבער מײַן פּאָנעם, כאָטש ס'איז מיר געוואָרן אַסאַך לײַכטער אויפן האַרצן.

דעם טאָג און אַ גאַנצע וואָך נאָך דעם איז סטעפאַן ניט געקומען אין שול. ער איז געווען קראַנק. יאָ, אויף דער צווייטער וואָך איז ער פּלוצעם שלאַף געוואָרן אויך דער פּראָפעסער. דער פעטער האָט זיך אָנגעשטויסן, אַז דאָס האָט אים, ווײַזט אויס, דער לעסקיוו געמוזט גוט „אָנברעכן" די ביינער. צי ס'איז געווען אַזוי, צי ניין, בין איך דעם עמעס נישט דערגאַנגען, — ס'איז שוין געווען, אַז סטעפאַנען האָב איך ניט געזען גאַנצע צוויי וואָכן. אַך, ווי כ'האָב עס איצט מוירע געהאַט זיך באַגעגענען מיט אים! אָפּט האָב איך געזען אין אומרויִקע כאַלוימעס זײַן גוט שטיל פּאָנעם, וואָס איז נאָך געווען בלאָוו פון די קלעפּ, און אָנגעוויינטעקטס און אַ טרויעריקס. מיט אַ וואָס פאַר אַ פאָרוואָרף האָבן געקוקט אויף מיר זײַנע גרויע גוטמוטיקע אויגן! אָבער ווען כ'האָב זיך געזען מיט אים, ווען כ'האָב דערהערט זײַן שטים, זײַנען אַלע מאַטערנישן, דער גאַנצער אומרו, וואָס איך האָב איבערגעלעבט פאַר די לעצטע טעג, מיטאַמאָל אופגעלעבט געוואָרן אין מײַן נעשאָמע, אָבער נאָר אויף אַ ווײַלע. סטעפאַן איז איצט געווען געזונט און פרײלעך, ווי אַמאָל, גוטמוטיק צו מיר אַ רעד געטאָן, ווי ס'וואָלט גאָרנישט פאָרגעקומען צווישן אונדז. וועגן בלײַער ער זאָל עס דערמאָנען. צי ער האָט ניט געוווּסט, אַז איך האָב געהאַט זײַן בלײַער און בין געווען די סיבע פון זײַנע ווייטעקן? איך ווייס נישט. גענוג איז דאָס, אַז וועגן בלײַער איז צווישן אונדז קיינמאָל ניט דערמאַנט געוואָרן.

טרונקען ווערן אין דער קרענעצע פון פארגעסנהייט. שוין גענוג איז דאָס, אז אופשטייענדיק אינדערפרי, בין איך געווען ווי צעשלאָגן און אָפּגעקאָכט אין א טאָפּ, און די מומע האָט נאָך, אַלס צוגאָב, אף מיר אָנגעשריגן דערפאר, וואָס איך האָב א גאַנצע נאַכט זיך געדרייט און געשריגן און איר געשטערט שלאָפן.

אינדערפרי, נאָך איידער איך בין געגאַנגען אין שול, איז דער פעטער געקו־מען פון דאָרף, אראָפּגעוואָרפן די גראָבע קאָרטענע הענטשקעס פון די הענט און אָנגעהויבן דערציילן וועגן פארשיידענע נײַעס פון דאָרף.

— און פארוואָס עפּעס האָט דער פּראָפעסער נעכטן אזוי אָנגעהארגעט לעסקיווס זון? — פרעגט מיטאמאָל דער פעטער בא מיר. אָט די פראגע האָט מיך שטארק איבערגעשראָקן, ווי עמעצער וואָלט מיך אָפּגעגאָסן מיט אָקרעפּ.

— ע... ע... ער זאָגט, אז ער האָט ערגעץ פאר... פאר... פאר...

— וואָס, דו קאָנסט נישט ריידן, צי וואָס? — האָט פון דער זײַט א געשריי געטאָן די מומע. — נו, וואָס האָט זיך דאָרט געטראָפן מיט סטעפאנען? — האָט זי געפרעגט באַם פעטער.

— דער פּראָפעסער האָט אים נעכטן אזוי אָנגעהארגעט פאר עפּעס א בלײַער, אז ער איז קאַם לעבעדיק אהיים געקומען.

— פאר וואָס פאר א בלײַער?

— אָט ווי ס'איז געשען. דער פּאָטער האָט אים געקויפט א בלײַער, און ער האָט אים נעכטן פארלוירן. דער פּראָפעסער איז געווען שיקער און האָט זיך גענומען שלאָגן דעם יאַט, גלײַך ווי יענער איז אין דעם שולדיק. הערט איר, דער אומגליקלעכער יאַט איז קאַם אהיים געקומען. און דאָ האָט ער גענומען דערציילן, און דער אלטער בער איז פון זינען אראָפּ און האָט גע־נומען שלאָגן דאָס קינד! פאר די האָר אים געכאַפּט און אונטער די פיס און מיט די אָפּצאַסן... גאָטעניו! די אלטע האָט זיך צעשריגן, דער יאַט איז גע־פאַלן כאַלאָשעס, מע האָט אים קאַם מיט וואסער אָפּגעמונטערט. איצט, זאָגט מען, ליגט ער, קאָן זיך קיין ריר ניט טון! מע זאָל אזוי קאַטעווען א קינד!.

דער פעטער האָט נאָך ניט געענדיקט, און איך האָב זיך צעוויינט אף א קאָל און איבערגעריסן זײַנע רעד.

— און וואָס קער זיך עס אָן מיט דיר? — האָט געפרעגט דער פעטער פארוואונדערט.

— ביסט דול געוואָרן, צי וואָס? — האָט א געשריי געטאָן די מומע.

— איך... איך... איך... — האָב איך קאַם ארויסגערעדט וויינענדיק, אָבער דאָס כליפּען האָט מיך ניט געלאָזט פארענדיקן די ווערטער.

— נו וואָס, זאָג, זאָג! — האָט דער פעטער ווייך געזאָגט.

— איך... האָב געפונען... סטעפאנס בלײַער!

— געפונען? וווּ? ווען?

— נעכטן נעבן דער שול אפן שניי, — האָב איך שוין דרייסטער א זאָג געטאָן.

— שלאָגסט גאָר די הייליקע ערד, ע? דו ווייסט ניט, אז די ערד איז די מאמע אונדזערע? גיב אהער דאָס שטעקעלע!

מיראָן האָט אָפּגעגעבן, ניט פארשטאנענע גאָר, וואָס וויל פון אים דער אלטער. ריאבינע האָט א וואָרף געטאָן דאָס שטעקעלע ווײַט אין קראָפּעווע. מיראָן האָט זיך שיר ניט צעוויינט, ניט אזוי נאָכן שטעקעלע, ווי דערפאר, וואָס דער אלטער האָט איבערגעשלאָגן זײַן רעכענונג.

— גיי אהיים און זאָג „אָטשע נאש", ע־ע־ע, איידער אזעלכע שאָדנס אָנ־טון! — האָט דער אלטער געזאָגט מיט א שטרענגן אויסזען און האָט זיך ווײַ־טער אוועקגעשלעפּט. מיראָן האָט אים לאנג נאָכגעקוקט און האָט נאָך אלץ ניט געקאָנט פארשטיין, פארוואָס האָט זיך דער אלטער צעבייזערט און וואָס וויל ער פון אים.

2

מער פון אלץ האָט דער קליינער מיראָן ליב ארומלויפן אליין איבער גרי־נע, מיט קוויטן באדעקטע, לאָנקעס, צווישן ברייטבלעטערדיקע לאָפּוכן אין שמעקנדיקן רומיאנעק, האָט ליב זיך קוויקן מיט זיסן גערוך פון דעם טוייִקן קלעווער און זיך באפּוצן מיט די קלעפּעווודיקע קנעפּעלעך פון לאָפּוך; ער טשעפּעט זיי אָן אף זיך פון קאָפּ ביז די פיס. און נאָך האָט ער ליב דאָס טײַכל, איבער וועלכן מע דארף גיין פון גאָרטן צו דער פּאשע, א קליין, רויִק אונטערבערגיק טײַכל, מיט טיפע מעשופּעדיקע און הויכע ברעגן, מיט א ליימיקן דנאָ, מיט זשורטשענדיקע ניט קיין טיפע ערטער, בראָדן, בא וועלכע דער גרונט איז באדעקט מיט דריבנע פליטעס ארומגעוואקסן מיט ווייכן גרינעם וואסער־גראָז, לאנג ווי גרינע זײַדענע פּאסמעס, — אָט דאָס טײַכל, דאָס איז אַ עמעסער לוקסוס און א גרויסע צוצי־קראפט פאר מיראָנען. דאָרט האָט ער ליב זיצן שאָענווײַז, פארקראָכן אין דעם הויכן גרינעם אָטשערעט אָדער צווישן געדיכטע ברייטצעשפּרייטע בלעטער פון דעם בײַבערגעקן מאטשושניק. ער זיצט און קוקט זיך אײַן אין דער קאם רוישנדיקער וואסער, אין דעם גראָז, וואָס הוידעט זיך אונטער דעם דרוק פון די כוואליעס, אין די קאָווּבליקעס *), וואָס קריכן צײַט צו צײַט ארויס פון זייערע הוילן אָדער שווימען ארויס פון דעם טיפערן אָרט, נישטערן איבערן גרונט און יאָגן זיך נאָך די וואסער־ווערעם, אָדער זיי שטעקן ווידער ארויס זייערע טעמפּע פּיסקלעך ביז איבער דער וואסער, גיבן א כאפּ די לופט און לויפן אוועק וואָס גיכער אין זייער בא־העלטעניש, גלײַך ווי זיי האָבן א פּרווו געטאָן עפּעס אן אויסערגעוויינלעכע נאשערײַ. און די זון באקט דערווײַל פון דעם ריינעם, טונקל־בלויען הימל, ווארעמט מיראָנס אקסלען און דאָס גאנצע לײַב, אָבער זי ברימ אים ניט אונ־טער דעם ברייטן געבלעטער. אין אים אנגענעמען. זײַנע קליינע גרויע

*) קאָווּבליק — א מין פיש.

דער קליינער מיראָן

1

דער קליינער מיראָן איז א וווּנדערלעך קינד. דער פֿאָטער קוויקט זיך מיט אים, נאָר א פֿאָטער איז, געוויינטלעך, אַן איינזײַטיקער ריכטער. און מי־ראָנס פֿאָטער, א מענטש שוין אין די יאָרן, האָט זיך קאָם דערוואַרט אַף א קינד, און דאָס הייסט, אַז וואָס פֿאַר א קינד עס זאָל ניט זײַן, איז עס אַלץ בײַ אים אי א גאָלנדס, אי א פֿאַרשטענדלעכס, אי א שיינס. די שכנים האָבן שטיל זיך געשעפּטשעט, אַז מיראָן „איז ניט אַזאַ, ווי בײַ לײַטן" — גייט און פּאָכעט מיט די הענט, רעדט עפּעס צו זיך אַליין, נעמט א ריטל און פֿײַפֿט איבער דער לופֿט אָדער קלאַפּט אַראָפּ די קעפּלעך פֿון בודיאַקעס און פֿון שוואַלבן־גראָז. צווישן אַנדערע קינדער איז ער ניטדרייסט און אומגעשיקט, און אויב ער רופֿט זיך יאָ אַמאָל אָפּ אַף עפּעס, רעדט ער אַזעלכס, אַז ווען עלטערע דערהערן עס, קנייטשן זיי מיט די אַקסלען.

— וואַסיל, — זאָגט דער קליינער מיראָן צו דעם קליינעם וואַסיל, — ביז וויפֿל קאָנסטו ציילן?

— איך? און ביז וויפֿל דאַרף איך? פֿינף, זיבן, טראָנציק!

— טראָנציק! כאַ־כאַ־כאַ! וויפֿל מאַכט עס טראָנציק?

— נו, וויפֿל דאַרף עס זײַן? איך ווייס ניט!

— גאָרנישט איז דאָס ניט. זעץ זיך נאָר צו, וועלן מיר ציילן!

וואַסיל זעצט זיך, און מיראָן הייבט אָן ציילן, און נאָך יעדן מאָל קלאַפּט ער צו מיטן שטעקעלע אין דער ערד: איינס, צוויי, דרײַ, פֿיר...

וואַסיל הערט, הערט און דערנאָך שטייט ער אויף און לויפֿט אַוועק. מיראָן האָט אפֿילע ניט באַמערקט: זיצט, קלאַפּט און ציילט ווײַטער און ווײַטער. ס'איז צוגעקומען דער אַלטער ריאַבינע, ער קאַכיקעט, שפּײַט און קרעכצט, — און מיראָן הערט ניט, טוט אַלץ זײַנס. דער אַלטער האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבן אים, הערט, הערט... מיראָן האָט אָנגעציילט שוין ביז פֿיר הונדערט.

— ביסט ניט קיין טאַטנס א קינד! — האָט געזאָגט דער אַלטער, ווי גע־וויינלעך, א ביסל אונטער דער נאָז. — וואָס טוסטו?

דער קליינער מיראָן האָט זיך אַזש צונויפֿגעדרייט און האָט א קער געטאָן די דערשראָקענע אייגלעך אַפֿן אַלטן ריאַבינע.

טערער קרענעצע. און ווער ווייסט, ווי לאַנג וואָלט ער געשטאַנען אויפֿן ברעג, ווען ס'זאָל ניט אונטערגיין דער שאָכן מאַרטין, וואָס האָט זיך מיט די ווילעס און מיט דער הראַבליע געײַלט צום היי.

— וואָס שטייסטו דאָ? אָן רופֿט דיך דאָרט די מאַמע. פֿאַרוואָס גייסטו ניט אַהיים?

— איך וויל דאָך גיין, נאָר כ'האָב מוירע.

— פֿאַר וואָס?

— אָטאָ, גיט אַ קוק! — און ער האָט באַוויזן די אומענדלעכע בלויקייט אין וואַסער. מאַרטין האָט ניט פֿאַרשטאַנען.

— נו, וואָס דאַרף מען דאָ מוירע האָבן? ס'איז דאָך ניט טיף.

— ניט טיף? — האָט מיט אומצוטרוי געפֿרעגט מיראָן. — און אָט אַזאַ טיפֿעניש!

— אַ טיפֿעניש? זע נאָר, אַז ניין, — האָט געזאָגט מאַרטין. און ווי ער איז געווען אין די פּאַסטאָלעס, איז ער איבערגעגאַנגען איבערן בראָד און קאַם זיי פֿאַרנעצט. דאָס, וואָס מאַרטין איז איבערגעגאַנגען, האָט איבערצײַגט מיראָנען, און ער איז איבערגעגאַנגען איבער דער וואַסער און איז אַוועקגעלאָפֿן דורכן גאָרטן אַהיים.

— וואָס פֿאַר אַ נאַריש ייִנגל! פֿינף יאָר אַלט און שרעקט זיך נאָך פֿאַרן בראָד, — האָט אַ בורטשע געטאָן דער שאָכן און איז אַוועק צום היי.

3

און אום זומער, ווען די עלטערע פֿאַרלאָזן די שטוב און גייען אין פֿעלד, בלײַבט מיראָן אַליין, נאָר ניט אין שטוב. אין שטוב האָט ער מוירע. ער האָט מוירע פֿאַר די „זיידעס אין די ווינקלען", ד. ה. פֿאַר די שאָטנס, פֿאַר דעם בויכיקן קוימען, וואָס איז אינעווייניק שוואַרץ פֿון סאַזשע, פֿאַר דעם גראָבן שטעקן, וואָס איז ארײַנגעשלאָגן אין פֿענצטערל, וואָס אין דער סטעליע — אויף דורכלאָזן דעם רויך פֿון די שפּענדלעך, מיט וועלכע מע באַלויכט די שטוב אום ווינטער. מיראָן בלײַבט אינדרויסן. דאָרט קאָן ער פֿאַרברענגען, רײַסן גרעזלעך און צעשטשיפּען זיי אויף שטיקלעך, בויען שטיבעלעך פֿון שפּענדלעלעך און שטעקעלעך, וואָס געפֿינען זיך אַרום דעם האָלץ אָדער ליגן אַזוי זיך אויף דער פּריזבע, וואַרעמען זיך אויף דער זון, הערן, ווי עס צוויטשען די שפּערלעך, און קוקן אויפֿן בלויען הימל. ס'איז אים גוט. און אויף דעם קינדס פּאָנעם לויפֿט ווידער אָן אַ וואָלקן — דאָס קומט אַ געדאַנק.

און מיט וואָס זעט עס דער מענטש אַלץ: אי דעם הימל, אי די ערד, אי דעם טאַטן מיט דער מאַמע? — אַזאַ פֿראַגע קומט אים אָן פֿון ערגעץ. — אָדער מיט וואָס הערט ער? אָט קעוועקעט אַ שפּאַרבער, די הינער קוואָקטשען, וואָס איז דאָס אַזוינס, וואָס איך הער דאָס?

אייגלעכ לויפנ פלינק ארום, דער קינדערשער פּאָנעם ווערט אָנגעשטרענגט — א געדאנק פאלט אים אײַנ.

— אָט, די זונ, פארוואָס איז זי אזוא קליינע, אונ דער טאטע האָט געזאָגט, אז זי איז א גרויסע? מיסטאמע איז אינ הימל נאָר אזוא קליינ לעכעלע דורכגעשניטנ, וואָס מע זעט זי נאָר אזויפיל!

נאָר באלד איז אים אײַנגעפאלנ א צווייטער געדאנק.

— שא, וויִאזוי־זשע איז עס? זי גייט אופ — איז דאָרט א קליינ לעכל, זי פארגייט — איז דאָרט אויכ א לעכל. סײַדנ דאָס לעכל גייט ארום איבערנ הימל איניינעם מיט דער זונ?

דאָס קאָנ זיכ ניט אײַנמאָסטענ אינ זײַנ קאָפּ, אונ ער האָט זיכ געגעבנ דאָס וואָרט, וויבאלד ער קומט אהיים, וועט ער פרעגנ דעם טאטנ: וואָס פאר א לעכל איז דאָס אינ הימל דורכגעשניטנ דאָרט, ווו די זונ איז?

— מיראָנ! מיראָנ! — הערט ער פונוויַיטנ א געשריי. דאָס רופט די מא־מע. מיראָנ האָט דערהערט אונ זיכ א כאפּ געטאָנ, אראָפּגעלאָפנ פונ דעם בערגל צום בראָד, קעדיי איבערגיינ דאָס טײַכל, נאָר באלד זיכ אָפּגעשטעלט. שוינ אסאכ מאָל איז ער איבערגעגאנגענ איבער דעם טײַכל, אונ גאָרנישט, אונ אצינד האָט ער מיטאמאָל דערזענ א נײַע דערשײַנונג. ער איז געשטאנענ פּונקט אנטקעגנ דער זונ, אונ קוקנדיק אינ וואסער האָט ער אָנשטאָט דעם ניט־טיפנ גרונט אונ שטיינדעלעכ אונ ווייכע גרינע פעדעם פונ וואסערגעוויקסנ מיטאמאָל דערזענ בלויז איינ אומענדלעכ־טיפע בלויקײַט. ער האָט נאָכ ניט געוווּסט, אז דאָס האָט דער הימל געשמייכלט צו אים פונ דער וואסער, אונ האָט זיכ אָפּגעשטעלט. וויִאזוי־זשע קאָנ מענ גיינ אינ אזא טיפקײַט? אונ פונ־וואנענ האָט זי זיכ פּלוצעם גענומענ? ער איז אופגעשטאנענ אונ האָט אָנגע־הויבנ אופמערקזאם באטראכטנ די טיפעניש. אלצ דאָס זעלבע. ער האָט זיכ צוגעזעצט. ווידער דאָס זעלבע. נאָר באם ברעג זעט מענ די באקאנטע שטיינדעלעכ אונ מע הערט דעם שטענדיקנ ליבנ רויש פונ וואסער בא דעם בראָד. ער האָט זיכ א קער געטאָנ מיטנ פּאָנעם אינ אנ אנדער זײַט, נאָכ דער זונ: די טיפקײַט איז פארשווונדנ, דער בראָד איז ניט טיפ ווי פריִער. די אנט־דעקונג האָט אים אי בארויִקט, אי פארווונדערט. ער האָט אָנגעהויבנ דרייענ זיכ אינ אלע זײַטנ, אלצ געפּרוּווט אונ זיכ געכידעשט מיט דער ווונדערבארער דערשײַנונג. אונ אז די מאמע רופט אים, האָט ער אינגאנצנ פארגעסנ.

אונ לאנג איז אזוי געשטאנענ דער קליינער מיראָנ, אָט געבויגנ זיכ, אָט זיכ אָפּגעקערעוועט איבערנ בראָד, אָבער קריכנ אינ וואסער האָט ער אלצ עפּעס מוירע געהאט. אלצ האָט זיכ אים געדאכט, אז אָט־אָט צווישנ דעם ניט־טיפנ שטיינערדיקנ בראָד וועט די ערד זיכ צעשפּאלטנ אונ ס'וועט זיכ צע־עפענענ אנ אומענדלעכע בלויע טיפעניש אונטער דעם טײַכל, צווישנ די הויכע ברעגנ, אונ ער וועט ארײַנפאלנ אינ דער טיפעניש ווײַט־ווײַט, ער וועט פאר־שווינדנ אינ איר, ווי א שפּענדעלע, וואָס מ'האָט געוואָרפּ אינ א טיפער פינצ־

די מוטער האָט עפּעס א וואָרטשע געטאָן, נאָר קיין ענטפער אף דער פראגע האָט זי ניט געפונען.

4

אָבער די גרעסטע צאָרעס האָט מיראָן געהאט מיט דעם טראכטן! ער האָט ניט געקאָנט טראכטן און שווייגן. וואָס ער פלעג נאָר זאָגן, איז אלץ עפּעס ניט אזויווי עס דארף זיין. די מוטער אָדער עמעצער אנדערש פלעג אים זאָגן:

— פארוואָס זאָלסטו, טיפּעש איינער, אפריער ניט א טראכט טון, וואָס דו דארפסט זאָגן, און פלוידערסט, אזויווי דער פישער בויטעט מיטן שטעקן?

און ווי דער אָרעמער מיראָן האָט זיך ניט געמוטשעט אויסצוטראכטן און דערנאָך זאָגן עפּעס קלוגס, — ניין, ער קאָן ניט און שווייגן. דער אָרעמער מיראָן האָט זיך איבערצייגט, אז ער איז ניט אימשטאנד צו טראכטן!

אָט זיצט איינמאָל די גאנצע מישפּאָכע באם וואַרעמעס ארום דעם גרויסן טיש אין מיטן שטוב. די מוטער דערלאנגט קרויט. די קרויט איז א גוטע, מיט פעטס, און נאָך מיט גרויפּן פארשאָטן. אלע עסן זי און שווייגן. דער קליינער מיראָן האָט א ביס געטאָן א פּאָר מאָל און ווייטער זיך פארטראכט, פארוואָס איז אזוי שטיל געוואָרן אין שטוב, קיינער זאָגט ניט קיין וואָרט. פּלוצעם דאכט זיך אים, אז פונקט אצינד דארף ער עפּעס זאָגן. נאָר וואָס זאָגן? מע דארף אפריער באטראכטן, אנדערש וועלן אלע לאכן, און די מאמע וועט זידלען. וואָס קאָן מען דאָ זאָגן? און דער קליינער מיראָן הייבט אָן טראכטן. די לעפל, ווי ער האָט זי געטראָגן צום מויל, איז אזוי געבליבן אינדערלופטן אינאיינעם מיט דער האנט. די אויגן האָבן זיך אומבאוועגלעכ איינגעשטעלט אין דעם פוסטן רוים און האָבן זיך אומווילִיק אָפּגעשטעלט אף דעם בילד פון דער הייליקער מוטער, וואָס איז געהאנגען אף דער וואנט; די ליפּן באוועגן זיך נאָר, ווי זיי שעפּטשען עפּעס.

די ארבעטער האָבן עס דערזען, זיך איבערגעקוקט צווישן זיך, א שטורכע געטאָן איינער דעם אנדערן מיט די עלנבויגנס, און דאָס דינסטמיידל האָט אפילע א שעפּטשע געטאָן צום אלטן איוואן:

— באלד וועט ער עפּעס א נארישקייט אויסשיסן.

— שא, כ׳וואָלט געוואָלט וויסן, — האָט פּאמעלעך אָנגעהויבן מיראָן, — פארוואָס עפּעס קוקט די הייליקע מוטער, זי קוקט, און קיין קרויט עסט זי ניט?..

אָרעמער מיראָן, ווי ער האָט זיך ניט געמוטשעט, האָט ער ניט געקאָנט קיין בעסערס צוטראכטן, עפּשער דערפאר, ווייל מ׳האָט אים מיט גוואלד געצוווּנגען טראכטן, „אזויווי לייטן“.

א געלעכטער, א געשריי, א געוויינלעכע זידלעריי פון דער מוטער — „טיפּעש איינער“. דער אָרעמער מיראָן האָט זיך, נעבעך, צעוויינט.

— איז וואָס, אז איך קאָן ניט טראכטן אזויווי לייטן! — האָט ער געזאָגט, אָפּווישנדיק די טרערן.

אים דאכט זיך, אז אַלץ טוט עס דער מענטש מיטן מויל, אי ער זעט, אי ער הערט. ער צעעפּעט דאָס מויל: טאַקע אַזוי, ער זעט אַלץ און הערט אַלץ...

— און עפּשער ניט? עפּשער מיט די אויגן?

ער מאַכט צו די אויגן. מע זעט גאָרנישט. ער עפנט זיי: מע זעט און מע הערט. מאַכט זיי ווידער צו — מע זעט ניט, נאָר מע הערט.

— עהע, אָט ווי עס איז! מיט די אויגן זעט מען, און מיט וואָס־זשע הערט מען? ווידעראַמאָל צעעפנט ער און פאַרמאַכט דאָס מויל — מע הערט! דערנאָך די אויגן — מ׳הערט אַלץ. און אָט איז געקומען א געדאַנק — פאַרמאַכן מיט די פינגער די אויערן. א רויש — א רויש — א רויש. וואָס זשע איז דאָס? מע הערט א רויש, נאָר מע הערט ניט, ניט ווי עס קוואָקטשען די הינער, ניט ווי עס קוויקעט דער שפּאַרבער. ער נעמט צו די פינגער — מע הערט דאָס קוואָקטשען, נאָר קיין רויש איז ניטאָ. דאָס צווייטע מאָל — דאָס זעלבע.

— וואָס־זשע איז דאָס? — טראַכט זיך מיראָן. — עהע, איך ווייס שוין! מיט די אויערן הער איך דאָס קוואָקטשען און מיט די פינגער דעם רויש! וואָס דען, וואָס דען?

ער פּרוווט איין מאָל, דאָס צווייטע — אַזוי, פּונקט אַזוי!

און ווען צום מיטיק זיינען געקומען די שניטערס, לויפט ער שפּרינגענדיק צום פאָטער.

— טאַטע, טאַטע! כ׳ווייס עפּעס!

— וואָס אַזוינס, מיין קינד?

— איך ווייס, אז א מענטש זעט מיט אויגן.

איבער דעם פאָטערס פּנים איז דורך א געלעכטער.

— און מיט די אויערן הערט ער דאָס קוואָקטשען, און מיט די פינגער א רויש.

— וואָס, וואָס?

— אָט אַזוי, אויב ניט פאַרשטעקן די אויערן מיט די פינגער, הערט מען, ווי די הינער קוואָקטשען, און אויב פאַרשטעקן הערט מען נאָר א רויש.

דער פאָטער האָט זיך צעלאַכט, און די מוטער האָט שאַרף א קוק געטאָן אויף מיראָנען און געזאָגט דראָענדיק מיט דער לעפל:

— גיי, שלעפּער, גיי! אזא גרויסער באָכער, שוין צייט כאַסענע האָבן, און רעדט אַזעלכע נאַרישקייטן! פאַרוואָס ווערסטו קיינמאָל ניט א קלערער טון אַפּריער, וואָס דו דאַרפסט זאָגן, און שטענדיק עפּעס אַזעלכס א ליאַפּע טון, כאָטש טראָג אַרויס אויף דער לאָפּעטע. א מענטש הערט אַלץ מיט די אויערן, אי דעם רויש, אי דאָס קוואָקטשען.

— און פאַרוואָס הערט ער ניט מיטאַמאָל? נאָר ווען מע פאַרשטעקט ניט די אויערן, הערט מען דאָס קוואָקטשען, און אויב פאַרשטעקן, הערט מען א רויש? — האָט געפרעגט דער קליינער מיראָן. — אָט גיט א פּרוּוו אַליין! — און קעדיי איבערצייגן, האָט ער דאָ אויף אָרט פאַרשטעקט זיינע אויערן מיט די פינגער.

אין דעם גערוימענ קלאס נומער 2 פונ דער נאָרמאלער וואסיליאנער *) שול אינ דראָגאָביטש איז שטיל, כאָטש נעמ אונ זיי מאָנ. ס׳דערנעענטערט זיכ די שרעקלעכע שאָ פונ „שיינ שרײַבנ“. ניט אזוי דער לימעד איז שרעקלעכ, ווידער לערער. אינ דער וואסיליאנער שול פירנ אלע לימודים די גאלאָכים אלייג אונ נאָר פאר „שיינ שרײַבנ“ האָבנ זיי געדונגענ א וועלטלעכנ מענטשנ, דעמ הער וואלקאָ, עפּעס א געוועזענעם עקאָנאָמ אָדער אנ אופזייער איבער ארבעטער. דעמ הער וואלקאָ ווײַזט זיכ נאָכ בינ איצט אויס, אז ער איז אנ עקאָנאָם. כאָטש ס׳קומט אימ איצט ניט אויס ארומגיינ מיט דער נאהײַקע, אָבער ער פּאלט בא זיכ ניט אראָפּ אונ ער האלט א ריטעלע אונ שעמט זיכ ניט ווי געהעריק עס אויסנוצנ. א קלאָרע זאכ, אז די קינדער, וואָס געפינענ זיכ כאָטש איינ שאָ אונטער דער מאכט פונ אזא לערער, ציטערנ שוינ אפריִער, אונ דאָס „שיינ שרײַבנ“ איז פאר זיי דאָס ערגסטע מאטערניש.

דער קליינער מיראָנ נאָר זיצט אפ דער באנק רויִק, קימאט פריילעכ. ער וווּנדערט זיכ, וואָס איז עס מיטאמאָל געוואָרנ אזוי שטיל אינ קלאס, ווענ איינ כעוורעמאנ, וועלכנ מ׳האָט ארויסגעשיקט אינ קאָרידאָר אפ אויסשפּיר, איז ארײַנ אינ קלאס אונ האָט אויסגעשריגנ: וואלקאָ איז געקומענ! אינ דער זעלבער מינוט איז שטיל געוואָרנ אינ קלאס. דער קליינער מ׳ראָנ קענ נאָכ נישט דעמ הער וואלקאָ. ער איז ערשט געקומענ פונ דער דאָרפ־שול. דער פּאָטער האָט אימ פארשריבנ אינ דעמ צווייטנ קלאס פונ דער נאָרמאלער וואסיליאנער שול, אונ הײַנט איז דער ערשטער לימעד „שיינ שרײַבנ“. אינ דאָרפ איז ער געווענ זייער שוואכ אינ שרײַבנ, ער האָט אפילע ניט געקאָנט ווי ס׳באדארפ צו זײַנ נעמענ די פּענ אינ דער האנט, ניט געקאָנט מאכנ קיינ איינ גוטנ אונ גלײַכנ שטריכ. אונ דאָכ איז ער נישט מער ווי א קינד, ער דארפ זיכ נישט זאָרגנ אפריִער וועגנ דעמ, וואָס ער קאָנ נישט... ער האָט זיכ געוווּנדערט, וואָס איז עס מיטאמאָל אזוי שטיל געוואָרנ, אָבער דערפרעגנ זיכ וועגנ דער סיבע בא זײַנע שכיינים האָט ער ניט געוואגט. ער איז דאָכ נאָכ זייער ווייניק באַקאנט מיט זיי. אונ איבריקנס איז עס אימ נישט שטארק אָנגעגאנ. אינ אָט

*) אָרדענ פינ וואסיליאנער מאָנאכנ.

5

וואָס וועט פונ אימ זײַנ? וואָס פאר א בלומ וועט זיכ אנטוויקלענ פונ אָט דעמ קנאָספ? דאָס איז ניט שווער פאָרויסזאָגנ. אינ אונדזערע דערפער טרעפנ זיכ גאנצע אָפט אזעלכע וווּנדערלעכע ברויִמ. אלצ איז בא זיי פונ קינדווײַז אָנ ניט אזויווי בא לײַטנ: אי דער גאנג, אי דאָס פאָנעמ, אי די האָר, אי די ווערטער, אי דאָס טונ זייערס. אונ אויב אזא קינד וועט אויסקרמענ דאָס גאנצע לעבנ וויינענ אונטער די ענגע דאָרפישע סטריכעס, אָנ א ברייטערער דערפארונג, אָנ א קלאָרערנ וויסנ, ווענ פונ קליינערהייט וועלנ די בלינדע קרויווימ אלצ שטאָפנ אינ אימ אפ אזא אויפנ „ווי געוויינלעכ בא לײַטנ", וועט זיי זיכ אײַנגעבנ צודריקנ די אײַנגעבוירענע נייגונג צו דעמ אייגנארטיקנ; אלע ניטויסגענוצטע אונ דערשלאָגענע פייִקײַטנ וועלנ פארשטומט ווערנ אונ וועלנ פארוועלקט ווערנ אינ די קנאָספנ, אונ פונ דעמ קליינעמ מיראָנ וועט ארויס א שלעכטער באלעבאָס, אָדער, וואָס איז נאָכ ערגער, דער לעבעדיקער רירעוודיקער כאראקטער, וואָס איז ניט מיטאמאָל צוגעשלאָגנ געוואָרנ, וועט אימ שטויסנ צו שלעכטס, אויב ער קאָנ זיכ ניט אנטוויקלענ צו גוטנ — ער וועט ווערנ א שלעגער, א טרעפער, וואָס וועט גלויבנ אינ אייגענע כאלוימעס, אונ וועט נארנ מענטשנ, גלייבנדיק אליינ אינ זײַנ געשפענסט.

נאָר אויב אזא קינד וועט ארײַנפאלנ צו א ליבנדיקנ אונ איבערהויפט ניט זייער קיינ אָרעמענ פאָטער, וואָס וועט וועלנ אונ קאָנענ אָפגעבנ דאָס לעצטע, קעדיי עפענענ זײַנ קינד די אויגנ אונ אימ באווײַזנ די וועלט, איז דעמאלט— וואָס־זשע דעמאלט? מיינט איר, אז דעמ קינדס גוירל וועט ווערנ בעסער, אזויווי עס פארשטייענ עס געוויינלעכע מענטשנ דעמ בעסערנ גוירל? אָט באלד! אינ שול וועט דאָס קינד זיכ כאפנ צומ וויסנ אפ כידושימ, וועט זיכ מיט דעמ וויסנ קוויקנ, ווי א קראנקער מיט פרישער לופט, אונ וועט ענדיקנ דערמיט, וואָס ער וועט זיכ דורכדרינגענ מיט די עמעסנ פונ וויסנשאפט אונ וועט זיי וועלנ דורכפירנ אינ לעבנ. אונ דער קליינער מיראָנ וועט ווערנ א הייסער פריידיקער פונ יענע עמעסנ אונ ער וועט זיי פאנאנדערטראָגנ צווישנ פינצטערע אונ פארשקלאפטע, אונטער די בלוטיק נאָענטע דאָרפישע סטריכעס... איז ווארט אפ אימ א גוירל, וואָס מעקאנגע זײַנ דארפ מענ אפ אימ ניט! ער וועט זיכ טרעפנ אי מיט די ווענט פונ טורמע, אי מיט אלערליי נאָרעס, מיט ליידנ אונ מיט גוואלדטאטנ פונ מענטשנ איבער מענטשנ. אונ ענדיקנ וועט ער דערמיט, וואָס ער וועט אָדער פארלוירנ גיינ ערגעצ אינ אָרעמקײַט, אינ עלנט אונ אינ פארלאָזנקײַט אפ עפעס א פידאשעק, אָדער פונ די טורמישע ווענט וועט ער ארויסטראָגנ שפראָצנ פונ א טויט־קרענק, וואָס וועט פארצײַטיק אימ ארײַנטרײַבנ אינ קייווער, אָדער פארלירנדיק דעמ גלויבנ אינ הויכנ, הייליקנ עמעס, וועט ער זיכ נעמענ צומ ביטערנ טראָפנ ביז פולשטענדיקער אומבאוווסטזיניקײַט. אָרעמער קליינער מיראָנ!

אין א כמארנעם זומער־טאָג בייגן זיך פון ווינט די זאנגען פון קאָרן. אין האנט פון יעדן שילער האָט געציטערט די פען. נאָר איין מיראָן, וועמען ס'איז נאָך נישט באקאנט געווען וואלקאָס כאראקטער, איז געזעסן מיטן פאָנעם אויסגעקערעוועט צום קלאַס און האָט זיך איינגעקוקט אין נייעם לערער.

— און דו וואָס? — האָט וואלקאָ ביין א געשריי געטאָן און זיך געלאָזט גלייך צו אים.

דער קליינער מיראָן איז איבעראשט געוואָרן פונעם פלוצעמדיקן געשריי. ער האָט אינסטינקטיוו זיך אויסגעקערעוועט, און זיין קערפער האָט אָנגענומען די זעלבע ציטערנדיקע פאָזע, ווי בא זיינע כאווירים.

וואלקאָ האָט גענומען דעם קרייד אין דער האנט און איז צו צום טאָוול. זיך אוועקגעשטעלט, זיך א הוידע געטאָן און גענומען שרייבן. אין אָנהייב האָט ער געשריבן נאָר בוכשטאבן: קליינע און גרויסע, וואָקאלן און קאָנסאָנאנטן, אָן א שום באדייטונג. אָבער ווייטער איז ער דערגאנגען צו ווערטער און דערנאָך צו גאנצע פראזן, ווי צום ביישפיל: „גאָט האָט באשאפן די וועלט", „א מענטש האָט צוויי הענט", „די ערד — איז אונדזער מוטער". ער האָט אזוי־ארום אויסגעשעפט זיין גאנצע טוירע און מיט א גרויסער צאָל דריידלעך און ווידעלעך, וואָס זיינען געווען לאנג, ווי די וועלט, און גלייך, ווי די קאָלבאסן, האָט ער געוויזן אלע זיינע קענטעניש אין „שיין שרייבן". ער האָט אוועקגעלייגט דעם קרייד און איז אָפגעטראָטן פון טאָוול, נאָכאמאָל מיט פארגעניגן א קוק געטאָן אפן דעם אָנגעשריבענעם, דערנאָך האָט ער זיך אויסגעקערעוועט צו דעם ציטערנדיקן קלאַס און האָט ביין א געשריי געטאָן:

— שרייבן!

זיין ווינסשאפטלעכע טעטיקייט האָט זיך אין דעם מאָמענט געענדיקט. איצט האָט זיך אָנגעהויבן זיין טעטיקייט אלס עקאָנאָם. קעדיי דאָס בוילעט דערוויזן, האָט ער שטארק א קנאק געטאָן מיט די פינגער, ער האָט אזוי־ארום אראָפּגעבלאָזן פון זיי דעם געלערנטן קרייד־שטויב און גענומען אין דער האנט דאָס ריטקעלע. און ווי אן אָדלער, וואָס שפירט פון בארג נאָך זיין רויב, האָט ער באטראכט דעם קלאַס, דערנאָך אראָפּ פון גראדוס*) און אָנגעהויבן ארומגיין איבערן קלאַס.

דער ערשטער, אפ וועלכן ס'האָט זיך אויסגעגאָסן זיין בייזער צאָרן, איז געווען א שוואך און דערשראָקן שילערל. א פארשוויצטער, איינגעבויגן איבער דער העפט, האָט ער געהאָרעוועט מיטן גאנצן קויעך, קעריי איינהאלטן די פען אין די ציטערדיקע הענט, און האָט אלע מאָל געקוקט אפן טאָוול, באמיענדיק זיך מאכן אפן פאפיר פונקט אזעלכע דריידלעך, האטשעקלעך און קאָלבאסלעך, ווי ס'האָט דעם עקאָנאָמס געניטע האנט אָנגעצייכנט אפן טאָוול.

*) גראדוס — אן העכער אָרט אין קלאַס, וווּ ס'שטייט דעם לערערס טיש. פירן אפן גראדוס — דאָס הייסט אוועקלייגן דעם שילער אפן לערערס טיש און אים שלאָגן.

דער שטילקײַט, וואָס איז געווענ אזוי שרעקלעכ פאר די איבעריקע, האָט זיכ דער קליינער מיראָנ פארנומענ מיט זײַנ באליבטער ארבעט: ער האָט געטראכט וועגנ זײַנ היים. מ׳קאָנ נישט זאָגנ, אז ער האָט געבענקט נאָכ איר: ער האָט געוווסט, אז אלע מאָנטיק וועט ער זענ דעם טאטנ אונ די מאמע. ער האָט נאָר געטראכט, ווי גוט וועט עס זײַנ, אז ער וועט אמאָל זומער אהיים קומענ, ער וועט ווידער ארומלויפנ איבער די לאָנקעס, אָדער ער וועט זיצנ באם טײַכל אָדער גאָר שפאנענ אינ טײַכל נאָכנ שווימענדיקנ אָטשערעט. דאָס זײַנענ געווענ געדאנקענ: פריילעכע, קלאָרע אונ בלישטשענדיקע, אונ נישט קיינ שווערע אונ נעבעכדיקע. דער קליינער מיראָנ האָט ברייט געשוועבט אינ אָט דער שיינקײַט פונ דער נאטור, וואָס האָט זיכ צעבליט אינ זײַנ פאנטאזיע צווישנ די גרויע אונ קאלטע ווענט פונ דער וואסיליאנער שול, אונ ער האָט נישט געטראכט וועגנ דער געפאר, וואָס האָט זיכ דערנענטערט צום קלאס.

— זאָג נאָר, אונ פארוואָס גרייטסטו ניט צו די העפט אפ שרײַבנ? — האָט דער שאָכנ שטילערהייט געפרעגט בא מיראָנענ אונ האָט אים א שטאָרכע געטאָנ אינ דער זײַט.

— הא? — האָט געענטפערט מיראָנ. ער איז געווענ אומצופרידנ, וואָס מע האָט אים אופגעוועקט פונ זײַנ גאָלדענעם כאָלעם.

— די העפט גרייט צו צום שרײַבנ, — האָט איבערגעכאזערט דער כאווער אונ האָט געוויזנ מיראָנענ, וויאזוי אוועקלייגנ די העפט, אוועקשטעלנ דעם טינטער אונ די פענ לויט די פאראָרדענונגענ פונ וואלקאָ.

— ער גייט שוינ, ער גייט שוינ! — איז דורכ א שעפטשערײַ איבערנ קלאס, גלײַכ ווי ס׳וואָלט זיכ דערנענטערט עפעס א גרויזאמער קייסער. אינ קאָרידאָר האָבנ זיכ דערהערט די טריט פונעם לערער פונ „שיינ שרײַבנ“. באלד האָבנ זיכ די טירנ פונ קלאס אופגעעפנט, אונ ס׳איז ארײַנ וואלקאָ. מיראָנ האָט א קוק געטונ אפ אים. דער לערער מיט זײַנ אויסזענ איז גאָר נישט ענלעכ געווענ אפ קיינ קייסער. ס׳איז געווענ א מיטלוווקסיקער מענטש מיט קורצגעשוירענע האָר אפ דעם קײַלעכיקנ שאָפענעם קאָפ, מיט קורצע רויטע וואָנצעס אונ מיט א רויט שפאניש בערדל. זײַנ ברייט פאָנעם אונ זײַנע שטארק אנטוויקלטע אנגלענ, זײַנע גרויסע אויסגעבויגענע אויערנ האָבנ אים צוגעגעבנ אנ אויסזענ פונ א טעמפער אקשאָנעס אונ פונ א מענטשנפרעסער. קליינע אויגנ פונ א זשאבע זײַנענ געזעסנ טיפ אינ די גריבלעכ אונ האָבנ פונדאָרטנ בייז אונ אומהיימלעכ געפינקלט.

— אגו! — האָט ער שטרענג א געשריי געטאָנ אונ צוגעמאכט די טיר פונ קלאס, דערבײַ האָט ער געפאָכעט מיט דעם בויגעוודיקנ ריטעלע. אונ פונ דעם דאָזיקנ געשריי האָבנ אלע קעפ פונ די פינפ אונ אכציק שילער זיכ אָנגעבויגנ איבער די בלאָוו אונ רויט געווירעטע שרײַב־העפטנ פונקט אזויווי

דערהערט דעמ געשריי אונ דערזענ דעמ אָנגרײַפנדיקנ סוינע, איז צעטומלט געוואָרנ, זיכ צונויפגעדרייט, ווי א מושל אינ זײַנ שטיבל, אונ אופגעהערט שרײַבנ.

— כא־כא־כא! — האָט געלאכט וואלקאָ, צוקוקנדיק זיכ צו זײַנ שרײַבנ.

— הער פּראָפעסער... — האָט אָנגעהויבנ דאָס ייִנגל אונ זיכ פארלוירנ.

— קומ נאָר אהער!

אונ ניִשט דערוואַרטנדיק זיכ, ביז יוינע וועט ארויס פונ הינטער דער באנק, האָט ער אימ אָנגענומענ פארנ אויער אונ אימ ארויסגעשלעפּט אפ דער מיט קלאס.

קוקנדיק אפנ אומגליקלעכנ, צונויפגעהויקערטנ ייִנגל, וואָס האָט געציטערט אונ זיכ פארסלינעט פונ שרעק, האָט דער גאנצער קלאס זיכ צעלאכט אפ א קאָל, כאָטש יעדער האָט אליינ געציטערט אונ זיכ געהויקערט. אָבער אזא איז שוינ די קראפט פונ טיראנישנ דרוק. ס'איז גאנצ גענוג, אז דער טיראנ זאָל א שמייכל טונ, אז אלע די, וואָס געפינענ זיכ אונטער זײַנ דרוק, זאָלנ נעמענ לאכנ, ניט געקוקט דערופ, וואָס זיי לאכנ, אייגנטלעכ, פונ זייער אייגענעמ גורל.

— גיי צומ טאָוול, אנו, שרײַב!

וואלקאָ האָט מיט דער אייגענער האנט אָפּגעווישט א טייל פונ דעמ, וואָס ער האָט פריִער אָנגעשריבנ, אונ האָט יוינענ ארײַנגעשטופּט דאָס קרײַד אינ דער האנט. דאָס ייִנגל האָט אָנגעהויבנ שרײַבנ אפ זײַנ אויפנ פונ לינקס אפ רעכטס. ווידער האָט דער קלאס אָנגעהויבנ צו קײַכנ. וואלקאָ האָט א שמייכל געטאָנ, אָבער גלײַכ האָט זיכ זײַנ פּאָנעמ אָנגערויגעזט, ער האָט זיכ אויסגע־קערעוועט צו דער לעצטער באנק, וווּ ס'זײַנענ געזעסנ די גרעסטע אונ געזונטסטע ייִנגלעכ, אונ האָט א געשריי געטאָנ:

— אנו, ציילט אימ ארײַנ!

דאָס ייִנגל האָט אָנגעהויבנ ציטערנ מיטנ גאנצנ קערפּער אונ האָט עפּעס אָנגעהויבנ שטאמלענ, אָבער גלײַכ זײַנענ צו אימ צוגעלאָפנ צוויי כאווייריִמ־סיפּאקעס אונ אימ א נעמ געטאָנ אפנ גראדוס. אינ קלאס איז געוואָרנ שטיל. אָנשטאָט א געלעכטער איז א בלייכקײַט ארויסגעטראָטנ אפ אלע פּענעמער, — נאָר דאָס ווייטעקדיקע קוויטשענ יוינעס האָט זיכ געהערט אינ די געמויערטע ווענט פונ וואסיליאנער מאָנאסטיר.

— גענוג פונ זײַנעט וועגנ! — האָט וואלקאָ א זאָג געטאָנ, אונ יוינע איז כליפּענדיק אוועק אפ זײַנ אָרט.

נאָכ דעמ, ווי ער האָט אויסגעפירט זײַנ הויכ־פּעדאגאָגישע זאכ, האָט וואלקאָ ווידער גענומענ ארומגיינ איבערנ קלאס, אונ ווידער האָבנ זיכ געשאָטנ קלעפּ איבער די אקסל אונ הענט פונ די יאטנ.

וואָס פאר אנ אײַנדרוק די דאָזיקע לערע האָט געמאכט אפ מיר, מעג מענ פאר־שפּאָרנ מענ שוינ זאָגנ. ער האָט די גאנצע צײַט געציטערט ווי אינ א פּיבער:

אָבער זײַנ האַנט האָט געציטערט, די האַטשעקלעך, דרײדעלעך און קאָלבאַסלעך האָבנ זיך באַקומענ צעבראָכנ, קרום. זײַנ פענ האָט אים נישט געפאָלגט און זיך געדרייט אינ זײַנע הענט, געסקריפעט, געפאָרטקעט, ווי זי וואָלט עפעס באַרויגעז געווענ און האָט געוואָלט וואָס גיכער זיך באַפרײַענ.

וואָלקאָ האָט זיך פאַר אים אוועקגעשטעלט, ווי אַ הענקער איבער דער נעשאָמע. ער האָט בייז געשמייכלט, קיינ וואָרט נישט געזאָגט און גענומענ זיך צוקוקנ צו זײַנ אַרבעט. דאָס אָרעמע ייִנגל האָט דערפילט אַנ אומגליק און האָט אינגאַנצנ פאַרלוירנ די מאַכט איבער זײַנ האַנט און איבער דער ניט־געהאָרכזאַמער פענ.

— אַזוי שרײַבסטו גאָר? — האָט לײַכט אַ צישע געטאָנ וואָלקאָ, און ס׳האָט שטאַרק אַ סווישטשע געטאָנ אינדערלופטנ זײַנ ריטעלע, וואָס האָט, ווי אַ שלאַנג, אַ שנײַר געטאָנ די אַקסל פונ יונגנ יאַטל.

— אוי, אוי, אוי — האָט ער זיך צעקוויטשעט, אָבער ער איז גלײַך אַנ־שוויגנ געוואָרנ, ווײַל ער האָט באַגעגנט וואָלקאָס גרויזאַמענ און גיפטיקנ בליק.

— קאָנסטו, הייסט עס, בעסער נישט שרײַבנ? — האָט וואָלקאָ געפרעגט.

— כ׳קאָנ, כ׳קאָנ! — האָט געשטאַמלט דאָס יאַטל. ער האָט אַליינ נישט געוווּסט, וואָס ער שטאַמלט.

מעגלעך, אַז דער לערער־עקאָנאָם האָט טאַקע געגלויבט, אַז דאָס ייִנגל קאָנ בעסער שרײַבנ, און נאָר אים אַפצולאָכעס באַמיט ער זיך שרײַבנ שלעכט, אָדער גאָר פונ גרויס ליבע צו זײַנ שטעקעלע.

— נו, איז זע־זשע! — און וואָלקאָ איז אַוועק ווײַטער און האָט אַפילע נישט געוווּסט, וואָס פאַר אַ ווילע פרוכטנ ס׳האָט געבראַכט זײַנ גלענצנדע וויסנ־שאַפט. אַגעוו זײַנענ אים ניט אָנגעגאַנ אָט די פרוכטנ — איצטער איז ער געווענ נאָר אַנ עקאָנאָם און מער גאָרנישט. זײַנע אויגנ האָבנ זיך שוינ אַ קער געטאָנ אינ אַנ אַנדער זײַט, זיי האָבנ געזוכט אינ אַ צווייטנ ווינקל פונ קלאַס אַ נײַעם קאָרבנ. דאָרט איז געזעסנ אַ ייִדיש ייִנגל. לויט דער אַלטער געוווינהײַט האָט ער געשריבנ פאַרקערט, פונ רעכטס אַפ לינקס. ער האָט זיך באַמיט נאָכמאַכנ וואָלקאָס דרײדלעך פונ רעכטס אַפ לינקס, פונ ענדע שורע ביזנ אָנהייב. איינ שורע האָט ער שוינ אַפ אַזאַ מינ אויפנ פאַרענדיקט און האָט פונקט אָנגעהויבנ די צווייטע שורע. די אָנגעשריבענע שורע האָט אויס־געזענ ווי ס׳באַדאַרפ צו זײַנ, אָבער די נײַע האָט אַ שטאָך געטאָנ וואָלקאָנ אינ די אויגנ.

— וויִאַזוי שרײַבסטו, מוישע! — האָט ער אַ געשריי געטאָנ און איז צו־געשפרונגענ צום ייִנגל.

וואָלקאָ האָט אַלע ייִדנ אינ קלאַס גערופנ „מוישע" — סײַדנ דאָס זײַנע געווענ קינדער פונ רײַכע אָרטיקע „טוזנ", פאַר וועלכע ער האָט געהאַט גרויסנ רעשפעקט. דאָס ייִנגל, וואָס האָט געהייסנ יוינע טורטעלטאַוב, האָט

אויב א כלאָפּס א זון, הייסט עס, אז מע קאָן אים שלאָגן און באליידיקן, וויפל דו ווילסט,—קיינער וועט פאר קיין כלאָפּס א זון זיך ניט אָננעמען.

וואלקאָ האָט קיין טאָעס נישט געהאט אין זיינע כעזשבנס. קיינער האָט זיך נישט אָנגענומען פארן כלאָפּס זון. דער אומענטשלעכער אופטו פון דעם לערער דעם עקאָנאָם איז אים אראָפּגעגאנגען גלאטיק, פונקט אזויווי אסאך אנדערע זיינע אומענטשלעכע אופטוען. נאָר אינעם הארצן פונעם כלאָפּס זון איז דער דאָזיקער אופטו גלאט נישט אראָפּגעגאנגען. די געשעעניש איז געוואָרן דער ערשטער זוים פון פארדרוס, ביטל און אייביקער סינע צו יעדער אונטער־דריקונג און טיראניע.

ס'האָט אים געקלונגענ אינ די אויערנ אונ געשווינדלט אינ די אויגנ, ווי אינ א געוויטער. ער האָט געפילט, אז ס'וועט אים נישט אויסמיַידנ דער דאָזיקער געוויטער, אז די קלעפּ פונ שרעקלעכנ לערער וועלנ אויכ אָפּ אים פאלנ. די אָנגעשריבענע ווערטער אונ שורעס זיַינענ געשפרונגענ פאר זיַינע אויגנ, זיכ אָנגעבלאָזנ אונ זיכ געפּלאָנטעט. זיי האָבנ אויסגעזענ נאָכ אומגעלומפּערטער, ווי זיי זיַינענ אינדערעמעסנ געווענ. ער האָט אליינ נישט געוווּסט, ווענ ער האָט אופגעהערט שריַיבנ. א גרויער פאַרהאנג איז געשטאנענ פאר זיַינע אויגנ.

— אָט אזוי שריַיבסטו? — האָט וואלקאָ א געשריי געטאָנ איבער זיַינ קאָפּ.

מיראָנ האָט א ציטער געטאָנ, א כאפּ געטאָנ די פענ, זי איַינגעטונקענ אינ דעמ טינט אונ האָט זי א שלעפּ געטאָנ איבערנ פּאפּיר, ווי אנ אָקס פאר די הערנער.

— צי דענ וויַיסטו נישט, וויאַזוי צו האלטנ די פענ?

— איכ וויַיס נישט, — האָט א שעפּטשע געטאָנ מיראָנ.

— וואָס? — האָט א רעווע געטאָנ וואלקאָ. — וויפל מאָל האָב איכ דיר געוויזנ? אמאָל צענ, ניט וויַיניקער.

מיראָנס פארוואונדערטע אויגנ האָבנ געקוקט אפנ צעבייזערטנ פּאָנעמ וואלקאָס. אָבער אָנשטאָט אנ ענטפער האָט וואלקאָ מיט א צונויפגעדריקטנ פויסט א זעצ געטאָנ דעמ יאט איבערנ פּאָנעמ. דער קליינער מיראָנ איז א פאל געטאָנ אפ דער באנק, פונ דער באנק אפנ דיל, ווי מיט א קאָסע אונטערגעשניטנ.

בלוט האָט פארגאָסנ זיַינ פּאָנעמ.

— הייבט אימ אופ! —האָט א געשריי געטאָנ וואלקאָ. פונ די אונטערשטע בענק זיַינענ צוגעשפּרונגענ צוויי, די זעלבע, וואָס האָבנ מיט א רעגע פריִער געגעריקט יוינענ, אונ האָבנ אופגעהויבנ דעמ פארכאלעשטנ מיראָנענ. זיַינ קאָפּ האָט זיכ נישט געהאלטנ אפ די האלדז־מוסקולנ אונ האָט זיכ געבויגנ אראָפּ, ווי בא א טויטנ.

— לויפט נאָכ וואסער! — האָט וויַיטער געקאָמאנדעוועט וואלקאָ אונ האָט נאָכאמאָל א קוק געטאָנ אפ מיראָנענ.

— וואָס איז דאָס פאר א יינגל? — האָט ער געפרעגט.

— מיראָנ, — האָט געענטפערט דער „צענזאָר“, דער עלטסטער אונ דער שטארקסטער אינ קלאס, וועמענ די גאלאָכימ האָבנ באשטימט פאר אנ אופזעער איבער די כאוויירימ.

— ווער איז ער? — האָט וויַיטער געפרעגט וואלקאָ.

— ס'איז איינעמ א כלאָפּס א זונ פונ נ...

— א כלאָפּס א זונ? טפו! וואָס פאר שווארצע יאָר שפּארנ זיכ אהער די כלאָפּנ? — האָט וואלקאָ א ברומ געטאָנ. פונעמ הארצנ איז אימ שוינ אָפּגע־גאנג. ער האָט געהאט אָנגעהויבנ א ביסל מוירע האָבנ פאר זיַינ שטיקל ארבעט, אָבער

אײַנגעשטעלט — פריִער דארפסטו אים אָפּארבעטן, עס זאָל דונערן און בליצן, און ערשט דערנאָך בא זיך, דאָס איז בא אונדז יעדער יאָר אזוי: באם פּאָרעצ מאכן מיר אלצ באצײַטנס ריין און גוט, און אונדזער אייגנס גייט דערווײַל פארפאלן אין פעלד. גוט האָט עס צוגעטראכט אונדזער פּאָרעצ! אים געהער דער וואלד, און מיר האָבן קיין ריטל ניט לעבן שטוב; אים געהער די פּאשע, און בא אונדז איז א טייל פּי אויסגעפּייגערט געוואָרן און די רעשטלעך גייען ארום ווי פריטשמעליעט. בא אים איז דאָס פעלד א ריינס, א באארבעטס, און אונדזער פעלד איז פארוואָקסן מיט בוריאן און מיט ווילדגראָזן. קיין מיסט איז ניטאָ, מיט וואָס צו באגיטיקן, קיין שלעפּ־קראפט איז ניטאָ! און אויב עפּעס וועט שוין יאָ אויסוואקסן, ווערט עס פארפאלן אפן פעלד, ווײַל פריִער מוזן מיר אָפּארבעטן באם פּאָרעצ, ביז ס׳האלט זיך וועטער. און קיינמאָל קאָנען מיר ניט קומען צום שטיקל ברויט, קיינמאָל קאָנען מיר זיך ניט שטעלן אפ די אייגענע פיס, קיינמאָל קאָנען מיר זיך ניט ארויסשלאָגן פון אונטער דעם פּאָרעצס האנט. און דער פּאָרעצ דריקט, אָ, ער דריקט מיט, אלע קויכעס! ער איז בא אונדז איצט דער נאטשאלניק פון דער געמיינדע זײַנער א טעלערלעקער איז א פיסאר, און דער גאנצער ראט מוז זיך בייגן לויט זײַן ווילן. קיין אָרעמער פויער וועט ער ניט לאָזן פון דאָרף ניט אפ קיין פארדינסט און ניט אפ קיין שטעלע, דאָס ביכל גיט ער ניט ארויס. „זיצ דאָ און דריי זיך ניט, ארבעט בא זיך!” און בא זיך איז דאָך ניטאָ וואָס צו ארבעטן, איז גיי צום פּאָרעצ! און דער פּאָרעצ — נא צו צען קרײַצער א טאָג אין דער שווערסטער צײַט, און דו מוזט ארבעטן, ווײַל ס׳איז ניטאָ ווו זיך הינצוטון! אָט אזוי האָט ער אונדז צונויפגעדרייט, און יעדער מאָל דרייט ער צונויפ שטארקער! זאָגט נאָר אליין, צי דארפן מיר נאָך אכוצ דעם האָבן פאנשטשינע? איך רעכן, אז די אמאָליקע פאנשטשינע מיט אירע ריטלער און עקאָנאָמעס איז געווען ניט אזא שווערע.

און איצט הערט אויס, וויִאזוי האָט ער זיך אין אונדז אײַנגעקלאמערט, קעדיי אונדז ארויספּראָוואדען אין פעלד און אזויארום ארײַנעמען אונדז אין די הענט. איך בין אליין דערבײַ געווען און איך קאָן אײַך שווערן, אז יעדער וואָרט איז ריכטיק. איז הערט אויס!

אונדזער אומגליק האָט זיך אָנגעהויבן פון דער קאָנסקריפּציע, איר ווייסט, מיסטאמע, וואָס איז געווען אין 59־טן יאָר. ביז יענער צײַט האָבן מיר געלעבט מיטן פּאָרעצ בעשאָלעם. ער האָט אונדז מוירע געהאט טשעפּען, ווײַל דעמלט האָבן די פריצים נאָך גוט געדענקט די מאזורסקע שכיטע. און מיר, פון אונדזער זײַט, האָבן אים אויך ניט געפּרוווט טשעפּען. פּאשע האָבן מיר געהאט. אין וואלד האָלצ געהאקט, ווי אונדזערע עלטערן פון גאָר אמאָל, און אלע האָבן געוווּסט, אז דאָס איז אונדזער וואלד. די געמיינדע האָט אפילע א לעטניטשע געהאלטן. און דאָ נא דיר — קאָנסקריפּציע. איר ווייסט דאָך — א פינצטער פּאָלק! מע ווייסט ניט וואָס און ווען, מ׳האָט זיך

וועלדער און פּאַשעס

(אַ דערציילונג פון אַ געוועזענעם געטיינדע־באַפולמעכטיקטן)

וואָס פאַר אַ געשרייען זײַנען עס בײַ אונדז געווען וועגן די וועלדער און די פּאַשעס! אָ, ווי די פּריצים האָבן זיך געדרייט, ווי זיי האָבן זיך געסוידעט און אונטערגעקויפט די אינזשעניערן און די אַדוואָקאַטן, כּדי זיך צו באַפרײַען פון אַלע שוועריקײַטן! קלוגע קעפּ! זיי האָבן געוווּסט, אַז כאָטש דער קייסער האָט באַפרײַט די כלאָפּעס און האָט פאַרניכטעט די פּאַנשטשינע, אָבער אויב זיי וועלן ניט אָפּגעבן די פויערים די וועלדער און די פּאַשעס, מוז טאַקע דער כלאָפּ אָדער פאַרפאַלן ווערן, אָדער אָנקומען צו זיי זיך בוקן צו די פיס, און דעמאָלט וועט זיך אומקערן די פּאַנשטשינע כאָטש אין אַן אַנדער מאַנטל, אָבער פאַר די כלאָפּעס קיין ביסל ניט גרינגער.

און איר מיינט מיסטאָמע, אַז די פּאַנשטשינע האָט זיך ניט אומגעקערט צו אונדז? קומט נאָר און טוט אַ קוק, וואָס טוט זיך בײַ אונדז אין דאָרף, וועט איר זיך אַליין איבערצײַגן. עמעס, די אַטאַמאַנעס און עקאָנאָמעס פאָרן שוין ניט אַרום אונטער די פענצטער מיט די נאַהײַקעס, אויפן פּאָרעצס הויף איז שוין ניטאָ יענע דעמבענע קלאָץ, אויף וועלכער עס פלעג יעדער שאַבעס פאָרקומען דאָס „הורטן־שמײַסערײַ", אָבער טוט נאָר אַ קוק אויף די מענטשן, טוט נאָר אַ רעד מיט זיי — שוואַרץ, ווי די ערד, נעבעך, די כאַטעס אַרומגעריסן, אַלטע, זיך אַריבערגעבויגן אויף די זײַטן. קיין פּלויטן איז קימאַט ניטאָ, כאָטש נעבן דאָרף איז אַ וואַלד, ווי אַ ים; מוזן די מענטשן אַרומגראָבן דאָס גוטס מיט גראָבנס און אַרומזעצן מיט ווערבעס, אַזויווי אויף פּאָדאָליע. די פי איז אויס־געמוטשעט באַוואָקסן, און ניט בײַ יעדן באַלעבאָס איז זי פאַראַן.

און פרעגט בײַ די מענטשן, וואָס גייען מיט סערפּן און מיט קאָסעס: „וווּהין גייט איר, מענטשן?" וועלן זיי געוויס זאָגן: „אויפן פּריצישן פעלד שנײַדן קאָרן" אָדער „אויף דער פּריצישער לאָנקע היי קאָסען". און ווען איר וועט זיך פאַרווונדערן, פאַרוואָס גייען זיי צום פּאָרעץ אויף דער אַרבעט איצט, ווען בײַ זיי איז נאָך גאָרנישט ניט געטאָן געוואָרן, און דאָ וואַרעמט עס, עס שיטן זיך אויף די זאַנגען, וועלן זיי אַ שאָקל טון מיט די קעפּ און טרויעריק זאָגן: „וואָס וועסטו טון? מיר זעען עס אַליין, דאָס האַרץ רײַסט, אָבער וואָס וועסטו טון? מיר זײַנען אַרײַן אין כּיוון דעם פּאָרעץ, און בײַ אים איז אַזוי

און ווײַזט דרײַ. א גאנצע טשערעדע פי האָבֿנ מיר באהאלטנ אינ וואלד צווישנ געדיכטעניש אוןווארטנ רויִק אפ דער קאָנסקריפציע. אזוי שווער קומענ אונדז אָנ די שטײַערנ, און דאָ האָט אונדז דער פאָרעצ אָנגעשראָקנ מיט די קלוי־מערשט נײַע העכערונגענ, אז מיר האָבֿנ זיכ ניט געוואקלט פאָשעט אָפנארנ די קאָנסקריפציע, אבי זיכ אויסדרייענ פונ דער צאָרע.

דעמ צווייטנ טאָג, אזוי בא ווארמעס־צײַט, איז די קאָנסקריפציע שוינ דאָ. מע שרײַבֿט איבֿער. מיר אלע האלטנ זיכ, אזויווי מיר האָבֿנ באשלאָסנ. געבֿנ אָנ די קלענסטע טייל פי און זאָגנ, אז אינ וואלד פאשענ מיר זי ניט. און פרייענ זיכ נאָכ, וואָס עס גייט אזוי גלאט. אזש אָט איז די קאָנסקריפציע איבערגעגאנגענ צומ פאָרעצ. עטלעכע מענטשנ האָבֿנ זיכ פארציקאוועט און אוועק נאָכ איר. אינ א קליינער צײַט ארומ קומענ זיי צו לויפנ אינ דאָרפ פארסאפעטע, דערשראָקענע...

— וואָס האָבֿנ מיר געטאָנ? — שרײַענ זיי. — דאָ איז עפעס ניט אזוי, דאָ איז עפעס ניט גלאט. צי האָט דער פאָרעצ אונדז ניט אונטערגעפירט אפ עפעס אנ אומזינ? ער האָט פארשריבֿנ גיט נאָר זײַנע פי נאָר אויכ אונדזערע פי, וואָס איז באהאלטנ אינ וואלד. און די קאָמיסיע איז אוועקגעפאָרנ אהינ. מיר זײַנענ פארכאלעשט געוואָרנ, דערהערנדיק אזא ווונדער: זיכ גלײַכ צונויפגע־נומענ אינ א הורט און אוועקגעלאָפנ אינ וואלד. די קאָמיסיע איז שוינ ניט געווענ. פרעגנ מיר בא די פאסטעכער: עס זײַנענ געווענ, זאָגנ זיי, פריצימ און אונדזער דידיטש. עפעס האָבֿנ זיי געשריבֿנ, געציילט די פי, אָבֿער בא אונדז האָבֿנ זיי גאָרניט געפרעגט. מיר לאָזנ זיכ אינ דאָרפ, זאָגט מענ אונדז, אז די קאָמיסיע איז שוינ אוועקגעפאָרנ פונ הויפ מיט א זײַטיקנ וועג. האָבֿנ מיר זיכ געלאָזט נאָכ איר, זי דעריאָגט אזש אינ דעמ צווייטנ דאָרפ. אזוי און אזוי, זאָגנ מיר, דאָס האָבֿנ די פריצימ אונדזער פי גערעכנט אינ וואלד.

— ווי קאָנ עס זײַנ אײַערע, ווענ איר האָט אליינ געזאָגט, אז מער קיינ פי האָט איר ניט און אינ וואלד פאשעט איר ניט?

— מיר האָבֿנ טאקע אזוי געזאָגט, דאָס האָט דער פאָרעצ אונדז אזוי געהייסנ.

— איז וואָס־זשע ווילט איר פונ אונדז? מיר זאָלנ א צווייטע קאָנסקריפ־ציע בא אײַכ מאכנ צי וואָס? זײַט געזונט! וואָס איר האָט געטאָנ, וועט איר האָבֿנ. וואָס עס איז אָנגעשריבֿנ, דאָס איז פארפאלנ. אגעוו, ניינ, איר קאָנט רעקורסירנ *), אָבֿער מיר זאָגנ אײַכ פאָרויס, אז דער רעקורס וועט אײַכ גאָר־ניט העלפנ, איר וועט אליינ זיכ פאקנ אינ קרימינאל, דערפאר וואָס איר האָט אָפגענארט די קעניגלעכע קאָמיסיע.

מיט דעמ האָבֿנ מיר זיכ אומגעקערט. ס'איז פארפאלנ, האָבֿנ מיר געזאָגט, מירנ א קוק טונ, וואָס וועט פונ דעמ זײַנ.

ווארטנ מיר א יאָר, צוויי, ניטאָ גאָרניט. דער פאָרעצ איז ווײַטער גוט צו אונדז. און ווענ מע דערמאָנט די קאָנסקריפציע, שמייכלט ער און זאָגט: „עס, א

*) רעקורסירנ — אָנקלאָגנ די פאָראָרדענונג פונ די נידעריקערע גאטשאלסטווע.

איבערגעשראָקנ. אָט ווי אונדזער פויער, ער האָט אַלצ מוירע, מע זאָל אימ די שטייַערנ ניט העכערנ. אַזוי איז אויכ דעמלט געווענ — מ׳האָט געזאָגט, אַז מ׳וועט איבערשרייַבנ ניט נאָר די מענטשנ, נאָר אויכ די כודאָבע. הייסט עס, אַזוי וועט עס שוינ אונדז ניט דורכגיינ. איינמאָל, זונטיק איז עס געווענ, דער אוילעמ, ווי געוויינלעכ, גייט אַרויס פונ קלויסטער אונ שטעלט זיכ אָפּ אויפנ פּלאַצ אַ שמועס טונ. דאָ מעלדעט דער וויט שטענדיק פּאַרשייַדענע נייַעס, מע רעדט וועגנ שניט. פּלוצעמ קומט דער פּאָרעצ. „אַזוי אונ אַזוי, געערטע לייַט, אַ וויכטיקע זאַכ—קאָנסקריפּציע. איכ בינ אייַער פּרייַנט, איכ בינ איצט פּונקט אַזאַ פּויער, ווי איר. איר ווייסט, דער קייסער האָט אונדז אַלעמענ געמאַכט, גלייַכ ס׳איז איצט ניטאָ שוינ מער קיינ פּריצימ...״ נו, פּאַשעט גערעדט, ער האָט אָנגעהויבנ פּאַרעדנ די ציינ. מיר האָבנ צעעפנט די מייַלער, דאָס ערשטע מאָל הערנ מיר פונ דעמ פּאָרעצ אַ לייַטיש וואָרט. „אַזוי אונ אַזוי, רעדט דער פּאָרעצ ווייַטער, אַ וויכטיקער איניענ די קאָנסקריפּציע. ווער עס וויל, קומט אַהער, איכ וויל עפּעס וויכטיקס זאָגנ, ווי איר זאָלט זיכ פירנ בייַ דער קאָנסקריפּציע״. אונ דער פּאָרעצ האָט זיכ געלאָזט גיינ צו זיכ אינ הויפ, אונ מיר אַלע האָבנ זיכ געלאָזט נאָכ אימ. ער האָט זיכ געשטעלט אויפנ גאַנעק אונדז אַרומגעקוקט, אַרויסגערופנ צו זיכ עטלעכע עלטסטע אונ איז מיט זיי אַוועק אינ שטוב. מיר שטייענ אונ וואַרטנ, אונדזערע עלטסטע קערנ זיכ אומ. „נו, נו, וואָס האָט דער פּאָרעצ געזאָגט, וואָס פאַר אַ זאַכ?״ אונ די עלטסטע אונדזערע שאָקלענ מיט די גראָווע קעפּ אונ מורמלענ עפּעס. „אַזוי אונ אַזוי, דאָס איז עמעס!״ אונ ווייַטער צו אונדז: „קומט אינ דאָרפ, וואָס האָט איר דאָ אַ געשריי אופגעהויבנ אויפנ פּאָרעצס הויפ? דאָ איז דענ דאָס אָרט פאַר אַנ אַסיפע?״ מיר זייַנענ אַוועק.

— צי ווייסט איר גוטע לייַט,— האָבנ צו אונדז געזאָגט אונדזערע עלטסטע, ווענ מיר האָבנ זיכ אומגעקערט אויפ דעמ פּלאַצ, אַז מאָרגנ דאַרפ צו אונדז קומענ די קאָנסקריפּציע? איז אָט, האָט דער פּאָרעצ אונדזערער, זאָל ער געזונט זייַנ, געזאָגט אונדז, מיר זאָלנ אייַכ וואָרענענ, גיט אַכטונג, זאָגט ער, אויפ די פּי. זיי שרייַבנ איבער די פּי אונ דערנאָכ וועלנ זיי אַרופלייגנ אַ שטייַער צו איינ רינסקע פונ יעדער שטיק. אויב איר וועט זאָגנ, אַז איר פּאַשעט אינ וואַלד, וועט איר אויכ פאַרנ וואַלד מוזנ צאָלנ אַ צווייענדיקנ שטייַער, ערשטנס פאַרנ וואַלד אונ צווייטנס פאַר דעמ, וואָס איר פּאַשעט אינ וואַלד. איז אייצעט אונדז דער פּאָרעצ אַזוי טונ: ניט זאָגנ, אַז מיר פּאַשענ די פּי אינ וואַלד אונ אַ טייל פּי אויסבאַהאַלטנ אינ וואַלד. אַזוי, זאָגט ער, טוט מענ אינ אַנדערע דערפער: אונ דער וואַלד, זאָגט ער, ווי ער איז אייַערער געווענ, אַזוי וועט ער בייַ אייַכ בלייַבנ. ווייַל די קאָנסקריפּציע האָט ניט צו טונ מיט קיינ באָדנ.

האָבנ מיר זיכ אַזוי געייצעט אונ באַשטימט פּאָלגנ דעמ פּאָרעצ. אָט נאַראָנימ. בייַ וועמענ ס׳איז געווענ פינפ שטיק פּי, האָט ער דריי באַהאַלטנ אינ וואַלד אונ צוויי געלאָזט אויפ באַווייַזנ. בייַ וועמענ עס זייַנענ צענ, באַהאַלט ער זיבנ

ווי געוויינלעכ קינדער, האָבנ זיכ צעוויינט אונ יאָגנ די פּי צוריק אהיימ. א גוואלד, א געשריי איז געוואָרנ אינ דאָרפ, ווי מ׳וואָלט עס אונטערגעצונדנ פונ אַלע פיר זײַטנ.

וואָס טוט מענ דאָ? די פרויענ שרײַענ: „מיר וועלנ מיט קאָטשערעס גיינ אונ די פּריצישע דינערס די קעפּ אראָפּהאקנ". אָבער די עלטערע מענטשנ האָבנ זיי אײַנגעשטילט אונ גלײַכ אויסגעקליבנ עטלעכע מענטשנ, מ׳זאָל פאָרנ קיינ לוואָוו צו אנ אדוואָקאט זיכ אייצענענ מיט אימ. מיכ האָט מענ אויכ אויסגעקליבנ. זײַנענ מיר אוועקגעפאָרנ, זיכ אָנגעפרעגט וועגנ אנ אדוואָקאט אנ אוקראַינער, א פאַרדינסטפולנ אונ אופריכטיקנ. געקומענ צו אימ אונ דערציילנ די מײַסע. „נו, זאָגט ער, מירנ אָנהייבנ א פּראָצעס. סטארעט זיכ אויס איידעס, דאָקומענטנ, געלט. אונ דערווײַל האלט זיכ רויִק, ווײַל יעדער בונטאציע וועט נאָר קאליע מאכנ די זאכ".

— אָדער, פּאָרעצל,—זאָגנ מיר,—וויִאזוי וועלנ מיר זיכ האלטנ רויִק, ווענ ס׳איז ניטאָ וווּהינ די פּי ארויסטרײַבנ? אָנ פּאשע וועט דאָכ די פּי אויס־פּייגערנ!

— הא, — זאָגט דער אדוואָקאט, — וואָס־זשע קאָנ איכ אײַכ אייצענ? אויב מיר וועלנ אויסשפּילנ דעמ פּראָצעס, וועט דער פּאָרעצ מוזנ אומקערנ אײַכ דעמ גאנצנ שאָדנ. אונ איצט ווי איר ווילט.

מיט דעמ זײַנענ מיר אוועק. עס האָט זיכ אָנגעהויבנ דער פּראָצעס. וויפל געלט מיר האָבנ אפ אימ אויסגעגעבנ, ווייסט נאָר גאָט אליינ. איכ האָב אויסגערעכנט, אז נאָר דעמ אדוואָקאט אונ אז גערבאָווע מארקעס איז אוועק עפּעס העכער זיבנ הונדערט רינסקע. די געמיינדע האָט זיכ געצויגנ פונ די לעצטע קויכעס, כאָטש ווי ענג עס איז איר ניט אויסגעקומענ. ווײַל דער וואלד אונ די פּאשע איז געבליבנ באמ פּאָרעצ, אונ מיר האָבנ געמוזט א גרעסטע טייל פּי אויספארקויפנ פאר האלבער פּרײַז, ווײַל ס׳איז ניט געווענ מיט וואָס צו האָדעווענ. אונ די רעשט פּי האָט זיכ געטויטשעט אונ טויטשעט זיכ נאָכ איצט אויכ אפ די גענדזוענע ברעגנ אָדער אינ די טאָלנ, אָדער אינ די גערטנער. די סעדער אונדזערע זײַנענ דעריבער צעקאליטשעט געוואָרנ, די פּאסיקעס זײַנענ איבערגעפּירט געוואָרנ. אונ די כודאָבע גייט ארומ נאָר הויט אונביינער.

זיבנ יאָר האָט זיכ אונדזער פּראָצעס געצויגנ, פּונקט ווי מ׳וואָלט זיבנ יאָר פונ דער געמיינדע די אָדערנ געצויגנ. מיר האָבנ זיכ אײַנגאנצנ אָפּגעלאָזט פאר דער צײַט, אָבער צומ פּאָרעצ ניט געגאנגענ, זיכ פאראקשנט. דער פּאָרעצ טוט זײַנס. אינ וואָס פאר א געריכטנ אינ וואָס פאר אנ אינסטאנציעס זײַנענ מיר שוינ ניט געווענ! אי אינ באצירק, אי אינ גובערניע, אי אינ מיניסטעריומ אונ גאָט ווייסט ווו נאָכ. אונ אלצ אזוי: אינ איינעמ פארשפּילט — רעקורסירנ מיר; אינ צווייטנ אויסגעשפּילט — רעקורסירט דער פּאָרעצ. אונ קיינ סאָפ איז ניטאָ. סאָפּקאָלסאָפּ האָבנ מיר זיכ דערוואַרט! עס קומט דער געריכט־אויס־פּילער אונ ברענגט א רעזאָליוציע פונ דעמ העכסטנ מיניסטעריומ. אזוי אונ

שפאס". אוש אָט, אפֿן דריטן יאָר הערן מיר עפּעס א קאָמיסיע פֿאָרט אין דאָרף איבערמעסטן די פּאשעס.

— אָט א נייַע פאַרבלענדעניש,—טראַכטן מיר זיך,—די פּאשע איז אונדזערע פֿון אייביק אָן, צוליב וואָס דאַרף מען זי איבערמעסטן? עמעס, די לעצטע יאָרן האָבן מיר א טייל פּאשע צעטיילט צווישן דער געמיינדע און זי צעאַקערט. טראַכטן מיר, עפּשער איז מען געקומען אויסמעסטן, וויפֿל האָבן מיר צעאַקערט און וויפֿל איז נאָך געבליבן. און די קאָמיסיע גייט גלייַך אין הויף. איבערגעביסן און אוועק אַפֿ דער פּאשע. צעלייגט די מאַפּע. דער פּאָרעץ גייט אַליין מיט זיי און באַווייַזט: עס ציט זיך פֿונדאַנען און ביזדאַנען, און דאָס האָבן זיי צעאַקערט.

זייַנען מיר צוגעגאַנגען צו דער קאָמיסיע, בוקן זיך פֿונדערווייַטנס, צוגעגאַנגען נאָך נעענטער, בוקן מיר זיך נאָכאַמאָל, און די קאָמיסיע קוקט גאָר ניט אין אונדזער זייַט. האָט זיך דער דערוואַגט און וויט און זאָגט:

— דאָס איז, כ'בעט די פּריצים, אונדזער פּאשע, צוליב וואָס מעסט איר זי און שלאָגט פּלעקלעך.

— און דו ווער ביסט?—פֿרעגן די פּריצים.

— איך בין דער וויט פֿון דער געמיינדע.

— נו, איז גוט,—ענטפֿערן זיי און טוען זייערס ווייַטער. זיי האָבן מיט פּלעקלעך אַרומגעגרענעצט דאָס שטיקל, וואָס מיר האָבן צעאַקערט, די איבעריקע ערד באַזונדער. מיר גייען מיטן וויט נאָך זיי, אָבער וואָס זיי רעדן, פֿאַרשטייען מיר ניט, ווייַל זיי פּלאַפּלען אַפֿ דייַטש. געענדיקט די אַרבעט, זעצן זיי זיך אַפֿ דער בריטשקע. דער וויט נאָך זיי. שטייט ניט אָפּ און דערפֿרעגט זיך. דעמלט שטעלט זיך אייַן פּאָרעץ אין דער בריטשקע און זאָגט צו אונדז:

— איר, לייַט, האָט געזען, ווי די קאָמיסיע האָט די פּאשע געמאָסטן?

— יאָ, געזען,—זאָגן מיר.

— און איר האָט געזען, ווי זי האָט פּלעקלעך געקלאַפּט?

— דאָס אויך געזען.

— און איר ווייסט, אַז אָט דאָרט,—ער האָט באַוויזן אַפֿן צעאַקערטן טייל,— דאָס איז אייַערס, דער געמיינדעס, און יענץ איז דעם פּאָרעצס?

— הא, וואָס, ווי?—האָבן מיר אַלע א געשריי געטאָן, ווי אָפּגעפּאַרעטע, צו דער קאָמיסיע. די קאָמיסיע האָט געמאַכט פּלייטע.

דעם צווייטן טאָג יאָגן אונדזערע פּאַסטעכער די פֿי אַפֿ דער פּאשע און דאָרטן שטייען די פּריצישע דינערס. „מאַרש פֿונדאַנען, דאָס איז דעם פּאָרעצס פּאשע, זאָלסט זיך ניט דערוועגן מיט קיין פֿוס טרעטן אַהער." די פּאַסטעכער האָבן אויסגעקערעוועט די פֿי און אוועקגעיאָגט זי אין וואַלד. און דאָרטן זייַנען די פּריצישע ליעסניטשעס און הײַדוקעס: „מאַרש פֿונדאַנען, ס'איז דעם פּאָרעצס וואַלד, זאָלסט זיך ניט דערוועגן איבערטרעטן דעם גרענעץ". די פּאַסטעכער,

לויפן — דער אדוואָקאט איז נאָך ניטאָ. וואָס פאַר אַן אומגליק? ס'איז שוין איינס אַזייגער, ס'איז צוויי, ס'איז דריי — מיר וואָלטן שוין געדאַרפט פאָרן אַהיים, קעדיי אָפּדערנאַכט זײַן אויפן אָרט, און ער איז ניטאָ. ערשט, אַזוי אַרום פיר אַזייגער זעען מיר, ער גייט.

— אַך, כ'בעט אײַך איבער, — זאָגט ער, — כ'בעט אײַך זייער איבער, פאַני באַלעבאַטים. ס'איז אָבער ניט מײַן שולד, וואָס איך האָב פאַרשפּעטיקט. כ'בין געווען אין געריכט, האָט זיך די פאַרטיידיקונג פאַרצויגן ביז איצט, אָבער ס'איז גאָרניט. מירן אַלץ באַווײַזן מאַכן, כ'בעט אײַך צו מיר אין צימער.

— עפּשער וואָלטן מיר זיך בעסער געזעצט אויפן וואָגן און געפאָרן אין דאָרף, — האָב איך געזאָגט, — וואָלט דער פאַן געקאָנט דאָרט איבערקוקן די פּאַ־פּירן און אונדז אויסלערנען, וואָס מיר דאַרפן ריידן.

— ע, ס'איז ניטאָ וואָס זיך צו אײַלן, — האָט ער געזאָגט, — מיר וועלן באַווײַזן פאַרפאָרן, און דאָס איבערקוקן פון די פּאַפּירן וועט לאַנג ניט דויערן.

זײַנען מיר מיט אים אַרײַן אין צימער און זיך אַוועקגעזעצט. פּאַפּירן געבראַכט אַ גאַנצן הויפן. נעמט ער זיי, לייענט, לייענט, פּאַוואָליע, אופמערקזאַם, אַמאָל פרעגט ער בײַ אונדז עפּעס, מיר ענטפערן, ער לייענט ווײַטער. און דאָ איז שוין אַ האַלבע שאָ אַוועק, אַ שאָ, צוויי, און ער גאָרניט. מיר זיצן דאָ, די הויט ברענט אויף אונדז, מיר דרייען זיך, מיר שוויצן, און ער פרעגט אונדז אַלץ אויס, ווי אויף אַ פּראָטאָקאָל, ער לייענט אַלץ די פּאַפּירן, מורמלט זיך, אַ שלאָק אויף אים. מיר האָבן אים שוין עטלעכע מאָל דערמאָנט: ס'איז צײַט פאָרן, און ער אַלץ זײַנס — באַלד, באַלד, און ווײַטער צום לייענען, עס האָט זעקס אַזייגער געשלאָגן, ווען ער האָט דערלייענט. נו, טראַכטן מיר, אַ סאָף שוין צום לייענען, מירן פאָרן! עהע, ס'הייבט זיך ניט אָן, דער אַדוואָקאַט האָט ערשט אונדז אָנגעהויבן פאַרטײַטשן דעם גאַנצן פּראָצעס פון אָנהייב ביזן סאָף, מיט אַלע פּישטשעוועקעס, אַזויווי מיר וואָלטן גאָרניט געוווּסט. ער רעדט, רעדט, און מיר שפּרינגען שיִער פון דער הויט ניט אַרויס. דאָ וואָלט מען געדאַרפט זיך אַ כאַפּ טאָן און אָנשפּאַנען אים אין פאָנעם און אַוועקגיין. איז ניין. דערנאָך האָט ער אונדז אָנגעהויבן לערנען, ווי מיר זאָלן ריידן פאַר דער קאָמיסיע. און אינדערעמעסן האָט ער אונדז גוט געלערנט, אַזוי קלאָר איז פאַר אונדז געוואָרן די גאַנצע זאַך, אַזוי גוט האָט יעדערער געוווּסט, וואָס ער דאַרף ריידן, אויסגעצייכנט. אַ שאָד נאָר, וואָס ווען דאָס לערנען האָט זיך געענדיקט, האָט געשלאָגן נײַן אַזייגער, ס'איז אָוונט שוין, אין דרויסן איז טונקל געוואָרן. ערשט דאַן האָט ער זיך אַ כאַפּ געטאָן, און דאָ האָט נאָך דונערן אָנגעהויבן.

— אוווא, וואָס איז עס אַזוינס, ס'איז שוין אָפּדערנאַכט? — האָט ער געזאָגט און זיך אַרומגעקוקט.

— נו, יאָ, אָפּדערנאַכט, — האָבן מיר געענטפערט, ווי פאַרמישפּעטע.

— וואָס־זשע טוט מען איצט. ווי פאָרט מען?

אזוי, קעדיי צו שאָלעמ מאכנ צווישנ דער געמיינדע אונ צווישנ דעמ הויפ, ווערט באשטימט א גובערניעלע קאָמיסיע, וואָס דארפ אפנ אָרט אלצ פאנאנ־דערקלײַבנ, איבערקוקנ די דאָקומענטנ, איבערפרעגנ די אײדעס אונ ארויסטראָגנ אנ אנטשיידענעמ באשלוס. אונ ביידע צדאָדימ מיט אלע מאטעריאלנ דארפנ יענעמ טאָג זײַנ אפנ אָרט. דער באשלוס פונ דער קאָמיסיע וועט זײַנ באַ־שטעטיקט אָנ אנ אפעליאציע אונ וועט ווערנ אויסגעפילט. נו, האָבנ מיר זיכ א טראכט געטאָנ, איצט וועט געוויס אונדזער עמעס זײַנ, אויב די קאָמיסיע וועט אפנ אָרט באשליסנ, ווײַל יעדערער וועט קאָנענ זאָגנ, וואָס ער ווייסט, יעדנ וועט מענ אויסהערנ, אונ דעריבער ווערנ זיי דאָכ מוזנ מודע זײַנ, אז מיר זײַנענ גערעכט.

דער פּאָרעצ אונדזערער, וואָס האָט די זעלבע רעזאָליוציע באקומענ, איז עפּעס אראָפּגעפאלנ בא זיכ אונ האָט אראָפּגעלאָזט די נאָז. אָבער גיכ האָט ער עפּעס צוגעטראכט, זיכ געזעצט אפ דער בריטשקע אונ אוועק קיינ לוואָוו. וווּהינ ער איז געפאָרנ, ווייסנ מיר ניט, אָבער צוויי אונדזערע מענטשנ, וואָס זײַנענ דענסטמאָל געווענ אינ לוואָוו, האָבנ שפּעטער דערציילט, אז זיי האָבנ געזענ, ווי דער פּאָרעצ איז ארומגעפאָרנ מיט אונדזער אדוואָקאט. פארשטענד־לעכ, זיי האָבנ עס דערציילט שוינ נאָכ אלעמענ. גענוג איז צו וויסנ, אז אינ צוויי אָדער דרײַ טעג ארומ איז אונדזער פּאָרעצ געקומענ פונ לוואָוו א פריי־לעכער אונ אפילע אנ אופגעריכטער. ווונדערנ מיר זיכ, אָבער וואָס הייסט עס, ווייסנ מיר ניט.

מיר זײַנענ אויכ צו אונדזער אדוואָקאט געקומענ געווירע ווערנ, האָט ער אונדז באַרויִקט. „מירנ אויסשפּילנ", זאָגט ער. „איכ אליינ", זאָגט ער, „וועל זיכ שטעלנ אפנ אָרט פאר דער קאָמיסיע. אָדער א טאָג פאר דעמ קומט צו מיר מיט דעמ וויט, מיט די באפולמעכטיקטע, מיט די אײדעס, ברענגט מיט זיכ אלע פּאפּירנ, וואָס איר האָט. מע דארפ אלצ דורכקוקנ אונ זיכ אויסייצענ. איר ווייסט, ווי צו א שלאכט אפ דער מילכאָמע דארפנ מיר זיכ צוגרייטנ. קומט גאנצפרי, וועל איכ יעדנ זאָגנ, וואָס, אונ וויִאזוי ער זאָל ריידנ, ווײַל די זאכ איז, ווי איר זעט, א פארפּלאָנטעטע. האלבטאָג וועלנ מיר זיכ זעצנ אפּ דער פור אונ הײַדא אינ דאָרפ, קעדיי צומ אָנגעמערקטנ טאָג זאָלנ מיר פרי זײַנ אפנ אָרט.

האָבנ מיר אויסגעהערט זײַנ אייצע אונ דאנקענ אימ נאָכ. זיכ צונויפגעקליבנ: דער וויט, צוויי באפולמעכטיקטע אונ דרײַ עלטערע באלעבאטימ פונ דאָרפ אלס אײדעס, צונויפגעקליבנ אלע פּאפּירנ, וואָס זײַנענ נאָר געווענ, אונ אוועק־געפאָרנ באנאכט קיינ לוואָוו, א טאָג פאר דעמ, וואָס די קאָמיסיע דארפ קו־מענ. קומענ מיר צומ אדוואָקאט, ניטאָ — ערגעצ ארויסגעגאנ, נאָר ער דארפ באלד קומענ, מע בעט צו ווארטנ. ווארטנ מיר, ווארטנ, ניטאָ דער אדוואָקאט. ס'איז שוינ צענ, עלפ, צוועלפ אזייגער — ניטאָ. מיר האָבנ זיכ אויסגעהונגערט, געגאנגענ צומ וואָגנ עפּעס איבערבײַכנ. אינ א מינוט ארומ קומענ מיר צו

פאפירן האָט ער געלאָזט. אָט האָט איר זיי, אָט האָסטו דיר! געפּאַרן און די פּאַפּירן ניט געגומען. וואָס עס האָט זיך דעמלט מיט אונדז געטאָן, איז זיך שרעקלעך צו דערמאַנען. געוויס, טראַכטן מיר זיך, האָט מען דאָרט אָן אונדז דעם איניען באַשטימט — די געמיינדע האָט פאַרשפּילט. וואָס וועלן מענטשן זאָגן? וואָס פאַר א נויט וואַרט אַף אונדז ווײַטער? מיר האָבן פּראָווסגעזען, וואָס ס'וואַרט אַף אונדז, ווײַל דעמלט איז שוין ניט שווער געווען עס פּאָרויס־צוזען.

האָבן מיר א יאָג געטאָן אַהיים, און ניט אין דאָרף, נאָר גלײַך אַף דער פּאַשע — ניטאָ קיינער. אין וואַלד — ניטאָ קיינער. און דאָ איז שוין גיך אָוונט. מיר גייען צום הויף. אין הויף — געזאַנגען, געלעכטערן, מוזיק — דער פּאָרעץ איז מעכאַבעד די קאָמיסיע. קוקן מיר — אונדזער אַדוואָקאַט איז אויך אין צי־מער, א פרייִלעכער, א רויטער, א רעדעוודיקער. וויפל קלאָלעס עס איז אין דער מינוט אַף אים געפאַלן, אַזויפיל גלעזלעך ווײַן האָט ער אין זײַן לעבן ניט אויסגעטרונקען. מיר זײַנען פאַרגליווערט געוואָרן, זאָגן שוין גאָרניט, פרעגן גאָרניט — צוליב וואָס? מיר ווייסן אַליין, אַז אונדזער אומגליק איז גרויס. ווי סטויפּעס, האָבן מיר זיך געשטעלט אַפן גאַנעק, שטייען און וואַרטן, און ווייסן אַליין ניט אַף וועמען און צוליב וואָס. די פּריצים האָבן אונדז דערזען, אויסגעשאָסן א געלעכטער. אָבער צו אונדז איז קיינער ניט אַרויס. די פּריצישע דינערס גייען דורך נעבן אונדז, לאַכן, שפּאַסן, שטופּן אונדז אונטער, אָבער זאָגן אונדז קיין וואָרט ניט. די פּריצישע הינט קומען, שמעקן אונדז אַרום, אייניקע גיבן א ברום, און אַנדערע גייען שטיל אָפּ. און מיר — גאָרניט, שטייען, ווי טויטע.

ס'איז שוין די נאַכט צוגעפאַלן, אין די צימערן האָט די שײַן אויפגעפלאַמט, די פּריצים און פּריצעס האָבן עפּעס לידער פאַרצויגן. ס'האָט א רעגן אָנגע־הויבן גיין, און מיר שטייען אַלץ אַפן גאַנעק, מיט אויגן אַרײַנגעקלעפּטע אין די פלאַמענדיקע שויבן, מיט א ציטער אין לײַב, מיט פאַרצווייפלונג אין האַרצן.

אַזש אָט, שוין שפּעט באַנאַכט, האָט זיך די טיר געעפנט, און די פּריצים איינס נאָך איינס האָבן זיך אָנגעהויבן אַרויסקאַטשען צו זייערע בריטשקעס. פון אָנהייב די פּריצים פון דער קאָמיסיע. גייענדיק פאַרבײַ אונדז, האָט דער גרעבסטער פון זיי זיך אָפּגעשטעלט, א קוק געטאָן בייז און געזאָגט:

— ווער זײַנט איר?

— היגע.

— וואָס ווילט איר?

— וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אונדזער פּראָצעס?

— אײַער פּראָצעס? ערשט איצט קומט איר זיך וועגן דעם דערוויסן? שיקורים פּאַסקודנע! איר זײַנט ווערט האָבן וואַלד, האָבן פּאַשעס? און קיין זשעבראַצקע טאָרבע ווילט איר ניט? גייט־זשע אַהיים, און וועגן דעם זאָלט

— כ׳ווייס דען,—האָב איך געזאָגט,—איצט איז שווער פאָרן, ס׳א שלעכטער וועג, און ס׳איז טאקע גאנצ ווײַט, מיט די וועלדער!

— מיר ווייסן אליין ניט וואָס צו טון!—האָבן אונדזערע מענטשן געזאָגט.

— און ארום וויפל אזייגער דארפ מאָרגן קומען די קאָמיסיע?

— צען אזייגער אינדערפרי.

— צען אזייגער? נו איז גאָרנישט: נעכטיקט דאָ איבער, און מאָרגן וועלן מיר אופשטיין גאנצפרי און א יאָג טון אין דאָרפ אזש ס׳וועט א רויך גיין. צו אכט אזייגער וועלן מיר דאָרט זײַן. גייט אָט דאָ באלד, נעבן מײַן הויז איז דאָ א שענקל, דאָרט וועט איר איבערנעכטיקן, און מאָרגן, געדענקט, פארשפעטיקט ניט, איך וועל אף אײַך ווארטן.

וואָס טוט מען? צופרידן ניט צופרידן, זײַנען מיר געגאנ. דער שענקער האָט ווי געווארט אף אונדז.

— איר זײַנט פון פאנ אדוואָקאט? — פרעגט ער.

— יאָ.

— נו, נו, גייט כ׳וועל פאר אײַך אן אָרט געפינען, נעכטיקט געזונט. און עפשער ווילט איר נאָך עפּעס?

— גיט אונדז צו א פּאָרציע בראָנפן, ס׳וועט זיך בעסער שלאָפן.

— מיר האָבן אויסגעטרונקען, זיך אויסגעלייגט און אנשלאָפן געוואָרן, ווי העלצער. צי לאנג זײַנען מיר אזוי געשלאָפן, איינ גאָט ווייסט, וויכטיק איז אָט וואָס: כ׳כאפּ זיך אופ — שוינ גרויסער טאָג, כ׳טו זיך א ריס צום פענצטער, טו א קוק, אפ דער זונ—ס׳איז שוינ בא האלבן טאָג. כ׳קוק זיך ארום— אלע אונדזערע באלעבאטים שלאָפן, ווי קלעצער. וואָס איז דאָס אזוינס, צי איז עס א כאָלעם, צי אפ דער וואָר? איך האָב א געשריי געטאָן מיט אלע קויכעס—ניינ, ס׳איז ניט קיינ כאָלעם! זיי האָבן זיך אופגעכאפּט און אויך צום פענצטער. וואָס איז דאָס? ס׳איז שוינ האלבער טאָג? צי דען זײַנען מיר אזוי לאנג געשלאָפן? א צאָרע האָט אונדז געטראָפן, מיר שלאָגן זיך, ווי פישלעך מיט זאלצ באשאָטענע, און אינ קאָפּ בא יעדן רוישט, די ביינער ווי צעבראָכענע, טוען וויי! מיר רופן דעם שענקער: וויפל קומט אײַך פארן נאכטלעגער?—ניט קיינ סאך, סאכאקל זעקס רינסקע.—וואָס, ווען, וויִאזוי? און ער, גאזלען, זעענדיק, אז מיר אײַלן זיך, אז מיר רײַסן אפ זיך די האָר פון אומגעדולד, האָט זיך אוועקגעשטעלט בא דער טיר און שמייכלט זיך אונטער, גלעטנדיק די באָרד. — אזוי צאָלן בא מיר אלע געסט.

אייניקע פון אונדז האָבן זיך מיט אים אָנגעהויבן דינגען. ער לאָזט אָבער קיינ וואָרט ניט זאָגן. האָבן מיר אים ארײַנגעשטעקט די געלט, וויפל ער האָט געוואָלט, און — צום אדוואָקאט. מיר קומען צו לויפן — ניטאָ אינדערהיים. ער האָט אינדערפרי געווארט אפ אונדז, זיך ניט דערווארט, אוועקגעפאָרן, און האָט געהייסן, מיר זאָלן זיך אײַלן נאָך אים. און אונדזערע פאפירן? — די

אָט דאָס איז אונדזער גוירל. צי וועט אמאָל זײַן בעסער, צי וועלן מיר כאָטש פאר דעם טויט גרינגער אַן אָטעם טוּן? אָבער דער פּאָרעץ ארבעט פון אלע קויכעס, קעדײַ אפּ אונדז שטארקער ארופּצוּצוין די פּענטע. פינף קאָר־טשמעס אינ דאָרף געעפנט, קיין שול איז ניטאָ. א גאלעך האָט ער אויסגעקליבן אַזעלכן, וואָס האלט זײַן צאַד, און בײַ אונדז איז ניטאָ קיינער, וואָס זאָל אַן אייצע געבן. מיר לעבן, ווי יענע אָקסן אין יאָך, אפילע די קינדער אונד־זערע האָבן שוין קיין האָפענונג ניט אַף עפּעס בעסערס.

איר זיך ניט דערוועגנ דערמאָנענ. אוועק די יאָרנ, ווענ איר זײַנט פונ גוטס צעשפארט געוואָרנ! עס זײַנענ פארפאלנ, איוואנע, די געלט!

די גאנצע קאָמיסיע האָט זיך צעלאכט, זיך געזעצט אפ די בריטשקעס אונ אוועקגעפאָרנ.

נאָכ דער קאָמיסיע איז ארויס אונדזער אדוואָקאט, געגאנוועט זיך, ווי א פארברעכער, צעמישט, ווי שיקער.

— הא, איר זײַנט דאָ, איר זײַנט דאָ?—האָט ער געפלאפלט,—כ'האָב אפ אײַכ געווארט, אפ מײַנ וואָרט געווארט. פארוואָס זײַנט איר ניט געקומענ?

— אסאכ האָט אײַכ אונדזער פאָרעץ באצאָלט, איר זאָלט אונדז פארהאלטנ אינ שטאָט, ביז די קאָמיסיע וועט דאָ באשליסנ פונ זײַנעט וועגנ?

— וואָס? וויאזוי? הא! באליידיקט מיכ!—האָט ער געפלאפלט, זיך געזעצט אפ דער בריטשקע אונ א יאָג געטאָנ פונ הויפ.

— זאָלסט זיך דעם קאָפ צעברעכנ!—האָבנ מיר נאָכ אים געזאָגט. אָבער דאָס איז אויכ אומזיסט געווענ, ער האָט ניט צעבראָכנ דעם קאָפ, דער הונט איינער!

אזש אָט איז דער פאָרעצ פלוצעמ ווי געבוירנ געוואָרנ פאר אונדז, שאָק־לענדיק זיך בא דער געעפנטער טיר.

— הע־הע־הע,—האָט ער גערעדט מיט א שיקערנ געלעכטער,—פאני גע־מיינדע, בירגער, באפולמעכטיקטע, וואָס הערט זיך דאָרט? ווי גייט דאָס פראָ־צעסל? גאָרניט, גאָרניט! אָבער שטייט נאָר, איכ וועל אײַכ איצט לערנענ סייכל, איצט וועט איר שפרינגענ, ווי איכ וועל שפילנ. איכ וועל אײַכ געבנ צו וויסנ, איר זאָלט געדענקענ.

אונ ער האָט געהאלטנ וואָרט! צונויפגעדרייט אלעמענ אזוי, אז מ'קאָנ קיינ אָטעמ ניט כאפנ. עמעס, די געמיינדע האָט ניט גלײַכ זיך געלאָזט. מיר האָבנ דערלאנגט א קאסאציע, האָט מענ זי אָפגעוואָרפנ. דעמלט האָבנ מיר בא־שטימט מיט גוואלד פארטיידיקנ אונדזערע רעכט. אָבער דערמיט האָבנ מיר זיך נאָכ ערגער געמאכט. די פרויענ, קינדער, די מענער אונ די אלטע, אלע זײַנענ ארויס פונ דאָרפ, קעדיי ניט לאָזנ דעם פאָרעצ פארנעמענ די פאשע. דער פאָרעצ האָט געבראכט מיליטער. מיר זײַנענ פארנ מיליטער געפאלנ אפ דער ערד, געשריגנ: כאָטש טאָפטשעט אונדז, כאָטש שיסט אונדז, מירנ פונ דער ערד ניט אָפטרעטנ, דאָס איז אונדזערס! אָבער דאָס מיליטער האָט ניט געשאָסנ, ניט געטאָפטשעט, נאָר צעטיילט זיך אפ צוויי ראָטעס אונ רײַטנדיק אוועק אינ דאָרפ — דורכ די פעלדער, דורכ דער טוווע, דורכ די פלויטנ — איז אונדז אויסגעקומענ זיך אומקערנ. צוויי כאדאָשימ זײַנענ זיי אינ דאָרפ געשטאנענ. וואָס בעסערס ס'איז געווענ פונ פי, אויסגעשניטנ אונ אופגעגעסנ, געמאכט א טעל פונ אונדז. אונ ווענ זיי זײַנענ אוועקגעפאָרנ, האָט דער פאָרעצ שוינ געמעגט זײַנ רויִק: די געמיינדע איז געווענ צעבראָכנ אונ צערויִנירט ביז דער שפענטע אונ האָט אליינ געמוזט זיך אָפגעבנ אינ זײַנע הענט.

נאָר די געהילף־מײַסטערס מיט זייער געשריי, מיט זייערע זידלערײַען, דראָונגען און קלאָלעס, מיט זייער ווילקיר איבער די ארבעטער רײַסן מיך ארויס פון דעם ניטדורכזיכטיקן נעפּל, דערמאָנען מיר די לעבעדיקע מיִעסע ווירקלעכקײַט. זיי זײַנען סאַקאַל צווייען, נאָר אומעטום איז פול מיט זיי. אלע ארבעטער ווערן אַנשוויגן און בייגן זיך אײַן, ווען איינער פון זיי גייט דורך. מיט גאָרניט קאָן מען פאר זיי ניט יוצא זײַן, זיי געפעלט גאָרניט. אַפּ אלץ איז באַ זיי דאָ א גרייט זידלערײַ, אפּ אלץ איז באַ זיי גרייט א בייז גיוועדיק וואָרט. און לאָז עפּעס אַן ארבעטער זיך נאָר פּרווון אָפּענטפערן אָדער זיך פארטיידיקן, אָדער זיך אײַנשטעלן פאר א כאַווער — באַלד גיסט זיך אָן מיט בלוט דאָס פּאָנעם פון דעם געהילף־מײַסטער. פון מויל שפריצט פינע. אוי, ווי עס מוטשעט זיך דערנאָך דער שולדיקער! און ס'איז נאָך גוט, ווען מע לאָזט אים לײַדן, ווען מע טרײַבט אים ניט אוועק פון דער ארבעט. ווײַל זיי זײַנען דאָך פולע באַלעבאַטים. זייער מאַכט איבער די ארבעטער איז אומבאַגרענעצט. ווען זיי יאָגן אוועק איין ארבעטער, געפינען זיי באַלד פיר, וואָס בעטן זיך נאָך אַפּ דעם אָרט פון דעם אוועקגעיאָגטן. הײַנטיקער זומער איז פאר די געהילפן א שניט־צײַט! קלײַב נאָר אויס און רײַס אראָפּ פון דעם געהאלט, וויפל דו ווילסט. די ארבעטער וועלן גאָרניט ניט זאָגן — און אויב איינער וועט וועלן זיך קלאָגן דעם בוי־מײַסטער, איז ארויסגעשמיסן, לאָז ער אומקומען פון הונגער, אויב ער האָט ניט געוואָלט זײַן אונטערטעניק.

איינמאָל, ווען איך בין, ווי געוויינלעך, געזעסן לעבן פענצטער און גע־קוקט אַפּ דער ארבעט, האָט זיך מיטאמאָל אָנגעהויבן א געשריי סאַמע אַפּ דער פאָרנטיקער וואַנט. די סיבע פון געשריי האָב איך ניט געזען. איך האָב נאָר געהערט, ווי דער געהילף האָט זיך א וואָרף געטאָן צו איינעם אַן ארבעטער, א פארזאָרגטן היכן מוליער, פון מיטעלע יאָרן, און האָט אָנגע־הויבן זידלען אים מיט די לעצטע ווערטער. און יענער — גאָרניט. ער האָט זיך אײַנגעבויגן און טוט זיך ווײַטער זײַן ארבעט. אָבער דאָס פארזאָרגטע, דאָס אײַנגעשפּארטע שווײַגן האָט נאָך מער צערייצט דעם געהילף.

— דו, מערדער, גאַנעף, קרימינאַלניק, זאָלסט זיך באַלד אוועקנעמען פון־דאַנען! — האָט געשריגן דער פארפּנעטער געהילף, דערנעענטערנדיק זיך צום ארבעטער.

איך האָב געזען, ווי דאָס פּאָנעם פון דעם מוליער, וואָס איז אָנגעבויגן געווען איבער די ציגל, איז אלץ רויטער געוואָרן, ווי מיט פלאַם זיך אָנגע־גאָסן. ער האָט פארקלעמט די ציין און האָט געשוויגן.

— איך דארף צו דיר הונדערט מאָל ריירן, דו האַלאָדראַנעץ, גאַזלען, האַ? מארש פונדאַנען! פּארנעם זיך באַלד! אַניט וועל איך הייסן דיך אראָפּ־וואַרפן!

דער ארבעטער האָט, ווײַזט אויס, געקעמפט מיט זיך אליין. דאָס פּאָנעם באַ אים איז אַזש בלאָוו געוואָרן. צום סאָף האָט ער, ניט אויסגלײַכנדיק זיך,

דער מוליער

אכ, דאָס קלאפּן, דער הארמידער, די געשרייען אפּן גאס פּונקט אנטקעגנ מײַנ פּענצטער יאָגנ ארויס יעדער געדאנק פונ מײַנ קאָפּ. זיי גיבּנ מיר קיינ רו ניט אפּ קיינ מינוט. זיי רײַסנ מיכ אָפּ פונ דער ארבּעט! אונ אינערגעצ קאָנ איכ זיכ ניט אהינטונ, אינערגעצ זיכ ניט בּאהאלטנ פונ דעמ ניט אופהערנדיקנ קלאַפּנ: פונ אינדערפרי בּיז אפּדערנאכט הערט עס ניט אופּ, אונ אז איכ לייג זיכ שלאָפנ, אויסגעמוטשעט פונ דער בּאטאָגעדיקער היצ, הער איכ עס אפילע אינ שלאָף. אונ דאָס ציט זיכ שוינ צוויי כאדאָשימ אזוי. טוט נאָר א טראכט! פונ זינט מע האָט אנטקעגנ מײַנ פּענצטער אָנגעהויבּנ בּויענ אָט דעמ אומגליקלעכנ מויער, פונ יענער צײַט האָבּ איכ קיינ שורע ניט אָנגעשריבּנ. אונ דאָס קלאפּנ, דער הארמידער האָט ניט אופגעהערט אָפּהילכנ בּא מיר אינ די אויערנ.

ניט קענענדיק אליינ ארבּעטנ, זיצ איכ מיר גאנצענע טעג בּאמ פּענצטער אונ קוק, ווי עס ארבּעטנ אנדערע. די בּאוועגונגענ, דאָס לויפנ, די ארבּעט, וואָס עטלעכע צענדליק מענטשנ טוענ, דרייענדיק זיכ אונ נישטערנדיק אינ יענעמ ענגנ אָרט, ווי מורעשקעס אינ זייער הויפנ, צעיאָגנ מײַנ צערייצטקײַט. איכ בּארויִק זיכ, קוקנדיק, ווי בּיסלעכווײַז, אונטער די הענט פונ דער מאסע ארבּעטער וואקסט דער גרויסער מויער, ווי עס רוקנ זיכ ארופ זײַנע ווענט, ווי עס שיפּעט אונ עס רויכערט זיכ דער קאלכ, וואָס מע לעשט אימ אינ גרויסע הילצערנע קאסטנס אונ פונ דאָרטנ לאָזט מענ אימ אראָפּ אינ די גריבּער ; ווי די מוליערס טעסענ ציגל, צופּאסנדיק זיי צומ געהעריקנ אָרט ; ווי פרויענ אונ מיידלעכ טראָגנ צעמענט אינ צעבּריקעס מיט דורכגערוקטע דרענגלעכ אינ די אויערנ; ווי די געהילפנ, אינצווייענ צונויפגעבּויגנ, טראָגנ ארופ ציגל אפּ הילצערנע טראָג־בּרעטלעכ, וואָס ליגנ, ווי א יאָכ, אפּ בּיידע אקסלענ. אָט די גאנצע שווערע טאָגטעגלעכע ארבּעט פונ די מענטשנ טראָגט זיכ דורכ פאר מיר, ווי א כמארע, אונ הערנדיק זייערע געשרייענ, שפּאסנ אונ ריידערײַענ, פארגעס איכ וועגנ זיכ, גלײַכ ווי כ׳וואָלט זיכ טרענקענ אינ עפּעס אנ אומבּרעגיקנ, ניטדורכזיכטיקנ נעפּל, אונ געשווינד, אומבּאמערקט שוועבּט א שאָ נאָכ א שאָ אונ א טאָג נאָכ א טאָג.

געהילפ. די איבעריקע ארבעטער האָבנ צווישנ זיכ וויניק גערעדט, אונ צום ארויסגעטריבענעם איז ביכלאל קיינער ניט צוגעגאנ. אונ אָט איז דער געהילפ געקומענ. אָנגעבלאָזנ זיכ, ווי א בלאָזאק. ער האָט גיכ באקוקט די ארבעטער, זײַנ בייזער בליק האָט זיכ אָפּגעשטעלט אפנ מוליער, וואָס ער האָט אימ נעכטנ דורכגעטריבנ.

— אונ דו, באנדיט, ביסט נאָכאמאָל דאָ? וואָס טוסטו דאָ? ווער דארפ דיכ האָבנ?

— פאנ געהילפ, — רופט זיכ אָפּ דער ארבעטער, צוגייענדיק אפ צוויי שפאנ (צווישנ דער אלגעמיינער שטילקייט איז געווענ צו הערנ, ווי עס ציטערט זײַנ שטימ, וועלכע ער האלט קאמ אײַנ), — פאנ געהילפ, כ'בעט אײַכ איבער, וואָס האָב איכ אײַכ געטאָנ? פארוואָס נעמט איר בא מיר צו דאָס שטיקל ברויט? איר ווייסט דאָכ, אז כ'וועל איצט קיינ ארבעט ניט געפינענ אינדערהיימ...

— מארש פונדאנענ, קרימינאלסקע מאָרדע! — האָט א ברומ געטאָנ דער געהילפ, וועלכנ ס'איז איצט ניט געפעלנ די אונטערטעניקייט פונ מוליער, פונקט ווי נעכטנ איז אימ ניט געפעלנ געוואָרנ זײַנ אײַנגעשפארט שווײַגנ.

דער מוליער האָט אראָפּגעלאָזט דעמ קאָפּ, האָט גענומענ דעמ זאק מיט געצײַג אונטער דער האנט אונ איז אוועק.

א גאנצע וואָכ נאָכדעמ האָב איכ יעדנ אינדערפרי געזענ די זעלבע סצענע אינ גאס. דער ארויסגעטריבענער מוליער האָט, ווײַזט אויס, אינערגעצ ניט געקאָנט געפינענ קיינ ארבעט, אונ יעדער אינדערפרי איז ער געקומענ צומ געהילפ אונ האָט אימ געבעטנ, ער זאָל אימ צונעמענ אפ דער ארבעט. אָבער דער געהילפ איז געווענ הארט, ווי א שטיינ, קיינע ביטעס אונ באקאָשעס האָבנ אימ ניט גערירט, אונ וואָס מער דער מוליער האָט זיכ געבויגנ פאר אימ, וואָס טיפער עס זײַנענ בא אימ אײַנגעפאלנ זײַנע טונקל-געוואָרענע אויגנ, אלצ שטאָלצער האָט זיכ דער געהילפ געהאלטנ, אונ מיט ביטערע גײַוועדיקע ווערטער האָט ער געזידלט דעמ אָרעמענ ארבעטער. אונ דער, נעבעכ, דער ארבעטער, האָט נאָכ יעדער אָפּזאָג צונויפגעקלעמט די ציינ, גענומענ שווײַגנ-דיק דעמ זאק אונטער דער האנט אונ אנטלאָפנ, ניט אומקוקנדיק זיכ, ווי ער וואָלט מוירע געהאט פאר דעמ ניסאָיענ, פאר דעמ רייצ, וואָס האָט געטריבנ צו א בייזנ טאט.

עס איז געווענ שאבעס אפדערנאכט. אנ אומדערוואַרטעטער רעגנ האָט מיכ פארכאפט אינמיטנ גאס, אונ איכ האָב זיכ געמוזט באהאלטנ אינ א נאָענטנ שענקל. אינ שענקל איז קיינער ניט געווענ. דער אומריינער פײַכטער צימער איז געווענ שוואכ באלויכטנ מיט איינ לאָמפ, וואָס האָט זיכ אומעטיק געהוידעט אפ דער סטעליע. בא דעמ שענק-טישל האָט געדרעמלט אנ אלטע אונ גראָבע שענקערנ. כ'האָב באקוקט דאָס שענקל אונ... אָ, א כידעש, א וווּנדער! אינ א ווינקל, בא איינ טיש האָב איכ דערזענ דעמ באקאנטנ מוליער אונ נעבנ אימ

קאָם אויפֿגעהויבן דעם קאָפּ און פּאַמעלעך מיט שטאָלצקייט, וואָס איז שווער איבערצוגעבן, אויסגערעדט:

— א כלאָפּ בלייבט א כלאָפּ! א מודיע בלייבט א מודיע!

דער געהילף איז בא די ווערטער, ווי פארכאלעשט געוואָרן. ווייזט אויס, דעם מוליערס ווערטער האָבן אים געטראָפן אין דעם ווייטעקדיקסטן אָרט: ער איז געווען פון דעם פּאָשעטסטן גראַד. און ווען ער איז געוואָרן „פאַנ געהילף־מייסטער", האָט ער זיך זייער געשעמט מיט זיין אָפּשטאַמונג. אין א מינוט ארום האָט ער אויפגעריסן מיט דער גאנצער קראַפט פון דאמפּ.

— אזוי? דאָס איז צו מיר רעדסטו אזוי? ווארט־זשע, איך וועל דיר באווייזן! איך וועל דיך אָנלערנען. מארש!

דער ארבעטער האָט זיך ניט גערירט פון אָרט און האָט זיך זיינס געטאָן.

— פארנעם זיך פונדאנען, דו באנדיט דו איינער. גיי צו אלדע שווארצע יאָר, אניט וועל איך הייסן רופן א פּאָליציאַנט!

דער ארבעטער האָט איינגעשפּארט נעקלאפּט די ציגל מיטן האמער. דעמלט איז דער געהילף צוגעשפרונגען צו אים, ארויסגעכאפּט בא אים דעם האמער פון האנט, און ארויסגעוואָרפן אין גאס. דער צעקאסטער מוליער האָט פארקריצט מיט די ציינ און האָט זיך אויסגעגלייכט.

— וואָס האָסטו זיך צו מיר צוגעטשעפּעט?—האָט ער א געשריי געטאָן. — וואָס ווילסטו פון מיר?

— הא, דו סטראשעסט מיך? — האָט א רעווע געטאָן דער געהילף. — גוואלד, גוואלד, א מערדער!

אף דעם געשריי איז געקומען דער צווייטער געהילף, און ביידע, מיט פאַרייניקטע קויכעס, האָבן זיי זיך א וואָרף געטאָן אפן מוליער. יענער האָט זיך נים פארטיידיקט. עס האָבן זיך א שאָט געטאָן פויסטן אף זיין פלייצע. באגלייט מיט קלעפּ, שטום פון קאַס און פארצווייפלונג, איז ער אראָפּ פון דער רעשטאָראַניע און געגומען אפן אקסל דעם זאק מיט געצייג.

די איבעריקע ארבעטער, וואָס האָבן געזען די גאנצע זאך, האָבן שווייגנ־דיק געארבעט, אָנגעבויגן איבער די ציגל און פארביסן די ציינ. קיינער האָט אפילע קיין וואָרט ניט אויסגערעדט.

— זע נאָר, באווייז זיך דאָ ניט, דו באנדיט איינער. קלאָץ דו מיעסע! — האָט דער געהילף א געשריי געטאָן און באוויזן דעם אוועקגייענדיקן מוליער א פויסט.

דעם צווייטן טאָג בין איך פרי אויפגעשטאַנען און האָב א קוק געטאָן דורכן פענצטער. אין גאס איז נאָך שטיל געווען. די ארבעטער זיינען זיך צונויפגעגאַנגען אף דער „פאבריק". איך האָב זיך זייער פארוואונדערט, ווען כ'האָב דערזען דעם מוליער, וואָס מע האָט אים נעכטן אוועקגעטריבן. מיט נייגיר האָב איך אָנגעהויבן קוקן, וואָס וועט ווייטער זיין, ווען עס וועט קומען דער

דער קום האָט אויסגעטרונקען דעם ביר, נאָכאמאָל אײַנגעבויגן דעם קאָפּ און געהוידעט מיט אים, ווי דרעמלענדיק.

— איז אָט, — האָט ניטדרייסט געזאָגט דער מוליער, — זײַ־זשע אזוי גוט, מאָנטיק... ע־ע... זעסט דאָך אליין, ווו קאָן זיך אן אָרעמער מענטש אהינטון? סײַדן אומקומען אזוי מיט ווײַב און קינדער.

— נו, וועסט הייסן געבן נאָך א גלאָז פון דעם ברויזיקן? — האָט דער געהילף איבערגעריסן זײַן שמועס.

— אוודע, אוודע! היי, נאָך א גלאָז ביר!

די שענקערן האָט געבראכט נאָך ביר. דער געהילף האָט אויסגעטרונקען און האָט אָפּגעווישט די וואָנצעס.

— נו, וויאַזוי־זשע וועט זײַן? — האָט דער מוליער אומרויִק א פרעג געטאָן, באמיִענדיק זיך נעמען דעם געהילף פאר דער האנט, און געקוקט אים אין די אויגן.

— א, וואָס וועט זײַן? האָט יענער קאלט געענטפערט, ער איז אופגעשטאנען און זיך דערנעענטערט צום ארויסגאנג. א דאנק דיר פארן ביר, און צו דער ארבעט מאָנטיק האָסטו ניט וואָס צו קומען, כ'האָב געדונגען א צווייטן. אנעוו (די ווערטער האָט ער שוין געזאָגט בא דער טיר) אזוינע גאזלאָנים, אזוינע שיבעניקעס, ווי דו, דארף איך ניט. — און דער געהילף איז מיט איין שפרונג ארויס אין גאס און האָט פארמאכט נאָך זיך די טיר פון שענקל.

דער אומגליקלעכער מוליער איז געבליבן שטיין, ווי א דונער האָט אים דערשלאָגן.

א היפּשע מינוט איז ער אזוי געשטאנען, ניט ווייסנדיק וואָס צו טראכטן. פּלוצעם האָט ער זיך אופגעכאפּט. עפּעס א ווילדער געדאנק האָט אים א בליץ געטאָן אין קאָפּ. מיט איין האנט האָט ער איבערגעקערט דעם טיש, בא וועלכן ער איז געזעסן, האָט אָפּגעבראָכן פון אים איין פיסל און א שלײַדער געטאָן מיט דעם אָפּגעבראָכענעם פיסל איבערן שענק־טישל. דער טראסק, דער גרילץ, דער ליארעם, דער געפילדער פון דער שענקערן, דער טומל פון אָנלויפנדיקע מענטשן, דער געשריי פון פּאָליציאַנט — אלץ האָט זיך אין איין רעגע צונויפגענאָסן אין איין ווילדער פארטויבנדיקער הארמאָניע. אין א מינוט ארום איז דער אומגליקלעכער מוליער געווען אינמיטן פון א רעווענדיקן און פּישטשענדיקן האמוין, וואָס האָט מיט גרויס טומל איבערגעגעבן דעם „דולן און מעשוגענעם גאזלען" אין די הענט פון פּאָליציאַנט. דער שטרענגער היטער פון געזעלשאפטלעכער אָרדענונג האָט אים אָנגעכאפּט פאר די אַקסלען און א שטויס געטאָן פּאָרויס.

זײַן סוינע — דעם געהילפֿ. נעבן יעדערן איז געשטאַנען אַ גלאָז ביר, ביז האַלב אויסגעטרונקען.

— נו, גיב אונדז גאָט, קום! — האָט געזאָגט דער מוליער, אַ קלאַפּ געבנדיק מיט דער גלאָז אינעם גלאָז פֿון דעם געהילפֿ.

— זאָל גאָט אײַך געבן! — האָט יענער געענטפֿערט מיט אַ טאָן, וואָס איז פֿיל װײכער געװען, װי פֿריִער אין גאַס בײַ דער אַרבעט.

מיך האָט פֿאַרינטערעסירט אָט די װוּנדערלעכע כאַװערשאַפֿט. איך האָב געהייסן ברענגען אַ גלאָז ביר און האָב זיך געזעצט בײַ אַ טיש אין צווייטן עק צימער אין אַ ווינקל.

— איז וואָס, קום, האָט געזאָגט דער מוליער, זיך באַמיִענדיק אויס־האַלטן אַ גוטברודערישן טאָן. — ניט גוט אַזוי, וואָס דו האָסט זיך אַזוי צו מיר גענומען. ניין, ס'איז ניט גוט!

אַזוי זאָגנדיק, האָט ער אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער גלאָז אין טיש און האָט באַשטעלט נאָך צוויי גלעזער ביר.

— דו ווייסט דאָך, קום, וואָס בײַ מיר אינדערהיים איז, וואָס פֿאַר אַ נויט. מע דאַרף דיר גאָר ניט זאָגן. דאָס ווײַב איז קראַנק, קאָן ניט פֿאַרדינען, און דאָ בין איך אַדאַנק דיר, אַ גאַנצע וואָך אָן אַ גראָשן! איך זאָל זײַן אַליין, וואָלט איך נאָך געליטן. אָבער זעסטו — אַ קראַנק ווײַב און די נעבעכ־דיקע קינדער, וואָס קריכן קאַם אַרום און פּישטשען פֿון הונגער. דאָס האַרץ צערײַסט זיך. יאָ, יאָ, קום, עס צערײַסט זיך. איך בין דאָך זיי עפּעס אַ פֿאָטער!

דער געהילפֿ האָט אויסגעהערט אָט דעם שמועס, האָט אָנגעבויגן דעם קאָפּ און צוגעשאָקלט ווי דרעמלענדיק. און ווען די שענקערן האָט געבראַכט ביר, האָט ער דער ערשטער גענומען זײַן גלאָז, אַ קלאַפּ געטאָן אין דעם מוליערס גלאָז און געזאָגט:

— פֿאַר דײַן פֿרויס געזונט!

— זאָל גאָט געבן, דו זאָלסט אויך ניט קרענקען! — האָט געזאָגט דער מוליער און האָט אָפּגעטרונקען אַ ביסל פֿון גלאָז. מע האָט אָפּ זײַן פּנים געזען, ווי אומגערן האָבן זיך זײַנע ליפּן צוגערירט צום געטראַנק. אַך, עפּשער איז אָפּ דעם געטראַנק אַוועק דער לעצטער גראָשן פֿון דעם גולדען, וואָס ער האָט אַנטליגן, אָפּ וועלכן זײַן מישפּאָכע האָט באַדאַרפֿט דורכלעבן ביז אַ בעסערער צײַט, ווײַל גאָט ווייסט, צי ער וואָלט געקאָנט אַנטלײַען אַ צווייטן, און איצט האָט ער פֿאַרן לעצטן גראָשן גענומען מעכאַבעד זײַן זײַן סוינע, קעדיי כאָטש אַזויאַרום אים פֿאַרגיטיקן.

— און דו, מײַן ליבער קום, גיב נאָר גוט אַ טראַכט, וואָס האָב איך דיר אַזוינס געטאָן? וואָס כ'האָב פֿון קאָס דיר געזאָגט אַ שלעכט וואָרט? און וויפֿל האָסטו דאָך מיר אָנגערעדט? ניין, ס'איז ניט גוט אַזוי קריוודען אַן אָרעמען מענטשן.

-- באַ אונדז זאָגט מען: „דער, וואָס פאַרלאָזט זיך אַף גאָט, פאַרלאָזט אים גאָט אויך ניט.

— כאַ־כאַ־כאַ! — האָט זיך דער סטאָליער צעלאַכט אַף אַ קאָל און האָט אַ מאַך געטאָן מיט זײַנע פעסטע הענט.

— כ'וואָלט אַ באַלד געווען זען, ווען איך פּרווו, אַשטייגער, אַ כוידעש ניט אַרבעטן, צי וואָלט זיך גאָט אַראָפּגעלאָזט פון הימל און מיך אָנגעהאָדעוועט!

— זאָג ניט אַזוי, שלימאַק, רעד ניט קעגן גאָט!

— ניט דערצאָרענען גאָט בין איך אויסן. איך דענק פּונקטעסטוועגן, אַז ניט אומזיסט העלפט גאָט דעם מענטשן!

און ער האָט באַנײַס צעפּאָכעט זיך מיט די פעסטע הענט, גלײַך ווי ער וואָלט זיך מיט זיי פאַרמאָסטן האַקן שטיינער.

— אַז גאָט וועט ניט וועלן, וועלן דײַנע הענט, שלימאַק, אויך גאָרניט העלפן!

— כל־זמן ס'וועט מיר אָפּנעמען די הענט, נאָר דאַן איז שוין דאָס לעבן אויך אַן איבעריקע זאַך!

— זיי וועלן אַפילע געזונט זײַן און וועלן ניט קאָנען העלפן!

— אָ, דאָס וועט ניט געשען!

— מיר וועלן אַ סימען האָבן.

— נו־נו, מירן זען.

אַזוי האָבן ביידע כאַווײרים געשמועסט און זײַנען געגאַנגען מיט אַ פאַרלאָזטן וועג איבער די פעלדער. ביז באָריסלאַוו איז נאָך געווען קעגן אַ האַלב מײַל. די זון האָט פון האַלב־טאָג אומבעראַכמאָנעסדיק געבראָטן. שלימאַק האָט שוין לאַנג געוואָלט אַ טרונק, יודל האָט דערגלײַכן שוין פון לאַנג אָפּטמאָל מיט אַ ראַכמאָנעס־פּאָנעם געכאַפּט אַ קוק צום קלומעקל, וואָס אַף שלימאַקס פּלייצעס: פון דאָרט האָט זיך געלאָזט פילן אַ רייעך פון ברויט און קעז. ער האָט ניט פאַרמאָגט באַ זיך קיין שטיקל ברויט און קיין אײנציקן קרײַצער.

מיטאַמאָל האָט זיך שלימאַק אָפּגעקערעוועט פונעם וועג אין אַ זײַט אונטער אַ שפּיציקן מעשופּעדיקן באַרג. יודלען איז געוואָרן קאַלעמוטנע.

— וווּהין איז, שלימאַק?

— זע אָט האָסטו אַ קרענעטשקע, און מיר ווילט זיך אַ טרונק.

— עפּשער וואָלט קעדײַ געווען אַ ביסל זיך אָפּרוען אויך?

— געוויס אַזוי! די זון בריט, פּרעגלט, ווי מיט פײַער, און מסתּמא וועלן מיר אַזוי אויך נאָך פאַרפאַרי אָנקומען קיין באָריסלאַוו.

— ס'שאַט אַזוי אויך ניט.

מ'האָט זיך געזעצט נעבן קוואַל. שלימאַק האָט זיך אָנגעטרונקען, אַרויסגענומען פונעם קלומעקל ברויט און קעז, און אַז ער האָט דערזען, אַז יודל האָט ניט קיין אייגנס גאָרניט, האָט ער אים אויך פאַרגעלייגט עסן.

ש ל י מ א ק

פאַסירט האָט עס אַמאָל, מיט אַ צוואַנציק יאָר צוריק, ווען אַפן וועג צווישן דראָהאָביטש און באָריסלאַוו האָבן זיך אין אַ שיינעם זומער־טאָג געטראָפן אַ פּאָר יונגעלײַט. כ'ווייס ניט, צי עס קאָן זיך ווען טרעפן, אַז צוויי באָכורים, קימאַט פון זעלבן עלטער, זאָלן אַזוי זײַן ניט־ענלעך איינער צום צווייטן סײַ מיטן כאַראַקטער און סײַ מיטן אויסערלעכן אויסזען. איינער — אַ הויכער, אַ פעסטער און אַ געראָטענער האָט געשפּאַנט פּאָשעט און לײַכט, אָפּט געשמייכלט און אָפּט געזונגען פרייַלעכע לידער; זײַנע געמיינע אין דאָך ריינע בגאָדים און דאָס סטאָליערשע געצײַג אין קלומעק אַף די אַקסלען האָבן גלײַך איידעס געזאָגט, אַז דאָס גייט אַ סטאָליערשער געזעל זוכן פאַרדינסט אין באָריסלאַוו — אין אַ שטאָט, וואָס האָט ערשט ניט לאַנג אָנגעהויבן אויפלעבן און צוציִען צו זיך אַלץ מער אַרבעטער און באַלמעלאָכעס. דער צווייטער וואַנדערער — אַ מיזערנער, אַן אײַנגעהויקערטער און אַן אָפּגעריסענער יִדלעך, מיט אַן אָנויסדריקלעך פּאָנעם, קימאַט פון אַ זאָקן, אַ שווײַגער און אַ מורעשכוירעניק. זײַנע מאָגערע פיס האָבן קאַם באַוויזן נאָכשפּאַנען דעם פעסטן סטאָליער, און די קליינע אײַנגעפאַלענע אייגעלעך האָבן זיך אומרויִק באַוועגט אין די גריבעלעך, גלײַך ווי זיי האָבן זיך פאַר עפּעס דערשראָקן און געזוכט ווו זיך באַהאַלטן. דער דאָזיקער איז דעסגלײַכן געגאַנגען קיין באָריסלאַוו זוכן גליק. נאָר ער האָט אָבער מיט זיך ניט מיטגעטראָגן קיין שום געצײַג, קיין מאַכשירים, וואָס מע זאָל קאָנען מיט זיי עפּעס פאַרדינען.

— פונוואַנען קלערסטו עס, יודקע, צו עקזיסטירן אין באָריסלאַוו? — פרעגט דער סטאָליער.

— פון וואָס גאָט וועט געבן, — ענטפערט דער סוטולעוואַטער יִדל.

— יאָ, ס'איז טאַקע אַזוי, אַלץ איז באַ גאָט אין די הענט, — רופט זיך אָפּ דער סטאָליער, — באַ אונדז זאָגט מען אָבער דאָס ווערטל: „דו טו, און גאָט וועט דיר העלפן.“

— און באַ אונדז זאָגט מען אַנדערש, — האָט יודל קורץ אָפּגעענטפערט.

— ווי־אַזוי־זשע זאָגט מען באַ אײַך? איך בין טאַקע אַ באַלן צו וויסן.

צוגעפעסטיקט א שווארצגעמאָלטער שילד, און אף אים איז מיט פּײַערדיק־רויטע אויסיעס געווען אופגעשריבן: Iudas

„Bier und Brantwein - Ausschank das Maultrommel "*).

און אין שענקל צווישן די שיקערע ארבעטער האָט זיך, ווי א וויונ, אומ־געדרייט אנ אײַנגעהויקערט, כאָטש אפילע ניט קיין זייער דאר יידל: דאָס איז געווען יודל. און בא דעם שענק־טישל איז געשטאַנען א יידענע. מיעס, ווי דער טויט, דערפאר רײַך געקליידעט, מיינסטנ מיט א קינד אָדער מיט צוויי אף די הענט: דאָס איז געווען זײַן ווײַב.

אפדערנאכט. מענגעסווײַז האָבן די ארבעטער זיך א לאָז געטאָן פון דער ארבעט און צעזייט זיך אין אלע עקן, די מערהײַט אינ די שענקען. בא יודלען איז פול געפאקט. אָבער זע נאָר, וואָס פאר אנ אומעטיקער, פארטראכטער, דערשלאָגענער פארשוין שטופט זיך דורכן האמוינ צו דעם שענק־טישל? זײַנ בלאס, אויסגעצערט פּאָנעם זאָגט איידעס, אז ער איז נאָך א קרענק. אין די הענט האלט ער צוויי קיליעס, וואָס אף זיי שפּארט ער זיך אָן, קאַם שלעפּנדיק זײַנע צוויי קראנקע, דארע פיס. אָט האָט ער זיך קאַם מיט צאָרעס צוגע־שטופּט צו דעם שענק־טישל, איז געבליבן שטיין און האָט אָנגעהויבן זיך ארומ־קוקן אין אלע זײַטן.

— וואָס דארפט איר? — האָט די יידענע א פרעג געטאָן.

— יודלען דארף איך.

— יודלען? צו וואָס טויג אײַך יודל? אויב איר ווילט בראָנפן, וועל איך אײַך אליין געבן. און וויבאלד אף באָרג, ווערט אײַך יודל אויך ניט געבן

— ניין, איך דארף ניט קיין בראָנפן, איך וויל נאָר וועגן עפּעס ריידן מיט יודלען.

— ריידן? — האָט די יידענע איבערגעפרעגט פארוווּנדערט און האָט פון אויבן אראָפּ מיטן בליק אָפּגעמאָסטן דעם דאָזיקן שלעפּער, דעם שלימאזל.— וואָס האָט איר מיט אים צו ריידן? זאָגט מיר, וועל איך אים איבערגעבן.

— ניין, כ'וואָלט געוואָלט מיט אים אליין ריידן. אָט איז ער דאָ! — און דער שלעפּער האָט זיך אויסגעדרייט מיטן פּאָנעם צו יודלען, וועלכער האָט זיך סאמע דעמלט דורכגעשטופּט צום טיש מיט גלעזער און גלעזלעך אין ביידע הענט.

— דער גוי וויל שמועסן מיט דיר, — האָט די יידענע געזאָגט יודלען. יודל האָט זיך אויסגעדרייט און געקוקט א ווײַלע אף דעם אָפּגעריסענעם שלי־מאזל. נאָר ער האָט אים, ווײַזט אויס, ניט דערקענט.

— איר האָט געוואָלט מיט מיר ריידן? נו, זאָגט, וואָס ווילט איר?

— איר דערקענט מיך ניט, יודל?

— ניין, עפּעס זײַנט איר מיר ניט קאָנטיק, — האָט זיך יודל אָפּגערופן און האָט נאָכאמאָל אף אים א קוק געטאָן.

*) ביר און בראָנפן־פארקויף פון יודע מוילטראָמל.

— עפשער טאָרסטו גאָר ניט עסן, ס'איז דאָך עפּעס טרייף?

— ע, — האָט יודל זיך אָפּגערופן, — פאר א נויט דערלויבט אונדזער גלויבן עסן טרייפס אויך.

— און גלאט אזוי דערלויבט ער ניט?

— ניין, ער דערלויבט ניט.

— יאָ, ס'איז שוין דאָס עמעסע גלויבן בא אייַך, אז מע קאָן עס אָנציִען, ווי מע דארף נאָר, ווי דער שוסטער ציט אָן דעם לעדער.

— זאָג ניט אזוי, שלימאק, מע טאָר אזוי ניט זאָגן. אונדזער גלויבן איז אזוי פון גאָט, ווי אייַער גלויבן, — האָט יודל, ווי שעמעוודיק, אָפּגעענטפערט.

אָפּגעגעסן — און אוועק וויַיטער. אָט איז שוין אויך באָריסלאוו. האגאם מ'איז געגאנגען די גאנצע צייַט אף טרוקענער ערד, כאָטש קיין רעגן איז שוין אריבער א וואָך ניט געווען, פונדעסטוועגן איז אף אלע גאסן פון באָרי־סלאוו געשטאנען א טיפע זומפּיקע בלאָטע. ייִדן, באָכערים, ריפּניקעס*), ווענענער און טאטשקעס האָבן זיך געדרייט הין און צוריק. טומל, געזאנג, קוילעס און שיקערע קלאָלעס זייַנען אף קיין רעגע ניט שטיל געבליבן.

— וווהינ־זשע וועסטו אצינד גיין, יודל?

— כ'וועל ערגעץ גיין זוכן א שטעלע. און דו וווהין?

— מ'האָט מיך דאָ באשטעלט אף ארבעט, בא א געבייַדע, אָן דאָרטן זע־סטו? איך דארף דאָרטן מאכן טירן, ראמען צו פענצטער און די גאנצע סטאָ־ליערשע ארבעט. נו, זייַ מיר געזונט!

— גיי געזונט, שלימאק! ווייסטו וואָס, אז דו וועסט אמאָל עפּעס דארפן, און איך וועל זייַן ביִעכוילעס... דארפסט וויסן, איך בין ניט אזא ייִד... קום דאן צו מיר! איך וועל אָן דיר ניט פארגעסן.

— איך צו דיר? כא־כא־כא! — האָט זיך שלימאק צעלאכט. — מיט וואָס וועסטו מיר קאָנען העלפן, אז דו ביסט אליין אויך א קאפּצן!

— ווער ווייסט, שלימאק, ווער ווייסט, וואָס ווען ס'איז באשערט. איך זאָג דיר נאָכאמאָל, קום צו גיין. יודל וועט אין דיר ניט פארגעסן!

זיי האָבן זיך צעשיידט.

ס'איז אוועק צען יאָר. נעבן דער באָריסלאווער הויפּטגאס האָט זיך ערשט ניט לאנג געעפנט א נייַ שענקל. דאָס שענקל איז געשטאנען אפן ראָג פון צוויי גאסן, אף א גוט אָרט, כאָטש א קנאפּע אייל נידעריקער פון דער גאס־פלאך, אזוי אז צו דער טיר האָט מען זיך באדארפט אראָפּלאָזן מיט טרעפּ־לעך. ארבעטער פלעגן טאָג ווי נאכט אָנפילן דאָס גראָמע, ברודיקע און פייַכטע שענקל. געזאנגען, קוילעס, קריגערייַען פלעגן דאָרט קיינמאָל ניט אופ־הערן. דורך די שטענדיק אָפענע פענצטער פלעגן זיי, ווי א טויבער געפּיל־דער, זיך צעטראָגן איבער באָריסלאוו. אף דער טיר פונעם שענקל איז געווען

*) ריפּניק — דער, וואָס ארבעט בא נאפט.

געקאָנט פארדינען, האָב איך מיר אלץ געקלערט: כ'וועל נאָך מײַנס פארדינען. און איצט — אויס. וואָלט געווען אינגאנצן אויס, וואָלט דער פארדראָס אזוי גרויס ניט געווען, אָבער אזוי: די הענט זײַנען געזונט, ארום־און־ארום געזונט, און די פיס — אָט אין זיי שטעקט טאקע דער גאנצער אומגליק!

— וואָס־זשע פאר אן אייצע קאָן איך דיר געבן צו די פיס?

— ע, מײַן פרײַנט, צו די פיס וועט מיר שוין קיינער קיין אייצע ניט געבן, סײַדן נאָר דער קיווער אליין, — האָט שלימאק געזאָגט מיט א טרויעריקן שמייכל. — דאָך, עפשער וואָלט איר פאָרט געפונען פון מײַנעטוועגן אוואָסער ס'ניט איז ארבעט?

— וואָס, ארבעט? הם?.. — האָט יודל זיך אָפגערופן און זיך פארקלערט.— פאר דיר עפּעס ארבעט? דאָס איז א גאנץ שווערער איניען, גוטער ברודער, שלימאק! נאָר פארפאלן, וויבאלד כ'האָב צוגעזאָגט, דארף מען עפּעס צו־טראכטן. ווייסטו וואָס, שלימאק, לייג זיך צו אָט דאָ, אפ דער באנק. מאלקע, גיב אים עפּעס א רעדנע אונטערן קאָפּ! נעכטיק איבער, און מאָרגן וועלן מיר זען!

אָפּגעזאָגט זײַנס, איז יודל געגאנגען שלאָפן, און שלימאק האָט אָפּגעזיפצט, האָט אָפּגעזאָגט טפילע און זיך צוגעלייגט אפ דער באנק, צוקאָפּנס אונטער־געלייגט די קויטיקע שמאטע, וואָס די ייִדענע האָט אים געבראכט, און ער איז גיך אזוי אײַנגעשלאָפן געוואָרן.

דעם צווייטן פרימאָרגן האָט יודל לאנג זיך געייִשעוועט מיט זײַן מאלקען און ערגעץ צו די שכיינים אומגעלאָפן. און שוין ערשט ארום האלבן טאָג האָט ער שלימאקן ארײַנגערופן צו זיך אין שלאָפצימער, וואָס איז געווען פאר־וואלגערט מיט בעבעכעס און קימאט אָן שײַן.

— הערסטו, שלימאק, כ'האָב שוין ארבעט פונדײַנעטוועגן.

— אוואָסער?

— גרינגע ארבעט, א סטאָליערשע. פארמאָגסט עפּעס געצײַג?

— א ביסל איז פאראן: א פּאָר הובליעס, אן עקבויער און א האק.

— נו, גוט. דעם עקבויער קאָנסטו אפילע פארקויפן, קיין עקבויער דארפסטו ניט. מע דארף נאָר א הובל, א האק און א זעג.

— וואָס־זשע קאָן עס זײַן פאר אן ארבעט נאָר מיט א הובל, מיט א האק און מיט א זעג?

— אז מע שמועסט א גרינגע, שלימאק. דו וועסט נאָר דארפן הובליעווען הענטלעך צו קאָרבעס און צו ווייעלקעס, בלעטלעך, פלעקלעך, אלץ קלײניקײַטן אזעלכע, פארשטייסטו? פארשפּאָרסט אפילע א ווארשטאט האָבן. דארפסט נאָר אן אקס־טישל; דו וועסט זיך אזוי זיצן און טון דײַן גאנצע ארבעט.

— און ווײַטער? וואָס וועט איר מיר צאָלן?

— פון צאָלן רעדסטו גאָר, שלימאק? פאר וואָס איז דאָ פאראן צו צאָלן? הער נאָר בעסער, וואָס איך וועל דיר זאָגן! קיין דירע האָסטו ניט, עמעס?

— עמעס, פארשטייט איר מיכ, ניט נעכטנ האָט עס פאסירט, ווענ נאָכ גאָר יונגעלייט האָבנ מיר ביידע געוואנדערט קיינ באָריסלאוו.

— א, שלימאק? אוי, בינ איכ עס א זאבודקע! נו, וואָס הערט זיכ עפעס, שלימאק?

— שלעכט, יודל. אנ אומגליק האָט מיכ געטראָפנ.

— מיר איז אדאנקנ גאָט גוט, — האָט יודל געזאָגט.

— כ'זע, כ'זע, — האָט שלימאק טרויעריק אָפגעענטפערט אונ צוגעשאָקלט מיטנ קאָפ.

— ווייסט איר וואָס, שלימאק, איכ האָב איצטער קיינ צייט ניט צו ריידנ מיט אייכ. זעצט זיכ צו אָט דאָ אפ דער באנק, אזוי... מאלקע, גיב אימ א גוט ביסל בראָנפנ אונ אנ אָנבייסנ, הערסט! שפעטער אינ א פרייערער צייט וועלנ מיר שמועסנ. א יאָ?

— גוט, — האָט שלימאק געזאָגט אונ זיכ אנידערגעזעצט אינ ווינקל נעבנ דעמ שענק־טישל.

— ס'איז שוינ געווענ ארומ האלבער נאכט, ווענ אינ שענקל איז שוינ שיטער געוואָרנ אונ אפ אזויפיל שטיל, אז יודל האָט געקאָנט געפינענ א מינוט פרייע צייט. ער האָט אופגעוועקט שלימאקנ, וואָס איז דערווייל אינ טומל אונ דערשטיקעניש געשלאָפנ אפ דער באנק.

— נו, שלימאק, דערציילט, וואָס הערט זיכ עפעס בא דיר?

— איר זעט דאָכ וואָס, — האָט שלימאק אָנ כיישעק אָפגעענטפערט. — אָט צו וואָס איכ בינ געקומענ פאר די צענ יאָר. ס'ווייב האָט אָנגעהויבנ שיקערנ אונ איז געשטאָרבנ. זי האָט איבערגעפירט מיינ גאנצ פארמעגנ. איכ בינ קראנק געוואָרנ, אָנ פיס געבליבנ. וואָס טוט מענ איצט? אפ סטאָליערישער ארבעט נעמט מענ מיכ ניט צו; דאָרט דארפ מענ שטיינ, לויפנ, אונ איכ טויג שוינ דערצו ניט. ארבעטנ באמ גרוב*) — קאָנ שוינ גאָר קיינ ריידע ניט זיינ. וואָס פאר אנ אייצע גיט מענ זיכ? די הענט זיינענ געזונט, אונ קומענ קומט אויס כאָטש לעבעדיקערהייט זיכ באגראָבנ.

— אָט זעסטו אצינד, שלימאק, האָב איכ דיר דענ ניט געזאָגט, אז גאָט דארפ מענ קיינ סייכל ניט לערנענ, וויאזוי צו שטראָפנ א מענטשנ? גאָט האָט אפ אלצ א מיטל.

— אוי, כ'זע שוינ אליינ אויכ! — האָט שלימאק מיט א זיפצ זיכ אָפגערופנ. — גאָטעניו, וואָס האָב איכ שוינ ניט איבערגעטראָגנ פאר די עטלעכע יאָר! ניט אומזיסט גרוי אונ האלט געוואָרנ!

— וואָס־זשע קלערסטו איצט?

— כ'ווייס אליינ ניט וואָס. איכ בינ צו אייכ געקומענ, יודל. איכ געדענק, איר האָט מיר דענסטמאָל געזאָגט: קומ צו גיינ! ביזוואנענ איכ האָב נאָר

---

*) א גרוב אפ ארויסצובאקומענ נאפט.

א ייִדענע, מיט ווי דער טויט, מיט א געקנייטשט פאָנעמ איז געשטאנענ הינטער דעמ שענק־טישל, האגאמ הײַנט, צוליבנ יאָנטעוו איז אינ שענקל ניט גע־ וועג קיינער, אויסער אונדז. אונ איבערנ שענקל האָט ארומגעשפּרײַזט א שוינ באַיאָרטער ייִד מיט א פײַנ בײַכל, אינ אנ אפּלאסענער קאפאָטע אונטערגע־ גארטלט מיט א יאָנטעוודיקנ זײַדענעמ גארטל, מיט א ווידרענעמ שטרײַמל אפנ קאָפ. אפ זײַנ גלאטנ לויטערנ כאָטש געלנ פאָנעמ האָט זיכ אָפּגעשפּיגלט רויִקײַט אונ צופרידנקײַט. דאָס איז געווענ יודל.

איכ האָב מיכ א ביסל אָנגעווארעמט אונ ארויסגעגאנ אינ הויפ ארײַנ.

פונ אלע זײַטנ האָבנ זיכ צומ הויפ געטוליעט בלינדע ווענט פונ שכיינעס־ דיקע הײַזער אונ שטאלנ, געטינקעוועט מיט געלער ליימ. דער הויפ איז געווענ ענלעכ צו עפּעס א גרויסער שטײַג, א שמוציקער, א פארלאָזטער, פויל אונ פארי־ פעשט ניט אויסצומאָלנ. אינמיטנ איז געשטאנענ א גרויסער מיסט־הויפנ פול מיט פארשיידענעמ אָפּפאל. אפ רעכטס, באמ סאמע ראָג פונעמ טראקטיר איז גע־ ווענ א שמאָלער דורכגאנג אפ דער גאס ארויס, אונ אהינצו טאקע פלעג אָפּ־ רינענ די וואסער פונ די שכיינעסדיקע רינוועס אונ פונ נידעריקנ הויפ, ווי אינ א גרוב ארײַנ. אינ אנדערנ עק הויפ איז קיינ אויסוועג פאר דער וואסער ניט געווענ. צוגעשפּארט צו עפּעס א בלינדער וואנט פונ א גאנצ לאנגער גע־ בײַדע, איז געשטאנענ עפּעס א צאָרעדיקע שטאל צי א מינ בודקע מיט א פוילנ דאכ אונ מיט טונקעלע, ניטגעוואלקעוועטע ווענט, ערטערווײַז מיט לעכער. צווישנ דעמ טראקטיר אונ דער בודקע איז געווענ א שמאָלער רינשטאָק פאר דער וואסער. דער צוגעקומענער צופלוס האָט אָבער ניט געקאָנט ארײַנ אינ אימ אונ האָט פארפלייצט קימאט א האלבנ הויפ מיט א בריטנ טײַכל זומפּי־ קער, ברוינער וואסער. באזונדערס לעמ דער בודקע, וואָס געפינט זיכ אינ דעמ נידעריקסטנ אָרט פונ הויפ, האָט זיכ אָנגעזאמלט וואסער מער ווי אר־ מעטומ, אונ א גרויסער שטראָמ האָט ארײַנגערונענ אינ שטוב ארײַנ דורכ די שפּארונעס, דורכ דער אומגעלומפּערטער טיר אונ פונ אונטער דער פארפוילטער שוועל. דאָס איינ אונ איינציקע שמאָלע פענצטערל מיט די שוינ פונ לאנגאָנענ אויסגעזוזעצטע שויבנ, איז געווענ אינגאנצנ פארקלעפּט מיט פּאפּיר, פארגעלט פונ זונ אונ פונ רעגנ. אינ בודקע איז געווענ שטיל, ווי אינ א קייווער. דער רעגנ, ניט נאָר ער האָט ניט אופגעהערט, ער האָט אפילע שטארקער געגאָסנ. טויבע געשרייענ אונ גערויש האָבנ זיכ פונ דרויסנ ארײַנגעריסנ אינ דער דאָזיקער שטײַג ארײַנ, נאָר קיינ איינציקער שפּור אפ דעמ דאָזיקנ אָפּשטויסנדיקנ הויפ האָט ניט באוויזנ, אז אינ באָריסלאוו איז יאָנטעוו, אז דער גאנצער אוילעמ אינ דעמ דאָזיקנ ייִשעוו האָט זיכ יאָנטעוודיק אויסגעפוצט צומ קאבאָלעס־פּאָנעמ פונעמ אלערהעכסטנ גאסט. א גרויע פוילע אונ מענוּוולדיקע וואָכעדיקײַט האָט דאָ געהערשט גאנצ רויִק אונ ניט גערירט.

איכ בינ געשטאנענ א ווײַלע אפנ גאנעק, געקוקט אינ אלע זײַטנ. פונ דער רעכטער זײַט הויפ, דורכ א שמאָל ליקל, האָט זיכ פלוצעמ דורכגערוקט א

— כ׳האָב ניט.

— איז אָט, וועל איך דיר געבן א דירע, טאקע דאָ, אפן הויף. ס׳וועט דיר זײַן שטיל, רויִק, נאָר זיץ און ארבעט. הערסט, צי ניין? עסן וועסטו אויך באקו־מען, און די סטרוזשקעס זײַנען דײַנע. זעלבסטפארשטענדלעך, נאָר די סטרוזש־קעס! וויבאלד נאָר א גרעבער שפענדל, געהער עס שוין צו מיר. נו, און עפעס גרייט איז פאראן בא דיר, א?

— יאָ, עפעס איז פאראן.

— נו, איז רעכט. אז מירן דארפן, וועלן מיר דאָס אויך קריגן. איך וועל דיר שענקען א לײַלעך אפן בעט, דערצו נאָך א פאָר פעקלעך טאבאק א וואָך און יעדן שאבעס צוויי קעלישקעלעך בראָנפן. באשטייסט אפ דערוף, שלימאק?

— מיילע, א ברײַרע האָב איך? זאָל זײַן אזוי, — האָט שלימאק נאָכגע־ביק זיך אָפגערופן און האָט אראָפגעלאָזט דעם קאָפ מיט אזא אומעטיקער מינע, גלײַך ווי ער זאָל אפן קאָפּ האָבן ארופגענומען עפעס א שווערן יאָך, פון וועלכן קיין שום קראפט אפ דער וועלט וועט נישט אימשטאנד זײַן אים צו באפרײַען.

נאָך א צענדליק יאָר איז פארבײַ. דעם קייסערס אָנקום זומער 1880 יאָר האָט צונויפגענומען קיין באָריסלאוו טויזנטער מענטשן פונעם גאנצן אונטער־בערגיקן קאנט. איך בין אויך געגאנ. ס׳איז געווען א מעכײַעדיקער וועטער; געגאנגען בין איך אזוי זיך, פריידיק געשמועסט מיט עטלעכע באקאנטע פויערים, געשעפּט פארגעניגן פון דעם וווּנדערלעך־שיינעם ארום און פון די געדיכטע שאָקן האָבער, וואָס האָבן געשײַנט פון אלע זײַטן, ווי שטערן אין הימל. ניט ווײַט שוין פון באָריסלאוו איז אונדז דאָך באפאלן א רעגן, א גאנץ געדיכטער און אן אײַנגעגעסענער, אזוי אז ביז מיר זײַנען פארגאנגען קיין באָריסלאוו, זײַנען מיר אלע נאס געוואָרן ביזן העמד. דעריקער האָב איך געציטערט פון קעלט, ווײַל איך האָב זיך געלאָזט אין וועג ארײַן בלויז אין א זומער־דיקער בלוזע פון גרויער לײַוונט. ס׳איז גאנץ פארשטענדלעך, אז בא אזעלכע ניטגינסטיקע אומשטענדן איז מיר ניט געלעגן אין זינען פארקוקן זיך אפ די קרענץ, אפ די טריומפאלע טויערן מיט אויפשריפטן, אפ די טויזנטער פענ־דלעך און אפ די טויזנטער יאָנטעוודיק אויסגעפּוצטע יידן. ניט געקוקט אפ דער בלאָטע, האָבן זיי פארפלייצט די גאסן, שטאָלץ געשמייכלט און אלץ גע־האט טײַנעס צום ריבוינעשעלוילעם, וואָס האָט זיי פארשטערט „זייער יאָנ־טעוו", וואָס האָט זיי אזויפיל אָפּגעקאָסט. איך מיט מײַנע כאווירים האָבן גאָר ווייניק געשפאצירט איבער די בלאָטיקע גאסן; די קעלט און דער רעגן האָבן אונדז געצוווּנגען זוכן זיך א טרוקענעם מיקלעט. מיר האָבן פארקערעוועט אין ערשטן טראקטיר, באלד טאקע נאָכן טריומפאלן טויער. דאָס איז געווען יודל מוילטראָמלס שענק.

הובל, א זעג, א האק און א הויפּ: נימדערהובליעווטע שטיקלעך ברעטער. און אין ווינקל, אויך קימאַט איינגאַנצן אין וואַסער, איז געלעגן א הויפן שפּענדלעך, סטרוזשקעס איינגאַנצן איבערגעפּילטע, ווי מיסט, הויך אָנגעלעגט א שיכט אף א שיכט, און אף דעם דאָזיקן הויפן, האַלב פאַרגראָבן אין מיסט, איז געלעגן א מענטש, קאַם איינגעדעקט מיט אַלטע שוואַרצע שמאַטעס. בלויז ער געווען, ווי בעז, און דאַר, ווי א שפּענדל, מיט אן אויסדרוק פון שרעק־לעכן ווייטעק און אויסערגעוויינלעכן צאַאר אף זיין געקנייטשטן פּאָנעם. דאָס איז געווען שלימאַק, פאַקטיש — בלויז שלימאַקס טויטער קערפּער...

א גרויל איז מיר דורך איבערן לייב. צען יאָר אין אַזאַ געהענעם! און דאָ האָט עס געלעבט א מענטש!.. — האָבן געעקבערט צעשפּליטערטע גדאנקען אין מיין מויעך. דאָס קינד האָט זיך דערוויל א וואָרף געטאָן וועקן דעם זיידן, און אז עס האָט דערזען, אז דער זיידע איז איין־קאַלט און פאַרגליווערט און דערצו נאָך עפּעס אַזאַ שרעקלעכער, האָט עס א הויכן געשריי געטאָן און איז אַרויס פון שטוב. איך האָב מיך אויך געלאָזט גיין נאָך דעם. דעם קינדס געשריי האָט פונדעסטוועגן קיינעם ניט געבראַכט צום קאַלטן באַרמינען. אין דער זעלבער צייט האָט א געדיכטער האמוין אף דער גאַס געשאַלט מיט טויבן־דיקע אויסגעשרייען:

— וויוואַט! זאָל לעבן אונדזער פאָטער! לעבן זאָל ער!

דאָס איז געווען א באַווייז, אז דער כאָשעוועסטער גאַסט איז געקומען אף באָריסלאַווער גאַסן.

דער הימל האָט זיך אויסגעלייטערט, צעפליקט די טונקעלע כמאַרעס און זיי אַראָפּגעשליידערט פון זיך אין א ווינקל אַריין, ווי אָפּגעריסענע בעטלערישע שמאַטעס, קעדיי פון אונטער זיי אַרויסצווייזן זיין בלוי, יאָנ־טעווודיק אָנטון.

— וויוואַט! וויוואַט! — האָט געהילכט איבער גאַנץ באָריסלאַוו, געקלונגען פון טויזנטער מיילער. און דער זיידע שלימאַק איז געלעגן אין זיין איפּעש־דיקן נעסט, שטום, איינגעשרומפּן מיט אן אויסגעגליווערטן געזיכט, אין יענער מיִעסער שאָלעכץ, וווהין די מענטשלעכע גיריקייט האָט אים פאַרטריבן און פונוואַנען ס'האָט אים באַפרייט דער איינציקער איבערגעבליבענער פריינט זיינער — דער טויט.

מיידעלע עפּשער פונ א יאָר אכט אונ האָט ניטדרייסט א קוק געטאָנ אפּ מיר מיט א פאַרוואונדערטנ בליק.

— וואָס דאַרפסטו, קינד מייַנס? — האָב איך א פרעג געטאָנ.

— כ׳בינ דאָ געקומענ צום זיידנ.

— צו וואָסער זיידנ?

— אָטאָ דאָ, — אונ האָט א ווייַז געטאָנ אפּ דער כורווע. — אָט דאָ געפינט זיך דער זיידע שלימאַק. איך רופּ אים אָנ זיידע גלאַט אזוי. איך בינ געקומענ זיך זענ מיט אים. קאָנט איר מיר ניט זאָגנ, צי ער איז אינדערהיים?

— כ׳ווייס ניט, קינד מייַנס. ער גייט דענ ווענ ערגעצ?

— גייענ גייט ער ניט אינ ערגעצ. נאָר דער זיידע האָט געזאָגט אייערנעכטנ, בייס איך בינ געווענ בא אים, אז יודל וויל אים ארויסוואַרפנ פונ דער דירע.

— ארויסוואַרפנ גאָר? פאַרוואָס?

— דערפאַר, פאַרשטייט איר, וואָס דער זיידע איז שוינ אַנ אַלטער, ער קאָנ שוינ ניט ארבעטנ.

— אונ וואָס טוט ער דענ, דער זיידע?

— אזוי זיך: הענטלעך צו קאָרבעס, בלעטלעך, פלעקלעך. זינט איך לעב, טוט ער די ארבעט. די מאַמע זאָגט, אז ס׳איז שוינ צענ יאָר.

— אונ פונ אייערנעכטנ ביסטו ניט געווענ בא אים?

— איך בינ ניט געווענ, ווארעמ מייַנ מאַמע איז אויך געווענ קראַנק, האָב איך געמוזט זיצנ נעבנ איר. ערשט אצינד, אז ס׳איז איר געוואָרנ א ביסל גרינגער, האָב איך זיך אויסגעבעטנ צום זיידנ. די מאַמע אליינ האָט מיר אויך געראָטנ גייִנ, עפּשער דאַרפ מענ דעמ זיידנ עפּעס אריינטראָגנ, ווארעמ דער זיידע האָט קראַנקע פיס אונ קאָנ ניט גייִנ. אונ אויב ס׳פעלט אים גאָרניט אויס, זאָל איך זיך באַלד אומקערנ אהיימ.

— נו, רעכט. גיי־זשע טאַקע אונ ווער געוווירע.

דאָס קינד האָט זיך געלאָזט גייִנ, נאָר זי איז שטיינ געבליבנ — דערזענ די גרויסע קאַליוזשע פאַר דער טיר.

— אוי־אוי־אוי! ווי גייט מענ דאָ אריבער? זעט נאָר, ס׳א וואַסער, א גאַנצער דונייַ!

— שטיי נאָר א ווייַלע, איך וועל דיך אריבערטראָגנ, — האָב איך געזאָגט, אונ מיטנ מיידעלע אפּ די הענט האָב איך מיר א לאָז געטאָנ אינ קאַליוזשע ארייַנ. שפּאַנענדיק קימאַט איבער די קניִעס אינ וואַסער, האָב איך דערגרייכט ביז צום טירל אונ האָב עס געעפנט. א וואונדערלעך שוידער־בילד איז אנטשטאַנענ פאַר אונדזערע אויגנ. די גאַנצע בודקע איז געשטאַנענ אינ וואַסער. ארומ — שוואַרצע הוילע ווענט, ערטערווייַז האָט זיך אריַינגעריסנ ברוינע שייַנ פונ טאָג. לעמ דער טיר איז געשטאַנענ אַנ אַלט אקס־טישל. אפּנ טישל — א

הערט נאָר, וואָס עס איז געווען.

גיי איך זיך איינמאָל דורך דער שטאָט, און אף דער פּלייצע טראָג איך מיר א פּעקל בעזעמער אפ א שטעקן, איך גיי זיך אזוי און קוק זיך אום ארום־און־ארום, צי ווינקט ניט עמעצער צו מיר, אָדער צי רופט מען מיך ניט: „טשאָלאָוויטשע, טשאָלאָוויטשע, ווי טײַער זײַנען די בעזעמער?“ און דאָ ארום איז א מענגע מענטשן, ווי שטענדיק אין א האנדל־טאָג. קוק איך זיך אום און זע: עס גייט נאָך מיר עפּעס א פּאָרעצל, א האָרבאטער מיט א גרויסער קאָפּ, ווי א סאָווע. די אויגן זײַנען בא אים גרויע און שלעכטע, ווי בא א זשאבע. גייט ער זיך אזוי און קוקט אלץ אף מיר. איך שטעל זיך אָפּ, כ׳טראכט: עפּשער דארף ער עפּעס. און ער ווי גאָרניט, האָט זיך אויך אָפּגעשטעלט און קוקט אין אן אנדער זײַט, ווי ער האָט צו מיר גאָר־ניט. גיי איך ווײַטער. ער נאָך מיר. איך האָב זיך עפּעס ניט גוט דערפילט — וואָס פאר א שווארץ יאָר!—טראכט איך זיך.—וואָס הייסט עס? און דאָ שרײַט צו מיר א פרוי פון דער זײַט:

— טשאָלאָוויטשע, טשאָלאָוויטשע, ווי טײַער זײַנען די בעזעמער?

— צו פינף, — זאָג איך.

— וואָס הייסט צו פינף? נאט אײַך דרײַ.

— גיב פיר!

— ניין, דרײַ.

— ניין, פיר.

מיר האָבן זיך אויסגעדונגען אף דרײַ מיט א האלבן קרייצער. נעם איך מיר אראָפּ דאָס פּעקל פון דער פּלייצע, צעבינד עס פּאַוואָליע, גיב דער פרוי אָפּ דעם בעזעם, אז דאָ גייט צו דאָס האָרבאטע פּאָרעצל.

— ווי טײַער פארקויפט איר די בעזעמער? — פרעגט ער בא מיר.

— צו פינף קרייצערס, פּאָרעצל, — זאָג איך אים.—קויפט, גוטע בעזעמער. ער האָט גענומען איינעם, א פּרווו געטאָן.

— אזוי, אזוי,—זאָגט ער, — ניטאָ וואָס צו זאָגן, גוטע בעזעמער. און פונוואנען זײַנט איר?

— פון מאָנאסטירעצ.

— אזוי, אזוי, פון מאָנאסטירעצ. און בעזעמער פארקויפט איר אָפט?

— ניין, ניט אָפט. איין מאָל אין וואָך. מאָנטיק.

— אהא, אהא, יעדער מאָנטיק! און אסאך פארקויפט איר אין איין טאָג?

— אָ, ווי עס טרעפט זיך, פּאָרעצל. עס טרעפט, אז מיר מיט דעם ווײַב פארקויפן, וואָס מיר טראָגן ארויס, און עס טרעפט, אז מיר פאר־קויפן ניט אלע.

— הם... זײַנט איר מיט דער ווײַב ביידע, הייסט עס, טראָגט איר ארויס צו אזא פּעקל בעזעמער?

— יאָ, יאָ, פּראָשו פּאנא. אמאָל אזעלכע, אמאָל גרעסערע.

א גוטער פארדינסט

איך בין א מענטש אן אָרעמער. קיין ברעקעלע פֿעלד האָב איך ניט. נאָר א כאטע, אי דאָס אן אלטע. און דאָ האָסטו דיר א ווײַב, צוויי קינדער, געזונט זאָלן זיי זײַן. מע דארף פֿון עפּעס לעבן, מע דארף ווי ס'ניט איז אף דער וועלט זיך האלטן. צוויי ייִנגעלעך בא מיר—איינעם איז פֿערצן, דעם צווייטן צוועלף יאָר — זיי פּאסטוכעווען בא גוטע לײַט, און פֿאר דעם האָבן זיי קעסט און אוועלכן ס'ניט איז אָנטון. דאָס ווײַב שפּינט, פֿארדינט זיך אויך עפּעס. און איך, דער אלטער, וואָס פֿאר א פֿארדינסט קאָן איך האָבן? כ'גיי ווענ־ניט־וועג צום נאָענטן סרוב *), שנײַד אָן בערעזענע ריטער, און פֿאר דער וואָך מאכ איך מיר בעזעמער. עס קומט מאָנטיק, נעמען מיר מיט דעם ווײַב ד' קלומקעס אף די פּלייצעס און גייען אפֿן מארק אין דראָגאָבּיטש. קיין גרויסן פֿארדינסט קאָן מען פֿון דעם ניט האָבן — דרײַ פֿיר קרייצער פֿאר א בעזעם, און דעם פֿאָרעץ דארף מען נאָך באצאָלן פֿאר די ריטער. אזוי אז עס בלײַבט ווייניק. אָבער, וואָס וועסטו טון, מע דארף פֿארדינען, מע דארף דאָך עפּעס באשטיין דאָס אייגענע וועלטל.

און וואָס פֿאר א לעבן איז בא אונדז! בולבע און באָרשטש, אמאָל אוועלכע ס'ניט איז גרויפּן און א ברויטל, אוועלכס ס'וועט זיך טרעפֿן: א קאָרנס איז א קאָרנס, און אויב פֿון גערשטן אָדער פֿון האָבער, איז אדאנק אויך דער־פֿאר. זומערצײַט איז נאָך ווי צו דערלײַדן, אן אָרעמער מענטש פֿארדינט נאָך עפּעס בא א רײַכערן, דאָ א רוי בינען אין פּאסיקע צוהיטן, דאָ היטן בא־נאכט א סאָד, לעבן היי און לעבן סנאָפּעס א ביסל אן ארבעט טון, אניט גייסטו מיט א סאק צום טײַך, כאפּסט עפּעס א פֿישל, אָדער ביז פֿארטאָג וועסטו פֿון וואלד שוועמלעך ברענגען. נו, און ווינטער איז דאָס אלץ ניטאָ, וואָס מיר קריגן בא מענטשן פֿאר דער ארבעט, דערמיט באגייען מיר זיך, און ניט איין מאָל פֿוכנען מיר פֿון הונגער. אָט ווי עס לעבן אָרעמע כאלופּניקעס!

אָט זעט איר, האָט זיך אָבער נאָך געפֿונען א גוטער מענטש, וואָס פֿארגינט ניט אויך אונדזער פֿארמעגן, ד. ה. צופּיל גוטס איז בא דיר, אלטער, וועסט נאָך פֿעט ווערן, וועסט זיך צעהוליען, איז אָט האָסטו דיר! און האָט ארײַנגעשאָטן אזעלכס, אז איין גאָט ווייסט וואָס וועט זײַן.

---

*) אן אָרט, ווו מע האָט דעם וואלד אויסגעהאקט.

באלד, דעם זעלבן טאָג טאקע, האָבן מיר זיך צוגעכאַפּט ביידע, אַזויווי צו א הייסן באָרשטש. ריטער אָנגעטראָגן א גאַנצע סטירטע — א פאבריק אין כאטע! איך ברעך אַרום די צווייַגלעך, זי רייַסט אַרום די בלעטער, די הויט איז איר אויש פון די דאָלאָניעס אראָפּ. און איך שנייַד אַזוי אַרום די גרעבע־רע עקן, לייג צונויף. שנייַד אַרום די הענטלעך — די אַרבעט זידט. עס איז געקומען זונטיק, און הונדערט בעזעמער זייַנען גרייט און אין פעקלעך צו פינף און צוואַנציק צונויפגעבונדן און אַזוי צוגעפּאַסט, אַז יעדער פון אונדז נעמט צוויי פעקלעך אַריבערגעהאַנגען, איינס פון פאָרנט און איינס פון הינטן, און דער שטריק אויף דעם אַקסל. ס'איז געקומען מאָנטיק, נעמען מיר גוטע שטעקנס אין די הענט, די פעקלעך אויף זיך און אוועק אין שטאָט. ס'איז אַזאַ היץ, אַזאַ ספּעקע, גאָט זאָל אָפּהיטן. דער שווייס רינט פון אונדז ריטשקעסווייַז, אין האַלדז איז טרוקן. נאָר וואָס וועסטו טון — א פאַרדינסט, איז א פאַרדינסט.

קומען מיר אין שטאָט, האָבן אַלע אויף אונדז די אויגן אויסגעשטאָרטשעט. מע האָט קיינמאָל ניט געזען, מע זאָל אַזעלכע גרויסע פעקלעך טראָגן.

— הערט נאָר, טשאַלאָוויטשע, — מאַכט מען פון אונדז כויזעק, — ווו האָט איר די פערד פאַרקויפט, וואָס איר רוקט אַליין א פור ריטער?

— טשאַלאָוויטשע, טשאַלאָוויטשע, — שרייַען אַנדערע, — בא וועמען האָט איר עס א בערעזענע ווענדל געקויפט? צי האָט איר דאָס בערעזענע ווענדל געבראַכט מיט דער באַבע אין שטאָט פאַרקויפן? וואָס ווילט איר פאַר דעם בערעזענעם ווענדל?

און מיר גאָרניט. קאַם וואָס מיר כאַפּן דעם אָטעם. און גיין גייען מיר, אַז די אויגן קריכן פון קאָפּ אַרויס. א דאַנק גאָט, קאַם דערקראָכן צום הויז, ווו דער פּאָרעץ האָט געהייסן וואַרטן. צוגעגאַנגען צום גאַנעק און א וואָרף די פעקלעך אויף דר'ערד. און אַליין אויף די פעקלעך, קאַם לעבעדיק, אַנידער־געפאַלן. און סאַפּען אַזוי, אַז די צינגער פון די מייַלער אַרויסגעשטעקט. ניטאָ, ניטאָ. פּלוצעם האָט א פענצטער א סקריפּע געטאָן, און דער פּאָרעץ קוקט אַרויס.

— אַהאַ, — זאָגט ער, — דאָס זייַנט איר, טשאַלאָוויטשקו?

— אַזוי, פּראָשו פּאַנאַ. דאָס בין איך מיט די בעזעמער.

— גוט, גוט, כוועל באַלד צו אייַך אַרויסגיין.

ער האָט פאַרשלאָסן דעם פענצטער, מיר וואַרטן. נאָך א היפּשער מינוט איז ער אַרויסגעגאַנגען.

— נו, וואָס, האָט איר געבראַכט די בעזעמער?

— יאָ, פּראָשו פּאַנאַ. הונדערט, ווי איר האָט געזאָגט.

— אַהאַ! איז גוט. אָדער איך דאַרף זיי איצט ניט. נעמט זיי, לאָזן זיי בא אייַך זייַן א צייַט, אָדער איר קאָנט זיי פאַרקויפן. און אַז איך וועל זיי דאַרפן, וועל איך אייַך איבערגעבן, און איצט נאָט אייַך דאָס קוויטל, וועט איר עס באַווייַזן דעם וויט. ער וועט אייַך שוין זאָגן וואָס צו טון.

— אהא, אהא! און אסאך בעזעמער קאָנט איר אזוי פאר א וואָך מאכן?

— דאָס איז, פראַשו פאנא, ווי סע פאָדערט זיך. זומער פארקויפט זיך וויני־קער, ארבעט איך אויס ווייניקער. און אין הארבסט און ווינטער גייט אזא סכוירע בעסער.

— אזוי, אזוי פארשטענדלעך! איר זעט, איך בין א פּאָדריאַדטשיק צו די מעלוכישע מאגאזינען. אזוי אז איך דארף אזעלכע בעזעמער אסאך, אזוי א הונדערט שטיק. וואָלט איר געקאָנט אין א וואָך ארום מיר מאכן הונדערט בעזעמער?

איך האָב א טראכט געטאָן און זאָג:

— פארוואָס ניט, כ׳וועל מאכן. ווו זאָל איך עס אייַך צושטעלן?

— אָט דאָ, — זאָגט ער און האָט מיר אָנגעוויזן אף א הויז. — אָבער גע־דענקט, איר זאָלט ברענגען, איך וועל אייַך אפן אָרט גלייַך באצאָלן. יאָ, ווי טייַער, זאָגט איר, איז איינער?

— נו, אז איר נעמט אזויפיל אין הורט, וועל איך אייַך אראָפּלאָזן פאר פיר.

— ניין, ניין, ניין. מע דארף ניט, לאָזט ניט אראָפּ! איך וועל אייַך צו פינף באצאָלן.

— זאָל אייַך גאָט געזונט געבן, פאנע.

— נו, זייַט מיר געזונט, אָבער געדענקט. איבער א וואָך פון הייַנטיקן טאָג זאָלט איר קומען. — און מיט די ווערטער האָט זיך דאָס פּאָרעצל ערגעצ אוועקגערוקט, און איך בין געבליבן. אָט, טראכט איך זיך, עפּעס א גוט פּאָרעצל, ער זאָגט אפילע ניט, מע זאָל אראָפּלאָזן א פרייַז, און אף אזא סומע באשטעלט ער בעזעמער. ס׳וועט דאָך אף א גאנצ פינפערל זייַן. גאָטעניו! און איך האָב שוין אף אים א שלעכט אויג געהאט, ווען ער האָט אזוי נאָך מיר געשפּירט. נו, שענק אים, גאָטעניו, לאַנגע יאָרן. דאָך האָט זיך מיר איינמאָל א גוטער פארדינסט געטראָפן.

געשווינד האָב איך זיך א לאָז געטאָן נאָך מייַן אלטער, שוין ניט געקוקט, פארקויפט צי ניט פארקויפט אונדזער סכוירע — געקויפט זאלצ, שוועבעלעך און וואָס מיר האָבן נאָר באדארפט, און געלאָזט זיך אהיים. זאָג איך צו דער אלטער: אזוי און אזוי, ס׳האָט זיך א גוטער פארדינסט געטראָפן, ס׳וועט זייַן מיט וואָס דעם צינש באצאָלן, און פאר דיר וועט אף ווינטער אונטערגעניי זייַן. זי האָט זיך אויך געפרייט.

— מע וועט דארפן, — זאָגט זי, — זיך נעמען אינייַנעם. אניט וועסטו אליין די גאנצע ארבעט פאר א וואָך ניט מאכן. איך וועל מייַן ארבעט דערווייַל אָפּלייגן.

גוט. אזוי פלאַפלענדיק, האָבן מיר זיך געאייַלט, קימאט געלאָפן אהיים, קעדיי, זעט איר, קיין צייַט ניט פארערן.

סטויפּנער, וואָס איז פופציק יאָר אפ איין אָרט געשטאנען, ווי א סטויפּ. אזוי־ווי כ׳וואָלט זיך מיט טשעמעריצע אָנגעגעסן.

— פאנע וויט! — זאָג איך אין א צײַט ארום. — איך וועל ניט צאָלן.

— דו מוזט!

— ניין, כ׳וועל טאקע ניט צאָלן. וואָס וועט איר מיר טון? וואָס קאָן א נאקעטער באהאלטן אין פאזוכע? איר ווייסט דאָך, אז פאר די בעזעמער וועל איך פאר א גאנץ יאָר קאם פופצן רינסקע אָפּלייזן.

— וואָס קאָן איך וויסן? דער פאן קאָמיסאר דארף דאָס בעסער וויסן! — זאָגט דער וויט. — מײַן זאך איז צונויפנעמען דעם שטײַער, אז דו ווילסט ניט געבן, וועל איך דעם עקזעקוטניק *) ארויסשיקן.

— אָוווא! שיקט אפילע באלד, דער עקזעקוטניק וועט בא מיר פייגערן, ביז ער וועט עפּעס געפינען.

— נו, וועלן מיר פארקויפן די כאטע און די בייטן, און אײַך — אפ אלע פיר זײַטן. דאָס מעלוכישע טאָר ניט פארפאלן ווערן!

איך האָב א קרעכץ געטאָן, ווי אונטערגעשניטן.

אָ, זעסט, — זאָגט דער וויט, — נו, וואָס, וועסט צאָלן?

— כ׳וועל צאָלן, — זאָג איך. — און אליין טראכט איך זיך עפּעס מײַנס.

דרײַ יאָר זײַנען אוועק. איך האָב ניט געצאָלט אפילע קיין קרייצער, ווען עס פלעג קומען די עקזעקוציע, האָב איך זיך מיט מײַן ווײַב באהאלטן אין די אָטשערעטן, ווי פון די טאָטערן, און די כאטע פארשלאָסן. פלעגן די עקזעקוטניקעס קומען, קלאפּן אין טיר, שרײַען, רופן און זיך אָפּשארן ווײַטער. צוויי מאָל האָבן זיי געוואָלט זיך אין כאטע מיט גוואלד דערשלאָגן, נאָר גוטע לײַט האָבן זיי אָפּגעבעטן. אָבער אפן פערטן יאָר האָט עס נים אויסגע־האלטן. קיין באקאָשעס, קיין געווײַנען האָבן ניט געהאָלפן, די רעשטאנציע *) האָט זיך אפ מיר אָנגעקליבן בא זעכציק רינסקע. פון שטאָט האָט מען אָנגע־זאָגט, איך זאָל באלד ארויסלייגן די געלט, און אויב ניט — איז די כאטע אפן אאוקציאָן. איך בין שוין אינערגעץ ניט אנטלאָפן. איך זע, ס׳וועט גאָרניט העלפן. נו, איז וואָס? מע האָט באשטימט אן אאוקציאָן. מע האָט איבערגע־שריבן דאָס גאנצע גוטס אפ זעכציק רינסקע. עס איז געקומען יענער טאָג, מע טאראבאנעט, מע רופט סאָכרים... „ווער גיט מער?“ עהע, קיינער וויל אפילע אזויפיל ניט געבן. צען... צוועלף... קאם צו פופצן רינסקע דערצויגן און פאר די פופצן פארקויפט. און איך זאָג אזוי אפ געלעכטער צום וויט:

— הא, איר זעט, איך האָב אײַך טאקע אָפּגענארט! איך האָב דען אײַך ניט געזאָגט, אז פון א נאקעטן קאָן מען גאָרניט נעמען?

---

*) עקזעקוטניק — דער, וואָס קלײַבט צונויף די שטײַערן.

**) רעשטאנציע — אן אלטער שטײַער און די פען אפ אים.

— באַ, באַ, וואָס איז דאָס? פריִער האָט איר באַשטעלט און איצט נעמט איר ניט?

— ניין, איך נעם ניט, — זאָגט ער זיך אַזוי איידל, — דערפאַר וואָס איך דאַרף זיי איצט ניט. אָדער איר האָט קיין מורא ניט, איך וועל אײַך ניט פאַרגעסן. אָט האָט איר דאָס קוויטל, נעמט!

— אפֿ וואָס דאַרף איך אײַער קוויטל? וואָס וועל איך מיט אים מאַכן?

— נעמט, נעמט, — זאָגט ער, — אַניט טוט אײַך, ווי איר ווילט, און איצט גייט זיך געזונטערהייט.

איך האָב זיך שוין, דעם עמעס זאָגנדיק, געוואָלט צו אים אַנטקעגנשטעלן, אָבער ער האָט זיך אויסגעקערעוועט און אַפּגיך אַרײַן אין הויז. מיר זײַנען געבליבן, ווי מיט וואַסער אָפּגעגאָסן. אָבער וואָס וועסטו ווײַטער טון? גענומען די בעזעמער און אַוועק אין מאַרק, קעדייִ כאָטש עפּעס פאַרקויפן.

אַזש אָט, אַזוי אין אַ וואָך אַרום, רופט מיך דער וויט. — וואָס פאַר אַ צאָרע? — טראַכט איך מיר און קום צו. און דער וויט לאַכט זיך אַזוי און זאָגט:

— נו, אַלטער פאַנקע (אַלע רופן מיך אַלטער, כאָטש כ'בין נאָך ניט אַזוי אַלט) האָסט אַ מייליץ.

— וואָס פאַר אַ מייליץ? — זאָג איך און וווּנדער זיך.

— אָט אַוועלכן, קוק! — און נעמט אַרויס אַ פּאַפּירל, דאָס זעלבע, וואָס יענער פּאָרעץ האָט מיר אַנומלטן געגעבן, צעוויקלט עס און האָט אָנגעהויבן לייענען עפּעס אַזוינס, וואָס איך האָב קיין קאַפּעלע ניט פאַרשטאַנען, אַכוץ מײַן אייגענעם נאָמען.

— באַ, וואָס אַזוינס איז דאָרט געזאָגט? — פרעג איך.

— ס'איז געזאָגט, אַלטער, אַז דו ביסט אַ גרויסער נאָגיד, צו הונדערט בעזעמער פאַרקויפסטו יעדע וואָך, געלט שאַרסטו מיט לאָפּעטעס, און מע הייסט דיר אָט די פּיאַוקע צושטעלן.

— וואָס פאַר אַ פּיאַוקע? — פרעג איך און גלייב מײַנע אייגענע אויערן ניט.

— אַ בייגעלע, פרײַנטל.

— אַ בייגעלע? באַ, וואָס פאַר אַ בייגעלע? פאַר וועמען?

— היי, אַלטער, מאַך זיך ניט טויב, אויב עס טויג דיר ניט. ס'איז דאָך ניט פאַר מיר, נאָר פאַר דיר! דאַרפסט צאָלן אַכוץ די הויז־שטײַערן אויך אַ האַנדלס־שטײַער. 15 רינסקע אַ יאָר.

— פּופּצן רינסקע אַ יאָר? גאָטעניו! באַ, און פאַרוואָס?

— פאַר די בעזעמער! דו הערסט דאָך, אַז דער פּאַן, דער שטײַער־קאָמיסאַר האָט אַפּ דיר אײַנגעגעבן אַ פּאַפּירל און זאָגט, אַז דו פאַרקויפסט צו הונדערט בעזעמער אַ וואָך.

איך בין געבליבן שטיין, ווי יענער, מע זאָגט, הײליקער סעמען דער

מ ײַ נ   פ א ר ב ר ע כ נ

ניין, כ׳וועל ניט אויסהאַלטן! איך קאָן ניט מער אויסהאַלטן! איך מוז זיך עפֿנטלעך מודה זײַן אין מײַן זינד, כאָטש איך ווייס, אַז אַף דער נעשאָמע וועט מיר דערפֿון גרינגער ניט ווערן. אַזוי אַז קיין אָפּצאָל איז דאָ ניט מעגלעך. ווײַל וואָס פֿאַר אַן אָפּצאָל קאָן אויסקויפֿן אומשולדיק פֿאַרגאָסן בלוט, קאָן באַלוינען אַ פֿאַרמוטשעט לעבן?

שרעקלעך ווערט מיר, ווען די דאָזיקע גאַנצע אומגליקלעכע געשעעניש מיט אַלע קלייניקײַטן שווימט אויף אין מײַן זיקאָרן. פֿון יענער צײַט זײַנען אַסאַך יאָרן אַוועק, מיסטאָמע שוין מער פֿון דרײַסיק. איך בין דעמאָלט געווען אַ קליין דאָרפֿיש ייִנגל, און כ׳בין אַרומגעלאָפֿן און זיך געשפּילט איבער די וועלדער און פֿעלדער פֿון מײַן אייגן דאָרף.

נאָר אָט איז געקומען פֿרילינג, איינער פֿון די ערשטע וואַרעמע טעג. דאָס ערשטע מאָל נאָך דער לאַנגער ווינטערדיקער פֿאַרשפּאַרטקײַט אין ענגע שטיקנדיקע שטיבער האָבן מיר, דאָרפֿישע קינדער, געקאָנט פֿרײַ אַרומלויפֿן. מיר זײַנען אַרויסגעלאָפֿן אַף דער לאָנקע, וואָס איז נאָך געווען הויל און גרוי פֿון דער ניט־אַראָפּגעוואָרפֿענער ווינטערדיקער איבערבעט. וווּ־ניט־וווּ נאָר האָבן פֿון דער ערד אַרויסגעשפּראָצט פֿרישע גראָזן: ציטעריקע שאַרפֿע בלעטעלעך אָטשערעט נאָך ניט צעלאָזט און שאַרף, ווי אַן אָל, בלעטער פֿון כריין און פֿון לאָפּוכן באַם טײַכל. אין דעם נאָענטן וואַלד איז די ערד אינגאַנצן געווען פֿאַרווײַסט פֿון ווילדן קנאָבל, וואָס האָט שוין אָנגעהויבן אָפּבליִען, פֿון ווײַסע און בלאָווע וואַלד־פּיִאַלקעס.

איבער אונדז האָט זיך צונויפגערוקט דער טונקל־בלויער קײַלעך פֿון הימל, די זון האָט געשמייכלט, און אַף די ווײַסע שפּיצן פֿון די קאַרפּאַטער בערג האָבן, ווי דימענטענע קרוינען, געבלישטשעט נאָך פֿעסטע שניי־היטלען. אָבער זייער שיינקײַט האָט אונדז ווייניק וואָס גערירט, ווײַל יעדער רגע האָבן מיר געפֿילט אַ קאַלטן ווינטערדיקן ווינט, וואָס פֿלעג זיך פֿון זיי אַראָפּלאָזן צו מיזרעך־צו. דאָס טײַכל האָט עס געפֿילט: גאַנצפֿרי איז עס געווען קלאָר און ריין און האָט זיך שטיל געפֿליוסקעט, ווי זומער־צײַט, און אַצינד האָט עס בייז געראַשט אין זײַנע ענגע ברעגן און האָט זיך דורכגעשטופּט אַראָפּצו מיט זײַנע געלבלעך־שמוציקע, צעבושעוועטע וואַסערן. דאָס זײַנען געווען פּונקט

— זאָל דיך, אלטער, דער רועכ נעמען. פאר וואָס פאר א מיטל דו האָסט זיך גענומען!

אונדזער כאטע האָט געקויפט יוינע אפ א שטאל פאר קעלבלעך, און מיר מיט דער באבע זײַנען אוועק אינ שכיינעס. מיר לעבן ווײַטער, ווי פריִער, ביז גאָט וועט דאָס לעבן שענקען. זי שפינט, די יינגלעך פאשען פרעמדע פי, און איך מאך בעזעמער. און אָט אזוי שטורכען מיר אָפּ אונדזער וועלט, כאָטש אָן דעם שטײַער־בייגעלע.

צי איז די פאַני ווידרע ניט געווען אַזוי גוט און איז ניט געקומען מיט אַ וויזיט צו אונדזערע פיש.

— פּסס! פּסס! — האָבן מיטאַמאָל אַ צישע געטאָן צוויי אָדער דריַי יינגלעך, וואָס זיַינען געגאַנגען פאַרויס. זיי האָבן זיך אָנגעבויגן צו דער ערד און אָנגעהויבן שטיל פויזען, באַמיִענדיק זיך אַרומרינגלען אַ קאָרטש.

— וואָס איז דאָרט ביַי אַייַך? וואָס איז דאָרט? — האָב איך ניט ווילנדיק געפרעגט מיט אַ שעפּטשענדיקער שטים.

— אַ פויגל, אַ פויגל! דו זעסט אים דען ניט?

— ווּ איז ער? ווּ?

— אָט דאָ אין קאָרטש. ער איז אַוועקגעלאָפן. מיר האָבן נאָך אַזוינעם ניט געזען. מיסטאַמע פליט ער ניט, נאָר ער לויפט.

ביז וואַנען די יינגלעך האָבן אַרומגערינגלט דעם קאָרטש, בין איך אַוועק צו דער מיט זייַנער פּאָרזיכטיק פאַנאַנדערגענומען די געדיכטע צווייַגעלעך און האָב ווירקלעך דערזען אַ קליינינק פייגעלע, וואָס האָט זיך באַהאַלטן אין דעם פאַראַיאָריקן געדיכטן טרוקענעם גראָז. כ'ווייס ניט, צי ס'איז געווען אָפּגעשוואַכט, צי איבערגעשראָקן, נאָר ווען ס'האָט מיך דערזען, איז עס ניט אַוועקגעפלויגן און ניט אַוועקגעלאָפן, און אין איין אויגנבליק האָב איך עס געהאַט אין דער האַנט. אַלע יינגלעך זיַינען זיך צונויפגעלאָפן, קעדיי אַ קוק טון אַף מיַין געפאַנגענער.

— אַך, וואָס פאַר אַ שיין פייגעלע!

— אַזאַ פייגעלע האָב איך נאָך קיינמאָל ניט געזען.

— גיט נאָר אַ קוק אַף זיַינע אויגן!

— און די פעדערלעך זיַינע!

דאָס איז געווען אַ קליין זומפּ־פייגעלע, וואָס באַווייַזט זיך אין אונדזער אונטערבאַרגיקער געגנט זייער זעלטן. די פעדערן זיַינע זיַינען געווען אַש־גרויע מיט אַ לייַכטן פּערל־אָפּשייַן, דאָס פּיסקל אַ דינינקס, אַ טונקל־גרינס און פונקט אַזעלכע לאַנגע דינינקע פיסלעך. ס'איז געזעסן שטיל, צוגעדעקט מיט מיַין דלאָניע, זיך ניט געריסן, ניט געדראַפּעט און ניט געפּיקט, ווי עס טוען עס געוויינלעך אַנדערע ווילדע פייגעלעך, ווען מע כאַפּט זיי מיט דער האַנט.

— וואָס ווּעסטו דערמיט טון? — האָבן מיך געפרעגט אייניקע יינגלעך. זיי האָבן מיט ניט פאַרגינענדיקע אויגן באַקוקט די שיינע רויב אין מיַין האַנט.

— כ'וועל עס אַוועקטראָגן אַהיים.

— ווּעסט עס אָפּבראָטן?

— פינוואַנען ווייס איך? איך וועל עס האָדעווען.

— און דו ווייסט, וואָס עס עסט?

— כ'וועל זען. אויב ס'וועט ניט וועלן עסן קיין ברויט, וועט עס עפּשער עסן פליגן, און אויב ניט קיין פליגן, איז רויפּעס, און אויב ניט קיין רויפּעס,

יענע בלישטשענדיקע דימענטן, וואָס זײַנען צעשמאָלצן געוואָרן פון דער פרילינגדיקער זון.

אָבער דאָס אַלץ איז ניט אימשטאַנד געווען צעשטערן אונדזער פרילינגדיקע פרייד. מיר זײַנען געגאַנגען, געשפּרונגען, אונטערגעשפּרונגען און געלאָפן אַרום־און־אַרום און האָבן באַזוכט אַלע אונדזערע באַקאַנטע: דעם אַלטן מעכטיקן דעמב באַם עק וואַלד, וואָס אויף זײַנע פעסטע צווײַגן זײַנען מיר זומערצײַט געקראָכן, ווי אין געווען מיט די וועווערקעס; די הויכע אָנגעבויגענע בערעזע מיט טרויעריק־אַראָפּגעהאַנגענע דינע צווײַגעלעך, וועלכע מיר האָבן, פאַרשטייט זיך, אויסגענוצט, ווי אַ הוידעלקע אויף צעפּיקעניש דעם פאַן, דעם וואַלד־היטער; די שטילע קרענעצעס אין דער טיף פון וואַלד, וווּ מיר פלעגן, זיצנדיק אונטער די ביימער, אונטער די יאַוואָרן און וויאַזן, ניט איין מאָל שפּירן נאָך פוקסן, נאָך באַרסוקעס אוןווילדע כאַזיירים, וואָס פלעגן קומען אַהער אַ טרונק טאָן; און ענדלעך די טיפע ריינע טײַכלעך, וווּ מיר האָבן יעדן זונטיק מיט האַטשעקעס געטשאַטעוועט אויף העכט, און ווען די זון פלעג אָנהייבן באַקן, האָבן מיר מיט אַ געשריי און געפּילדער זיך אָפּגעפרישט אין דער ריינער קאַלטער וואַסער זייערער.

יעדער אָרט אַרום יענע טײַכלעך איז געווען דער באַליבטער פלאַץ פאַר אונדזערע שפּילערײַען, און מיר האָבן אים באַקוקט און אַרומגעזוכט גאָר אויפמערקזאַם. דאָס איז געווען דער רעשט פון אַן אַמאָליקער סאַזשלקע. קווער דעם טאָל, פון וואַלד צו וואַלד, האָט זיך געהויבן אַ שטאַרק־גרויסע הרעבליע, וואָס איז איצט אויסגעגלײַכט מיט דער ערד און פון לאַנג צעאַקערט מיטן אַקער. זי האָט אויסגעזען ווי אַ לאַנג גלײַך בערגל, וואָס איז געווען איבערגעשניטן בלויז אין דרײַ ערטער: איינמאָל האָט זי דורכגעשניטן דער טײַך, וואָס האָט זיך דאָ אַ נעם געטאָן אויש צום וואַלד צו, און האָט בייז געבושעוועט, געריסן און אונטערגעשווענקט דעם הויכן אָפּגעהאַקטן ברעג, און נאָך צוויי מאָל איז די הרעבליע געווען דורכגעשניטן מיט די שוינדערמאַנטע טײַכלעך, די איינציקע שפּורן פון דער געוועזענער פריצישער סאַזשלקע. די טײַכלעך זײַנען געווען ניט זייער ברייט, אַ קלאַפטער די טיף. ערטערווײַז באַוואַקסן מיט אָלכעס, ווערבעס און לאָזעווע פענקעס. זומערצײַט פלעג געדיכט שמעקעוודיק גראָז און קווייטן פון ווײַסער קאָניושינע אַראָפּהענגען פון די ברעגן קימאַט ביז צום וואַסער־שפּיגל. עמעס, אַצינד איז דאָ געווען גאַנץ הויל און טרויעריק. די וואַסער, וואָס פלעג אום זומער אָפּט באַלעבט ווערן מיט דעם פלעסקען פון העכט און פון מענגעס רויטויגיקע פלאָטיצעס, וועלכע פלעגן געוויינלעך אַרומשווימען הויפנסווײַז אונטער דער אָנפירונג פון איינער אַ גרעסערער, איז איצט געווען שטיל. נאָר מיר האָבן פונדעסטוועגן וואָס אַ טריט אַרײַנגעקוקט מיט נײַגיר אין וואַסער. באַטראַכט יעדער שטענגל, יעדער פאַרוויאַנעטן לאָפּוך, יעדער קאָרטש, צי האָט זיך דאָרט אונטערן איז ניט פאַרשטעקט איינער פון אונדזערע באַקאַנטע העכטן אָדער

אוועקגעלאָפּנ אינ צימער אונ האָב א קוק געטאָנ אינ פּענצטער. דאָס פייגעלע איז נאָכ אלצ געזעסנ אפ דעמ זעלבנ אָרט, ווו כ׳האָב עס געזענ נעכטנ, נאָכ אלצ אויסגעצויגנ דאָס העלדזל הויכ ארופ אונ נאָכ אלצ געקוקט מיט דעמ ניט פינטלדיקנ אויג אפ דער ברייטער פרײַער וועלט דאָרט הינטער, די גלעזערנע שויבנ, אונ צײַטנווײַז צוגעשאָקלט מיטנ קעפּל. צומ עסנ האָט זיכ עס אפילע ניט צוגערירט.

— לאָז עס אָפ! לאָז עס אָפ! — האָט עפּעס אינ מיר א געשריי געטאָנ. — צוליב וואָס דאַרפסטו עס מוטשענ? עס וועט דאָכ אויסגיינ פונ הונגער.

— ניינ, — האָט זיכ אינ מיר אָפּגערופנ אנ אנדער, אײַנגעשפּארט קאָל, — איכ מוז זיכ דערווּיסנ, מיט וואָס עס האָדעוועט זיכ! כ׳וועל דעמ ברענגענ שנעקלעכ, רויפּעס אונ רויג פונ זשאבעס.

איכ ווייס ניט פונוואנענ איז מיר אינ קאָפּ ארײַנגעפאלנ א געדאנק, אז עס קאָנ עסנ רויג פונ זשאבעס. נאָר איכ בינ אוועקגעלאָפנ צומ וויהאָנ, אָנ־געקליבנ פארשיידענע קליינע שנעקלעכ, אָנגעגראָבנ רויפּעלעכ אונ ארויסגע־כאפּט פונ וואסער א פּאָר זשמעניעס רויג פונ זשאבעס, אונ דאָס אלצ גע־בראכט מײַנ געפאנגענעמ. עס האָט אפילע קיינ אכט ניט געלייגט, ווענ כ׳האָב דאָס גאנצע גוטס געלייגט פאר דעמ. ניט ארויסגעוויזנ ניט קיינ שרעק, ניט קיינ מינדסטנ אינטערעס, ניט קיינ ביסל אפּעטיט צו די אלע נאשערײַענ. ס׳האָט זיכ געדאכט, אז נאָר די זונ, די ווארעמקײַט אונ דער פרילינג דאָרט אפ דער ברייטער פרײַער וועלט האָבנ פארנומענ זײַנ גאנצע אכטונג.

יענעמ טאָג האָב איכ געהאט עפּעס אנ ארבעט. איכ בינ אוועק אונ זיכ אומגעקערט שוינ פארנאכט. כ׳האָב זיכ געכאפּט א קוק טונ צומ פייגעלע. עס איז ארומגעלאָפנ קאמ שאָקלנדיק מיטנ קאָפּ לענגויס די שויבנ אונ זיכ אפילע ניט צוגערירט צומ עסנ.

— אָט א וווּנדער! — האָב איכ א קלער געטאָנ אונ האָב געוואָלט באלד ארויסלאָזנ עס אפ דער פרײַהײַט. נאָר ס׳איז מיר געקומענ אינ קאָפּ, אז אציינד איז עס מיסטאמע אָפּגעשוואכט אונ ניט פייִק צומ פליִענ, אונ אויב כ׳וועל עס באלד פארנאכט דאָ אפנ אָרט ארויסלאָזנ, וועט עס פאר אונדזער קעצל זײַנ א זייער גרינגע אונ געווונטשענע רויב. ס׳וועט זײַנ בעסער, ווענ ס׳וועט נאָכ הײַנט איבערנעכטיקנ בא מיר. אונ מאָרגנ גאנצפרי וועל איכ עס אָפּטראָגנ אפנ זעלבנ אָרט, ווו כ׳האָב עס געכאפּט, אונ עס ארויסלאָזנ.

אפנ צווייטנ טאָג האָב איכ זיכ גאנצפרי אראָפּגעכאפּט פונ דער שטרוי אונ אוועקגעלאָפנ צו מײַנ געפאנגענעמ. ס׳האָט זיכ נאָכ אלצ ניט צוגערירט צו קיינ שומ שפּײַז אונ געזעסנ אנ אָפּגעשוואכטס אונ א מידס אינ א ווינקעלע, אונ נאָכ אלצ ארויסגעקוקט דורכנ פענצטער אפ דער פרײַהײַט. עס האָט זיכ רויִק געלאָזט נעמענ אינ האנט, א קוק געטאָנ אפ מיר מיט די זעלבע, ניט איבערצוגעבנ־טרויעריקע אייגעלעכ, מיט וועלכע ס׳האָט ארויסגעקוקט דורכ

איז שנעקלעך אָדער זוימען, אָדער הירוש. כ׳וועל שוין עפּעס געפינען פאר דעם.

און איך האָב טאַקע אוועקגעטראָגן דאָס קליינע שיינע פייגעלע אהיים און כ׳האָב עס אוועקגעזעצט ניט אין קיין שטײַג, נאָר אין מיט פון א צווייען־דיקן פענצטער; דאָרט האָט עס געהאַט מער אָרט ארומצולויפן און ארומפליִען, ס׳איז דאָרט אויך געווען מער ליכט און לופט. דאָס פייגעלע איז ניט געפלויגן און ניט געפּאָכעט מיט די פליגעלעך, נאָר ס׳איז געלאָפן לענגאויס די טאפּליעס, פון מאָל צו מאָל געקלאפּט מיט זײַן דינינק פּיסקל אין די שויבן. און יעדער מאָל פלעג עס, ווי ס׳האָט זיך מיר געדאכט, מיט טרויער קוקן אף דער פרײַער וועלט. אמאָל פלעג זיך עס אָפּשטעלן, אָנבייגן דאָס קעפּל און ווידער עס אונטערוואַרפן מיט א שנעלן פויגלשן ריר, אָדער עס אָנגעבויגן אף א זײַט אזוי, אז איינ אויג זײַנס, ווי ס׳האָט זיך געדאכט, האָט געבלאָנדזשעט איבער די צווײַגן פון דעם נאָענטן עפּלבוים, דערנאָך נאָכאמאָל צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ אזוי טרויעריק און האָפנונגלאָז, ווי ס׳וואָלט געוואָלט זאָגן:

— אך, דאָרט אינדרויסן איז אזוי גוט און וואַרעם, נאָר מײַן פרילינג איז פארפאלן! איך בין אין געפענגעניש!

מיך האָט עפּעס א שטאָך געטאָן אין הארצן, ווען כ׳האָב עטלעכע רעגעס נאָכגעשפּירט נאָך דעם פייגעלע, ס׳איז מיר געוואָרן טרויעריק.

— לאָז עס אָפּ! צוליב וואָס ווערסטו עס דאָ האלטן?—האָט עפּעס אין מיר געשעפּטשעט.

— נאָר ס׳איז דאָך אזא מין שיינינקס! און איך האָב דאָך עס געכאַפּט, — האָב איך זיך אליין מיט אקשאָנעס אָפּגעענטפערט. — עפּשער וועט עס זיך צוגעוווינען. ווען איך וויים נאָר, מיט וואָס עס צו האָדעווען!

מיטן האָדעווען האָב איך געהאַט אסאך דײַגעס. איך האָב דעם אוועקגעלייגט א שטיקעלע ברויט, עטלעכע זוימען הירזש און עטלעכע שטוב־פליגן, יעדער מין עסנווארג באזונדער אין א ריינינקן מושעלע, כ׳האָב אוועקגעשטעלט א שערבל מיט וואסער, און כ׳בין אוועק, קעדיי עס לאָזן צורו. ווען כ׳האָב זיך פארנאכט אומגעקערט אהיים און כ׳האָב א קוק געטאָן אף מײַן פייגעלע, האָב איך דערזען, אז ס׳האָט זיך ניט צוגערירט צום עסן, נאָר ס׳איז געזעסן אין ווינקעלע אויסגעצויגן דאָס דינינקע העלדזל ארופּצו און מיט דעם ניט־פינטלדיקן אויג געקוקט דורכן פענצטער אינדרויסן ארויס. דאָרט איז אין א בלוט־רויטער סרייפע פארגאנגען די זון, הינטער דעם שניי־היטל פון דעם כרעבטא־בארג, און פון צײַט צו צײַט צוגעשאָקלט מיטן קעפּל, אזוי טרויעריק און האָפנונגלאָז, אז כ׳האָב מער ניט געקאָנט קוקן אף דעם.

— עפּשער איז דאָס א נאכט־פייגעלע? — האָב איך א קלער געטאָן, — און ס׳וועט עסן ערשט באנאכט.

דער געדאנק האָט מיך א ביסל בארויִקט, און איך בין גוט געשלאָפן און ניט געקלערט וועגן פייגעלע. גאנצפרי, נאָך פארן זונ־אויפגאנג, בין איך ווידער

איך וועל דאָך דאָס אָרעמע קערפּערל ניט קאָנען ניט אָפּפּליקן און ניט עסן. ניין, כ'האָב ניט געהאַט קיין קויעך אפילע נאָך איין מאָל א קוק טון אף דעם. כ'האָב אַרויסגעלאָזט דאָס טויטע פייגעלע פון די הענט און א צעמישטער, א פארשעמטער, אן אופגערעגטער און א דערנידעריקטער בין איך אוועקגעלאָפן ווייַט-ווייַט פון דעם, קעדיי עס ניט זען, קעדיי פארווישן בא זיך יעדן זייכער וועגן דעם. ס'האָט זיך מיר זייער געוואָלט וויינען, נאָר כ'האָב ניט געקאָנט. עפּעס האָט ווי מיט צוואנגען געדריקט מייַן נעשאָמע, און זי האָט ניט געקאָנט אין טרערן אויסגיסן איר ווייטעק. דאָס קליין שיין פייגעלע איז געלעגן אין מייַן נעשאָמע, כ'האָב עס אוועקגעטראָגן מיט זיך, און ס'האָט זיך מיר שטענדיק געדאכט, אז עס קוקט אף מיר מיט זייַנע ניט איבערצוגעבן-טרויעריקע אויגן, קוקט מיט א שטילער פארצווייפלטקייַט שאָקלט מיטן קעפּל און שעפּטשעט שטיל-שטיל:

— אך, איך האָב עס געוווּסט, אז מייַן פרילינג איז פארפאלן, אז די געפענגעניש וועט שפּעטער זייַן אויך מייַן טויט!

אין דעם וויילכן, פילבארג, קינדערשן הארץ האָבן ניט לאנג זיך געהאלטן די דייַגעס. אין צוויי-דרייַ טעג האָב איך שוין פארגעסן וועגן דעם פייגעלע און וועגן זייַן אומגליקלעכן גוירל. פארגעסן, האָט זיך מיר געדאכט, אפּשטענדיק. דער אייַנדרוק פון מייַן פארברעכן האָט זיך אייַנגעלייגט ערגעץ אין א פינצטערן ווינקל פון מייַן נעשאָמע, און ביסלעכווייַז האָבן אים פארשאָטן, פארדעקט און באגראָבן אנדערע אייַנדרוקן, אנדערע זיכרוינעס.

נאָר ער איז פאָרט ניט פארשטאָרבן. ס'זייַנען דורך גאנצע צוואנציק יאָר, און ווען אף מיר האָט זיך אומגעוואלגערט דער ערשטער גרויסער קלאַפּ פון מייַן אומגליקלעכן גוירל, ווען כ'האָב א יונגער מיט א הארץ פול מיט דאָרשט און ווילן צו לעבן און ליבן, אין א זעלטענעם זומער געוויאנעט אין טפיסע און געמוזט פילן, ווי עס ברעכן זיך אלע מייַנע טרוימען, ווי אומבארמכאָנעסדיק איז צעטאָלאָטשעט, צעטאָפּטשעט, אָן ציל און געדאנק פארניכטעט און צערויִנירט געוואָרן אלץ, וואָס כ'האָב גערעכנט פאר דעם טייַערסטן אויצער פון מייַן נעשאָמע, דעמלט, אינמיטן א שלאָפלאָזער, אומרויִקער נאכט, איז פאר מיר דערשינען יענץ קליינינק שיין פייגעלע. זייַנע טרויעריקע אייגעלעך, פול מיט שטילער פארצווייפלונג, האָבן א שטאָך געטאָן אין מייַן הארצן. ס'האָבן א שעפּטשע געטאָן זייַנע פאמעלעכדיקע באוועגונגען און די עלנטע שרעקלעכע ווערטער:

— אך, מייַן פרילינג איז פארפאלן! איך בין אין געפענגעניש! איך ווייס שוין, איך ווייס שוין, מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיקן.

און פון דענסטמאָל אָן קאָן איך ניט פּאָטער ווערן פון יענער דערמאנונג. זי פארגיפטיקט מיר יעדער רעגע פון גליק, צעקלאפּט מייַן קויעך, מייַן מוטיקייַט בייס אן אומגליק. זי מוטשעט מייַן באוווסטזייַן מיט געוויסנביסן, און עס דאכט זיך מיר, אז אלץ דאָס שלעכטע, אומזיניקע, אכזאָריעסדיקע און

די שויבן אף דער זון, און אף די צוויַיגלעך פון עפּלבוים. איינמאָל האָט עס אפילע א שאָקל געטאָן מיטן קעפּל, ווי ס'וואָלט געוואָלט זאָגן:

— אזוי, אזוי, איך וויים שוין, ווו מע טראָגט מיך. כ'האָב שוין לאנג געוווּסט, אז ס'וועט דערגיין צו דעם.

איך האָב עס ארויסגעטראָגן אין הויף. ס'איז געזעסן רויִק אין מיַין דלאָניע און ס'האָט זיך ניט געדרייט. איך האָב געפילט זיַינע ווייכע פעדערלעך און זיַין ווארעם לייַב.

— זיַין פליישל דארף זיַין געשמאק! — איז בא מיר אין קאָפּ פלוצעם דורכגעפלויגן א געדאנק. — און וואָס וואָלט געווען, ווען מע זאָל עס קוילען און אָפּבראָטן?

— לאָז עס אָפּ! לאָז עס אָפּ! — שעפּטשעט עפּעס אין מיר, ווי א גוטער מאלעך. — ס'איז דאָך אזא מין קלייניקס, ס'לוינט ניט זיך פארנעמען דערמיט און עס בראָטן.

— ס'איז דאָך א שאָד עס אָפּלאָזן. כ'האָב דאָך עס געכאפּט! — האָט זיך אין מיר געבונטעוועט די קינדערשע איַינגעשפּארטקייַט.

— לאָז עס אָפּ! לאָז עס אָפּ! — האָט עפּעס שטיל־שטיל געזאָגט אין דער טיפסטער טיפעניש פון מיַין נעשאָמע. און דאָס פייגעלע איז שטיל און מיד געזעסן אין מיַין פויסט. איך האָב צעעפנט די דלאָניע — ס'איז ניט אוועקגעפלויגן. עפּעס א מיִעטער געדאנק האָט מיך ניצאָכן א רעד געטאָן אין מיר.

— זעסט! ס'וויל אליין ניט. דו האָסט דעם געגעבן די מעגלעכקייַט אנטלויפן, פארוואָס־זשע אנטלויפט עס ניט?

— עס איז דאָך א שוואכס און אן ארויסגעהונגערטס! — האָט עפּעס שטיל־שטיל געפּליסטערט אין טיף פון מיַין נעשאָמע.

— עט, וואָס טראכט איך דאָ! — האָט א געשריי געטאָן די קינדערשע איַינגעשפּארטקייַט, און באלד טאקע האָב איך דעם קליינעם שיינעם פייגעלע ארא͏פּגעדרייט דאָס קעפּל. עס האָט איין מאָל צי צוויי מאָל א ציטער געטאָן מיט זיַינע דינינקע פיסלעך, פון העלדזל זיַינען ארויסגעשוומען צוויי צי דריַי טראָפּנדלעך בלוט, און דאָס קליינע שיינע פייגעלע איז ניט געוואָרן. אין מיַין דלאָניע איז געלעגן א קאלטער טויטער קערפּער.

און מיטאמאָל איז פארשוווּנדן מיַין גאנצע איַינגעשפּארטקייַט, מיַין פאריַיסערישקייַט, מיַין זעלבסטליבע. איך האָב קלאָר דערפילט, אז כ'האָב אָפּגעטאָן עפּעס אן אומזיניקע, מיִעסע זאך, אז כ'בין דערגאנגען ביז אכזאָריעסדיקער מערדעריַי, אז כ'האָב ארופגעוואלגערט אף זיך א שולד, וועלכע כ'וועל קיינמאָל ניט אויסקויפן און ניט אויסבעטן. כ'האָב דאָך אָן א ציל פארמאָרדעט אזא שיין, אומשולדיק לעבן! אָט דאָ אף דער פריַיער וועלט, אנטקעגן דער קלאָרער ווארעמער פרילינגדיקער זון האָב איך ארויסגעגעבן און אויסגעפילט א מיט־גאָרניט מאָטיווירטן טויט־אורטייל. איצט האָב איך זייער קלאָר און דיַיטלעך געפילט, אז דער מאָרד איז געווען אינגאנצן אָן א זין.

ד ע ר ש יי פ ע ר

הונדערט מעטער אונטער דער ערד, אין דער טיף פון דער צענמעטערדיקער שטאָלניע אין דער דערשטיקעניש און אין דעם נאַפט־געררוך ארבעט אַן ארבעטער. אַ קלאַפּ נאָך אַ קלאַפּ דערלאַנגט ער דעם שלאַמיקן ליאָס מיטן דזיובאַק און רײַסט פונעם ליאָס שטיקער. אָבער דער ליאָס איז האַרט און קאַרג, נאָר קליינע שטיקלעך לאָזט ער אָפּרײַסן פון זײַן לײַב... ער הודעט טויב און קרעכצט אונטער די קלעפּ פונעם דזיובאַק, ווי ער וואָלט געוויינט אָדער עמעצן געשראָקן. עס באַשלאָגט אים אַ שטיקנדיקער שווייס, אָבער ער גיט זיך ניט אונטער: אײַנגעשפּאַרט האַלט ער באַהאַלטן זײַנע סוידעסדיקע אויצרעס. דער ארבעטער, אַ געזונטער באָכער, וואָס איז ניט לאַנג געקומען פון די בערג קיין באָריסלאַוו, הייבט אָן זיך בייזערן.

— ה־הע!—גיט ער צו, און מיט אַלע קויכעס קלאַפּט ער אין אַ גריבל, וווהין ער האָט שוין דרײַ מאָל געקלאַפּט און ניט געקאָנט אָפּרײַסן קיין שטיקל.— ביזוואַנען וועסטו שטיין? לאָז אָפּ!

און ער האָט מיט אַלע קויכעס אַ דריי געטאָן אין גריבל מיטן דזיובאַק, קעדיי צו אָפּקאַלופּען די שטיק. די שטיק האָט סאָפּקאָלסאָפּ זיך אונטערגעגעבן. ער האָט גענומען זי מיט ביידע הענט און זי אַרײַנגעוואָרפן אין קיבעל [1].

— אַ, הונט איינער! גיי אָפּ דער ליכט! פאַרזוך אַ ביסל די זון!—האָט ער צוגעגעבן.—האָ־האָ, נעבעך איינער! איך שפּאַס ניט, מיט מיר הייב זיך ניט אָן, איך קאָן דערלאַנגען ניט אַזאַ ווי דו! דו ווייסט ניט, וואָס עס הייסט זיבן הונדערט שעפּסן? דאָס איז דיר ניט קיין פּאָר שטיקלעך ערד, און אויך מיט זיי האָב איך זיך געקאָנט אײַנראָמען.

און ער נעמט דעם פולן קיבעל פאַרן אויער, טראָגט אים אָפּ צו דער שאַכטע, בינדט אים צו צו דער לינווע און קלינגט אָן, מע זאָל שלעפּן, און אַליין קערט ער זיך אום מיטן ליידיקן קיבעל צוריק אין שטאָלניע און נעמט זיך ווײַטער דזיובען די ערד. די געדאַנקען זײַנע לויפן דאָרט ערגעץ אין פעלד נאָך די שעפּסן, און קעדיי צעשטרײַען און צעזייען דעם אומעט און די פינצטערניש, קוויקט ער זיך מיט די געדאַנקען, רעדט וועגן זיי מיטן דזיובאַק,

[1] קיבעל — אַ בלעכענער עמער.

מיִעסע, וואָס כ׳האָב ווען געמאכט אפ מײַן לעבן, האָט זיך אויסגעקריסטאַליזירט אין א קאָנקרעטן בילד פון אָט דעם קליינעם אומשולדיקן פארמאָרדעטן פייגעלע, קעדיי מיך מער מאטערן און מוטשען. אין שטילע נעכט הער איך, ווי יענץ פייגעלע קלאפט שטיל־שטיל מיטן פיסקל אין דער שויב, און איך כאפ זיך אוף פון שלאָף. און אין רעגעס פון אומרו און פארצווייפלונג — ווען דער צאָרנדיקער ווייטעק לאָזט ארײַן זײַנע נעגל אין מײַן הארץ און דראָט, אז אָט וועט ער צעברעכן די קראפט פון מײַן ווילן — דאַן דאכט זיך מיר, אז איך אליין בין יענץ קליינינק, אָנמעכטיק, הונגעריק פייגעלע. איך פיל, אז עפעס אן אײַנגעשפארטע אומזיניקע און אומפארשטענדלעכע קראפט האלט מיך אין פויסט, באווײַזט מיר די ניט־באגרײַפלעכע בילדער פון פרײַהײַט און גליק, און אז עפשער אין דער נאָענטסטער רעגע אָן א סיבע, אָן א ציל וועט זי מיר אָפדרייען דעם קאָפּ.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№

װאָלטן אַרױסגעקוקט פֿון גראָז און מאָך. ס'איז קאַלט, עס בלאָזט אַ װינט. דו אָטעמסט מיט דער פֿולער ברוסט. אַלץ אַרום שמעקט. אַלץ אַרום אָטעמט אַף דיר מיט געזונט און קראַפֿט. דער װאַלד גאַרטלט אַרום די לאָנקע פֿונהינטן, װי אַ שװאַרצע װאַנט. און איבער דיר הײבט זיך אױף דער קײַלעכיקער שפּיץ־באַרג. אַרום איז שטיל, עס הערט זיך נאָר אַ שאָרך פֿון שעפּסן, װאָס פּאַשען זיך אין פּאַפּאָראָט. אַ הונט גיט װען־ניט־װען אַ ביל, דער גרינער פּיקהאָלץ הײבט אָן קלאַפּן אין װאַלד, אָדער אַ װעװערקע טוט אַ געשרײ. און איך גײ זיך פּאַמעלעך, שטעל זיך אָפּ, נעם אַרױס דאָס פֿײַפֿעלע פֿון הינטערן גאַרטל און איך גיב עס אַ שפּיל, און איך גיב עס אַ טראַכט, אַזש דאָס האַרץ שפּרינגט אונטער אין ברוסט, אָדער טרערן שטעלן זיך אין די אױגן. ה־הע! ריר זיך נאָר! לאָז אָפּ! ה־הע!

אַ קלינג פֿון אױבן. עס איז געקומען אַ לײדיקער קיבעל. דער אַרבעטער נעמט זײַן פֿולן קיבעל, טראָגט אַרױס צו דער שאַכטע און שיקט אים אַרױף. און אַלײן קערט ער זיך אום מיטן לײדיקן. ער קערט זיך אום קריגעריש געשטימט, װײַל ער איז שױן הונגעריק. צאָרנדיק קלאַפּט ער מיטן דזיובאַק, קלאַפּט אָפּ גרױסע שטיקער לײם — אין די געדאַנקען שלאָגט ער זיך מיט אַ בער.

— האָ־האָ! הער נאָר, פּעטער, אַזױ טױג עס ניט! אײן שאָף איז נאָך װי גאָרנ־ט, אָבער הײַנט שעכטסטו אײנע, מאָרגן צװײ און איבערמאָרגן װעסטו מיר אױסדישען אַ האַלבע טשערעדע. נײן, פּעטער, אַזױ האָבן מיר זיך ניט צונױפֿגערעדט! דו מײנסט עפּשער, אַז די ביקס טראָג איך נאָר, קעדײ שרעקן עמעצן? האַ־האַ! איך װעל שױן פּאַטערן אַ נאַכט, איך װעל זיך שױן דערװאַרטן אַף דיר אין יענעם װיװערט *). מיר איז אַלצײנס: טױט אָדער לעבני אָבער מיט דיר מוז איך זיך צערעכענען!

אַ פּאָר מאָל האָט ער אַ קלאַפּ געטאָן און זיך אָפּגעשטעלט. ער רוט אָפּ, אָנגעשפּאַרט אַפֿן הענטל פֿון דזיובאַק.

— אַ בער אַ גאַזלען! דרײַ נעכט האָט ער מיך געמוטשעט! ער האָט, װײַזט אױס, דערשמעקט מיט דער נאָז אַ יעדי־ע און איז ניט געקומען. אָבער ניט מיך נאַרט מען: אױב איך האָב זיך אונטערגענומען, װעל איך שױן ניט דורכלאָזן. אַף דער פֿערטער נאַכט איז ער טאַקע געקומען. ס'איז פֿינצטער, כאָטש אַן אױג נעם אַרױס. דער װינט קרעכצט אין די שפּיצן פֿון די פֿיכטעס. דער שטראָם רױשט פֿון אונטן. און איך האָב זיך צונױפֿגעקאָרטשעט צװישן די װאָרצלען פֿון גרױסן אומגעװאַלגערטן בױם. די ביקס באַם אױג. איך זיץ און װאַרט און הער זיך צו. איך הער, אַז ער גײט שױן, איך פֿיל אַז ער אַרף דורכגײן לעבן מיר. זיץ איך און האַלט אײַן דעם אָטעם. כרוס־כרוס שױן נאָענט. איך טאַראַשטשע אױס די אױגן — ער רוקט זיך, מײַן בער, װי אַ קאָפּיצע הײ, די מאָרדע אױפֿגעהױבן אַרױף, פּאַמעלעך, פֿאָרזיכטיק. די

*) װיװערט — אַן אָרט אין װאַלד, װוּ עס ליגן קלעצער צעזעגענע אַפּצװײען.

מיטן ליידיקן קיבעל און מיט דער האק — ווײַל דאָס זײַנען אַלע זײַנע קאַ־ ווײַרים דאָ, אין דעם טיפן אָפּגרונט.

— דו מיינסט, נעבעך, אז דאָס איז א גרינגע ארבעט זיבן הונדערט שעפּסן? יעדע לעבט דאָך, יעדע האָט איר סייכל, ניט קיין גרויסן סייכל, פאַרשטענדלעך, א שטומע בריה. ווען זיי קומען אין פעלד אָדער אין וואלד, צעלויפן זיי זיך ניט איינע אהער, איינע אהין, ווי די הערנער־פּי, נאָר זיי האלטן זיך אין א קופּקע... ה־הע!

און דער בער, דער מערדער, ווארט נאָר אף דעם. אָ, ער האָט אויך סייכל, און נאָך אוועלכן! ניט אומזיסט הייסט ער פאן קולאַקאָווסקי! ער זיצט זיך אונטער א קלאָץ און ווארט, ביז די גאנצע טשערעדע וועט ניט ארײַנגיין צווישן די אָנגעוואלגערטע קלעצער, און דעמלט א שפרונג, און האָט זיי אלעמען, ווי אין א שטאל. און ער דישעט זיי אלע אויס. און זיי, אָרעמע, מעקען אפילע ניט, שלאָגן זיך צונויף אין א קוטשקע און ווארטן שטיל אפן טויט... ה־הע!

א שטעקן אין האנט, די ביקס איבערן אקסל, דאָס פײַפל אונטערן גארטל — אזוי, נעבעך, גיי איך מיר יעדן פרימאָרגן נאָך די שעפּסן. דרײַ הינט, איי־ נער פאר דער טשערעדע, צוויי בא די זײַטן, און איך פונהינטן. גיי איך מיר אזוי און שטעל זיך אָפּ. די שעפּסן, ווי א פּאַסיקע, האָבן זיך צעשאָטן איבערן גרינעם פעלד. א שווארצע קופּקע, א ווײַסע קופּקע, א שווארצע קופּ־ קע; א ווײַסע קופּקע. דאָ א ציפּ א גרעזל, דאָרט א ציפּ, און ווײַטער און ווײַטער. עס פאסעט זיך ניט, ווי א הערנער־פּי, נאָר עס טשיפּעט, ווי א קינד, ווי עס וואָלט זיך שפּילן, ווי עס אײַלט זיך ערגעצוווּ. און פונפאָרנט די באראנעס, די קאָמענדאנטן. די טשערעדע דארף מען ניט קערעווען, נאָר זיי. א ביר־ביר! א דריא־או!

די שייפּערישע געשרייען הילכן אין דער פינצטערער שטאָלניע, מישן זיך צונויף מיט די טויבע קלעפּ פונעם דזיובעק.

— שיין איז דאָרט בא אונדז אין די בערג, אף די לאָנקעס, אוי, שיין! דעליקאט! ניט אזוי ווי דאָ בא אײַך, דער רועך זאָל אײַך...

ער האָט געוואָלט פארשעלטן, אָבער ער האָט זיך א קלאַפּ געטאָן מיט דער דאָלאָניע איבערן מויל. זײַן נעשאָמע איז איצט געווען אין דער אטמאָספער פון פּאָזיע, צווישן דער לעבעדיקער נאטור, דער פּילבארער און דער זעעוור־ דיקער, און ער האָט מוירע געהאט באליידיקן זי, ווײַל ער איז געווען בא איר אין די הענט.

— ס'איז שיין בא אונדז! אוי, ווי שיין! כ'האָב גענוג געארבעט בא יע־ נעם, גענוג געבידעוועט, אף פרעמדע געארבעט, פונדעסטוועגן איז קעדײַ צו דערמאנען זיך. גייסט ארויס אפן דער בארג־לאָנקע — ארום איז גרין, נאָר די האָלאָוואטניעס [1]) טוליען צו דר'ערד זייערע ווײַסע קעפּלעך, ווי ציקאווע אויגן

1) האָלאָוואטניע — א מין בארג־בלום.

געוווסט, וואָס איז בא מיר אפ דער פוס. ערשט איצט האָב איך א קוק געטאָן און דערזען, אז די גאנצע פוס איז אין בלוט און די טרעט מײַנע זײַנען מיט בלוט פארגאָסן. איין מאָל, נאָר איין מאָל האָט דער בער מיטן נאָגל מיך א טאפ געטאָן און דורכגעריסן די אָנוטשע און די פוס אוש ביזן ביין! אז האָט צעוויקלט די פוס, בין איך פארכאלעשט געוואָרן — אסאך בלוט איז ארויסגערונען. אָבער דער באָץ, א דאנק אים, האָט געקאָנט פארשפרעכן, ער אָט אָפגעשטעלט דאָס בלוט, צוגעלייגט עפּעס א שמירעכץ. און אין א וואָך רום בין איך געווען געזונט. און דעם בער האָט מען אפ מאָרגן געפונען א טויטן מיט מײַן האק אין קאָפּ...

ווידער א קלונג. דער ארבעטער רוקט ווײַטער א פולן קיבעל מיט ערד צו דער שאכטע און ברענגט א נײַעם, און גראָבנדיק רעדט ער ווײַטער מיט זיך. ער פילט אָן דעם שטומען אונטערערד ניט נאָר מיט דעם קלאַפּן פונעם דזיובאק, נאָר אויך מיטן רויש פון זײַנע ווערטער, מיט דער פּאָעזיע פון זײַנע וועלדער און לאָנקעס. און אזויווי ער ווערט מיט דער צײַט שוואכער פון הונגער און שטיקעניש, ווערן זײַנע געדאנקען אלץ טרויעריקער און טרויעריקער. ער דערמאָנט זיך אין דעם שווערן ווינטער־לעבן פון א שייפער, וועגן דעם האָבער־קאָרזש, וועגן דער בולבע און דער פיסנער לעמעשקע, וואָס ווינטער־צײַט זײַנען זיי דאָס איינציקע געריכט זײַנס, וועגן דער נודנער דרעש־צײַט, וועגן דעם נאָך מער גודנעם ליידיקגייערשאפט אין דעם גרויסן פאָסט, וועגן דער שווערער צײַט פאר שניט, וועגן קרענק און קריגערײַען איבער א שטיקל ברויט, אָדער איבער א ניטדער־בראָטענער קארטאָפליע. ער דערמאָנט זיך אין דעם, אז די שעפסנ־צוכט פאלט, ווײַל מ׳האָט אויסגעקויפט די לאָנקעס, און עס לוינט בעסער פאשען אָקסן, איידער שעפסן. און בא די אָקסן איז שוין ניט די דינסט, ווי בא די שעפסן. אָ, דאָ איז א שווערע, א שלעכטע ארבעט! דאָ וועסטו שוין ניט עסן קיין שעפסענע סיראָוועטקע, ניט קיין שעפסענעם קעז, ניט קיין ברינזע, ניט קיין קוליש פון שעפסן־פוטער. לעב, ווי א הונט, און היט, ווי א הונט... האָט ער טאקע איינגיכן געוואָרפן זײַן ארבעט, געפאָלגט איינעם, וואָס האָט אים געצייעט גיין קיין באָריסלאוו פארדינען געלט און דינגען ערד (מיט געלט נעמט מען איצט אומעטום צו) און באלעבאטעווען. ער האָט אפילו דערמאָנט דאָס לידל, וואָס יענער כאווער האָט אים אויסגעלערנט:

כ׳וועל אוועק אין באָריסלאווקע,
געלט וועל איך פארדינען.
כ׳קום צוריק פון באָריסלאווקע,
וועל איך ערד זיך דינגען.

ער האָט געפּרוווט א זינג טון דאָס לידל מיט זײַן געזונטער שייפערישער שטים, אָבער ניין, עס גייט עפּעס ניט, וואָס־וואָס, נאָר געזאנג אין שטאָלניע הונדערט מעטער אונטער דער ערד גיט זיך ניט אײַן.

אויגן שפּרינגען שיר בײַ מיר פון קאָפּ ניט אַרויס, אַזוי קוק איך זיך אײַן, קעדיי צו צילען אים גלײַך אונטער דער לינקער לאָפּעטקע. מיטאַמאָל שטעלט ער זיך אָפּ, דעם קאָפּ אַף אַ זײַט, אַ פּורקע געטאָן — ער דערשמעקט עפּעס, ער קערעוועט זיך אויס, קעדיי צו אַנטלויפן, און אין דער רעגע — בוך־בוך! פון ביידע רערן. דער בער האָט קיין זיפּץ ניט געטאָן, ווי פון אַ דונער, איז ער געפאַלן אַף דער ערד. ער איז אָבער נאָר איין רעגע אַזוי געלעגן, דערנאָך האָט ער אַ ברום געטאָן, זיך אויפגעשטעלט אַף די הינטערשטע פיס און זיך געלאָזט גלײַך אַף מיר. ווײַזט אויס, כ'האָב אים ניט געטראָפן אין סאַמע האַרץ. איך זיץ שוין און ריר זיך ניט — ס'איז ניטאָ וווּהין צו אַנטלויפן, ניטאָ קיין צײַט אָנלאָדן די ביקס. „נו, טראַכט איך מיר, אויב כ'האָב שלעכט געטראָפן, נאָר אים אַ דראַפּע געטאָן, איז שוין נאָך מיר. אַזאַ גורל האָב איך שוין. איינמאָל האָט מיך די מוטער געבוירן...“ אָבער ביז עפּעס וואָס האָב איך נאָך אַ האַק אין גאַרטל. כ'האָב אַ שפּײַ געטאָן אין די הענט, געכאַפּט די האַק, זיך אײַנבערגעציילעמט, זיך פעסט געשטעלט מיט די פיס אַף צוויי וואָרצלען, מיטן אַקסל זיך אָנגעשפּאַרט אין די צונויפגעפלאָכטענע וואָרצלען פון דעם אומגעפאַלענעם בוים, וואָס זײַנען געשטאַנען, ווי אַ וואַנט, צונויפגעקלעמט די ציין, אָנגעבויגן דעם קאָפּ, קעדיי בעסער צו זען, און וואַרט אַף דעם בער. אָט־אָט איז ער שוין, ער כאַפּט זיך מיט די לאַפּעס פאַר די וואָרצלען, שמעקט און ברומט, ברומט, אַזויווי אַ צעקאַסטער שיקאָרניק, וואָס קאָן קיין גלײַך וואָרט ניט זאָגן. ער פילט נאָר, אַז ער איז אין קאַס, ברומט ער און רײַסט זיך פאָרויס. אָט האָט ער דערשמעקט מײַן פוס און דערלאַנגט זי מיט דער לאַפּע, ווי ער וואָלט מיך מיט קראָפּיווע אָפּגעבריט, ניט שטאַרקער. אָבער אין דער רעגע האָט זיך מײַן האַק, אַזש ביזן אָבוך, אַרײַנגעהאַקט אין דעם בערס קאָפּ, זי צעשמעטערט ביזן גרונט. ער האָט נאָכאַמאָל אַ קרעכץ געטאָן — אַזוי שווער, אַזוי יאָמערדיק, ווי אַ זינדיקע נעשאָמע אין גענעם, און איז אַנידערגעפאַלן, פאַרשוווּנדן אין דער פינצטערניש, אין דער גרוב אונטערן קאָרטש. איך האָב די האַק ניט באַוויזן אַרויסצושלעפּן, מיט איר האָט ער זיך טאַקע אַראָפּגעקאַטשעט. און דעמלט שפּרינג איך אַרויס פון אונטערן קאָרטש און דורך דער געדיכטעניש אַרויף אַף דער באַרג־סטעזשקע, און מיטן וואַלד, און אַף דער לאָנקע, און לענגויס דעם יאַר, דורכן סאַסע וואַלד. אין איינ־ימפּעט בין איך שוין געווען אַף דער לאָנקע, נעבן דעם פּאַסטעכ־הײַזל. כ'האָב אַ קלאַפּ געטאָן. „דאָס ביסטו, פּאַנקע?“ פרעגט דער באַץ *) פון איינעווייניק. „איך, איך, עפּנט.“ איז ער אויפגעשטאַנען, אָנגעצונדן דעם לאַמטערן און אָפּגעשלאָסן. „נו, וואָס?“ „גאָרניט,“ זאָג איך. „געווען דער בער?“ „יאָ, געווען.“ „און איז אַוועק?“ „ניין, ניט אַוועק“ „וווּ־זשע איז ער?“ „ער ליגט“. „וואָס זאָג...“ דער באַץ האָט ניט דערעדט. „אוי, ליבינקער, וואָס איז בײַ דיר אַף דער פוס?“ האָט ער אויסגעשריגן, אַף דער פוס?“ איך האָב אַליין ניט

*) באַץ — דער סטאַרשינאַ פון די שייפּערס.

דער האָז אונ דער שטעכלער

(א מײַסעלע)

ס'איז געווענ א ליכטיקער זונטיק שוינ צו הארבסט־צו, ווענ די גריקעס האָבנ זיך צעבליט. די זונ איז הויך געשטאַנענ אינ לויטערנ הימל, פייגעלעך האָבנ געזונגענ הויך־הויך אינ דער לופט, בינענ האָבנ געזשומעט אינ די בליטנ פונ דער גריקע, אונ פויערים אינ יאָנטעוודיקע קליידער זײַנענ געגאנגענ אינ קלויסטער. פונ צײַט צו צײַט האָט א ווארעמ ווינטל פונ פעלד צו פעלד זיך אריבערגעכאפּט אונ אינ די ארומיקע קוסטעס זיך באהאלטנ. אלצ, וואָס לעבט, איז געווענ צופרידנ מיטנ ליבנ שיינעמ טאָג, אונ דער שטעכלער אויך.

ער איז זיך געשטאנענ פאר דער טיר פונ זײַנ נאָרע, די הענט פארלייגט אינ גארטל, אונ זיך שטיל א לידל געמורמלט.

האָט ער זיך אזוי געמורמלט אונ א טראכט געטאָנ:

— ביז מײַנ ווײַב וואשט דאָרט די קינדערלעך אונ טוט זיי אָנ פרישע העמדעלעך, לאָמיך זיך א ביסל דורכגיינ אונ כאפּנ א קוק אפ מײַנע בורעקעס, צי זײַנענ זיי שוינ אויסגעוואקסנ.

די בורעקעס זײַנענ געוואקסנ ניט ווײַט פונ זײַנ שטיבעלע. דער שטעכלער האָט זיי גענומענ, וויפל ער האָט באדארפט פאר זײַנ געזינדל, אונ דערפאר פלעג ער טאָמעד זאָגנ אפ זיי „מײַנע בורעקעס".

ער האָט שטיל פארמאכט נאָך זיך די טיר אונ זיך אוועקגעשלעפט מיט דער סטעזשקע אינ פעלד ארײַנ.

ניט ווײַט אָפּגעגאנגענ, האָט ער געוואָלט פארקערעווענ אונ גלײַך אוועקגיינ צו די בורעקעס, קומט אימ אָנ א האָז אנטקעגנ.

דער האָז איז אויך ארויס שפאצירנ אונ דערבײַ געוואָרע ווערנ, וואָס מאכט עפעס זײַנ קרויט.

ווענ דער שטעכלער האָט דערזענ דעמ האָז, האָט ער זיך אימ א נויג געטאָנ אונ אימ א גוטמאָרגנ אָפּגעגעבנ. דער האָז אָבער איז געווענ בא זיך א גרויסער פּאָרעצ אונ א שטיק גאדלענ, האָט ער דעמ שטעכלער אפנ נויג ניט געענטפערט. ער האָט א קוק געטאָנ אפ אימ פונ אויבנ אראָפּ אונ זיך אָנגערופנ:

— אָ־אָ, אזוי פרי שלעפסטו זיך שוינ ארומ איבערנ פעלד!

און פאַרצאַרנט קלאַפּט ער וויַיטער די ערד. ער הייבט אָן האַסן אָט די טונקלע, שווערע, אָנגעבראַכמאָנעס־האַרטע ערד, וואָס גיט זיך איַינגעשפּאַרט ניט אונטער זיַין דזיובאַק.

— האַרט ביסטו, מיַין הײליקע, — זאָגט ער, — און ווער ווייסט, צי ביסטו אַ הײליקע צי ניין?

ער שטעלט זיך אָפּ און הייבט אָן באַטראַכטן די פראַגע, ווי ס׳וואָלט זיַין עפּעס אַ וויכטיקס.

— אַפּדערעמעסן, צי איז זי הײליק אָט דאָ? דאָרט פון אויבן איז דאָס געוויס אַזוי — אָבער דאָ? פונזינט די וועלט איז אַנטשטאַנען, איז געוויס אַהער קיין טראָפּן הײליקע וואַסער ניט דערגאַנגען, ניט אומזיסט איז דאָ אַזאַ געררוך, ס׳איז געוויס ניט פון קיין הײליקן, נאָר פון אַ פאַרשאָלטענעם. און אין אַזאַ אָרטשטופּט זיך דער מענטש, נעמט אָפּ די אויצרעס פון דעם ניט־גוטן. צי דען קאָן דאָס ברענגען גוטס? אוי, ניין, ליבינקע, ניין! ניט צו גוטס וועט עס ברענגען! און דער כאַוועך, וואָס האָט מיך אַהער געשיקט, איז דען ניט אומגעקומען פונקט אין אַזאַמין שטאָלניע? עס האָט אים פאַרשאָטן, דערשטיקט, מ׳האָט אַפילו זיַין קערפּער ניט געפונען... אוי, אוי!..

און ער הייבט אָן נאָך פאַרביסענער קלאַפּן. לויטן בורטשען אין בויך פילט ער, אַז גיך איז שוין די צייַט פון וואַרמעס, און ער וואַרט אַף דעם גלאָק, אַף דער מינוט, ווען מע הייסט אים אַרויסקריכן אַרויף. און אין דער צייַט אַרבעט אָן אויפהער זיַין פאַנטאַזיע, צעוויקלט פאַר אים אַלץ נייַע געשטאַלטן, טייַערע, שטילע און ליטערע בילדער פון לאָנקעס, פון וועלדער, פון דער שעפּסן־סטאַדע און פון אַלע פּאָשעטע פּאַסירונגען פון דעם שייפּערישן לעבן. אַרייַנגעוואָרפן דורכן גורל אין דער טיפער אונטערערדישער שטאָלניע, פילט ער אַליין, אַז די פריַערדיקע טעג זיַינען אַוועק אַף אייביק, אַז זיַין וועג האָט פאַרקערעוועט אין אַן אַנדער זייַט, אַז ער איז פון אַמאָליקן פּאַטריאַרכאַלן לעבן איבערגעגאַנגען צו אַן אַנדערן, וואָס זיַינע זיידעס און עלטערזיידעס האָבן עס ניט געוווּסט. פון אָנהייב איז עס שרעקלעך און ווונדערלעך, אָבער אין אַסאַך הינזיכטן איז עס בעסער, פריַיער און ברייטער פון דעם פריַערדיקן. אָבער דאָס פריַערדיקע לעבט אין זיַינע זיכרוינעס, פון דעם אַלטן לעבן איז געבליבן אַזויפיל, וויפל עס איז נייטיק, קעדיי מיט אַ פּאָעטישן צויבער צו פאַרפילן און באַלעבן די פינצטערקייַט און דעם אומעט פון דעם נייַעם לעבן. אַזוי גייט ניט איין מאָל די זון אַרייַן הינטער אַ כמאַרע, און פון דער גאַנצער פּרעכטיקייַט פון זומער־טאָג, פון דער גאַנצער רייַכקייַט פון שייַן און פון קאָלירן בלייַבט נאָר אַזויפיל, קעדיי באַגיסן מיט אַ גאָלדענעם גלאַנץ די ראַנדן פון די שווערע וואָלקנס, וואָס האָבן זיך אָנגערוקט אַף דעם זון־פאַרגאַנג...

וואָס האָט זי געקאָנט טון? זי האָט זיך אפגיך אָפּגעפּאָרעט און איז מיטן מאַן אוועק אינ פעלד.

— הער נאַר, מײַנ װײַב, װאָס כ'װעל דיר זאָגנ. זעסט דאָרטנ דאָס קאָרנ־פעלד? דאָרט דארפנ מיר לויפנ. דער האָז וועט לויפנ אינ איינ בייט, און איך אינ דער צווייטער. אָנ־אָנ פונ יענעם בארג וועלנ מיר אָנהייבנ לויפנ. שטעל־זשע זיך דאָרט אינ דער בייט, און אז דער האָז וועט קומענ צו לויפנ, הײַב אופּ דעמ קאָפּ און שרײַ אויס:

— איך בינ שוינ דאָ!

אזוי זײַנענ זיי אָנגעקומענ צום באשטימטנ אָרט. דער שטעכלער האָט אוועקגעשטעלט זײַנ װײַב אפּ איר אָרט, און אליינ איז ער אוועקגעגאנגענ מיט דער בייט צום בארג. ער קומט צו גיינ, און דער האָז איז שוינ דאָ.

— נו, וואָס, לויפנ מיר? — פרעגט דער האָז.

— וואָס דענ? — ענטפערט דער שטעכלער.

— נו, איינס, צוויי, דרײַ! — איינער איז געשטאנענ אינ איינ בייט, דער אנדערער אינ דער צווייטער, און אז דער האָז האָט א געשריי געטאָנ: „דרײַ“, האָט ער זיך אליינ, ווי א ווינט, א לאָז געטאָנ מיטנ קאָרנ־פעלד בארג־אראָפּ. דער שטעכלער איז עפשער דרײַ שפּאנ אָפּגעלאָפנ, האָט זיך אײַנגעהויקערט און זיך צוריק אומגעקערט אפנ אייגענעמ אָרט.

און דער האָז איז דערווײַל מיט אלע קויכעס געלאָפנ, נאָר ווי ער איז נאָר צוגעלאָפנ ביזנ עק פעלד, האָט אים דעמ שטעכלערס װײַב פונ דער אנ־דערער זײַט א געשריי געטאָנ:

— איך בינ שוינ דאָ!

דער האָז האָט די אויגנ אויסגעגלאָצט. ס'איז אים אפילע אפנ געדאנק ניִשט געקומענ, אז דאָס איז ניט דער שטעכלער.

— וואָס קאָנ דאָס זײַנ? — האָט דער האָז אויסגעשריגנ. — לאָמיר נאָכאמאָל לויפנ ביזנ ערשטנ צייכנ! — און אפילע ניט אָפּגעעטעמט גוט, האָט ער די אויערנ אפנ רוקנ פארלייגט, און ווי א פײַל, א פליִ געטאָנ מיטנ פעלד בארג־ארופּ.

דעמ שטעכלערס װײַב איז זיך רויִק געלעגנ אפּ איר אָרט. אז דער האָז איז צום אנדערנ עק פעלד צוגעלאָפנ, האָט דער שטעכלער אים אנטקעגנ א געשריי געטאָנ:

— איך בינ שוינ דאָ!

דער האָז איז אינ קאס געוואָרנ.

— וואָס איז דאָס פאר אנ אָנשיקעניש? אזא קרומ פיסל, ווי דער שטעכ־לער, זאָל מיך איבעריאָגנ! און אויסער זיך פונ קאס האָט ער אויסגעשריגנ:

— נאָכאמאָל לאָמיר לויפנ, ביזנ אונטערשטנ צייכנ!

— פונ מײַנעטוועגנ, — האָט דער שטעכלער געענטפערט, — אפילע צענ מאָל: בא מיר איז דאָס א קלייניקײַט.

— איך גיי זיך דורך א ביסל,—האָט געזאָגט דער שטעכלער.

— דו גייסט זיך דורך? — האָט דער האָז זיך הילכיק צעלאכט, — און מיר דאכט זיך, אז פאר דײַנע פיס וואָלט בעסער געווען, זיי זאָלן ליגן, איידער אזוי פרי ארומצוקריכן.

אָט דאָס אָפּלאכן האָט זייער טיף באַרירט דעם שטעכלער. אלצדינג קאָן ער מויכל זײַן, נאָר לאכן פון זײַנע פיס, קאָן ער קיינמאָל ניט דערלאָזן, ווײַל ער האָט טאקע, צווישן אונדז רעדנדיק, קרומע פיסלעך.

— דו מיינסט, ווײַזט אויס,—האָט דער שטעכלער אָפּגעענטפערט דעם האָז, אז מיט דײַנע לאנגע פיסלעך וועסטו מיר עפּעס דערווײַזן?

— איך מיין אוודע, — האָט דער האָז מיט א שמייכל געענטפערט.

— אנו, לאָמיר מאכן א פרוּוו, — האָט דער שטעכלער מיט היץ אויסגעשריגן, — לאָמיר זיך וועטן: וועסט זען, צי כ׳וועל דיר ניט איבעריאָגן.

— אוי, א לײַטיש געלעכטער! דו מיט דײַנע קרומע פיסלעך ווילסט מיך איבעריאָגן? — האָט דער האָז געלאכט. — פונמײַנטוועגן לאָמיר פרוּוון, אויב עס גלוסט זיך דיר אזוי! אף וואָס וועלן מיר זיך וועטן?

— אף א רענדל און א בוטל ווײַן.

— גוט, ווײַז אהער די האנט, און גענומען לויפן.

— נו־נו, כאפּן זיך האָבן מיר ניט וואָס, — האָט דער שטעכלער געענטפערט. — איך בין נאָך אפן ניכטערן הארצן! איך מוז פריער גיין אהיים און עפּעס איבערבײַסן. אין א האלבער שעה ארום וועל איך זיך אהער אומקערן.

דער האָז האָט גאָרנישט ניט געהאט קעגן דעם: אים אליין האָט זיך געגלוסט א ביסל א כראָמקע טון די פרישע קרויט. האָט דער שטעכלער זיך דערווײַל אוועקגעלאָזט אהיים.

— ווארט־זשע האָזעלע, — האָט ער אינמיטן וועג געטראכט, — דו פארלאָזסט זיך אף דײַנע לאנגע פיס, אָבער איך וועל דיר שוין באווײַזן! עמעס, דו ביסט טאקע א גרויסער פּאָרעץ. נאָר סײַכל האָסטו ווייניק: א קעפּעלע, ווי אן עפּעלע. וועסטו באצאָלן פארן געוועט, אז ס׳וועט גיין א רויך!

און דער שטעכלער איז געקומען אהיים און געזאָגט צו זײַן ווײַב:

— נו, מײַן ווײַב, קלויב זיך אין וועג, מיר וועלן גיין אין פעלד ארײַן.

— וואָס האָב איך דאָרט צו טון אין פעלד? — האָט זי אים א פרעג געטאָן.

— פארשטייסטו, כ׳האָב זיך מיטן האָז געוועט, ווער וועמען וועט איבעריאָגן: ווער ס׳וועט פארשפּילן, דער באצאָלט א רענדל מיט א בוטל ווײַן.

— וואָס, דו ביסט פון זינען אראָפּ? ווילסט איבעריאָגן דעם האָז?

— אוודע וויל איך! און דו מוזסט מיר העלפן, — זאָגט ער צו איר.

די שטעכלערן האָט עפּעס געוואָלט זאָגן, נאָר דער שטעכלער האָט זיך אָנגערופן:

— מאך ניט קיין טײַנעס, מײַן ווײַב, איך וועל דיר שוין זאָגן, וואָס צו טון. טראכט נישט קיין סאך און קום אין פעלד ארײַן.

דער בער און דאָס מייַלעכל

(א מעַסעלע)

גייען זיך איינמאָל דער בער מיטן וואָלף דורכן וואלד שפּאַצירן און דערהערן, ווי ס׳האָט עפּעס א טרילער געטאָן אין די קוסטעס. זײַנען זיי נעענטער צוגעגאנגען און האָבן דערזען, אז א קליין פייגעלע מיט א פאַריסן עקעלע שפּרינגט ארום פון איין צווײַגעלע אפּ דעם אנדערן און צוויטשערט זיך...

— וועלפעלע, ברודערל, וואָס פאר א פייגעלע זינגט דאָס אזוי שיין? — האָט דער בער געפרעגט.

— שא, בער, ס׳איז דאָס מייַלעכל [1]! — האָט דער וואָלף אים אײַנגערוימט.

— דאָס מייַלעכל, — האָט דער בער א ברום געטאָן א דערשראָקענער. אויב אזוי, דארף מען זיך בוקן צו אים.

— אוואדע, — זאָגט דער וואָלף, — און ביידע האָבן זיי זיך ביז דער ערד געבוקט פארן מייַלעכל.

און דאָס מייַלעכל קוקט אפילע ניט אפּ זיי, שפּרינגט זיך פון צווײַג אפּ צווײַג, צוויטשערט זיך און דרייט מיטן פאַריסענעם עקעלע.

— זעסטו, אזא קליינס און אזא גאדלעסדיקס! — האָט א ברום געטאָן דער בער. — עס טוט אפילע קיין קוק ניט אפּ אונדז. כ׳וואָלט א באלן געוועזן, וואָס איז דאָרט בא אים אין פּאלאַץ פאראַן.

— וואָס ס׳איז דאָרט, ווייס איך ניט, — האָט געזאָגט דער וואָלף. — כ׳וויים אפילע יאָ, ווו זײַן פּאלאַץ איז, נאָר כ׳האָב ניט ארײַנגעקוקט אהינצו:

— וואָס איז, אזוי מוירעדיק איז דאָרט?

— ס׳קאָן זײַן.

— נו, טאָ קום, איך מוז א קוק טון! — האָט דער בער געזאָגט. זיי זײַנען אוועקגעגאנגען און געקומען צום אלטן בוים.

— זעסט דאָרטן די לאָך אין בוים? — האָט דער וואָלף אָנגעוויזן. — דאָס איז דעם מייַלעכלס נעסט.

ווי נאָר דער בער האָט געוואָלט א קוק טון אינעווייניק, גיט אים דער וואָלף א שלעפּ פארן פּעלץ.

---

1) אפּ לאטײַן — רעגולוס; אפּ דײַטש — גאָלדהענכען, צאורקעניג, רוסיש — קאָראָליאָק; אוקראַיניש — קאראָליק; א קליינער שפּאץ — (שפּערלינג) פון דער מישפּאָכע נאכטיגאלס.

דער האָז איז אוועקגעלאָפן, און אונטן האָט ער ווידער דערהערט:

— איך בין שוין דאָ!

לויפט ער ווידער ארוף — ווידער דאָס זעלבע. און אזוי איז ער, נעבעך, געלאָפן הין און צוריק, און דער שטעכלער האָט אים אלעמאָל אנטקעגן געטראָגן:

— איך בין שוין דאָ!

דער האָז איז געלאָפן, געלאָפן, אָן קויכעס געבליבן און א טויט-מידער אף דער ערד א וואלגער זיך געטאָן און געבליבן ליגן.

און דער שטעכלער האָט צוגענומען דאָס רענדל מיטן בוטל ווײַן, האָט א הוק געטאָן זײַן ווײַב און צופרידן אהיים אוועק.

און דער האָז איז פון דעמלט א לאנגע צײַט קראנק געלעגן, און זײַן מיש־פּאָכע האָט פארזאָגט דעם צענטן מיט קיין שטעכלער מער ניט גיין אין געוועט.

וואָס זאָל ער טון דער בער? מילכאָמע — איז מילכאָמע. איז ער אוועק און האָט אלע כייעס גערופן זיך צו הילף: דעם וואָלף, דעם ווילדן כאזער, דעם פוקס, דעם האָז און אלע, וואָס לויפן ארום אין וואלד אף פיר פיס.

דאָס מיילעכל האָט אויך צונויפגערופן די גאנצע פויגל־וועלט און דעם דרויב פון וואלד; אלע פליגן, ווילדע בינען און קאָמארעס און האָט זיי אָנגעזאָגט, זיי זאָלן זיך גרייטן מאָרגן צו דער גרויסער מילכאָמע.

פארנאכט האָבן זיי זיך צונויפגעקליבן אף אן אסיפע צו באטראכטן, ווי אזוי מילכאָמע האלטן מיט די כייעס.

— הערט, — זאָגט דאָס מיילעכל, — מיר דארפן איינעם ארויסשיקן צום סוינעס לאגער פאר אן אויסקוקער; ער דארף זיך דערוויסן, ווער איז בא זיי גענעראל און וואָסערע קריגס־צייכנס מאכן זיי זיך.

אן אייצע אהער, אן אייצע אהין — מ'האָט ארויסגעשיקט דעם קאָמאר, ווייל ער איז דער קלענסטער.

דער קאָמאר איז ניט קיין נאר, פליט ער אוועק צום בערס לאגער און קומט אָן אהין פונקט, ווען ס'הייבט זיך אָן די אסיפע בא די כייעס.

— פון וואָס זאָלן מיר אָנהייבן? — זאָגט דער בער פארטראכט. — דו פוקס, ביסט דער קלוגסטער פון אלע כייעס, זייַ דו אונדזער גענעראל.

— גוט, — זאָגט דער פוקס. — זעט איר, ווען כייעס וואָלטן געהאט צווישן זיך אן אייסעק, וואָלט בעסער פון אלץ געווען מאכן דעם בער פאר א גענעראל. אָבער איצט, אז מיר האָבן צו טון מיט אָט דעם באפליגלטן דרויב, עפשער וועל איך טאקע קאָנען עפעס העלפן. ריישיס דארף מען דאָ האָבן א שארפע אויג און אן איידעלן סייכל. הערט־זשע אויס, וואָס פאר א פלאן איך האָב. דעם סוינעס כאַיל וועט צו אלדע רוכעס פליען, דאָס איז עמעס. מיר אָבער, לאָמיר פון אים גאָרנישט ניט טראכטן, מיר גייען גלייך צום מיילעכלס נעסט און נעמען אין געפענקעניש זיינע קינדער. ווײַבאלד מיר וועלן זיי נאָר האָבן אין די הענט, וועלן מיר שוין נייטן דאָס אלטע מיילעכל, עס זאָל מאכן אויס מילכאָמע און זאָל זיך אונטערגעבן.

— קונציק, קונציק! — האָבן געשריגן אלע כייס.

— אזוי, הייסט עס, — האָט ווייטער געזאָגט דער פוקס, — דארפן מיר גיין געדיכט, זיך האלטן איינעם, ווייל דאָרט, באם סוינעס זיינען פאראן אָדלערס, שפארבערס און נאָך אזעלכע מיִעסע פויגלען. אז מיר וועלן גיין איינציקווייז, קאָנען זיי אונדז נאָך די אויגן אויספיקן, און איינעם איז פאָרט זיכערער.

— עמעס, עמעס, — האָט א געשריי געטאָן דער האָז. בא אים האָבן נעבעך די פיסלעך אָנגעהויבן ציטערן, אז ער האָט דערהערט דאָס וואָרט אָדלער.

— איך וועל גיין אפריער, און איר אלע נאָך מיר, — האָט ווייטער געזאָגט דער פוקס. — איר זעט דאָ מיין עק? אָט דאָס וועט זיין אייך א פאָן בייס

— בערעלע, שטיי!

— וואָס איז אזוינס?

— דו זעסט ניט? דאָס מיילעכל איז געקומען צו פליִען, און אָט איז זײַן מאלקעלע. ס'פּאַסט ניט צו קוקן, בעשאַס זיי זײַנען דאָ.

דער בער מיטן וואָלף זײַנען אָפּגעגאַנגען צו די קוסטעס, און דאָס מיילעכל מיט זײַן פרוי זײַנען אַרײַן אין זייער הייל אָנהאָדעווען זייערע קינדערלעך.

אָנגעהאָדעוועט — און אוועקגעפלויגן.

איז דער בער צוגעגאַנגען צום בוים און האָט א קוק געטאָן אין הייל אַרײַן. אין הייל איז געווען, ווי אין א הייל: צעפּוילט האָלץ, א ביסל פּעדערן אויסגעשפּרייט, און אף די פּעדערן פינף קליינינקע מיילעכלעך.

— וואָס, אָט דאָס איז דעם מיילעכס פּאַלאַץ? — האָט דער בער אויסגע-שריגן. — ס'איז דאָך גאָר א בעטלערישע נאָרע! און אָט די הוילע פּוזעלעך? דאָס זײַנען זיי דעם מיילעכלס קינדער? פע, עפּעס גאָר מיִעסע נעפּאַשעסלעך.

— אזוי, פּאַני בער, דו שפּײַסט אף אונדז! וואָס פאר א מיִעסע נעפּאַשעס-לעך זײַנען מיר דיר? מיר זײַנען שיינע לײַטישע קינדער פון שיינע לײַטישע עלטערן. דײַנע ווערטער וועלן דיר טײַער קאָסטן!

דעם בער איז איבערגעגאַנגען אזש א פּראָסט איבערן לײַב פון אָט דעם גע-שריי. ער האָט זיך א וואָרף געטאָן און איז אוועק פונעם נעסט.

ער איז אַרײַן אין זײַן נאָרע, זיך אוועקגעזעצט און זיצט.

און די קליינע מיילעכלעך האָבן געשריגן אזוי לאַנג, ביז זייער טאַטע-מאַמע זײַנען געקומען צו פליִען.

— וואָס איז דאָ אזוינס? וואָס איז דאָ געשען? — פרעגן די אַלטע, און ווילן די קינדער צעטיילן די פליגעלעך און די ווערעמלעך, וואָס זיי האָבן אָנגעקליבן.

— מיר דאַרפן ניט קיין פליגעלעך, מיר דאַרפן ניט קיין ווערעמלעך, מיר וועלן פון הונגער אויסגיין און וועלן ניט עסן גאָרניט, ביז מיר וועלן ניט וויסן, צי זײַנען מיר מיִעסע נעפּאַשעסלעך, צי שיינע קינדער פון שיינע עלטערן.

— אָבער וואָס איז דאָ מיט אײַך געשען? — פרעגן די אַלטע.

— דאָ איז געווען דער בער און האָט אונדז געזידלט און האָט אונדז אין נעסט אַרײַן אָנגעשפּיגן!

— טאַקע אַן עמעס? — האָט א געשריי געטאָן דאָס אַלטע מיילעכל, און ניט קלערנדיק לאַנג, האָט ער זיך א הויב געטאָן און איז אוועק צום בערס נאָרע.

— דו, אַלטער בורמילע! — האָט דאָס מיילעכל אָנגעהויבן, אוועקזעצנדיק זיך אף א צווײַג איבערן בערס קאָפּ, — וואָס טראַכסטו זיך? פאַרוואָס רופסטו עפּעס אָן מײַנע קינדער מיִעסע נעפּאַשעסלעך און שפּײַסט נאָך אין מײַן נעסט אַרײַן? דו וועסט מיר דערפאַר טײַער באַצאָלן. מאָרגן גאַנצפרי רוף איך דיך אַרויס אף א מילכאָמע.

— א לאָקער, א לאָקער! — איז אוועק א קלאַנג צווישן די כּײַעס. — שטילער א ביסל גייט. שטילער...

אין דער רעגע גיט די בין א לאָז דעם גיפט מיט איר גאַנצן קויעך. דער פוקס האָט די שײַן ניט דערזען פאר ווייטעק און האָט דעם עק צווישן די פיס באהאלטן.

די כּײַעס האָבן שוין גאָרנישט געפרעגט — זיי האָבן זיך א וואָרף געטאָן וווהין די פיס טראָגן. און די פייגל, די בינען און די קאָמארעס האָבן זיך א לאָז געטאָן נאָך זיי און זיי געריסן און געביסן אף וואָס די וועלט שטייט!

ס'איז א מוירעדיקע מילכאָמע געווען!

די כּײַעס זײַנען זיך צעלאָפן און האָבן זיך אין די גריבער באהאלטן.

דאָס מיילעכל איז פריילעך צוגעפלויגן צו זײַן נעסט און האָט די בסורע די קינדער אָנגעזאָגט:

— נו, קינדער, איצט מעגט איר שוין עסן, מיר האָבן די כּײַעס פארטריבן.

— ניין, — זאָגן די קליינע מיילעכלעך, — מיר וועלן ניט עסן, ביז דער בער וועט ניט קומען און וועט אונדז ניט איבערבעטן.

נו, וואָס קאָן מען דאָ טון? איז דאָס מיילעכל אוועקגעפלויגן צום בערס גאָרע, האָט זיך אף א צווײַגעלע אוועקגעזעצט איבער זײַן קאָפּ און געזאָגט:

— נו, בורמילע, ס'איז געשמאַק מילכאָמע צו האלטן מיט דעם מיי־לעכל, הא?

— לאָז מיך צורו, — האָט דער בער א ברום געטאָן, — כ'וועל דעם צענטן פארזאָגן, ער זאָל זיך מיט דיר ניט אָנהייבן.

— ניין, גוטער ברודער, דאָס איז נאָך ווינציק, — זאָגט דאָס מיילעכל, — דו מוזסט נאָך גיין צו מײַן נעסט און מײַנע קינדער איבערבעטן, אויב ניט, וועסטו ערגער זען!

דער בער האָט טאַקע געמוזט גיין און איבערבעטן דעם מיילעכלס קינדער, און זיך מוידע זײַן, אז זיי זײַנען ניט קיין מיִעסע נעפאשעסלעך, נאָר שיינע לײַטישע קינדער פון שיינע לײַטישע עלטערן.

דעמלט האָבן די קליינע מיילעכלעך זיך איבערגעבעטן און אָנגעהויבן עסן און טרינקען.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
АН УРСР
№ 31 596

דער שלאָכט. איר דאַרפט אַלע גוט קוקן אָפּ אים; ביז כ׳וועל אים האַלטן גלײַך אינדערהייך, איז דאָס אַ סימען, אַז ס׳איז אַלצדינג רויִק און איר מעגט גיין גלײַך און דרייסט. טאָמער וועל איך אָבער דערשמעקן עפּעס אַ לאָקער, וועל איך באַלד דעם עק ביז האַלב אַראָפּלאָזן, דאָס איז אויך אַ סי־מען, אַז איר דאַרפט גיין אַ ביסל פּאַמעלעכער און זיך היטן. און אויב עס וועט שוין אינגאַנצן זײַן שלעכט, וועל איך דעם עק צווישן די פיס באַהאַלטן, און דעמלט, ברידער, אַנטלויפט, וווהין די פיס טראָגן.

— קונציק, קונציק! — האָבן אַלע כּײַעס געשריגן און האָבן זייער געלויבט דעם פוקס פאַר זײַן סייכל.

דער קאָמאַר האָט דערווײַל אויסגעהערט אינגאַנצן דעם פּלאַן, איז אוועק־געפלויגן צום מיילעכל און האָט אים אַלצדינג אויסגעדערציילט.

אַפּ דעם אַנדערן טאָג מיט דעם באַגינען האָבן זיך די כּײַעס אָנגעהויבן צונויפנעמען אין איין מאַכנע. ס׳איז געוואָרן אַן ערדציטערניש; די ביימער האָבן געקנאַקט, אַ געשריי, אַ ברומערײַ, אַז דאָס לײַב האָט געגרוילט.

פון דער אַנדערער זײַט האָבן זיך די פויגל אָנגעהויבן צונויפפליִען מיט אַ געפּילדער, האַרמידער און קראַקערײַ, אַז אַ גוואַלד!

ווי אַ געדיכטע מאַכנע, גייען די כּײַעס צום מיילעכלס נעסט...

ווי אַ שווערער וואָלקן, פליִען איבער זיי די פייגל — אָבער אָפּשטעלן די כּײַעס קאָנען זיי נים.

נאָר דאָס אַלטע מיילעכל הייבט זיך אַפילע נים אָן זאָרגן. דאָס מיילעכל האָט אַ קוק געטאָן אַפּן פוקס, ווי גאַדלעסדיק ער מאַרשירט פאַר זײַן כאַיל און דער עק זײַנער, שטייט ווי אַ ליכט, אינדערהייך אופגעהויבן, האָט ער די ווילדע בין צו זיך אַ רוף געטאָן.

— הער נאָר אויס, שוועסטערל, — האָט דאָס מיילעכל געזאָגט, — זעסט דאָרט דעם פוקס? דאָס איז דעם סוינעס גענעראַל. פלי געשווינד און זעצ זיך אים אַפּן בויך, און וויפל קויעך דו האָסט, לאָז אים אַרײַן דײַן גיפט.

די בין איז אוועק גלײַך צום פוקס אַפּן בויך.

דער פוקס האָט דערפילט, אַז עמעצ פאָרעט זיך בא אים אַפּן בויך, וואָלט ער דעם עק אַראָפּגעלאָזט, קעדיי עס אוועקטרײַבן, איז אָבער זײַן עק איצט קיין עק נים געווען, נאָר אַ קריגס־צייכן.

און די בין האָט דערווײַל אויסגעקליבן אַ גוט אָרט און האָט אַ שטאָך געטאָן מיטן גיפט.

— אוי, אַ צאָרע איז מיר! — האָט דער פוקס אַ געשריי געטאָן און האָט ביז האַלב דעם עק אַראָפּגעלאָזט.

— וואָס איז דאָרט? וואָס איז דאָרט? — האָט זיך אָנגעהויבן אַ גערודער צווישן די כּײַעס.

— דאַכט זיך... עפּעס... אַ לאָקער, — האָט דער פוקס דורך די ציין דורכ־געזײַעט, און אַליין האָט ער פון ווייטעק אָזש געציטערט.

אינהאלט

פאָרוואָרט 5
1. שטיינברעכער 13
2. אייביקער רעוואָליוציאָנער 15
3. אין טאָל א דערפל ליגט 17
4. סאָרקע ([redacted]) 18
5. ברויט אפ פאנשטשינע 28
6. צו שיין 36
7. דער בלייער 58
8. דער קליינער מיראָן 72
9. Schön schreiben 79
10. וועלדער און פאשעס 86
11. דער מוליער 98
12. שלימאק 104
13. א גוטער פארדינסט 114
14. מיין פארברעכן 121
15. דער שייפער 129
16. דער האָז און דער שטעכלער 135
17. דער בער און דאָס מיילעכל 139

צום לייענער:

אײַבער טעכנישע סיבעס איז דער טעקסט פון די זײַטלעך 14 און 16 פארביטן מיט די ערטער. דער טעקסט, וואָס אפן 16 זײַטל, איז די פאָרזעצונג פון דער ליד „שטיינברעכער״, דער טעקסט, וואָס אפן 14 זײַטל, איז די פאָרזעצונג פון דער ליד „אייביקער רעוואָליוציאָנער״.

Львів. Бібліотека
А. Н. УРСР

31. 595/2 пр.

געזאַמלטע ווערק

אי. פראַנקאָ

Ф IV/В-410 1936

אוקרמעלוכענאַצמינדפאַרלאַג

31595/2пр 452

НА 2 КРБ. 60 коп.
Оправа 50 коп.

Зр10

ЄВРЕЙСЬКОЮ МОВОЮ

І. ФРАНКО

ВИБРАНІ ТВОРИ

УКРДЕРЖНАЦМЕНВИДАВ